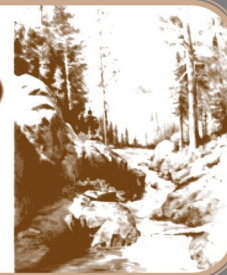

IZVORUL SOMEȘULUI

Publicație socio-culturală editată cu sprijinul Consiliului local Șanț

Director fondator: GRIGORE COTUL

Redactor-șef: LEON-IOSIF GRAPINI

ANUL III, Nr. 10 *** DECEMBRIE 2023 *** 122 PAGINI *** www.acris.ro

◆ Editorial: **Zece...** ◆ Proză: Radu Țuculescu, Radu-Illarion Munteanu, Alexandru Jurcan, Cornel Cotuțiu, Melania Cuc, Icu Crăciun, Cornel Udrea, Iacob Naroș, Leon-Iosif Grapini, Mihai Sălcuțan, Luminița Rusu, Viorel Dădulescu, Adela Cotul, Grigore Avram, Dragoș Hârjoabă, Iulian Patca, Valer Pop ◆ Poezie: Ioan Pinte, Radu-Illarion Munteanu, Ioan-Pavel Azap, Ovidiu Purdea-Someș, Veronica Oșorheian, Valer Pop, Vasile Preda ◆ Pagina elevului ◆ Cronică literară ◆ *Teatrul lui Liviu Rebreanu* ◆ *Delia Chira: Desenul cu accent pe detaliu* ◆ **IRODUL în comuna Șanț** ◆ *Femeia împușcată* ◆ *Din presa vremii* ◆ *Studiul genealogic al unei familii asociale din Șanț* ◆ Cărți și divertisment

Cuprins

- Grigore Cotul:** Zece.../1
Zilele prozei – Starea prozei contemporane/2
- Radu Țuculescu:** Blitz-proze/3
- Radu-Ilarion Munteanu:** Despre educația mea
comunistă/5
- Alexandru Jurcan:** 9 aprilie/7
- Cornel Cotuțiu:** Sfiei/7
- Melania Cuc:** Întâlnirea cu veteranul/8
- Icu Crăciun:** Cumnata/10
- Cornel Udrea:** Onisâm's Stories/12
- Iacob Naroș:** O lansare de carte cu peripeții/13
- Leon-Iosif Grapini:** Despre singurătate/16;
Sărbătorile de iarnă
în vremurile de altădată/18
- Mihai Sălcuțan:** Contraatac/21
- Luminița Rusu:** Inspectia/23
- Viorel Dădulescu:** S-o ia dracu' de modă!/24
- Adela Cotul:** Revoluția/26
- Grigore Avram:** După servicii/28
- Dragoș Hârjoabă:** Regele/34
- Iulian Patca:** Întoarcerea acasă/36
- Valer Pop:** Câștigul/37
- Ioan Pinte:** Poezii/39
- Radu-Ilarion Munteanu:** Poezii/40
- Ioan-Pavel Azap:** Poezii/41
- Ovidiu Purdea-Someș:** Poezii/42
- Veronica Oșorheian:** Poezii/43
- Valer Pop:** Poezii/44
- Vasile Preda:** Poezii/45
- Grigore Cotul:** Epigrame pe teme date/46
- EpigRebus (1)/47
- Pagina elevului: Povestea anului/48
- Mihai Sălcuțan:** Someșul face valuri
în Marea Epigramei/51
- Cornel Cotuțiu:** Proză (impropriu numită)
scurtă/53
- Radu-Ilarion Munteanu:** Provocări...
literare/54
- Petre Rău:** Pocăința lui Cain
sau Abell contra Abel/56
- Icu Crăciun:** Elena M. Cîmpan,
în slujba cuvântului/60
- Mircea Daroși:** Memoria Năsăudului
în paginile unei cărți monografice/62
- Leon-Iosif Grapini:** O nouă carte
despre Liviu Rebreanu/63
- Leon-Iosif Grapini:** Virtus Romana
Rediviva/64
- Grigore Cotul:** Teatrul lui Icu Crăciun
tradus în Germania/65
- Icu Crăciun:** Teatrul lui Liviu Rebreanu/66
- Luminița Rusu:** Despre cârciumă și artă/75
- Delia Chira – Desenul cu accent pe detaliu/76
- Liviu Păiuș:** Legenda Muntelui Beneș/80
- Vasile Ureche:** Luminăția – Ziua morților/82
- Cornel-Leontin Moisil:** IRODUL
în comuna Șanț/83
- Dănilă Filipoi:** Femeia împușcată/88
- Aurel Domide-Șanțanu:** Anul Nou
în tradiția popoarelor/90
- Valer Pop:** Bombyx mori la Anieș/91
- Silvea Moisil:** Reveniri în trecut/92
- Cornel-Leontin Moisil:** Din vremea
copilăriei mele/94
- Lucian Claudiu Grapini:** Uliii și viesparul/98
- Floarea Pleș:** Breviar astrist
pe luna septembrie 2023/101
- Ioan Cârțu:** „Virtus Romana Rediviva” –
Tradiții și continuitate/103
- Iulian Patca:** Satul nostru de poveste/106
- Valer Pop:** Cuza la sultan –
povestire populară/107
- Alexandru Dărăban:** Manifestare a Serviciului
Social din comuna Șanț (Năsăud)/108
- Alexandru Dărăban:** Evrei născuți în Șanț
supraviețuitori ai Holocaustului/109
- De ce s-a născut Iisus în peșteră?/110
- Colinde/110
- Cheltuielile sătenilor pe piață/112
- Studiul genealogic al unei familii asociale din
Șanț (Năsăud)/114
- Lucian Claudiu Grapini:** Vorbe de la Șanț/117
- Divertiment/121
- Comuna Șanț în imagini/122

Grigore Cotul

Zece...

În august 2021, lansam, în cadrul primei ediții a Festivalului Național de Epigramă „La izvorul Someșului”, primul număr al revistei noastre, care număra 16 pagini, în format A3. Cele 200 de exemplare s-au epuizat rapid, fie datorită curiozității celor prezenți la spectacolul organizat, fie din cauza excesului de zel dovedit în distribuire de către cei din colectivul redacțional. Porneam pe un drum nou și necunoscut mie, alături de scriitorul, consăteanul și prietenul Leon-Iosif Grapini, redactorul-șef al publicației, membru al Uniunii Scriitorilor din România, un om cu experiență jurnalistică, el fiind, în ultimii 11 ani de carieră militară, redactor, secretar de redacție și redactor-șef la ziarul „Orizont militar” de la Cluj. Mă simțeam tare mândru că l-am convins să intre în acest „joc” despre care el știa, încă de la primul pas, că nu va fi ușor, dar faptul că ține enorm la plaiul natal, la obiceiurile și la istoria acestuia, l-au făcut să nu refuze invitația de a se înhăma la o muncă grea și plină de responsabilitate. Mai știa, deși nu mi-a spus-o niciodată, că eu nu știu nimic din tot ce înseamnă jurnalism, dar, probabil, m-a salvat faptul că bănuia ce relație bună am cu calculatorul și, pe lângă asta, aveam și eu oarece succes pe tărâmul umorului, prin epigramă și poezie umoristică.

Deși ne-am încropit la repezeală o echipă redacțională formată din Adela Cotul, Maria Forogău, Ana Floarea (Timiș) Hancu, Valer Pop și, puțin mai târziu, Dănilă Filipoi și Alexandru Dărăban, aceasta s-a dovedit a fi harnică și dedicată. Împreună am reușit să adunăm materiale care, de-a lungul celor zece apariții de până acum, ne-au făcut cinste și reclamă, pe toate palierele propuse de o publicație socio-culturală. Prin legăturile avute de fiecare dintre noi cu „exteriorul cultural”, dar mai ales prin cele ale redactorului-șef, am reușit să aducem între copertele revistei noastre nume mari ale culturii și spiritualității românești. Pentru început, îi menționez, în ordine alfabetică, pe cei care ne-au fost și ne sunt aproape, membri ai Uniunii Scriitorilor din România: Ioan-Pavel Azap, Ioan Cioba, Cornel Cotuțiu, Icu Crăciun, Melania Cuc, Vasile Filip, Alexandru Jurcan, Menuț Maximilian, Daniel Moșoiu, regretatul Dumitru Munteanu, Radu-Ilarion Munteanu, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Ioan Pinteș, Petre Rău, Radu Țuculescu și Cornel Udrea.

Ne-au fost și ne sunt alături prietenii: Toader-Dorel Bazga, Laura Cîrcu Munteanu, Viorel Dădulescu, Mircea Daroși, Aurel Domide-Șanțanu, Petru-Ioan Gârda, Lucian Claudiu Grapini, Yves Hoza, Macavei Al. Macavei, Cornel-Leontin Moisil, Silvea Moisil, Constantin Moldovan, Iacob Naroș, Veronica Oșorheian, Iulian Patca, Liviu Păiuș, Floarea Pleș, Aurel Podaru, Damaschin Pop-Buia, Ovidiu Purdea-Someș, Florin Rotaru, Luminița Rusu, preotul paroh Vasile Ureche, mulți dintre ei membri ai Asociației Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, ai Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România, ai Ligii Scriitorilor Români și, nu în ultimul rând, ai Uniunii Epigramiștilor din România.

Au trecut pe la noi, și îi mai așteptăm: Carmen Ardelean, Grigore Avram, Daniel Bratu, Ioan Cărcu, Delia Chira, Florina Cușmir, Dionisie Dinu-Pop, Gherasim-Soloveștru Domide, Any Drăgoianu, Maria Filipoiu, Al. D. Funduianu, Dragoș Hârjoabă, Reghina-Leontina Horga, Ramona Ilade, Vasile Iuga de Săliște, Vladia-Silvia Iugan, Radu Ivan, Gabriela Marin, Sanda Nicucie, Ștefan Popa, Ioana Popârțac, Mihai Sălcuțan, Gelu Sabo și Mihai Lucian Valea.

Suntem onorați de prezența în revistă, din fericire întotdeauna pro bono, a caricaturiștilor de talie mondială Costel Pătrășcan și Marian Avramescu, a marelui rebusist Ștefan Ciocianu, care, începând cu acest număr, ne pune la dispoziție o rubrică inedită – Epigrebus.

Dintre elevii ale căror creații literare și plastice s-au bucurat de o bună apreciere amintesc pe următorii: Cristian Cotul, Bianca Filipoiu, Alexia-Ioana Hădărău, Veronica Georgiana Hodoroga, Teodora Maria Milășan Deak și Vasile Cristian Ureche.

Revista noastră a promovat și va promova, cu fiecare apariție, valorile locale: elevi, studenți și tineri talentați, oameni simpli, dar înzestrați cu har, care și-au demonstrat aptitudinile sau care se remarcă în diferitele domenii culturale prin rezultate demne de luat în seamă.

Datorită abundenței de materiale primite la redacție, începând cu numărul 5, am trecut la formatul A4 și am structurat revista pe mai multe secțiuni: Editorial, Proză, Poezie, Epigramă, Istorie și cronică literară, Pagina elevului, Pictură, Religie, Folclor și tradiții, Istorie locală, Din presa vremii, Cărți și divertisment.

Încă de la început, am fost sprijiniți de Primăria și de Consiliul local al comunei Șanț, fapt care ne-a permis să tipărim fiecare număr în 200 de exemplare. Deși, la începutul anului 2023, am primit votul unanim al colegilor din Consiliul local pentru finanțarea tipării revistei, începând cu numărul 9, Primăria ne-a uitat, așa cum (probabil!) pățește fiecare „cenușăreasă culturală”, și am fost nevoiți să căutăm sponsori. Norocul ne-a surâs, iar Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”, care editează publicația, ai cărei membri de redacție nu sunt retribuți, deci fac asta doar din pasiune, din drag de cultură și de valori locale, a obținut suma necesară apariției în format fizic (5000 lei) pentru lunile septembrie și decembrie 2023. Le mulțumim agenților economici și oamenilor de bine care ne-au fost alături și cărora, la timpul potrivit, le vom dedica un articol separat.

Menționez că, indiferent de vremi și de vremuri, noi vom continua să existăm, cel puțin în mediul on-line, la adresa www.acris.ro, dar, totodată, sperăm că într-un viitor nu prea îndepărtat, Primăria comunei pe care o promovăm își va (re)îndrepta privirea spre noi, fiind vorba de o sumă anuală modică, raportată la un buget precum cel al localității noastre.

Mulțumim tuturor colaboratorilor și cititorilor și le urăm din suflet *Sărbători fericite și La mulți ani!*

Zilele prozei

Starea prozei contemporane

În organizarea Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Cluj, a Reprezentanței Bistrița-Năsăud a Filialei clujene aUSR și a Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, în parteneriat cu Festivalul Internațional de Carte Transilvania și cu Colegiul Național „Andrei Mureșanu” din Bistrița, în

un roman bun – atelier de prozatori, iar în cadrul Festivalului de Carte Transilvania din Piața Unirii s-au derulat: *Starea prozei contemporane* – prezentări de carte, dialog cu cititorii și lansarea noii cărți a lui Alexandru Jurcan – *Jojolica de la Dârja* (Editura Casa Cărții de Știință, 2023).

A doua zi, a avut loc un desant scriitoricesc la Colegiul Național „Andrei Mureșanu” din Bistrița. Scriitorilor li s-au alăturat colegii Ileana Určan, Ionela-Silvia Nușfelean și Alexandru Cățcăuan. Gazde primitoare au fost Nicoleta Butuza – bibliotecar, Doina Macarie – inspector școlar, și prof. Claudia Groza. Invitat special a fost Simona Antonescu care și-a lansat, cu acest prilej, noul său roman, *Chiajna din Casa Mușatinilor* (Editura Polirom, 2023). La manifestare au fost prezenți, în număr mare, elevi ai liceului. Scriitorii de față au vorbit despre parcursul lor literar, despre cărțile lor de proză și receptarea acestora în critica literară. După încheierea manifestării, Leon-Iosif Grapini a oferit ultimul număr al revistei „Izvorul Someșului” scriitorilor prezenți și gazdelor, precum și elevilor participanți care, în mod cu totul îmbucurător pentru colectivul nostru redacțional, s-au „bătut” efectiv pe cele douăsprezece exemplare disponibile, cererea fiind cu mult mai mare decât oferta.

Irina Petraș: *Ce înseamnă un roman bun? Un roman care are poveste bună. Cu toate acestea, nu scăpăm de singurătate și de gustul fiecăruia nici măcar când e vorba de a stabili care-i un roman bun și care nu, deși fiecare pe cont propriu o spune imediat. Mă gândeam și la vechea definiție, cu oglinda purtată de-a lungul unui drum care părea, la prima vedere, un fel de definiție a romanului realist, oglinda venind și ilustrând și totul părând a fi OK. Numai că nu-i adevărat, oglinzile sunt fiecare în felul lor, au ape care pot să modifice, o înclinare față de drum mai mare sau mai mică, autorul poate să vadă dintr-o anumită perspectivă, cititorul din alta, prin urmare, oricum am întoarce-o, ajungem la concluzia că nu putem avea o rețetă pentru fabricarea unui roman.*

28-29 septembrie 2023 a avut loc cea de-a 16-a ediție a **Zilelor prozei – Starea prozei contemporane**. Au participat la această ediție scriitorii: Diana Adamek, Simona Antonescu, Rodica Baconsky, Ștefan Borbély, Constantina Raveca Buleu, Cornel Cotuțiu, Icu Crăciun, Victor Cubleşan, David Dorian, Gheorghe Glodeanu, Leon-Iosif Grapini, Andrea H. Hedeș, Florina Iliș, Alexandru Jurcan, Menuț Maximilian, Daniel Moșoiu, Ion Mureșan, Iacob Naroș, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Laura Poantă, Mircea Popa, Ion Simuț și Victor Știr.

În prima zi, la sediul Filialei Cluj aUSR, sub conducerea președintei Filialei, Irina Petraș, s-a desfășurat colocviul/dezbaterea **Rețetă pentru**

REDACTIA

Radu Tculescu

BLITZ - PROZE

Vai, ce bine va fi!

În vagonul comun al acceleratului domnește un aer gros ca o pastă de roșii. Florica s-a descălțat și-și mișcă degetele de la picioare cu intenția de-a le aerisi. În fața ei, un tânăr slab și deșirat îi privește cu duioșie pieptul plin, dezgolit pe jumătate, împinzit de bobite mici, strălucitoare, de sudoare. Trei băieți de-o șchioapă se află alături de ei pe banchetă. Sînt blonzi, desculți, îmbrăcați doar în chiloți cafenii și maiouri de-o culoare incertă. Cel mai răsărit dintre ei crestează artistic o porțiune din banchetă, cu vârful unui briceag. Cel mai mic urlă, brusc, că-i este foame. Florica scoate dintr-o sacoșă ouă, pîine, roșii plus o bucată de salam umed. Curăță cîte un ou pentru fiecare băiat, împărăștiind cu grijă cojile pe jos. Își curăță și ei unul pe care și-l pune-n poală, pentru a putea împărți cîte o felie de pîine, una de salam și cîte o roșie. Banchetele sînt folosite drept masă. Copiii mușcă din ou, îl lasă pe banchetă ca să poată apuca roșia să muște și din ea. O mîna le este ocupată de pîinea cu salam. Din cînd în cînd, felia de salam le scapă printre degete și se întrec care să o ridice mai repede de pe jos. Florica mușcă și ea din ou și din pîinea cu salam, privindu-i încîntată.

- Oamenii blonzi, zice tînărul în timp ce destupă o sticlă cu un lichid tulbure, am auzit că-s foarte deștepți. Așa o fi... chiar dacă noi doi sîntem ceva mai șateni.

Florica îi zîmbește galben din cauza gălbenușului care i s-a lipit de buze și de vârful nasului.

- Să nu-mi spui că sînt toți trei ai tăi, continuă tînărul și dă repede pe gît o dușcă așteptînd apoi, cu emoție, răspunsul.

- Nu-i nici unul, îngaimă Florica printre înghițituri. Cum poți crede! Sînt ai lu' soră-mea, drăguții de ei.

- Că și eu iubesc copiii, exclamă, cuprins de entuziasm, tînărul. Ia o dușcă, să-ți faci poftă, că-i cald al dracului!

Florica pune pîinea cu salam pe marginea geamului, bea o înghițitură, apoi se străduie să dezlipescă pîinea. Din cauza aerului greu, totul a devenit lipicios. Băiatul cel mic s-a așezat pe bucata de ou, strivind-o. La fel pățește cel mare cu bucata de roșie.

- Sînt copii, ce să le faci, gîndește tînărul cu voce tare, dar... nu-i frumos să lăsăm în farfurie!

- Chiar așa, îl secondează Florica și izbucnesc amîndoi în rîs.

Copiii adună resturile de pe banchetă, deoarece ei doresc să crească mari și puternici. Apoi Florica

deschide un borcan cu compot de prune. După o masă simți nevoia de ceva dulce. Florica își vîră, cu delicatețe, degetele în borcan și împarte prune copiilor. Zeama i se scurge printre degete, pe braț, pînă la cot. Îl îmbie și pe tînăr să servească din borcan, dar mîna tînărului nu încapă în borcan, cu toate eforturile depuse. Un nou prilej de bună dispoziție.

- Eu, mai bine din sticlă, conchide tînărul.

Copiii și Florica au mîncat toate prunele scăpînd din gură sîmburii pe jos. Borcanul în care a mai rămas zeamă acrișoară, preț de trei degete, este așezat sub banchetă, pentru mai tîrziu. Florica aruncă o privire pe fereastră și exclamă:

- Vai, ce de grîu! O să fie multă bogăție anul acesta. Am văzut și iepuri, și fazani, și căprioare am văzut pe cîmp. Tu vezi ce de grîu și de bogăție? De-acu' s-a terminat cu mizeria.

- D-apoi cum, confirmă tînărul care nu reușește să vadă nimic afară, din cauza șiroaielor de transpirație ce-i împăienjenesc ochii.

- Mamă, ce bine o să fie, mai zice Florica.

- O să fie, zice și tînărul și-o ciupește de șold, apoi îi oferă, cu multă generozitate, sticla în care lichidul s-a îngroșat ca o ciorbă de mazăre.

Jocul de-a primăvara

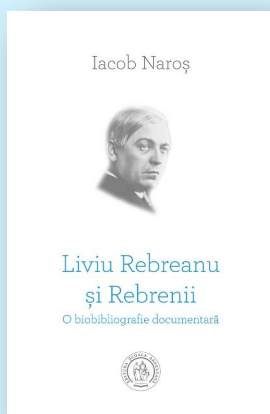
Mă plimb pe Dragalina. În stînga mea curge Someșul. Mă opresc lîngă pescarii proptiți de balustrada solidă, din beton, construită pe buza înaltă a malului. Îi văd cum își aruncă undițele în apa spumantă, printre crengile copacilor, cu dexteritate de profesioniști. Urmăresc, cu atenție încordată, cum le saltă plutele colorate deasupra valurilor, într-o veselie aproape batjocoritoare. La adresa cui? A pescarilor ori a... peștilor? Zîmbesc. Și eu am undițe acasă. Pe malul unei ape, mai ales curgătoare, este locul unde reușesc să îmi alung toate crispările, temerile... Acum nu prea reușesc. Poate pentru că nu am și eu o undiță în mîna...

Să urc ori să nu urc? mă întreb, aproape hamletian, și îmi întorc privirile spre Dealul Cetățuii. La poalele lui, blocuri sprijinite-n piloni de beton armat. În spatele lor, panta dealului, cu alunecări periodice. S-au făcut oarece consolidări, dar senzația unei permanente amenințări, abia perceptibile, plutește constant în aer. Nu dealul e dilema mea acum. Să urc sau să nu urc? Desigur, răspunsul este unul singur: să urc. Dar curajul?

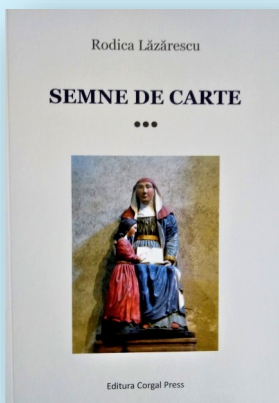
Cărți primite la redacție

Ioan-Pavel Azap, *Vârstele criticului*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2022

Iacob Naroș, *Liviu Rebreanu și Rebreunii*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023

Rodica Lăzărescu, *Semne de carte*, Editura Corgal Press, Bacău, 2017

O voce-mi șoptește în ureche, pe-un ton ferm, urcă, nu mai tot sta pe gânduri!

Să fi fost pescarul ori peștele argintiu pe care tocmai îl ridicase din apă?

Intru în casa scârilor. Cîteva emoții scurte mi s-au scurs, vi-brînd, pe șira spinării. Atît.

Sun scurt. Deschide și izbucnește în rîs. Ecol, rostogolit afară pe hol, putea stîrni curiozitatea vecinilor.

Ce te-a apucat?!

Închid repede ușa. Miriam mă privește clipind mărunț, apoi abordează, pe loc, un aer nevinovat. Actriță. Mereu se crede pe scenă, îmi spun. Dar accept jocul, mă încîntă.

Am uitat să mă descalț, șoptește, o fac acum. Să mă poți îmbrățișa mai bine.

Se agață de gîtul meu. Ne purtăm prin cameră, lovindu-ne ușor de obiecte. Apoi, ea alunecă pe un covor neverosimil de verde.

Genunchii adunați sub bărbie, părul încolăcit în jurul coapselor.

Eu, scufundat într-un fotoliu. Ochii ei mă privesc cînd cu viclenie, cînd cu duioșie.

Sîntem singuri, nimeni nu știe că ai venit aici.

Întind mîna. O mîngîi.

Ești o fată grozavă, exclam cam teatral. Miriam stă, în continuare, cu bărbia proptită de genunchi.

Azi-dimineață am fost pe pod, zice. Pe pod? Ce-ai făcut acolo? Întreb. Am aruncat flori în apă și mi-am spus rugăciunea... Ce-ai spus? Întreb, sincer surprins. Rugăciunea mea către apă. O spun în fiecare primăvară. Rog apa să-mi întoarcă, toamna, florile înapoi... Ei...! (Exclamație venită din partea mea). Adică... te-am mințit. N-o rog să-mi întoarcă florile... O rog să-mi trimită pe cineva pe care să-l iubesc tot atît de mult ca pe florile acelea și care să stea cu mine toată iarna, pentru că mie nu-mi place iarna, e frig și mi-e frică...

A rostit totul dintr-o suflare. Nu părea o poezie învățată pentru vreun recital. Eu ce-ar trebui să spun? S-a ridicat, s-a uitat pe fereastră. Mi-am aprins o țigară. S-a întors brusc.

N-ai vrea să fii tu cel trimis de apă, cel pe care nu mi l-a trimis încă niciodată pînă acum?

Dar știi bine că, am început eu să mă bîlbîi, nu... se poate... eu sînt...

Nu te-am întrebat dacă se poate! E foarte clar ce se poate și ce nu! Dar nu e clar dacă vrei să fii cel trimis de apă.

Fumez. Tac și fumez. Urăsc toate cuvintele din lume. Cum naiba nu găsesc unul potrivit?!

Trebuie să-ți arăt neapărat o reproducere, spune Miriam, după un tablou minunat. De mult doream să-ți-o arăt.

Răscolește prin rafturile bibliotecii, fredonînd o melodie monodică. Fumez mult mai destins. Miriam a răsturnat toată biblioteca. Acum stă îmbufnată în mijlocul cărților.

Nu-l găsesc. Mi-e ciudă. Cred că era tare frumos, zic. E pictat de un pictor naiv, ajuns celebru. L-a intitulat Ondine. Înfățișează o cameră prin podeaua căreia cresc numeroase plante. Iar prin ferestrele deschise intră peștișori roșii. Nostim, nu? Izbucnește în rîs. Am terminat țigara. M-am destins complet, mă simt foarte bine. A terminat cu întrebările. Sărută-mă. E în brațele mele.

Trupul ei miroase a ierburi marine, a scoici și a spumă de mare. Iar pe mine m-a apucat un dor cumplit de ierburi marine, de scoici și spumă de mare.

E primăvară...

Era primăvară. Printre cărțile împrăștiate pe podea, creșteau ierburi marine, iar pe fereastră intrau peștișori roșii.

Radu-Flarion Munteanu

Despre educația mea comunistă

Un film și un exces de zel au pus capăt educației mele comuniste. Cum încurcarea unor benzi mnemonice pusesese capăt, cu circa 10 ani înainte, educației mele religioase, m-am pomenit, la vârsta drăcușorului cu manteluță roșie din schița neneiancului, liber ca doagele unui butoi, pe care aruncarea cercurilor îl fac să nu mai fie butoi. În măsura în care există copaci care, în stadiul de puiet, au nevoie, o perioadă, de arac, iar aracul copacului uman e un exoschelet ideologic, eu am beneficiat de la vârsta lui Dick Sand de toate avantajele și de toate dezavantajele autonomiei spirituale. Și, pe cale de consecință, mentale. Faptul că, trei ani mai târziu, am ales nesilit de nimeni fizica e, în perspectiva de acum, o consecință logică, ineluctabilă chiar. Numai că humorul imanent face ca această logică să se fi exprimat prin intermediul celui mai copilăresc criteriu: dintre facultățile bazate pe matematică și pe fizică, oricum alt cadru era în afara discuției (singurele care mă scuteau practic de eforturile de a învăța ceva pentru admitere), programa era cea mai redusă. Mai puțin de jumătate din cea de la Politehnică. *Non multa, sed multum.*

Dar s-o iau de la început. A face, la începutul anilor 50, educație religioasă, unui plod, era riscant. Ca să nu mai vorbim că primum vivere funcționa brutal, desigur, cu unele fluctuații dincolo de harta socială a epocii. Fluctuații conform cărora mediul meu familial era receptat de puternicii locali ai vremii, un cocktail din pegră, trimiși ai centrului și câțiva oameni relativ cumsecade, ca fiind resturile unui nucleu de dușmani ai poporului. Oricât ar fi fost, totuși, această educație ultima grijă a celor trei femei din jurul meu, nu le fusese, se vede, cu totul indiferentă, căci mă pusese să memorez o sumă de rugăciuni. Până-ntr-o seară în care am încurcat benzile memoriei și, în loc de înger, îngerășul meu, am început dârz altă poezie: unu, doi, trei, patru, cinci... Femeile, grupate în două generații, și-au înăbușit bufnitul în răs, dar au decis, tacit și ferm, să înceteze a mă obliga să memorez oricare alt text venit din direcția aia. Mai exact m-au lăsat cu totul de izbeliște, pe plan spiritual, Paștele și Crăciunul căpătând un centru de greutate nu neapărat laic, dar accentuat familial. Ceea ce m-am trezit, mulți ani mai târziu, că imprim, la rândul meu, ca idee-fortă, în propria familie, în altă epocă și, totuși, aceeași... de pe totuși altă poziție socială, una egal de ferită de pericolul lipsei de mijloace, cum fusese mediul meu familial, la vremea acelei copilării, cât și de pericolul, nu mai puțin pernicios, al integrării în sistem, pe calea comerțului cu aspirații.

Dar dincolo de derizoriul plin de haz al încetării școlii mele de duminică, lipsită, de altfel, de orice câr-

lig, fără o Becky Thatcher, confuzia benzilor avusese, am realizat mult mai târziu, o semnificație simultan simbolică și formatoare. A fost, de fapt, o pecete. Când am realizat? Când am citit pentru a 3.14-a oară celebrele cuvinte ale lui Pitagora: totul e număr. A fost nu atât o confuzie, cât o alegere. Cu totul inconștientă: am ales între a cere ajutorul unei instanțe transcendente și a-mi folosi propria minte, pe linia aceluia limbaj universal care e muzica matematicii.

În ce măsură fiecare individ are simultan o traiectorie așa de coerentă și posibilitatea conștientizării ei, fie și pe ultima turnantă a vieții? Am fost eu, oare, ales pentru a fi plasat într-un grup minoritar al celor conștienți de coerența propriului destin, sau un important procent de egali, cu linii de viață cel puțin la fel de coerente, e prea preocupat de a împlini destinele ca să resimtă tentația de a străpunge ecranul ce ascunde, ce încifrează coerența?

Și în ce măsură, oare, nobila și originala meserie de a se reinventa, brevetată în literatura română de Radu Cosașu, nu-i decât o capcană abilă, destinată de a împinge definitiv individul uman pe traiectoria coerentă și semnificativă a propriului destin real?

Dacă cele trei femei mi-ar fi putut citi gândurile s-ar fi îngrozit. Căci un irepresibil simț nativ al comicului mă făcuse să montez astfel textul unui colind clasic: în loc de „Tatăl L-a trimis în lume”, eu auzeam dialogul aberant, dar irezistibil: „Tatăl: - Latri? - Mi-s în lume...”

Până la a ajunge, însă, la subiect, fie-mi permis să notez că libertatea câștigată de memorie prin degrevarea de textele educației religioase a absorbit, în mai puțin de un an, după doar două lecturi în care-mi valorificasem proaspăta achiziție a cititului, deprinsă de unul singur, textul poemului eroic Dan, căpitan de plai. Că m-am trezit a-l ști pe de rost fu partea pozitivă a experienței, cea penibilă fiind urmarea stupidei mele cuminenii, mai puternică decât simțul ridicolului, căci mă lăsasem purtat prin zirkusul câtorva familii, cea a viitorilor mei învățători y compris, ca elefantul aritmofon, sau ca minunea regească. Episod la urma urmei absolut neglijabil, din punct de vedere al devenirii mele intelectuale, dacă nu m-ar fi pecetluit încă de atunci ca bun în grad, la rangul de căpitan. Nu-i așa, dragă Ariel?

Hm... căpitan perpetuu, avansat uneori temporar la gradul de colonel, ca să-mi între-n căpățână că n-am de ce să mă aștept să-mi scrie oarecine...

Acuma, nimeni dintre cei născuți după '89 nu trebuie să-și închipuie o dihotomie conturată, aici comuniștii, dincolo poporul. Tocmai asta era grozăvia, co-

muniștii lăsau pe seama poporului să le facă toată treaba, fiecare celulă umană era client de zăhărel și de bici și folosea zăhărelul și biciul asupra altei celule umane.

Doamne, ce geniu, Christian Huygens! Fiecare punct material atins de frontul de undă devine la rândul lui centru de oscilație. Numai că fizicianul olandez nici nu bănuise extensibilitatea ideii sale.

Citeam A. S. Pokryshkin, Aripi de vânător, desenam în neștire bătălii aer-sol, în care sovieticii îi terciuiau sistematic pe nemți, sfârșind prin a înnegri quasi-complet zeci de file de caiet de desen.

Chiar dacă motivația unei anumite surdine în relația cu sistemul se regăsea în plan concret, bănuie că, de fapt, instinctul era cel care le spunea tovarășilor că nu prea le sunt utili. La fel fu și cu UTM-ul, cum se chema atunci ceea ce mai târziu va reveni la vechea denumire de UTC. Am căpătat această cinste abia în al treilea val.

Tovarășii își propuseseră, însă, să recupereze timpul pierdut și în săptămâna imediat următoare primirii în UTM am fost cooptat într-un grup de colege pentru un instructaj săptămânal, la raion. Probabil ceva pe linie de pregătire ca rezervă de cadre, dracu știe. Oricum, deși aveam să mă întâlnesc abia din toamna următoare, în alt orașel, cu primele cursuri de marxism de-a binelea, așa-numita economie politică, am recunoscut instantaneu gustul de rumeguș al limbajului instructorului, un băiat în fond cumsecade, poate chiar lipsit de talentul de a redacta denunțuri... ca, de altfel, de orice alte talente. Dar gustul de rumeguș nu putea fi decât de natură să-mi stimuleze simțul competiției, doar n-oi fi eu mai prost ca țărâna ce turuia în limba de lemn din onoranta funcție de secretar UTM. Serioasă ca un molah doctorand în gândirea ciuce. Limba de lemn avea logica ei formală, putea, adică, fi exprimată sub formă de numere, deci putea înlocui orice rugăciune, inclusiv cea a studentului în fața examenului de marxism: Doamne, ajută-mi să te combat!

Din grupul celor 3-4 colege de instructaj (fă-mă Doamne-un bob de mei și m-aruncă-ntr-o femeie), era una a cărei inteligență ascuțită și bătăioasă mă întrecea în inaderența de fond la cursurile de educație revoluționară, alta mai toantă și plină de elan, fiică de ceferist, deci genetic dedicată muncii cu gura, secretară cu propagandă și, în sfârșit, o ungueroaică, de al cărei sex-appeal eram îndeajuns de tont să nu fiu conștient, dar care, ca ungueroaică, era imună la orice demers persuasiv. Un frumos buchet al sfintei diversități din grădina lui Dumnezeu. Cum care Dumnezeu? Țăla, țăla pe care studentul ce intră la examenul de marxism îl conjură să-l ajute a fi combătut. Ce credeți?

Din perspectiva coerentă de acum, e clar și net ca un clanet că era scris în stele ca, mai curând sau mai târziu, să aleg din nou armonia muzicii numerelor în locul acestor alte rugăciuni, de-a dreptul uscate, către clasiile marxismului, să nu ne pierdem direcția. Dar a fost meritul excesului nefast de zel al tembelului de instructor politic, ca divorțul meu de marxism să aibă loc pe o falie așa de netă, sclivisită, cum spun betoniștii, în jargonul lor.

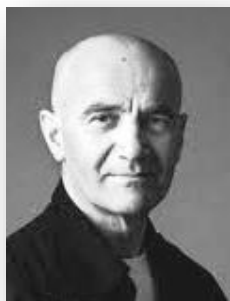
Era o duminică în care crăpau mugurii, poate și lui îi dădea inima ghes să se dea rotund față de buchetul de adolescente, în timp ce al doilea mascul din sală fă-

cea laborioase și sofisticate calcule tactice, la care din colege să apeleze să ducă acasă știrea că el ar cam rămâne la meci, echipa locală a raionului se lupta din greu pentru evitarea retrogradării. Așa că-l auzii ca prin vată pe tovil palid cum intră să braconeze pe terenul care mă pasiona temeinic încă de atunci: Păi măi, tovarăși, să vă dau un bun exemplu de cât de importantă e conștiința revoluționară trează, poate veți da mai multă atenție cursurilor. Toată lumea vorbește în oraș de filmul ăsta, *Muntele*, că-i așa, că-i pe dincolo, chiar și, nu mi-e rușine să recunosc, colegi de-ai mei, de la comitetul raional. Ei, și ce mi-am zis eu? Ia să mă duc la film, să văd ce-i adevărat și ce nu, la urma urmei e un film imperialist, nu-i făcut de clasa muncitoare americană (sic). Ei, și l-am văzut. Și mi-am întrebat mai întâi colegii. Măi, tovarăși, ce-ați văzut voi la filmul ăsta, că eu nu văd nimic. Măcar propagandă capitalistă să fi fost. Da, nimic! Nimic, înțelegeți voi, măi, tovarăși mai tineri, care mâine veți face educație comunistă generației viitoare, din care vor face parte copiii voștri, care vor construi comunismul. Nimic, măi, tovarăși, nimic n-am văzut în filmul ăsta!

Și să vă mai mire, domnilor președinți, că nici eu, care eram cu juma de gând la meci, nu colega cea cu minte sclipitoare, ci tocmai ungueroaica placidă și indiferentă ne propuse, cu ochii negri strălucitori, să riscăm a ajunge acasă cu alt tren și să mai rămânem în orașul de reședință de raion, să vedem filmul? Nici toanta care era secretară cu propagandă nu fu în stare să facă pe spărgătoarea de grevă, și, apoi, de ce să nu-i dau și ei beneficiul îndoielii, poate se bucura în sinea ei să calce măcar o dată riguroasa disciplină de partid dintr-o familie ceferistă. Ica (pronunțați Ito) a făcut ce-a făcut și s-a aciuat lângă mine, ba m-a și luat de mână la secvențele de tensiune, când crevasa se deschide sub pașii lui Christopher Teller, fratele nesăbuit al personajului lui Spencer Tracy. Dar eu eram așa de fermecat de ce vedeam, că și dacă aș fi fost gagicarul liceului, și tot n-aș fi observat. Ba chiar uitasem că intrasem în sala de cinema ca să aplic creator dialectica marxistă. Și, nota bene, cu ere geologice înainte de a-mi forma conceptul de Spencer Tracy. Dar nu trebuie să insist, doar știți cu toții ce film a fost *Muntele*. Baremi când, în lunga secvență finală, Bătrânul Santiago, trăgând din greu sania cu cadavrul fratelui său, mai greu decât avea să tragă scheletul peștelui uriaș în la fel de celebrul film după Hemingway, aruncă toată onoarea salvării nu știu căror supraviețuitori ai avionului prăbușit pe munte, în spatele fratelui mort, care plecase vesel și lacom, la început de film, să ciordească oarece din epavă, am izbucnit în plâns, imun la vecinătatea colegelor, ba imun și la plânsul lor, cu strânsul degetelor mele în pumnul convulsiv al ungueroaicei cu tot.

Straniu, dar deloc ciudat, am părăsit cinemaul, în soarele de april, veseli nevoie mare, într-o complicitate pudică, iar pe tren, în lungul drum de juma' de oră până acasă, am sporovăit complice, la distanțe astronomice de instructajul politic și de propagandă capitalistă. Iar aceia dintre dumneavoastră, care aveți conceptul de meci de fotbal, vor fi, sper, lejer uimiți că uitasem de chinurile echipei locale, care a și picat, de altfel, peste două luni, din divizie.

Alexandru Jurcan

9 aprilie

Tulai, câtă ninsoare ni s-o dat înainte de Paște! Și ce mai văd la televizor, că mi se strânge pielea pă mine! Vorba aia: A fi sau n-a fi. Țutuluc și-o schimbat luku, o fost la frizer autorizat. Zice că i-o transpirat buletinul, musai să și-l refacă după sărbători. O zis că un bărbat adevărat ține țigara în mâna dreaptă și cheile de la mașină în mâna stângă. Io, prealuminata Joljica, trăiesc greu cu preaîntunecatul Țutu, că suntem generații diversificate. Nu-i place politețea. Io fac dialog lung cu cine mă întâlnesc, adică „Cum o duci? Bine? Bine-bine? Și altfel?” Lui nu-i plac conversațiile lungite, să nevrozează repede. O fost Pralina să-l vadă pe Jololu meu... Săracu... o zis că mă iartă că l-am lăsat în parajină cu bună intenție, că el o ajuns din lac în... mi-i rușine să zic!! O transmis că mă poci întoarce la el, că acolo îs regină în ochii lui. No, că-mi vine o lacrimă, doară cu el mi-am mâncat sacii de sare.

Fely s-o dus în Italia la o prietenă. Bărbatu' ei o lasă unde vrea ea. M-o sunat, scumpa de ea, zice că acolo îs călduri, și lumea umblă deja în chiloți de vară. O fost la băi termale în orașul Mărano, da s-o spăriet de ceva handralăi bine drogați, care o înaintat spre scumpa fără izmene pe ei. De eram io acolo, tare aș fi înfruntat pericolul, că o dată în viață poți simți parfumuri erotizate de Italia. Poate ajungeam la prima pagină de ziare, ca victimă preferită, alături de războiul din Ucraina.

Cornel Cotuțiu Sfieli

Moto: „Și te-ai dus, dulce minune...”
Mihai Eminescu

Când adusesse ceaiul, i-am spus:

– Ce-o fi asta la mine?... În fața unui păr blond, devin trist.

Eram întinși amândoi pe divan și citeam din Pablo Neruda. Între timp, pusese încă două mere Jonathan la copt. S-a răsturnat pe burtă, cu fața în pernă și cu umărul ei rezemat pe umărul meu. Când, după puțină vreme, a încercat să revină în poziția inițială, am oprit-o:

– Te rog, mai rămâi așa, până mai citesc o poezie.

Dar am citit mult de tot, căci ea a continuat să rămână tot așa, cu umărul ei pe umărul meu. Apoi, respirația i-a devenit mai apăsată și mi-am dat seama că a adormit...

Am citit în continuare, cu aceeași voce monotona, restul sonetelor, pe bună dreptate adormitoare în asemenea momente. Când m-am îndreptat că a adormit de-a binelea, mi-a trebuit bune minute până să-mi scot umărul de sub umărul ei și să mă pot ridica din pat, fără s-o tulbur. Intenționam să iau merele de pe plita sobei, să i le pun pe farfurie și să plec tiptil. M-am pieptănat, mi-am luat sacoul și, proptit cu mâinile pe masă, aplecat spre ea, o privii cu duioșie...

Respira liniștit. Eram oarecum calm, dar pluteam în apa aceea de moleșală voluptoasă și de mulțumirea că-mi potolisem orgoliul, simțurile.

Micul radio portativ continua să cânte într-un fel de surdină timidă, strivit sub coapsa ei, se vedea doar un colț din el. Mi-am oprit apoi privirea asupra chipului. Nu aveam impresia că am a face cu o străină, numai că, așa cum era, fața parcă era a unei necunoscute. Și deodată mi s-a părut, dacă nu inexpresivă, atunci lipsită de acel farmec viu al clipele trecute.

Și deodată a sărit ca arsă, țipând ușor. Redeveni frumoasă. N-a știut să-mi spună din ce cauză s-a trezit din somn așa de brusc.

... Stătea cu genunchii apropiați de piept, cu părul desfășurat blond pe umeri, pe obraji și câteva șuvițe pe genunchi. Stam rezemat de perete, la câteva palme de ea, în așa fel încât lumina becului să nu mă atingă decât trecând diafan prin părul ei, care părea cuprins de flăcări. Expresia feței avea acea destindere potrivită unei intimități degajate; liniile trăsăturilor îmi păreau că se dilataseră, amplificând farmecul unui anume sentiment pregătit să incite...

Citea dintr-un caiet în care notase reflecții de-ale lui Maupassant și Jakobsen, rezemată de perete. O vedeam din profil: de după șuvoiul de păr blond, abia dacă se întrezărea un început de nas, parcă obraznic și puțin palid.

Am oprit-o din lectură:

– Dar e frig, Raluca. Uite, dacă vrei să mai rămân, atunci dă-mi voie să-ți pun pe umeri haina mea. Dacă nu, atunci înseamnă că vrei să plec.

– Bine...

Am făcut cum promisesem și ea a început să râdă, viclean:

– Dar acest *bine* poate să însemne și *da* și *nu*. Adică să rămâi sau să pleci.

I-am sărutat palma mâinii întinse.

Melania Cuc

Întâlnirea cu veteranul

Își amintea de o discuție de pe timpul când fusese doar o copilă, dar una curioasă din fire. Tovarășa Rosa, nevasta lui Vasile Erden, ținea ședința Organizației de Partid la ei în șură. Ioan, tatăl Catalinei, fusese membru în Partidul Social Democrat, partid ce fuzionase cu comuniștii, în meandrele vremurilor de atunci. Ioan păstra ca pe ceva sfânt carnetul vechi în lada de zestre a neveste-si. El *scuipa* pe comuniști, dar nu în public, doar când era la un pahar de vin cu socrul lui, cu Simon Erden. Acela era singurul care-i înțelegea mânia.

În ziua aceea era furios pe cumnatul lui, pe profesorul Vasile Erden, șeful comisiei de achiziționare, care dispusese să-i fie luat tot grâul direct de la batoză.

„Ai datorii de război!” i-a zis, uitând că amândoi fuseseră, ani la rând, prizonieri în aceeași mină din Siberia.

Ioan Delean îi amintea mereu că se *închătase* cu bolșevicii, iar nevasta lui, Rosa, îi lua apărarea, țipând cât mai tare:

„Tovarășul, soțul meu, nu este singurul care a semnat *Adeziunea*. Au fost alții și mai deștepți, și mai bravi decât Vasile Erden și decât voi toți la un loc. Cu ce a fost mai bun fascismul, măi, tovarăși consăteni, dar iobăgia grofilor?!”

Rosa punea întrebarea cu schepsis, numai că țărani vociferau, *se umfla mălaiu-n ei*, cum zicea ea ironică.

Ședința sta gata să sară în aer. Fiecare dintre membrii de partid își avea dreptatea și experiența sa.

- Așa-i, tovarășa Rosa, fascismul ăla a fost ca otrava. Amu, ce știu io, dar rușii ne iau pita de la gura copiilor.

*

Trecuse și ziua aceea, apoi altele, *timpi morți*, spunea Catalina și era tot mai nemulțumită de cum avansa cu documentarea. A dat câteva telefoane la Arhive, a primit promisiuni, a căutat adresele ultimilor veterani de război care mai trăiau, dar niciunul dintre ei nu era apt să retrăiască amintirile dure-roase, sau, dacă aveau mintea limpede, nu mai auzeau bine, iar nepoții și strănepoții se săturaseră, nu mai aveau răbdare să o ajute cu întrebări, nici să îi asculte.

Când nu se mai întrezărea nicio speranță, a primit telefon de la nepoata lui Mișu P., bunicul fe-

mei trăia, era bine pe cât îi *permitea vârsta*, și ar fi fost bucuros să vorbească cu cineva despre cum a fost el împușcat la Oarba de Mureș. Catalina nu avea timp de pierdut, și-a cumpărat bilet de călătorie spre orașelul fost industrial, din Sudul Ardealului, acolo unde Mișu P. își trăia ultimele zile.

Trenul ei oprise pentru câteva minute în gara Sinaia. Nu erau pasageri care să coboare, nici să urce la ora aceea târzie din noapte.

Cum ea avea imaginație berechet, vedea gara-regală aproape cum fusese în vremurile-i de glorie, un punct feroviar în care se scrisese istorie națională.

Catalina scrise cu degetul direct pe geamul aburit al compartimentului: *23 August 1944*. Se aștepta să aibă o revelație, dar de cum închise geamul, literele de abur se lăbărțară, șiroind spre pervaz. „No sprogenesis!” citi pe plăcuța albă, emailată, și zâmbi unor amintiri. Reveni la ideea de legătură dintre ziua în care armata română a întors armele împotriva lui Hitler, făcând pact cu aliații, cu Stalin.

Oamenii puternici ai vremii aceleia se adunaseră la castelul Peleş. Se simțea presiunea sovieticilor, și niciunul dintre miniștri, nici Regele măcar, nu știa dacă era corect sau nu, să mai stea alături de Hitler.

În răstimp, de pe teritoriul Uniunii Sovietice, porniseră, îndoctrinați și înarmați până-n dinți, voluntarii români din Diviziile „*Horia, Cloșca și Crișan*” și „*Tudor Vladimirescu*”.

Catalina știa că nu avea competența să judece, dar putea să-și imagineze ce s-ar întâmpla dacă, prin absurd, armata română ar mai fi rămas pe poziții alături de Axă.

Așa cum îi spusese un bătrân veteran: „Fratricid-ul nu ar fi putut evitat.

Trenul de noapte se puse în mișcare lent, osiile în roți scrâșniră. De acolo, din vale, se vedeau luminile de pe Crucea de pe Caraiman, o mulțime de becuri electrice comemorând gloria ostașilor căzuți la datorie.

Glorie, datorie???

Catalina ar fi vrut să acceseze de pe telefonul ei smart o pagină cu informațiile istorice ale zonei. Nu știa prea multe detalii despre monumentul pe care îl văzuse doar de la distanță, de câte ori trecuse pe Vale, cu trenul sau cu mașina. Nu avea acoperire Wi-Fi.

Încercă să aștească știind că o aștepta o zi obositoare. Nu reuși. Punea cap la cap detalii și își zicea:

Cazul *Vasile Erden* nu-l pot lua ca pe un destin singular, să nu fiu subiectivă. Dar cum? El a fost soldatul cu medaliile și cu rănilor lui, dar a fost și omul care ne aducea lemne pentru foc în iernile grele. Vasile Erden a fost și dascălul care dansa Hora Unirii la serbările de la 24 Ianuarie, dar și cel ce înjura de toți *cristoșii* și *hantătarii* oamenii și lucrurile care i se păreau prost făcute.

Catalina era tot mai derutată. Cu cât citea mai mult din însemnările lui, cu atât înțelegea că omul acela murise convins că nu avusese vreo vină. De aceea, era nerăbdătoare, dorea să afle dacă și alți veterani de război, foști prizonieri la ruși și, mai apoi, înregimentați de sovietici în batalioanele ce luptaseră împotriva nazistilor pe teritoriul României, al Ungariei, în Munții Tarta..., gândeau identic.

Acel domn, Mișu P., spre care își îndrepta de data aceea atenția, ar fi putut să îi explice cum au stat exact lucrurile, cum au gândit și ce au simțit soldații aceia.

A ajuns dimineața devreme în cătunul unde locuia fostul voluntar din Batalionul „Tudor Vladimirescu”.

L-a găsit picotind pe prispa casei spoite în albastru, cu un câine ce părea a fi fioros, dar care nici nu o luă în seamă. Mișu P. era mai ager la minte decât sperase ea și zicea că o așteptase acolo, privind spre poartă, toată noaptea trecută. Omul era dornic să îi vorbească, să îi arate cicatricile rănilor căpătate, nici el nu mai știa pe care fronturi ale Războiului, sau doar în încăierarea care se iscase între consătenii lui și oamenii Securității, când aceia fuseseră informați cum că acolo se ascundeau *bandiții*, cum le spuneau ei celor din rezistența anticomunistă.

Mișu P. a fost suspectat imediat de trădare, considerat colaborator al rușilor. Întâmplarea avuse loc în primăvara anului 1958, cu doar câteva săptămâni mai înainte de semnarea acordului de repatriere a militarilor sovietici staționați pe teritoriul României.

Mișu P. nu dorea să-și amintească de ziua aceea, nu-i ierta nici morți pe vecinii care îl făcuseră *coadă de topor*.

În ziua în care l-a vizitat Catalina, îl dorea gâtul, era și mai gângav decât de obicei, dar spunea lucruri interesante, inedite și nu glorifica defel prietenia româno-sovietică din anii în care rușii îl numiseră șef la raion.

Fără să-i ceară acceptul, Catalina deschisese reportofonul, pe considerentul că bătrânul tot nu știa ce era jucăria aceea. Îi puneă întrebări dure, înregistra răspunsurile.

Adică, cum ce am făcut după ce am scăpat din Siberia? Am făcut marșuri, doamnă, marșuri de zi și de noapte, dar nu cred că știi dumneata ce sunt

drumurile prin stepă, prin mlaștini cu turbă, prin păduri fără drumuri bătute de oameni. Am mers tot spre Vest, tot spre Vest... și nu se plângea nimeni. Vezi tălpile astea? Călcâiele și degetele erau pline de sânge în bocanci.

Veteranul își scosese din papucii păsloși labele picioarelor, etiolate, descărnate și cu vene violete. Catalina își feri privirea, așa cum făcea mereu când da peste câte o imagine care ar fi putut să-i provoace scârbă organică. Erau și nu erau picioarele unui om gata să traverseze continentul de la Est la Vest pentru că așa considerase el, că avea să fenteze Moartea.

Îl întrebă dacă aveau și medic cu ei, pe cineva priceput să le oblojească rănilor.

Cum, nu? Era infirmiera Ninocika, puternică precum un bărbat și curajoasă rău. Culegea răniții de pe jos cum aduni puii de găscă în poală. Știi cum bea aia vodca? Cum bei dumneata apa. Nu mă crezi? Ehe, câte au văzut ochii ăștia, câte au auzit urechile mele!! Nu era alt modru, musai executam ordinul comandantului.

După ce am trecut spre Basarabia, am dat de crame cu vin, camarazii trăgeau câte o beție ori de câte ori aveau ocazia. Așa a fost și la Odobești, Panciu.... Eu nu beau, nu că aș fi pocăit, dar am văzut de micuț că cel ce bea paharul plin își bea și mințile. Acum, să nu crezi, doamnă, că sunt vreun deștept. Dacă aveam minte, rămâneam mare ștab la oraș, nu veneam să mor în căsuța în care m-am și născut. Vai, vai, că mult îi de atunci!

Că mă rog Domnului să îmi dea orice boală grea, dar să pot gândi limpede atunci când Sfântu Petru mă va întreba de păcate și-mi va arăta cheile Raiului. Da, ce știi eu? Poate mă îmburdă direct în Iad, și nici nu zic că nu aș merita.

Omul îi făcuse să treacă și prin sită și dârmon, poate să fie slugă la mai mulți stăpâni odată.

Uite, când m-au luat pe front eram tinerel, am îmbătrânit mai înainte să fi căzut prizonier. Primul meu comandat era unghur horthyst, apoi, vâlătugul m-a dus, m-a tot dus... pentru ca, la întoarcerea mea, în România, comandantul să se numească Ivan. Ai să râzi, ăla purta veston închis în bumbi de alamă până sub barbă și chipiu; ce mai chipiu avea, cu o calotă cât fundul ligheanului. Nu era om rău, dacă nu era beat, și ne tot întreba: *Harașo? Harașo, tavarîșci!*

Numai bine nu ne era, dar îi ziceam că da.

Și... care era *ordinul*?

Catalina puse întrebarea mai mult pentru sine, pentru că fostul combatant voluntar se întinse deja pe prispa și adormi cu capul pe o zdreanță de pernă.

Fragment din romanul *Păcatele domnului Abell*,
Editura Vatra Veche, 2023

Icu Grăciun

Cumnata

Motto:

„Opriți dricul! Mortu-ar vrea să bea un cico!”

Domnul Sandu a decăzut dintr-o dată. Întâi i s-a domolit mersul. Își trăgea picioarele după el ca schiorii de fond filmați cu încetinitorul, fără să-și afișeze zâmbetul său imaculat, cum făcea de obicei. Apoi i-a scăzut glasul și a răgușit. Până la 70 de ani încă se mai uitau cucoanele după el că îl purta cumnată-sa ca pe un tist: costum, cravată, pantaloni călcați, pantofi văcsăluți. Cât a fost tânăr nu da pe acasă cu săptămânile, după pensionare, i s-au rărit ieșirile și a devenit client cu vechime la crâșma dnei Liuța. Acasă, uitase de gustul apei, vinul îi luase locul, că își permitea, avea pensie bunișoară. În deplasare servea doar țării. La 75 de ani a dat boala în el. Alții, la 80, intră pe fereastră și ies pe ușă. Și el, cu câteva săptămâni în urmă, glumea, îi sta gândul la prostii, dar, iată, acum știe că i s-a apropiat sfârșitul. Da, știa că i-a sosit ceasul, dar nu i-a sosit încă minuta. Mai mult ca sigur, cancerul nu te iartă. Boala asta te consumă mult. Niciunul dintre tratamente nu sunt eficiente sută la sută. Un individ care este pe moarte se amăgește că are autoritate mai mare în fața rudelor sau cunoscuților. Asta este sigur. Cu cât starea de sănătate a muribundului se înrăutățește, cu atât crește compătimirea celor din jur, că așa-i firea omenească. Pe de altă parte, e adevărat că aceștia, cu atenția trează, îi îndeplinesc cu devotament toate mofturile după ce a căzut la pat, purtând o expresie gravă pe fața lor, nu ridică glasul, nu-l contrazic, se fac luntre și punte să-i satisfacă poftele, să nu se simtă părăsit, într-un cuvânt, să-l menajeze, dar, toate astea până dă colțul. După: „Lut pe curul lui/Altu-n locul lui!” Sunt la cheremul lui numai să-l vadă țepăn cât mai repede, să nu-i chinuiască cu pretențiile sale odată cu alternarea zilei cu noaptea, chiar dacă a trăit degeaba. Problema e că în loc să fie liniștit, tăcut și resemnat și să îndure sfârșitul cu demnitate, e drept, cu chipul schimonosit de suferință și cu mâinile inerte, se vaită de parcă ar lăsa în urmă grămezi de aur pe care n-a apucat să le cheltuiască, ba face și festivaluri, trăind cu iluzia însănătoșirii. Dorește ca toți ceilalți să sufere odată cu el. Două lucruri nu se pot evita: suferința și moartea.

În cele trei zile de agonie, Ana, cumnată-sa, o femeie deșirată și costelivă, palidă la față, l-a vegheat exemplar, zi și noapte, nu s-a desprins de pa-

tul lui, n-a închis un ochi, a văzut cum i se macină trupul, i se subțiază gâtul și vorbește în dodii; în semn de îmbărbătate, din când în când, își așeza palma peste mâna lui numai piele și os, clătinând din cap dojenitoare. Apropiatii casei și-au făcut de lucru prin celelalte odăi sau prin ogradă ca și când ar fi fost de prisos și au lăsat-o pe ea să se chinuiască, să stea incomod pe scaun zeci de ore, însă, ea, fiind o femeie cumsecade, cu casa în regulă, n-a pus la inimă atitudinea lor. Vocile lor se suprapuneau, așa că nu putea înțelege ce spun. Nu i-a fost de ajuns să-și crească cei șase copii, poartă-i la școală, dă-le de mâncare, spală-i, l-a avut pe cap și pe el, bărbat în toată firea, cu mese pregătite după gustul lui, care nu s-a însurat, a rămas holtei până acu, hojob bătrân, deși n-a avut hibe mari. Da, da, a avut ea destule griji cu odraslele sale, Gicu i l-a pus și pe frate-său pe cap. Domnul Sandu a avut odaia lui unde mânca, mai totdeauna, cu ușa încuiată și cu perdelele trase. Ea i-a fost ca o servitoare, nici chiloții și ciorapii nu și-i spăla. N-a avut timp să se ocupe de fizicul ei și nici să-și dezmierde copiii. E drept, dădea bani la mâncare și lemne, iar televizorul, fiul și curentul și-l plătea că avea contor separat. Dar celelalte? Bărbat-su, Gicu, adică fratele lui, mai mic decât el, o dată nu l-a smintit cu ceva, nici măcar cu o întrebare nesăbuită; venea acasă sâmbăta, căci a avut o meserie grea și obositoare. L-au suportat așa până acu. Cât mergea în deplasare – că de așa natură i-a fost serviciul –, se simțeau liniștiți, dar s-au ofilit amândoi ca florile din gâzra din casa de parade. Acum, între ei se lăsa o tăcere apăsătoare.

Mi-e sete, murmură dl Sandu cu glasul stins și ochii întredeschiși ca un jar mistuitor, dornic să se agațe de viață. Cumnată-sa îl sprijină de perine să -i fie mai suportabilă durerea, lasă ușa întredeschisă până merge în tindă să-i aducă apa rece, îi duce paharul la gură și îi bagă paiul în gură, dar bolnavul n-are putere să tragă decât câteva înghițituri mici.

Nu văd, trage perdelele, îngaimă din nou cu buzele învinețite, articulând cu greu cuvintele, schimonosindu-se de durere, și tânăra nevastă se execută.

Nu am aer, deschide ușa, șoptește, cu fruntea lividă și ochii împăinjeniți, fără să-i pese că afară-i iarnă și frigul ajunsese de neîndurat.

După câteva clipe:

Mi-e frig, închide, bâiguie pe patul de moarte, cu chipul descărnat și ochii pironiți în tavan. Încerca să-și schimbe poziția, dar nu putea. Poate că nici nu știa ce vrea să facă. Zăcea lungit și se foia de durere. Îi bătut ceasul, asta era. Își dăduse sufletul liniștit, pe nesimțite. Ultima dată n-a înțeles nimic din mormăiturile sale. Ea l-a spălat, l-a șters, l-a îmbrăcat cu costumul cel bun, prea larg pentru un bătrân sfrijit și descărnat cum arăta acum. Gicu doar cât l-a ridicat și a ajutat la așezarea în coșciug. Toată lumea pune bani deoparte pentru zile negre, nu? El nu și-a strâns bani de înmormântare cum fac majoritatea pensionarilor. S-au împrumutat la C.E.C., ratele să le plătească tot ei. Nimeni nu știa din ce cauză cumnată-sa îi era atât de devotată.

În sfârșit, a sosit și popa, a ținut slujba de înmormântare, cuvintele lui au mișcat întreaga asistență, a luat iertăciune cu glasul înfrigurat conform celor notate de fratele său pe o coală albă, care se chinuia să-și înăbușe accesele de plâns, apoi întreg cortegiul s-a pus în mișcare, continuându-și drumul agale. În față, băiatul cu crucea de lemn cu prosopul albastru legat de ea, pe care o mână școlită scrisese numele mortului și anul nașterii și al decesului, urmau vreo șase fețițe care duceau coroanele din partea cunoscuților, apoi nea Dorel, colegul său de școală profesională cu steagul cel negru, purtătorii de prapori, cu niște figuri aspre, doi vecini în vârstă, îndurerați, cam slăbănogi, pășind tăcuți, cu sfeșnicele, încotoșmăniți în haine cernite de iarnă neîmblânzită, preotul cu diacul, sicriul descoperit cu dl Sandu, având mâinile țepene, încrucișate pe piept, dus de șase bărbați de-o seamă cu el, trei de-a dreapta și trei de-a stânga, și alți șase pentru schimb, doi tineri cu capacul, corul bisericii, rudele cele mai apropiate cu chipurile împietrite, că așa se cade, și vecinii, cunoscuții, nelipsind, evident, amicii, unii cu capul descoperit, alții cu căciulile pe cap. Clopotul din turla bisericii suna a pustiu ca o tânguie jalnică.

Preotul a oprit alaiul, grupat după rubedenii, ceilalți mai răzlețiți, de vreo patru ori până la cimitir. Bineînțeles că a stat și în fața crucii cu Isus zugrăvit pe tabla de tinichea ruginită, plantată în grădina lui ba' Petrea, care locuia vizavi de barul neastâmpăratei doamne Liuța, cea iute ca prâsnelul. „Un bitter de-ar avea, Sandu ar învia!” a zis un hâtru din mulțime, amețit de băutura, cu pași dezordonați, schițând un zâmbet discret și chinuit de un guturai precoce, fără să se sinchisească de cineva, cu nasul său înfundat și degetele îngălbenite de la țigări, afumat și cu această ocazie, prieten de pahar cu mortul, care își pierduse permisul de conducere pentru că, necumpătat, se scărpinase cu accelerația în talpă, după ce, în vremurile bune, consumaseră amândoi un litru și jumate din băutura cea amăruie într-un local rău famat, un fel de speluncă lungă ce

avea ieșire și în spate, devenind melancolici, clătănându-se și lălăind ceva indescifrabil, oblăduiți în răstimpuri de privirile galeșe și ispititoare ale barmaniței. După zicerea asta amuțise. Purta un palton negru, uzat, care se asorta cu pantalonii și căciula. Omul era deprins cu interogatoriile, din biografia sa mai lipsea doar pârnaia. Îndoliații care l-au auzit n-au putut zâmbi, au simulat niște grimase caraghioase, îmbulzindu-se unul într-altul, alții, plini de indignare, i-au întors capetele. Tulburați, au început să se vânzolească destul de zgomotos. În schimb, Ana, care mergea abătură, cu capul în pământ, apăsată de supărare, cu ochii umeziți de emoție, cu trupul deformat de atâta muncă, adusă ușor de spate, a tresărit nemulțumită și a crezut că îi îngheață sângele în ea, care, de fapt, i s-a urcat în obraji. Era cât pe ce să se prăbușească grămadă, ca un sac gol. Fusesse adâncită în gânduri, și acel om o întrerupsese în intervalul acesta de tăcere. Îi distinsese clar vocea. „Dacă își revine și bate în copârșeu?” și-a zis speriată, străduindu-se să-și rețină lacrimile, deoarece auzise că s-au întâmplat și cazuri din astea și mortul a mai trăit ani buni după aceea. Luată prin surprindere și oarecum descumpănită, s-a uitat cu coada ochiului la cel care rostise cuvintele răscolitoare și și-a lăsat capul în jos, aruncându-i o altă căutătură piezișă. Ar fi dorit să-l sfredelească cu privirea până în rărunchi să n-o uite niciodată.

Femeia se neliniște. Inima i se strânse cât un purice. Fiori reci îi trecuseră pe șira spinării. Revoltată, ar fi vrut să se oprească locului și să-i spună câteva de la obraz, dar nu se cădea tocmai atunci. „Cap sec!” își zise indignată, trăgând aer în piept, ispitită mai-mai să rostească ocară ce-i venise pe limbă. Tare ar fi vrut să-l gratuleze cu această invectivă și-l săgetă din nou cu o nouă privire necruțătoare. Deși avea căciula trasă peste urechi, l-a recunoscut după poveștile domnului Sandu, spuse doar dânsi în calitate de confidentă, când își dădea drumul la gură și se simpatizau, iar ea continua să-l asalteze cu întrebările pline de admirație. Prin urmare, el era cel care da tonul la glumele deșucheate și schimba proverbele românești clasice de genul: „Omul înțelept își face vara sanie și iarna... o pune pe foc”, „Cine fură azi un ou și se lasă prins e bou” sau „Nicio faptă bună nu scapă nepedepsită”?! Așa încă se ține bine, mai poate trage la măsă, își zise crispată. Cu siguranță, băutura i-a apropiat atât de mult. Stropi de transpirație rece începuseră să i se prelingă pe gâtul înfolfolit cu o eșarfă neagră de mătase. Foarte cu greu și-a învins această temere. În depărtare, contururile munților se deslușeau din ce în ce mai greu. Prin curțile vecinilor, doar rufe atârinate la uscat făceau parte din peisaj, după care cortegiul s-a urnit destul de cu greu. Mortul tăcea chitic într-o stare stranie de rigiditate. Cât de curând urma să fie înghițit de întuneric și, cu siguranță, um-

brele celorlalți morți îl vor îmbrățișa cu fervoare. Doar bătutul în cap rânjea ca un idiot, bucuros că trăiește.

Timpul se scursese foarte încet până când auzise sunetul primilor bulgări de pământ înghețat, amestecați cu omăt, aruncați peste sicriul proaspăt lăcuit, care avuseseră un efect calmant asupra ei. Degetele de la piciorul stâng nu și le mai simțea, aproape că îi degeraseră, și și-a mutat greutatea pe celălalt. S-a recules, închizând ochii cu sentimentul unei mulțumiri definitive. Atunci o năpădiră niște lacrimi de ușurare, mari cât un bob de făsu. Își împreună palmele, lipindu-și degetele unele peste altele și murmură cu voce stinsă, ca o descătușare, binecunoscuta formulă sacramentală: „Dumnezeu să-l ierte!” Alături de ea, Gicu, abătut și plin de evlavie, cu pași târșâiți și capul în piept, plângea, neconsolat, cu suspine. După înmormântare, cumnata a răsuflat împăcată după cât a terorizat-o fără motiv în ultimele luni cu pretențiile sale, cum socoteau și rudele, care îi apreciaseră atitudinea ei mereu conciliantă. Amicul mortului răsuflă ușurat; își aprinse o țigară cu bricheta din a doua încercare.

Chipul ei se liniștise. La urma urmelor, moartea lui n-a fost o mare nenorocire. Dimpotrivă. Bine că l-a strâns Dumnezeu. Totuși, a doua zi, femeia, care își zăvorâse gândurile sub un chip încărunit prematur, cu o mutră abătută și cu cearcănele adâncite, s-a internat în spital să-și recapete puterile, „să-și recupereze liniștea și somnul” a icnit ea cu o fărâmă de curaj ca să nu-și mai dea cu presupusul, și l-a lăsat pe Gicu ei să se descurce cu gospodăria și copiii, fără să-și deschidă întreaga inimă. O durea capul, iar brațele ei subțiri îi atârnavă inerte, obosite și fără vlagă pe lângă trupu-i firav ca și când ar fi cărat câte două găleți rase de apă din zece în zece minute. Negreșit, amărăciunea a împins-o să acționeze astfel, a constatat el cu ochii tulburi de nesomn, îmbrățișându-o cu o privire recunoscătoare, fără să se clinească. Multe lucruri erau de neînțeles în legătură cu ea. Comportamentul ei te cam pune pe gânduri. Tăcută și întunecată, avea privirea rătăcită, obrații scofâlciți și supti, buzele strânse într-un rictus dureros, trupul sleit, slab, fără vlagă, cu sufletul răvășit, arăta tare lividă și istovită. Pe fața ei se putea citi atât nedumerire, cât și regret. Se vedea de la o poștă că sănătatea îi era șubrezită și o odihnă necondiționată i-ar fi fost absolut necesară pentru a se despovăra de toate grijile casei. Culmea era că amicul lui Sandu, cel cu „bitterul”, s-a ales doar cu un guturai, și asta fiindcă nu purta izmene. Era la mijlocul lui februarie, omătul scărțâia sub picioare, iar vremea era încă foarte rece. În zare, o felie de soare însângerat de-abia pâlpaia din cauza frigului. O negură groasă, vătuită se ridica de după culmi ca un fum leneș, vânăt. De cealaltă parte, pe muchia dealului, se zăreau câțiva aluni răsfirați, cu ramurile înnegrite, trimițându-te cu gândul la niște schelete împlântate în pământul înghețat. Un vânt uscat, sec, sufla pieziș pe lângă urechi. Un roi de fulgi, stingher, se împrăștiase sub suflarea lui tăioasă. Un vârcolac cu limba roșie zbura ca un liliac pe deasupra satului în căutarea unui loc liniștit.

Cornel Udrea
Onisâm's Stories

Mister President

– Mă, Onisîme, dacă-ar hi să hie, și tu președintele țerii ce-ai face?

– În primul rînd, Ț-aș interzice, prin lege, să mai beți! Tu și încă cîtva, fără număr, fîncăci nu mai aveți condiție fizică de tiutiuncălit, și minten v-ajunge mintiuca în izmene și nu să dă dusă, decît cu prima beșină!

– Lasă tu campania aia „on păhar în plus, maiu Ți s-o dus!” or ceea, cu bulbuci: „Cu borsecu’ la masă viața îi frumoasă!” să vezi ce te rîgîi dupe viața asta! Riplei: ce ai face, primași dată, dacă-a hi să ajunji la Cotrocen?

– Poi, aș trimite-o la bărbat pe doamna Carmen, că io nu-s sultan xeroxat! Și aș aduce-o, cu tăt riscul, pă Filigoria mē, la păscut gazonul prezidențial. Mă, în tri ore, bocterii ceia, ce păzesc integritatea fizică și a corpului la prezident, ar tremura seismic, cînd s-ar răsti la ei Filigoria, cu anumite cuvinte-n pielea goală! Tu știi, mă, cum înjură Filigoria me? Să te ferească unul bun Sfîntu Aspersoriu, ocrotitorul irigațiilor și-al fabricii de submarine din Videle!

– Măsuri, ce măsuri ai lua?

– Păi, aș măsura cam cît îmi trăbă să parcurg în fugă, de la durmitor la poartă, în caz că se enervează Filigoria! Auzi, da’ de ce fras îi musai s-o transbordez din Ciubăncuța în București?

– Chiar așe, di ce?

– Steie pă sîrma ei, acăsucă, avem gospodărie, galițe, rațe leșești, găini ouătoare de pui vii, crescătoria coroiu, de dat la porc, de mulș ce mai rămîne! Trimăt de la Agrotv s-o filmeze zicînd folclor! Aia emisiune horror rural! Cum ce sîrmă? Ce doar fosta primăriță să aibe drodîndos, a mé nu? Să nu mai hie diferență între sat și oraș! Drot la fieștecare! În cur și în nare! N-ar avé noroc de 6 din 49 de hăndrălai!

– Dă’ tăt nu mi-ai zîs!

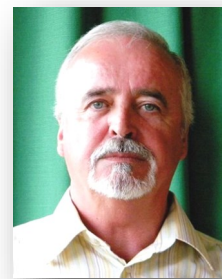
– Măi diăr Tiberiu a lu’ Bolundu, hamîșu, m-am răzgîndurat! Păstă fix patru ai, taman de alejeri am o treabă, ceea ce mă face imposibil de prezident! Am fost on an prezident la cooperativă la noi, și ierea să definitivez scurjerea la Canalu’ Dunăre-Marea Albă. Noroc cu amnezia!

– Ce Mare Albă? Neagră, mă!

– Șadap, fută-te unu’ Nelson Manivela, vrei să ajunjem la discriminări? Habar n-ai ce jingaș îi să îi spui la on fund de ceaun, ceșcută de porțolan!

Jacob Naroș

O lansare de carte cu peripeții

Am observat că, deși pari oarecum stăpân pe situație, ai uneori expresia unui om aproape deabusolat, doar pentru câteva momente de cumpănă, zic eu, după care îți revii neașteptat de repede și nespus de firesc; drept urmare, chiar trezești un interes aparte pentru cine e aproape de tine și-și permite să te studieze cu atenție disimulată destul de bine încât să nu te alarmezi și să-ți schimbi artificial și involuntar mimica în ansamblu. Te-am văzut de mai multe ori, chiar m-am postat strategic în apropierea ta ca să te studiez așa din punct de vedere personal, neavând pentru început niciun scop anume, dar nici ca să mă aflu doar în treabă. Stai mediativ, mereu, parcă într-o continuă așteptare, cu toate că aceiași oameni sunt prezenți pe lângă tine, de fiecare dată, ba chiar cam pe aceleași locuri, la întâlnirile legate de carte, autori, ziare sau reviste cu caracter literar-artistic din urbea cu pretenții de cetate transilvană plină de tradiții culturale elevate. Ca măsură de siguranță, observ că mereu ești flancat de amicii tăi, de regulă, doi, uneori trei și ei implicați într-ale scrisului, cu care, de altfel, te întreții jovial, ba chiar schimbi replici pline de duh asupra celor ce se petrec în jur; aproape sunt sigură că și despre mine, cât și despre altele din jur ce vă pică în raza de atenție. Mi se pare mie, s-ar putea să mă și înșel, dar parcă te-ai feri de ceva anume, poate chiar dai impresia că te-ai teme să nu te abordeze cineva mai îndeaproape, așa pe neașteptate... Citesc pe chipul tău, atât cât lași să se vadă fugitiv, în micile momente de neatenție, trăiri lăuntrice dintre cele mai complicate, asta și-n funcție de ce se discută în plen, ba chiar treci cu ușurință de la extaz, la cea mai sobră figură posibilă, parcă te-ai teme să nu superi pe cineva, să nu fii văzut prea nud în mica ta intimitate. Cele mai plăcute asemenea stări pe care le-am observat de mai multe ori, doar cu coada ochiului și dindărătul ochelarilor spion după care îmi place să mă ascund și eu mai mereu, sunt cele în care, tu, dintr-odată, cazi într-o dulce visare ca și cum ți-ai fi luat zborul spre alte zări... Multă vreme nu m-ai băgat în seamă, n-ai avut pesemne curajul de-a mă fixa cu privirea pentru o secundă măcar, voiai parcă să te oprești asupra mea cu ochii tăi iscoditori, curați și albaștri, dar repede treceai oprindu-te neutral undeva, spre un punct nedefinit, imposibil de-a fi interceptat, temându-te de a nu fi surprins sau poate din cu totul alte motive...

Și, totuși, până la urmă, întâmplător ori poate voit din partea mea, la un moment dat, ne-am trezit unul lângă altul, la o masă comună, lungă și cam înghesuiți; țin minte și acum momentul, amândoi, fără să ne uităm în jur, sub un impuls comun, curajos și riscant în același timp, ca la o chemare tainică și necunoscută, ne-am

apropiat scaunele unul de celălalt, am ridicat în același timp fața de masă uriașă și grea, ca și cum am fi vrut să ne ascundem de toți sub masa aceea, dar, până la urmă, ne-am apropiat doar genunchii... Instinctiv, dar fără a ne teme de ceva anume, am tresărit ușor ca niște liceeni surprinși în cine știe ce postură neregulamentară cum ar fi cea de la vreun film palpitant, tocmai când se aprind luminile pe neașteptate. Acesta a fost doar începutul, nu mă așteptam la cine știe ce replică din partea ta, nici la vreo reacție care să mă surprindă, asemenea mici jocuri mi s-au mai întâmplat destul de des, mai ales, după ce, căsătorită fiind cu cineva anapoda, în puținele mele ieșiri de una singură, de regulă, nu scăpam de asemenea asedii ce se voiau subtile... Să ne înțelegem, nu cu oricine s-ar fi nimerit, ba cu un scriitor dornic de a-și reînnoi inspirația printr-o muză nouă aflată, credea el, mai la îndemână, întrupată în persoana mea; ba cu vreun amic mai vechi de la care nu mă așteptam să meargă prea departe. Poate că voiam să-mi mai încerc norocul pierdut de atâția ani, poate voiam să mă provoc pe mine însămi spre a vedea dacă mai pot simți ceva înafara aversiunii atât de adânc înrădăcinate împotriva bărbaților; de vină fiind acela pentru care am suferit și care mi-a înșelat așteptările. Sau poate pur și simplu, dintr-un instinct aparte, doream și eu să-mi iau părțica de fericire pe care cred că mi-a hărăzit-o soarta dintru început. De fapt, nici nu știam dacă mai am acest drept, dacă mai pot să fiu ca înainte, adică să trăiesc cum s-ar zice, și eu o nouă poveste de iubire având la bază experiența nefastă a neinspiratei mele prime căsătorii. Atunci, sub influența acestor gânduri, a trăirilor provocate de catharsis-ul celor ascultate, era vorba de poezii destul de apropiate ca temă și, pe deasupra, a unui pahar de vin roșu rubiniu, încurajată și de alura ta nevinovată, aproape adolescentină, care aștepta cu inima cât un purece să fie sedus cumva, să fie trezit la viață, să probeze dacă mai poate stârni interesul cuiva, am intrat, cum s-ar zice, în rol... Am intuit imediat, asta după nu multele mele asemenea experiențe, că toți bărbații, indiferent de statutul lor civil, de vârstă sau chiar frumusețe fizică sau interioară, sunt tentați în orice moment, oriunde s-ar afla, fără a se gândi la urmările imediate sau pe termen lung, să-și exerseze acele abilități înnăscute de a vâna, cred ei, de-a cuceri, de-a face curte unei femei, cu atât mai mult, dacă ea este singulară în grup sau sugerează numai ea știe cum că nu depinde de nimeni, că e de capul ei, că s-ar putea să răspundă insistențelor unuia care-i convine și ei...

După acea apropiere tangențială și doar simbolică, dacă nu și meteorică, de câte ori ne-am întâlnit, am văzut în ochii tăi, de altfel foarte expresivi, cu nuanțe

schimbătoare între verde și albastru, mereu în stare de alertă, mereu în căutarea cuiva, o mică sclipire de altă natură care ar fi vrut să spună ceva afirmativ, dacă nu și într-un fel provocator, ceea ce nu aș fi bănuț c-ai fi în stare de așa ceva; la un moment dat, chiar mă întrebam curioasă tare, cum te-ai manifesta dacă ai lua și tu un pahar de vin; din păcate, n-am reușit să te prind așa, deoarece aveai de condus destul de mulți kilometri, tocmai în cealaltă extremitate a județului și cu asta nu te jucai... Când dădeai de mine, ochii îți străluceau pentru o clipă altfel, iar întreaga ta făptură se înviora ca și cum, rătăcit pe undeva, ai fi găsit reperul salvator de care să te agăți. Multă vreme m-am tot gândit și frământat, ce-i de făcut de aici înainte, nu puteam să-i mărturisesc așa dintr-odată că eu, din cauza celor pătimite, nici nu vreau să aud de sex, de vreo atingere trupească, de ceea ce ar fi fost firesc să se întâmple pe mai departe, într-un viitor ce se întrezărea foarte apropiat. Nu puteam nici să-i explic de ce și cum, citeam pe furie în ochii lui sclipiri ținute sub control, ce anunțau dorințe ascunse ce mă scoteau din minți. Răbdător, aproape impasibil în aparență, el trecea cu ușurință peste tatonările reciproce, la un moment dat, mi s-a părut că-i pare chiar bine de toate aceste ezitări și amânări din partea mea. Nici măcar nu încerca să-mi smulgă vreo promisiune de întâlnire, fie ea și pe termen mai lung... Ne despărțeam ca doi prieteni de când lumea, mimam și câte-un sărut fugar, dar sincer, dacă mi-ar fi cerut l-aș fi sărutat în mijlocul străzii, l-aș fi luat de braț, l-aș fi făcut, zic eu, chiar fericit... Dar nu puteam, ceva dinlăuntrul meu ascuns de atâta amar de vreme nu mă lăsa, nu-mi da pace, mă avertiza insistent, vezi ce faci, vrei să se repete povestea, crezi că vei fi în stare de o nouă iubire cu care să-ți depășești starea, dacă vei fi dezamăgită din nou, cum crezi că te vei pune după aceea, pe linia de plutire așa firavă cum e acum, dar acceptabilă?

Până la urmă, povestea tot trebuia să se sfârșească cumva, nu mai puteam să-l privesc în ochii lui plini de inocență, senini și albaștri, triști și la fel de răbdători. Într-o lună de vară toridă, trebuia să-și lanseze o carte, eveniment de la care nu puteam lipsi, nu mai spun prin ce stări contradictorii am trecut: să mă duc, să nu mă duc, la acea manifestare fiind mai mulți bărbați, oricine și-ar fi dat seama de situație, mereu eram văzuți împreună, ba chiar câte unul mai invidios făcea apropouri asupra noastră. De aceea, nici nu m-aș mira să se iște oarece bârfe, fie ele și discrete, prin urbea și așa adormită sub teroarea caniculară a verii. Așadar, eu, stresată în felul meu din prea multă simțire, el și mai și, fiind la prima lansare în oraș, alături de alți trei cunoscuți scriitori din Nord, dar îmi place să cred că și din cauza mea, dacă voi veni sau nu, dacă va avea succes și public, dacă... Lansarea sta să-nceapă, eu, agitată și oarecum marcată de faptul că ziua oricum era încărcată emoțional încă de pe la amiază, fiind hotărâtă să-i destăinui marele meu secret, totodată fiind și neliniștită că, după aceea, voi fi privită cine știe cum, rupând vraja și așa destul de slab conturată între noi. Sub presiunea atâtor gânduri, plus incertitudinea alegerii unei toa-

lete cu care să impresionez cât de cât pe cei prezenți, dar mai ales, pe cel în cauză, și să fiu în ton cu evenimentul, și să arăt trăsnet, adică de la bine în sus. Neațentă fiind la cele din juru-mi, dar și urmărită de ghinion, deoarece un nene și mai hăbăuc decât mine, m-a izbit violent din lateral, ultimul lui gând fiind să parcheze fix în momentul când eu treceam prin dreapta lui, pe banda mea de mers, cum s-ar zice. Mai mare spaima, urmată de o derută și mai mare, ce va zice că n-am fost prezentă, ce va crede că nu-mi țin singura promisiune pe care i-am făcut-o? Până la urmă, mi-am înfrânt temerile și, mai ales, șocul creat de întâmplarea nefericită, mi-am pus mașina la adăpost, după ce-am îndurat supliciile confruntării cu poliția rutieră și împlicinatul nefericit ce mi-a ieșit în cale tocmai în acel ceas fatidic și de mare cumpănă pentru mine, plus mulțimea de gură-cască și comentatori de ocazie ce se adună în asemenea momente. Neștiind de vină, am făcut rost de cele necesare pentru reparații prin polița de asigurare a implicatului aiurit și mi-am remorcat automobilul direct la atelierul recomandat. Cu greu și cu mare efort am mai apucat o mică parte din lansare, am întrezărit în ochii lui întrebători și arzători de așteptare un semn că a înțeles că mi s-a întâmplat ceva neplăcut, dar ce anume, cred că nici nu se gândea. N-am avut timp de explicații, am ieșit imediat după ce s-a încheiat activitatea, stărnind și mai multă curiozitate pentru unii și neliniște, ba chiar o oarecare iritare pentru el. După ce m-am liniștit puțin, bănuind că mă va căuta, neputând să plece așa, fără a ști ce mi s-a întâmplat, cu ce am greșit, cine e de vină, am simțit că mă va căuta sau va încerca să mă vadă... Așa cum bănuiam, după vreun sfert de oră m-a sunat, voia doar să stea de vorbă cu mine, să știe ce anume a intervenit. Nu era singur, amicii săi îl așteptau la o cafea, aproape de locul unde ne-am fixat întrevederea scurtă, după cum i-am precizat din start. În doar o jumătate de oră i-am povestit toată tărașenia cu lux de amănunte descărcându-mă și eu emoțional și nu numai cu această ocazie. Rememorând, de astă dată cu martor, cele petrecute înainte de toate cele relatate, mi-am dat seama că, prinsă în iureșul evenimentelor, am uitat de prima întâlnire din dimineața aceleiași zile când ne-am întâlnit aproape întâmplător în zona plină de terase a orașului și ferită de mașini. Ca trezită dintr-o vrajă, am dedus că și acea întâlnire a influențat în mare măsură desfășurarea celor petrecute după masă... M-am retras strategic cu gândul de-a pune de-o cafea și am reluat cu încetinitorul cele câteva ceasuri de dinainte de pățanie... Așadar, invitată fiind de-a mă așeza la masă cu însoțitorii lui, după o vreme am plecat de una singură, el s-a oferit să mă însoțească, având de rezolvat niște comisioane pe la piață. Oricât am ocolit ruta, oricât am tras de timp, până la urmă, pașii ne-au purtat fără să vrem spre domiciliul meu, unde am intrat din obișnuință cam emoționați, cel puțin eu, bănuiam că n-o să se termine chiar așa de repede. Pe lângă arșița dogoritoare de-afară, eram aproape udă learcă de transpirație, poate și din cauza celor gândite în mintea mea, dar nu anticipați nici de el care momentan se bucura de răcoarea

camerelor ferite de soare. Nici nu mi-am dat seama, deabia când ne-am îmbrățișat cu putere și altfel ca-n public, am priceput că trebuie să fac un duș cât mai repede, cel puțin din vreo două motive personale... Așa că i-am lăsat o cafea și ceva de răsfoit, deoarece, de fiecare dată, mă întreba cuprins de curiozitate, ce citesc, ce notăți am, ce scriu... Instinctiv sau poate prea sigură pe mine, dar și pe sobrietatea lui și chiar pe o anumită nuanță de timiditate mai puțin vizibilă în acea zi, m-am dus la baie ca și cum aș fi fost singură, fără să-mi închid ușa pe dinăuntru și, bineînțeles, fără să-l avertizez. După ce primii stropi jucăuși și mult așteptați mi-au invadat corpul fierbinte ce tresălta de-atâtea trăiri, am auzit un ciocănit discret în ușă și, nu-mi venea să cred ochilor, când și-a făcut intrarea atât de dezinvolt, de nevinovat, de inocent neprefăcut, dar la fel de transpirat, abordându-mă cu cea mai banală replică auzită vreodată: – Vrei să te spăl pe spate, doar pe spate....? Când l-am zărit mai îndeaproape, gol-pușcă, bine bronzat, doar era spre sfârșit de vară, destul de zvelt la anii lui, la anii noștri, am amuțit de tot... Îmi venea să râd, îmi venea în același timp să-i dau cu dușul în cap sau pe unde s-o nimeri, ne-având altceva la îndemână, în secunda aceea mi-am zis în sinea mea, vezi, ce înseamnă să nu închizi ușa de la baie când faci duș de răcorire? Pe urmă, totul s-a derulat ca-ntr-un film neorealist, în alb-negru de pe vremuri, într-un relanti obsedant, previzibil și nu prea... Am simțit, la început, o mână sensibilă, destul de fină, apoi din ce în ce mai fermă, mai sigură ce mă săpunea de zor pe spate, pe umeri, pe ceafă, pe șoldurile ce-mi vibrau deja în consens cu atingerile noastre, deocamdată doar dinspre partea lui, tocmai în acea nefericită zi cu ghinionul de care ziceam. Odată spatele terminat, mișcările lui au devenit mai puțin ordonate, o oarecare precipitare abia stăpânită plutea în aer, se vedea că venise momentul să treacă la partea din față cu mici opriri pe lateral. Pe neobservate, foarte finuț, parcă ar fi fost gândit și plănuț de amândoi, a urmat ritualul nici nu știu cum să-l denumesc, sacru sau păgân, inocent sau prea mult visat al unei îmbrățișări disperate și ude ce nu poate fi descrisă... Am apucat să-i văd ochii lui mari și umbriți de genele lungi și negre după care se ascundeau dorințe reținute, m-am bucurat enorm că i-au plăcut modestele mele anexe de la pieptul înfierbântat pe care le-a salutat cu evlavie, ba chiar le-a și sărutat apăsat și cu mare grijă. Mai jos de talie, încă nu a îndrăznit să coboare... Un sărut original sub duș chiar că n-am mai încercat, mai ales, fiind și în premieră și chiar la mine acasă, ne-având de ce să mă tem... Încet-încet, o intimitate plăcută se-nchegă în cabina de duș chiar dacă e doar de-o persoană, ca atare, ne pasăm jetul de apă, când caldă, când rece, de la unul la altul, ne trecem cu abilitate săpunul și gelul pe sub mână și ne frecăm cu mare conștiinciozitate și meticulozitate peste tot, de parcă am avea de a ne prezenta în fața vreunei comisii de examinare medicală; ne atingem cu voie, de nevoie din cauza spațiului îngust al cabinei, cam peste tot...

Din cauze multiple, dar și a apei fierbinți, corpurile noastre sunt aduse la aceeași temperatură, dar

și supuse unei presiuni mascate ce e gata de-a răbufni cumva...

Cu o ușoară reținere și pudoare clasică, pe de o parte din partea lui, pe de alta, eul meu deschis la orice provocare și, teoretic, pregătit pentru orice abordare, inclusiv o respingere tactică, fiind prima mea confruntare de acest fel, față-n față, în acea postură inedită, surprinzătoare chiar, când toate erau aproape de asaltul final și suprem, rațiunea mea clasică și oarecum demodată a temperat diplomatic din elanul comun ascendent și gata-gata să irupă cumva... O aducere-aminte dureroasă și brusc declanșată de iminenta și mult așteptata încleștare se abătută fără să vreau asupra mea din senin. Oricâtă dorință plutea în aer, la un moment dat, când toate au ajuns să vibreze la maximum, când mai era doar o zecime de secundă până ce să se manifeste și la exterior, focurile interioare din ambele părți, mai întâi, ale mele, s-au potolit instantaneu... Să fi spus el ceva necugetat, să fi făcut fără să vreau vreun gest aiurea, instinctual, in-calificabil pentru așteptările unuia dintre noi, dar în situația mea motivat, destul că amândoi, ca sub influența unei vrăji posibile, căzută din senin ca un trăsnet năucitor, ne-am potolit epuizați ca urmare a unei încordări psihice și nu numai de durată... Presați și de timp și de faptul că nu puteam s-o lungim mult, posibil și din alte calcule feminine și misterioase din partea mea, ca și cum cine știe ce mari manevre am fi făcut amândoi, ne-am îmbrăcat mașinal și la repezeală să nu întârziem... Fiecare cu gândurile lui, eu cu dichisul etern feminin, el cu regretul că nu am mers până la capăt, dar oarecum mulțumit de cum s-au petrecut toate cele, cu întrebări ce nu se auzeau, cu răspunsuri ce pluteau ușor în jurul nostru... Și, totuși, ai putea să-mi răspunzi la o întrebare? Cum crezi, cum îți închipui că vom face dragoste cândva când n-o să ne streseze nimeni și nimic? Mi-a răspuns imediat într-o cavalcadă de cuvinte de parcă le-ar fi citit de undeva: Cu inocența și curiozitatea primei iubiri, cu disperarea îndrăgostiților fără speranță, cu gingășia și finețea maturității depline, cu furia disimulată a incertitudinii... A continuat cu și mai mare însuflețire: Cu candoarea adolescentină a unei fete mari, cu precipitarea comică a liceanului plin de coșuri și vise nocturne, cu meticulozitatea și răbdarea celui în vârstă, cu siguranța de sine a celui experimentat, dar nu rutinat, sigur pe el și pe parteneră, și, nu în ultimul rând, cu duioșia și tandrețea despărțirii iminente...

- Miruna, așa să mă strigi când mă vei vedea de la depărtare! Nu știu de ce îmi place acest nume, eu te voi striga doar în gând, n-am încă voie și nici putere să te strig în gura mare, să te chem cum aș vrea eu... Dar și când va veni vremea și voi fi hotărâtă să fac acest lucru, să fii sigur că mă vei auzi indiferent unde vei fi sau cât de aproape sau departe de mine...

Uneori, în nopțile lungi de iarnă sau în cele de nesomn, visez sau chiar se întâmplă așa ceva că-l strig din toate puterile, ba chiar mi se pare că aud un răspuns destul de îndepărtat, mai mult strigăt, semn că totuși există...

Leon-Josif Grapini

Despre singurătate

Lumina împluțată a înserării se retrage, lăsând loc întunericului să cucerească, rând pe rând, redutele zilei și să se înstăpânească de-a binelea pe întreg cuprinsul existenței mele. E vremea de mers la culcare, veți spune, de odihnit trupul după strădaniile de peste zi, de intrat în lumea stranie a visurilor dulci ori înspăimântătoare, aveți dreptate dacă vă gândiți la toți ceilalți și mai puțin la mine, eu nu am căzut nicicând în dulceața somnului nici măcar pentru o clipă, o clipă ce ar fi putut fi o eternitate, căci așa de apăsătoare îmi este nevoia de odihnă, însă la mine nu are cine se gândi, am rămas în uitare, cei care m-au adus aici s-au arătat preocupați la început, când mi-au dat un rost, lăsându-mă apoi să-mi văd de el, dar m-am obișnuit deja cu indiferențele și neglijările, cu răutățile și sarcasmele, de ele nu duc lipsă, cu toate te înveți până la urmă, indiferența te doare numai dacă tânjești după afecțiune și mângâiere, cum, tot așa, neglijența te afectează doar dacă râvnești după atenție și interes, iar eu, înțelegându-mi menirea, nu m-am lăsat pradă ispitei și amăgirii și m-am consolată cu gândul că-mi pot trăi viața și în singurătate. Deși în jurul meu se mișcă oameni și alte vietăți, aș putea spune că e o singurătate absolută, de vreme ce nu iau parte la conversații sau acțiuni comune cu ceilalți, nu că n-aș vrea, însă tăcerea și nemișcarea mi-au fost impuse de predestinare, așadar, știu ce am de făcut și asta fac, tac și nu mă mișc, nu mă mișc e un fel de a zice, câteodată îmi scutur brațele amorțite ori îmi rotesc capul sau îl aplec repetat într-o parte sau în alta spre a-mi destinde grumazul înțepenit, când spun că tac, afirmația trebuie înțeleasă exact așa cum este, vorbele îmi sunt ferecate, nu am cunoscut și nu voi cunoaște dulcea lor rostire, dincolo de ceea ce suntem în aparență, graiul ne pune în valoare ființa, cum exprimarea îmi este interzisă, a mă mira de lipsa mea de importanță ar fi un nonsens, ba aș putea crede, și chiar cred, că nu am nici cea mai mărunță însemnătate atâta timp cât lumea trece nepăsătoare pe lângă mine spunându-și, da, e acolo, și ce-i cu asta, nu toată lumea, cei mici, curioși din fire și dornici de aventuri, se apropie de mine pentru a-și demonstra curajul și a-și hrăni curiozitatea, nu prea aproape, sufici-

ent de departe, încât, la o adică, să-și poată lua picioarele la spinare și să fugă mâncând pământul, spaime infantilă, cu cei mai îndrăzneți îmi place să mă joc, nu-mi imputați această plăcere, e una dintre puținele mele satisfacții, spuneam că-mi place să mă joc cu cei îndrăzneți, deși cutezanța lor nu-i atât de mare, încât să ajungă la mine și să mă atingă, când consider că s-au apropiat destul, le fac cu ochiul, iar ei, înspăimântați, cu iuțea fulgerătoare, dau îndărăt, luând-o la sănătoasa, pentru obraznici, a căror nerușinare naște acțiuni reprobabile, cum ar fi, de pildă, aruncatul cu pietre în mine, spre a-mi testa nemișcarea și vigilența, e îndeajuns să ridic o mână și să o flutur amenințător în aer, efectul este cel scontat, obraznicătura nu mă va mai deranja a doua oară. De prisos să spun că nu-i admonestez cu vorbe strigate, care pot îngheța inima ori pot rătăci mintea, așa cum v-am făcut cunoscut, pronunțarea îmi este suprimată. Cei mai dragi îmi sunt micuții cărora realitatea încă nu li s-a dezvăluit pe de-a-ntregul, a căror înțelegere nu a trecut de noianul întrebărilor copilărești, pe scurt, pruncuții care cred că tot ce zboară se mânăncă, ei stau mereu la distanță, de cele mai multe ori pitiți după cineva ori ceva, cu ochii măriți de înfricoșare îi urmăresc și îi admiră pe curajoși, minunându-se de îndrăzneala lor, crezându-i eroi sau cei mai mari nesăbuiți, că numai un erou sau un nesăbuit se apropie atât de mult de cineva ca mine. Cu oamenii mari nu am jocuri, ar fi hilar și s-ar pune în posturi neplăcute, cei mai mulți își văd de drum fără a mă zări, pentru ei nu exist, unii mă privesc impasibili, cu totală indiferență, ca și cum s-ar uita prin mine, dincolo de mine, căutând repere interesante, alții, puțini la număr, ignorând mediul înconjurător, au ochi numai pentru înfățișarea mea, măsurându-mă din cap până în picioare, cu siguranță fac aprecieri la adresa mea, poate mă compătimesc, crezând astfel că-mi împărtășesc suferința, că sunt părtași la chinul ce mă încearcă, poate îmi apreciază dârzenia și perseverența, hotărârea de a sta în nemișcare ore în șir, privind în gol, lăsând impresia că nici măcar nu respir, nici cei nepăsători și nici cei preocupați nu-mi trezesc interesul, doar unul singur, ce părea dintr-o altă lume, o lume nu-

mai a lui, mi-a atras atenția, era un trecător ca toți ceilalți, dar omenos și nevinovat, după cum se va dovedi, sau cel puțin așa l-am perceput eu, și nu cred că greșesc, s-a apropiat de mine, părea să aibă emoții, emoțiile unei persoane care se apropie de un necunoscut neștiind ce reacții îi stârnește, m-a privit cu neîncredere la început, apoi, văzând că nu reacționez nicicum la curiozitatea lui, a îndrăznit să se posteze la un pas în fața mea, obturându-mi perspectiva, s-a uitat drept în ochii mei, avea o privire iscoditoare, vie, scânteietoare, chiar alarmantă așa putea spune, alarmantă nu și pentru mine, căci neliștiți și înfricoșări nimeni nu mi-a provocat, poate eu le-am provocat altora mai slabi de înger, și-a înfipt privirea în privirea mea, căutăturile ni s-au încrucișat precum săbiile într-un duel, și-a dus energic la tâmplă mâna dreaptă cu degetele întinse și lipite, salutându-mă ostășește, și a rămas preț de câteva clipe în așteptare, dar văzând că nu-i răspund la salut cu același gest, ba chiar nu am nicio reacție, cum ar fi o clipire sau un surâs abia schițat în colțul gurii, și-a retras mâna, lăsând-o să cadă pe lângă corp, parcă rușinat, parcă dezamăgit a dat să se îndepărteze, făcând trei pași înapoi, a revenit însă și m-a obligat să fac ceva, mi-a luat el brațul drept și mi l-a dus la frunte, la fruntea mea, într-un salut mai mult ștângăresc decât ostășesc, m-a privit satisfăcut, considerând, probabil, că i-am răspuns, mi-a așezat mâna pe lângă trup, grijuliu, ca și când și-ar fi dat seama că a exagerat și că asta îmi va produce, dacă nu o reacție violentă, o jignire cu siguranță da, s-a întors militărește la stânga-mprejur și, fără a mă surprinde și a mă impresiona, a plecat în pas de defilare, dar a revenit cu și mai multă preocupare, se pare că nu și-a epuizat toate gesturile care ar fi putut să-mi stârnească băgarea-de-seamă, s-a așezat turcește în fața mea, încrucișându-și la piept brațele firave, după cum lăsa cămașa purtată să se înțeleagă, și a rămas multă vreme în această poziție care te putea duce cu gândul la adorație sau la supușenie, eu, în picioare, și el, așezat înaintea mea, alcătuiam un tablou ciudat, un tablou desprins dintr-o lume dacă nu bizară, cel puțin de mult apusă, în care servitorul, sclavul, deținutul sau ce-ar mai putea fi el cere îndurare stăpânului, am spus de mult apusă și am greșit, sclavii încă mai muncesc pe pământurile ce nu le aparțin, servitorii chiar și azi slujesc orbește și satisfac voința unor stăpâni, cât despre deținuți ce să mai zic, sunt pline închisorile de ei, dacă mă refer la cei închiși cu forța, la cei liberi, după cum se consideră, să facă referire altcineva, eu, privindu-l din exterior, revin la tabloul de mai sus, în care unul dintre personaje se ridică în picioare, se apropie de celălalt, rămas pe mai departe neclintit, îl învâluie din nou cu privirea, de această dată nu pătrunzătoare, nu incisivă, ci mai degrabă candidă și visătoare, își apro-

pie gura de urechea lui, întrebându-l în șoaptă, ferindu-se parcă să nu fie auzit de cei din jur care nu există, ori, dacă există, trăiesc numai în mintea sa, întrebându-l, cum te cheamă. Iată de ce cred eu că e un trecător diferit de ceilalți, omenos și nevinovat, așa cum am spus, las la o parte întreg comportamentul lui de până acum, toate reacțiile sale, hilare sau nu, și mă voi referi strict la această întrebare, cum poate fi un om interesat de numele unui necunoscut care petrece, timp după timp, nemișcat și neclintit sub biciuirea ploii, sub sfichiuitura vântului și sub arsura nemiloasă a soarelui, care nu-ți răspunde la atitudinea ta provocatoare ca și cum nu te-ar vedea, rămânând pe poziție, pe poziția impusă de menirea sa, care este supus atâtor interdicții, frustrări și privațiuni înscrise în cartea destinului său, lipsit de drepturi și împovărat de obligații, căruia nici măcar un zâmbet nu i se permite, nici măcar o clipire nu-i este încuviințată și mai ales nici măcar o vorbă nu-i este dată spre rostire, un necunoscut care, mai mult decât oricine, este singur în singurătatea sa, ei bine, acel om nu poate fi decât nevinovat și omenos, fiindcă întrebarea pusă în aceste circumstanțe este la fel de inocentă și binevoitoare.

Aș fi putut începe această confesiune despre mine și despre însingurarea mea cu faptul zilei, totuna ar fi fost, aceleași mărturisiri vi le-aș fi făcut, dar am ales timpul înnoptării, fiindcă o noapte îmi este existența, am preferat momentele întunecării, fiindcă o întunecime sălășluiește în sufletul meu, trăiesc ca și cum nu aș trăi, sunt ca și cum nu aș fi, nimeni și nimic nu mă poate salva din acest pustiu întins în jur, care mă copleșește și mă cuprinde iremediabil, viețuiesc într-o singurătate neîmpărtășită cu nimeni, căci a împărtăși singurătatea presupune nu doar prezența, ci și dragostea cuiva, iubirea care compensează durerea izolării. Iertată să-mi fie această ultimă confidență, m-am lăsat pradă deznădejzii, ceea ce nu cadrează cu postura și cu poziția mea, cu atât mai mult, cu cât mi-am înțeles rostul și mi-am asumat destinul.

Vorbindu-vă, noaptea coborâtă peste cuprinsul existenței mele este pe sfârșite, tot așa cum și această destăinuire este aproape de final, nu înainte însă de a-mi da voie să mă prezint, cu toate că ar fi de prisos, mulți dintre voi mi-ați ghicit identitatea, alții, probabil, nu, pentru cei care m-au descoperit deja va fi o confirmare, pentru bănuitori, o clarificare, iar pentru cei aflați încă sub apăsarea curiozității va fi o dezvăluire, sper, surprinzătoare, nu sunt altcineva sau, mai corect spus, altceva, decât o biată sperietoare aflată la o răscruce de drumuri și uitată în această răspântie încă din vremea când aici, în spatele meu, exista o livadă. Am zis biată sperietoare, ei, nici chiar așa, dovadă această confesiune.

Sărbătorile de iarnă în vremurile de altădată

Moș Nicolae vine cu daruri la copilași de când e lumea lume, am greșit, nu chiar de la începuturile ei, ci doar de când a intrat în calendar alături de ceilalți sfinți și de când s-a statornicit acest obicei încântător, un sfânt care face minuni în fiecare an de ziua lui, că ce poate fi mai minunat ca dimineața, după o noapte zbuciumată de întrebări, de îndoieli, de vise cu dulciuri și jucării, de coșmaruri cu cizmulite și papucași goi, să ne trezim cu încălțările doldora de bomboane și de biscuiți, cum facem ochi, cum alergăm la ușă cu sufletul la gură, oare ce ne-a adus moșul, mie mi-a adus bomboane cu mentă, și mie la fel, mi-a mai pus în papuci trei eugenia, vă dați seama, trei deodată, și mie tot atâtea, și un pachet de biscuiți, unul și mie, dar o păpușică nu am primit nici acum, nici eu nu am primit o remorcă la tractoraș, poate la anul, dacă vom fi și mai cumiți, ne bosumflăm și pentru că nici de această dată nu ne-a trecut cu vederea, ne-a lăsat iarăși o nuia, nu una cu o panglică de hârtie creponată roșie, legată într-o fundă la coadă, cum primesc alții, ci o joardă simplă, precum celelalte avute pe dulap, cu panglică sau nu plesniture ei la fel ustură, însă bucuria de a avea dulciuri din belșug e mai mare decât supărarea cu jordia, de atâtea fericire sărim într-un picior, poate să strige bunica la noi cât o vrea, stați locului, că răsturnați casa, nu ne putem abține, însă mama ne privește drăgăstos, înțelegătoare, are lacrimi în ochi, se bucură de bucuria noastră, fals, când vom crește mari vom afla că moșul, în persoana ei, numai atât și-a permis să ne aducă în dar, așa că lacrimile sale erau și de fericire, și de întristare, dar până atunci mai este vreme, acum să fugim afară la prieteni să vedem ei ce au primit, mie mi-a adus o pungă cu bomboane de mentă, ciudă, no, și nouă, și eugenia, trei, și nouă tot așa, și biscuiți, nouă nu, dar avem două pungi de bomboane, v-a lăsat joardă, nu, nici nouă.

Până vine Moș Nicolae la anul, mai avem ocazii de a primi daruri, iată prima dintre ele, la sfârșitul lunii vine Moș Crăciun, nu aduce jucării, fiindcă ne aflăm într-un sat, iar aici nu e obiceiul, și chiar de-ar fi, cei mai mulți dintre noi, copiii, nu vom primi în dar o jucărie, moșul nostru zgârcit nu e, sărac, însă, da, vine în schimb cu bunătăți de tot felul, le aduce pe ascuns, când dormim ori când ne aflăm la joacă afară, bomboane de pom, mere, nuci date cu bronz, figurine de turtă roșii, cu oglinjoare încrustate, beteală multicoloră de hârtie creponată,

două, trei portocale, când se va chema Moș Gerilă nu va aduce aceste fructe, ar cumpăra, săracul, dar nu se mai găsesc de vânzare, avem pe masă și banane, verzi, nu ne încântă prea tare, vânzătorul ni le-a dat obligatoriu contracost, le puteam refuza, dar nu mai aveam voie să cumpărăm zahăr peste normă, ne uităm la ele ca vițelul la poarta nouă, nu știm cu ce se mănâncă, dar nu le aruncăm, le dăm la porci, animalele acestea nu refuză nimic, nu vă cruciți, așa e peste tot, când apare ceva nou, prima dată nu știm de unde să-l luăm, tot acum ne intră în casă și mărul de țitron, lămâia pentru necunosători, măr de țitron se cheamă acolo unde și în timpul în care ne aflăm cu povestea, măr de țitron îi spunem și noi, repetiția e voită, ne place cum sună la ureche și ne trezește amintiri plăcute, chit că vorbim de un fruct acru, ce mai avem de Crăciun, prăjitură făcută de mama, un blat gros cu cacao, uns pe ambele părți cu cremă tot de cacao și prins între două foi de aluat mai subțiri și galbene, se cheamă simplu prăjitură, cum lucrurile nu pot sta multă vreme doar cu numele generic, după ce va apărea televizorul în sat, se va chema prăjitura televizor, celelalte, sarmale, friptură, chiftele, șnițele, salată de boeuf, ne bucură, însă acestea mai vin și peste an.

La sărbătorile de iarnă, copiilor le saltă inima de bucurie, au de toate, cum am văzut, ba și mai și, e perioada câștigurilor bănești și pentru ei, cum e datina pe aici, merg cu colindul, cei mici, sau cu *Banda Jianu*, cu *Turca* și cu *Plugușorul*, cei mai mari, sunt obiceiuri frumoase, dar și prestări care trebuie plătite, căci umblă copiii de la o casă la alta, prin zăpadă și prin frig, de li-i acru sufletul, s-ar lăsa într-o vreme, dar de cei cincizeci de bani pe colindă nu se pot lăsa, pot primi chiar și un leu, ceea ce e mult dacă ținem cont că o eugenia costă șaiszeci și cinci de bani, iar un film, un leu și douăzeci și cinci de bani, cel mai bine se câștigă cu *Irodul*, însă această dramă populară aparține doar flăcăilor, noi vorbim despre copiii de grădiniță și despre școlari, primii colindă numai în vecini și la neamuri, însoțiți de un părinte, ceilalți, de-a lungul satului, în grupulețe alcătuite pe prietenii, gimnaziștii din clasele mari au avantajul de a se aduna în grupuri numite *Banda Jianu*, *Turca* și *Plugușorul*, primesc bani la comun și-i împart la sfârșit, dar sunt recompensați cu bancnote de zece sau chiar de douăzeci și cinci de lei, a doua zi ei numără lei de hârtie, nu monede, ca acești copilași, de la cinci și cincisprezece bani,

trecând prin douăzeci și cinci și cinzeci de bani, până la un leu, moneda de trei lei e rară, nu în buzunarele oamenilor, ci în cele ale colindătorilor, rudele ce mai renunță la ele sau părinții ale căror odrasle colindă împreună, eu îl răsplătesc pe copilul tău cu trei lei, că și tu îi vei da la al meu tot atâta. Nu vă indignați, cinci bani sau cincisprezece bani nu se dau pentru o colindă, ci pentru o gratulare, urare făcută numai de băieți în dimineața primei zile din an, Anul Nou fericit, trei vorbe nu merită nici cât i-am oferit, la Crăciun i-am dat un leu, în ajunul de Anul Nou, cincizeci de bani, ajunge, ba ne mai și trezește din somn, abia ne-am pus în pat, așa-i de Revelion, iertare, de Anul Nou, să nu uităm unde ne găsim, se mai întâmplă ca vreun bărbat să recompenseze urătorul cu un leu, om bun la suflet, și-o fi amintit de copilăria sa ori e fericit fie că i-a mers bine astă-noapte, fie că încă nu s-a trezit din beție. Copilul cu ochi albaștri și sora lui își numără câștigul în ziua de Crăciun, în ziua de Anul Nou, după gratulare, dar vor număra banii de mai multe ori și între sărbători, și după ele, o numărătoare în plus nu strică, dimpotrivă, bucură, pe cine nu bucură grămada de bani, grămezi au și ei, mai bine spus grămăjoare, ținute în căni de porțelan fără toartă, bune doar pentru a păstra nimicuri, adică nasturi, mosoare de ață, ace de cusut, piuneze, boabele de fasole de trebuință la jocul de-a moara, cupoane de pensie, hârtiuțe cu adnotări, panglici, medicamente, acum medicamentele vor sta direct pe raftul podișorului, cănila sunt bune de ținut câștigul micuților, această grămăjoară de monede pentru un copil de la sat din aceste timpuri e o comoară mai însemnată decât un teanc de bancnote mari pentru un parvenit de la oraș, fiecare își ia ulcica, o răstoarnă pe masă, unul de o parte a mesei, celălalt de cealaltă parte, Doamne ferește să se încurce banii între ei, fiecare cu grămăjoara lui, iar îi socotiți, întrebă bunica sătulă de operațiunea asta, bine că nu se satură ea de își socotit pe ascuns banii strânși la ciorap, mai exact într-o cutie de lemn rotundă, cu capac din același material, pitită în ladă, printre hainele de sărbători, lasă-i, mamă, să-i numere, să se bucure și ei, sărăcuții, le ia apărarea mama, bine zis sărăcuții, una este să fii sărac, alta, să fii cam sărac, prima dată se numără monedele mari, de trei lei, pot fi numărate pe degetele de la o mână, dacă sunt mai multe de atât, nu se datorează dărniciilor oamenilor, ci schimbului realizat între omul colindat și colindător, ai să-mi schimbi trei lei, că de leu mi s-au gătat, vin la rând monedele de leu și de cincizeci de bani, cele mai îndrăgite, firesc, sunt multe, dar mai multe sunt cele mici, de cinci, de cincisprezece și douăzeci și cinci de bani, mai toate adunate la gra-

ture, bine-i și așa, bob cu bob se face spicul, se găsește și câte o bancnotă de un leu, deși este echivalentul monedei corespunzătoare, e mai apreciată, fiindcă este de hârtie, seamănă cu celelalte bancnote mari, eu am atâția, se laudă fetița, eu am mai mulți, uite, se mândrește băiatul, diferența, nu prea mare, o dă gratularea, prost obicei, iată cum de mici femeile sunt nedreptățite, în tot răul e și un bine, se vor obișnui mai ușor cu poziția lor în lumea bărbătească, bunica face un gest caritabil, îi dă fetiței un leu, aceasta din urmă se binedispune, diferența dintre suma ei și cea a fratelui s-a micșorat, femeile țin una cu alta, la fel și bărbații, dar ne grăbim cu vorba, a doua zi, bunica îi va da pe ascuns și băiatului aceeași monedă, nu este el vinovat de obiceiuri, cum, tot așa, nu poartă nicio vină că s-a născut băiat, își iubește în egală măsură nepoții. Banii aduc îngrijorări și celor mici, dacă-i pierd, ce să-mi cumpăr, și pentru aia, și pentru ailaltă nu-mi ajung, dacă ni-i ia mama pentru cumpărături și uită să ni-i dea înapoi, oricum, mai bine cu ei decât fără, cine gândește altfel nu a fost sărac.

Crăciunul are părți și bune, și rele, vine cu bucurii, dar și cu spaime, vine cu spaime când ți-e zbânțuiala mai plăcută, nu te poți bucura de banii câștigați sărind la nesfârșit prin casă, că mama și amenință, ajunge, dacă nu stați cuminți, mă duc după Moș Crăciun, câte nu zice o mamă și nu face, dar și câte face și nu zice, bine, se hotărâsc cei doi copii, nu mai țopăie, după un timp se plictisesc, eu am mai mulți bani ca tine, nu ai, că mi-a dat bunica un leu, ciudă, ciudă, ție nu ți-a dat, băiatul are pe limbă replica, ba mi-a dat și mie, nu ști tu, însă nu poate să o dea de gol pe bătrână, ceva poate, totuși, să-i arate limba fetiței, însă limbă are și ea, chiar mai lungă după câtă i-a ieșit din gură, el contraatacă imediat cu o strâmbătură făcută și cu mâinile, își prinde gura cu degetele arătătoare și trage spre margini, scoțând iarăși limba, un gest poate fi imitat, fata știe asta și, dacă știe, îl imită, pentru scurtă vreme însă, îi vine o idee mai bună, se liniștește pe neașteptate, își așază mâinile în poală și-i spune mamei, mamă, el se strâmbă la mine, ba ea se strâmbă, tu ai început, minte, tu minți, ba tu, mama se ridică de pe scaun fără a-i muștra și se îndreaptă spre podișor, deasupra lui se află nuiielele, nu cele aduse de Moș Nicolae, acelea s-au rupt de mult, ci altele, aduse de adevăratul Moș Nicolae, însă mama nu se apropie de dulap, ci iese pe ușă, copiii înțeleg pericolul și fug în pat la bunica, acum vine Moș Crăciun, zice bătrâna, v-a tot spus mă-ta să vă cuminiți, voi nici pomeneală. În scurtă vreme, se aude o bătaie în geamul ușii, cioc-cioc, inima copilașilor tresaltă, ușa se deschide, intră Moș Crăciun și

dă binețe, bună seara, bună seara, răspunde bunica la salut, copiii ce să răspundă, nici nu se cade, unui om mare îi răspunde tot unul de seama lui, și de n-ar fi așa tot n-ar avea cum, stau înlemniți în spatele bunicii, moșul e îmbrăcat cu o șubă veche și lungă, ce-i acoperă picioarele și încălțăminte, cu o cușmă neagră, cu blana aproape roasă, întoarsă pe dos, sub care e prinsă o basma, acoperindu-i fața, am fi tentați să spunem ce mai Moș Crăciun, costumația asta nu i se potrivește, seamănă leit cu baba venită și peste an când cei mici sunt neascultători, moșul de la oraș se îmbracă altfel, în roșu și alb, cu haine noi, strălucitoare, are o barbă lungă, cârlionțată și albă ca neaua, părul, așijderea, ce vreți, aici se înveșmântează cu ce are pe lângă casă, cel intrat în odaie a pus pe el ce a găsit în șură, dar sac are și acesta, unul de iută, în care se găsește ceva, căci nu e gol, după cum arată, și mai are o bătă groasă și lungă, cu dublu rol, de sprijin la mers, e bătrân, doar e moș, și de efect asupra neastâmpăraților, aveți copii, întreabă, așezându-se pe un scaun, acum îi putem vedea și încălțările, poartă opinci, sunt leite cu cele ale mamei, avem, răspunde bunica, sunt cumiți, cum să nu, apreciem și noi că mai cumiți ca acești copilași ascunși în spatele bătrânei nu am mai întâlnit, văd că ați primit darurile trimise și că le-ați pus în pom, le-am primit dară, cam mulți bani ai stricat pe ele, apreciază bunica, vizitatorul nechemat se face că nu aude și întreabă, știu să spună o rugăciune, sigur, i-am învățat eu și mama lor, să auzim, înger, îngerășul meu, ce mi te-a dat Dumnezeu, se roagă amândoi copiii într-un glas, un glas scăzut, abia se aude, dar se poticnesc, au uitat-o, spaima le sugrumă și vocea, și mintea, dar o poezie știu, trece cu vederea moșul impasul copiilor, știu dară, ia să-i ascultăm, o furnică duce-n spate, se aude cap-coadă, fetiței i-au revenit glasul, memoria și curajul, la fel și băiețelului, cățeluș cu părul creț, fură rața din coteț, însă tu furi noaptea, pe ascuns, bomboane din pomul meu, îl întrerupe moșul cu această întrebare căzută ca un trăsnet, recitatorului îi îngheață sângele în vine și îi dau lacrimile, țâșnesc precum apa printr-o deschizătură îngustă, plânsul ca și râsul este molipsitor, începe și fetița să se smiorcăie, nu, îl apără bunica, nu face asta, moșului îi este pe limbă să o mustre, dumneata, o femeie în etate și credincioasă, nu ar trebui să minți, dar se abține, ce-i prea mult strică, dar văd pe cren-gile de jos argintul gol, insistă musafirul nepoftit, mai mănânc eu câte una când mi-e gura amară, motivează bunica absența bomboanelor din staniol, sunt cumiți, ai mai întrebat o dată și ți-am spus că da, nu copiii răspund, ar fi nefiresc, ci bătrâna, cu aceste cuvinte și cu acest ton parcă-l ia la rost pe

moș, oare ce o fi în capul ei, copiii confirmă că sunt cumiți dând din cap, o să ascultați de mama și de bunica, ei răspund cu același gest, n-am auzit, se arată nemulțumit musafirul, daa, se aude slab vocea comună a celor doi, o să spuneți rugăciunea în fiecare seară, daaa, o să vă mai strâmbați unul la altul, nuuu, o să vă mai pârâți unul pe altul, nuuu, o să vă mai bateți unul cu altul, nuuu, o să fiți buni ca acum, daaa, bine atunci, întrebările calme îi mai liniștesc pe copilași, fetița, mai curajoasă, îndrăznește să privească la moș peste umărul bunicii, însă imaginea văzută o sperie și se trage la loc, un moș așa de hâd, seamănă cu Mutu Niții, dacă nu vă țineți de făgăduințe vin iară și vă bag în sac, sigur că spune adevărul, anul trecut a fost și de Crăciun, și de Anul Nou, vine când vrea, cine să-l oprească, acum ne dăm seama ce are în sac, copii răi, nici vorbă de jucării, are dreptate copila când gândește că seamănă cu Mutu Niții, și acela are un sac la îndemână numai pentru așa ceva, acum du-te, îl îndeamnă bunica pe musafir, ți-au spus că vor fi buni, mai du-te și la alți copii, bunăoară, la cei de peste ocol, sunt mai răi ca ai noștri, toată ziua urlă de mădor urechile, moșul știe că bunica exagerează, în afară de nepoți, nu suferă prin preajmă alți zgâmboi, se ridică de pe scaun și dă să plece, un gând îl reține însă, se întoarce, întinde bătă spre grupul din pat și spune cu satisfacție neascunsă, dacă nu ascultați, uite ce ac am de jocul vostru, bătrâna îi prinde bătă și o împinge spre posesorul ei, spunând aspru și apăsător, gata, îi bugăt, du-te odată, moșul, ca și când și-ar fi dat seama că a sărit calul, se ia și se duce, că l-a sărit e clar, copilașii mai să dea în bălbăială de spaimă, ce plăceri mai are și moșul acesta, să se bucure de tema copiilor, acum că s-a dus și ne-am liniștit cât de cât, să judecăm la rece atitudinea moșului, sub hainele ponosite se ascunde o ființă cu sufletul tânăr și jucăuș, cum sunt toți părinții de pe aici, căroră le place să-și sperie odraslele în joacă, dar să ne oprim și să observăm ce se mai întâmplă, căci pe ușă intră mama, micuții sar din pat și fug înaintea ei, înflăcărați, mamă, mamă, a fost moșul, și dumneata iar nu l-ai văzut, întreab-o pe mama bună dacă nu ne crezi, ce rău îmi pare că nu am fost de față, i-am spus îngerelul, l-ați știut, daaa, și poezii i-am recitat, ce v-a cerut, să fim buni, și veți fi, daaa, apoi vorbește doar copila, mamă, și-a dat seama că el, și arată cu degetul spre fratele său, a furat bomboane din pom, taci că și tu furi când nu te vede nimeni, ripostează băiețelul, cearta abia se înfiripă, numai bunica tace, ea încă este supărată pe moș, bătă îndreptată spre copii era îndreptată și spre ea, o bănuială îi dă târcoale, noi, deocamdată, ne retragem, concluzionând, adulții sunt tot copii.

Mihai Sălcuțan

Contraatac

Într-una dintre sălile de clasă ale liceului, pregătirile pentru începerea ședinței Consiliului Elevilor au fost încheiate. Memoriile primite în intervalul scurs de la întrunirea precedentă au fost așezate în ordinea înregistrării în mapa personalizată pusă la dispoziție de direcție. Președintele în exercițiu, Valentin Silviu Andreescu, din clasa a XII-a D, a ridicat-o din fișetul cancelariei unde este păstrată și a așezat-o pe masa de la care va conduce lucrările. Ordinea de zi a fost comunicată din vreme fiecărui membru, iar prezența este de 100%. Toate sesizările urmează a fi dezbătute după procedură democratică și supuse votului înainte de a fi înaintate Consiliului de administrație al instituției, din care face parte și el, în calitate de reprezentant al elevilor.

Atențiune, este ora de începere, să trecem la treabă!, s-a adresat cu glas autoritar prezidentul, un tânăr înalt, brunet, cu personalitate puternică, ce pune în evidență voința de a fi lamură a generației sale, iar dovadă este carnetul de elev cu note de 10 pe linie. La primul punct avem cererea semnată de un grup de 13 elevi din clasa a X-a, prin care se solicită ca din viitorul an școlar participarea la cursuri să fie facultativă, obligatorie fiind prezența la cel puțin 75% din totalul orelor prevăzute în programă, fără a exista obligația motivării absențelor. Se susține că o asemenea reglementare ar permite o participare sporită a școlarilor în sălile de sport, pe stadioane, la activități recreative, la evenimente cultural-artistice și, citez din sesizare, „la programele de zi ale barurilor de noapte”. Aștept opinii!

I-auzi la ei! Unde vor să ajungem?, s-a ridicat indignat Silviu Păunescu, un elev cu față prelungă, cu zâmbet cald și muștrător totodată, au sau nu chef de învățatură? Mă întreb de ce mai vin la școală!

Fiecare părere trebuie tratată cu respect, la modul cel mai serios. Școala nu trebuie să însemne numai carte, ci și formare multilaterală care să ne pregătească pentru viața reală de după absolvire, a opinat pe ton ferm Corina Bianca Domide, trecându-și mâna prin părul roșcat, de culoarea fagilor la sfârșit de toamnă. Este un drept elementar al nostru!

Nu ar fi mai bine să aducem distracțiile pe care le vor inițiatorii în școală, eventual să le includem în programă?, a intervenit cu sarcasm Ștefania Iovuță, știută pentru judecata permanent critică a celor din jur.

Nu cred să dorească așa ceva, nu ar fi deloc interesant, una înseamnă să participi live la un eveniment, cu totul altceva să-l creezi în școală, scos din mediul său adecvat, zău că n-ar avea niciun haz! s-a pronunțat cu voce baritonală Florian Calotescu.

Poți să-mi spui ce înseamnă „interesant”? Acolo sau aici, nu-i totuna?, a vrut să se dumirească Maricica Anca Ileana Constantinescu, o blondă care viețuiește în paradisul inocenței specifice vârstei de șaisprezece ani.

Sigur că nu!, i-a răspuns Florian, una este să trăiești emoția în locul pentru care este creată și unde e cool, altceva să obții un surogat. Personal îi suspectez de intenții ascunse, că s-au ferit să ne spună verde-n față că somnul de acasă este de preferat ațipitului în bancă. Știți cu toții că asta nu se întâmplă rar, toate discotecile închid în zori!

Propunerea va fi supusă votului la sfârșitul ședinței, a pus capăt discuției președintele. La punctul următor se găsește propunerea de renunțare la purtarea uniformei liceului.

Eu una sunt întru-totul de acord! a glăsuț cu fermitate nebănuită Lidia Zamfirescu, care a început să turuie: ținuta impusă ne îngreșește libertatea, ne depersonalizează, ne modifică look-ul, ne obligă să ne despărțim pentru o bună perioadă din zi de hainele preferate, cu alte cuvinte, ne uniformizează și chiar ne distruge tinerețea. Fiecare dintre noi simte nevoia de a avea și a exprima neîngrădit propria identitate!

Să fim calmi, să nu ne înfierbântăm și să ne amintim că în Anglia elevii poartă uniformă de la începutul secolului al XV-lea, a remarcat Ionică Rodion Gaftoneanu, pentru care tinerețea nu înseamnă răzvrățire împotriva regulilor. Acolo, școlile pun mare pe preț pe tradiție, pe disciplină și au păstrat până în zilele noastre hotărârile luate de generațiile anterioare pentru a scoate în evidență continuitatea și trăinicia legăturii dintre generații.

Și ce dacă, e treaba lor, e obligatoriu ca noi să-i imităm? Dacă stau să mă gândesc bine nici nu e trendy, trebuie să ne impunem individualitatea în fața celor ce decid asupra noastră!, a insistat Lidia.

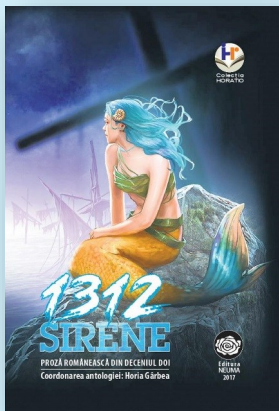
Nu te ambala, că nu e cazul, uniforma școlară nu are legătură cu prestața personală, i-a replicat cu deplină convingere Ionică. Este o adevărată mândrie să purtăm însemnele școlii pe care noi am ales-o, și nu invers, ea ne unește și ne motivează, iar în această etapă a vieții este evident că ne ridică statutul social. Liceul este a doua noastră casă, iar profesorii și colegii o a doua familie. În acest mediu ne modelăm și ne desăvârșim, atât din punct de vedere intelectual, cât și spiritual.

Tendența ultimilor ani arată că mulți dintre noi vom continua cursurile în Anglia, s-a auzit glasul Mi-relei Danieleșcu căreia apropiatul orizont al bacalauratului îi dă încredere și speranță.

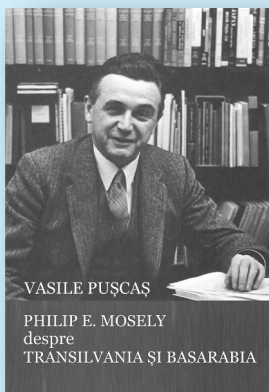
Cărți primite la redacție

Eminescu. 100 de poeme alese,
Editura Școala Ardeleană,
Cluj-Napoca, 2018

**1312 sirene. Proză românească din
deceniul doi,** Coordonarea antologiei:
Horia Gârbea, Editura Neuma, Cluj-
Napoca, 2017

**Vasile Pușcaș, Philip E. Mosely
despre Transilvania și Basarabia,**
Editura Școala Ardeleană,
Cluj-Napoca, 2017

Ce atitudine vom afișa acolo?

Thanks pentru atenționare! Să ajungem acolo și vom vedea!, i-a răspuns Lidia, fără a da semne că vrea să bată în retragere.

Următoarea chestiune, a accelerat ritmul președintele ședinței, se referă la folosirea telefoanelor mobile. Se solicită să fie permisă păstrarea lor asupra proprietarului permanent, inclusiv pe durata orelor de curs.

Și dacă vor suna, nu va deranja toată clasa și va da peste cap ora de curs?, a întrebat Aureliu Radu Davidescu, rotindu-și ochii mari și negri în jur pentru a vedea reacțiile celorlalți.

Pentru aceste situații se solicită încuviințarea ieșirii din sală pe tot timpul cât durează convorbirea.

Cum pot susține asemenea aberații? Venim la școală pentru a învăța, a insistat Aureliu, profesorul ne ajută să descoperim și să ne descoperim. Pentru asta are nevoie de ascultare, de liniște și de participarea noastră efectivă.

Mai termină cu teoria, mereu te dai tu deștept!, i-a aruncat o privire neprietenosă Violeta Furtună, o fată invidioasă pe judecățile celorlalți.

Nu e cazul să vă luați de păr, i-a despărțit Valentin Silviu Andreescu. Mai avem o solicitare, mare atenție, se cere schimbarea sistemului de notare considerându-se că cel folosit până în prezent, de la 1 la 10 este depășit, că nu contribuie la stimularea învățării. Subiectul merită o atenție sporită!

Asta-i bună! Și, mă rog, cum doresc să fim notați, cu puncte valorice?, s-a grăbit să afle Cezara Ilinca, exersându-și spiritul umoristic. N-ar fi mai bine fără note?

Se propune ca cea mai mică notă să fie 5, care va fi una de trecere, iar cea mai mare să rămână, ca acum, 10. Promotorii ideii garantează ridicarea calității învățământului și apreciază că rezultatele vor fi de-a dreptul spectaculoase. Nu vor mai exista corijenți și nici repetenți, promovabilitatea va fi de 100%, iar absolvenții vor trece bacul cu toții. Uniunea Europeană va fi șocată de saltul impresionant al învățământului național într-un singur an și va fi obligată să ne înscrie pe primul loc în statistica domeniului.

Îl știu pe cel căruia i-a trecut așa ceva prin cap, s-a tot lăudat prin școală, mă întreb de ce nu a propus ca notările să fie făcute în funcție de ocupația părinților sau de numărul banilor pe care aceștia îi au!, a exclamat cu sarcasm și subînțeles Arcadie Fărcășanu. Ar trebui să se ocupe de lucruri mai serioase!

Dar la purtare, la purtare tot așa?, a revenit cu insistență Cezara.

Of course, cică efectul va fi la fel de benefic, imposibil de trecut cu vederea. Se arată în mod expres că nu vor exista elevi sancționați disciplinar, nu vor fi exmatriculări care, pe lângă efectele asupra persoanei, aduc și o notă proastă prestigiului școlii.

Soneria a anunțat recreația și spiritele s-au calmat brusc, președintele a pus capăt discuțiilor:

Leșim și noi în pauză, la revenire vom continua cu procedura votului pentru fiecare dintre subiectele dezbătute.

Elevii s-au răspândit care încotro și, la revenirea în sala de ședință, se aflau toți, mai puțin președintele. După un sfert de oră de așteptare Nicușor Vioreanu, un băiat isteț din ultimul an de studii, s-a ridicat de pe scaun:

Cred că știu unde este colegul nostru și, fără a da explicații, s-a îndreptat spre un anume loc din școală, apoi spre biroul direcției.

A bătut la ușă, când i s-a răspuns a intrat, a salutat regulamentar și s-a adresat:

Doamna directoare, sunt mandatat să vă întreb de ce președintele Consiliului Elevilor, Valentin Silviu Andreescu, a fost internat de urgență în infirmerie?

Luminița Rusu

Inspecția

Au fost construite așa încă din vremea regelui, pe o ulicioară mai ferită, clădiri învecinate, dispensarul și școala cu opt clase. Fusese un proiect la primărie să asfalteze și drumul ăsta lateralnic, dar ba nu erau bani, ba când erau bani existau alte priorități. Când nu ploua era chiar plăcut, făceau copiii și profesorii un pic de mișcare până la școală. Însă toamna și primăvara, când ploua des, se făcea un noroi pe ulicioară de nu putea trece nimeni decât cu cizme de cauciuc. Veneau copiii cu încălțări de schimb în ghiozdane, lăsau cizmele la intrarea în școală și le luau când terminau orele. În zilele ploioase era plin de cizmulițe la ușa școlii, de toate culorile și mărimile.

– Ca la japonezi, cu încălțările la intrare, bombănea directorul privind grămada pestriță din prag.

A fost bun însă și noroiul la ceva. Prin toamna anului 2005, venise la școală o inspecție de la județ. În vacanța de vară, fusese zugrăvită școala, primăria dăduse bani pentru reparația acoperișului și un afacerist local donase centrala lui veche pe lemne, să nu mai facă foc îngrijitoarea în sobe, că iarna venea biata de ea cu două ore mai devreme, să aibă timp să aprindă focul în toate sălile de clasă. Bonus la centrală primiseră și un boiler ce încălzea apa, să vină caldută la chiuveta din holul mare. Ștefan al lui Schiau, instalator de meserie, cu o fetiță în clasa a V-a și un băiat într-o VII-a, montase gratis toate țevile, iar acum directorul aștepta mândru inspecția, să autorizeze școala.

Inspectorul, un domn uscat la vreo cincizeci de ani, nu se arătase deloc impresionat de renovările făcute în școală. Doamna care era cu el, o jună la vreo douăzeci și cinci de ani, cu părul blond oxigenat și unghii roșii ascuțite, s-a făcut alb-pământie la față când directorul le prezentase toaleta ecologică din fundul curții. Inspectorul cel uscățiv i-a dictat sec domnișoarei ce consemna în raportul de inspecție:

– Lipsă groapă cu nisip, mijloace de protecție împotriva incendiilor, rampă pentru persoane cu dizabilități, canalizare, igienă precară... ajunge, cred că am văzut suficient!.

Apoi, în fața directorului rămas înlemnit de spaima închiderii școlii, cei doi s-au urcat în mașină și au pornit spre șosea. În locul de întâlnire al ulicioarei cu șoseaua asfaltată era îngropat un tub mare de metal, prin care se scurgea apa când veneau ploii rezezi. Dacă pământul era umed, cum s-a întâmplat să fie și în ziua cu pricina, tubul se transforma într-un obstacol de nedepășit pentru cauciucurile unei mașini obișnuite. Hotărât să iasă cât mai repede în șoseaua civilizată, domnul inspector accelerase puternic și mașina zburase peste tub drept în șanț. Duduia blondă coborâse isterică, uscățivul inspector își aprinsese nervos o țigară. Directorul, om practic, îi invitase la o cafea în cancelarie până o veni șeful de post cu doi cai să tragă mașina din rigolă. Cam în două ceasuri, șeful de post și vreo câțiva tineri vajnici din sat au umit mașina și au așezat-o pe carosabil. Între timp, domnul inspector servise un coniac, două pahare de țuică și câteva prăjiturile aduse de profesoara de română, care-și serba onomastica. La plecare, l-a îmbrățișat pe director cu ochii umezi, șoptindu-i la ureche:

– Muncă de pionierat faci dumneata aicea, domnule, muncă de pionierat! și s-a urcat în mașină pe scaunul din dreapta, lăsând conștiincios duduia blondă să conducă mașina plină de noroi, dar încă funcțională.

Făcuse apoi cu mâna de adio, ca unor prieteni vechi, mulțimii de femei și copii ce se adunaseră să asiste la eveniment. Nu s-a mai auzit nimic în sat de raport, nici inspecții nu au mai fost în școală. Toaleta a rămas tot în fundul curții, iar în vara anului următor directorul umpluse în curte o groapă cu nisipul rămas de când se construise „Centrul de informare turistică” în sat. Lângă groapa cu nisip, rezemate de peretele școlii, așezase două lopeți, iar secretara lipise cu scotch deasupra lor o hârtie pe care scrisese cu litere mari, stacojii: „Mijloace de protecție împotriva incendiilor”.

Fragment din romanul *Viața prin lentile groase*,
Editura Paralela 45, Pitești, 2022

Viorel Dădulescu

S-o ia dracu' de modă!

– Abia îşi mişca buzele, de parcă era ventriloc, şi trebuia să faci un efort serios ca să-i auzi şoaptele. Asta i se întâmpla mai ales când era supărat sau când bea un pahar în plus. De obicei, atunci devenea supărat. De fapt, pentru el, un pahar era întotdeauna în plus: nu era un băutor adevărat, şi când ne ţinea companie era mai mult din politeţe, aşa, ca să nu ne lase singuri, şi pentru că, atent cum este, ţinea să aibă grijă de noi, ca să ajungem cât se putea de bine pe unde urma să ajungem, acasă la noi sau la alţii. Paharul ăla în plus, pe lângă că îl făcea să devină mâhnit, trist de soarta lumii, a noastră sau a lui, nu se înţelegea prea bine asta, nu îl făcea să vorbească mai tare – aşa cum li se întâmplă celor mai mulţi –, ci foarte încet, aproape şoptit, ceea ce parcă dădea vorbelor lui mai multă importanţă şi ne făcea să-l ascultăm cu atenţie. Şi chiar trebuia să fii foarte atent ca să-l auzi. Ce ai zis? I-am întrebat. Mai spune odată. Încă nu îl ascultam cu adevărat, şi cuvintele lui trecuseră pe lângă mine ca o adiere blândă şi îndepărtată, pe care abia o simţi. Ochelarii ăştia..., am reuşit, cu greu, să desluşesc. Ce-i cu ei? m-am interesat, privind la fundurile de borcan care-i făceau ochii mici, mici de tot, de parcă i-ai fi privit prin celălalt capăt al unui binoclu militar. Sunt multe acum, a rostit de data asta mai inteligibil. Dar eu tot nu eram lămurit cu ce vrea să spună. Cum adică să fie ochelarii – multe? I-am săcâit eu. Nu, nu ochelarii, fetele cu ochelari îs multe. Nu le-ai văzut? şopti din nou. M-am uitat roată şi zău, domnu' doctor, că nu era nicio fată primprejur, cu sau fără ochelari, mă-nţelegeţi, nicio fată, nicio femeie, nimic, numai noi şi chelnerul.

– Da, înţeleg, dar acum vă rog să nu vă mai mişcaţi, să ţineţi bărbia pe suport, şi să priviţi drept înainte prin cercul care se vede în aparat. Foarte bine. Şi acum o să vă rog să-mi spuneţi ce vedeţi.

– Păi... o căsuţă?

– O căsuţă. Foarte bine. Şi acum vă rog să-mi spuneţi, cum vedeţi mai bine căsuţa, dacă mişc butonul: așa... sau așa?

– Păi... cam cum era înainte.

– Cum era înainte, foarte bine. Şi acum o să vă rog să nu clipiţi deloc câteva secunde, până măsoar eu ceva aici... așa, bine. Haideţi să stăm puţin, să vă odihniţi ochii, o să vă rog să priviţi prin cameră. Şi cum era cu fetele alea cu ochelari, care de fapt nu erau?

– Păi, cum v-am spus, nu era nicio fată pe acolo, de fapt cine să fi fost, nu c-ar fi fetele de azi așa de cumiţi să nu stea prin baruri, numai că ăsta nu era un bar, era, așa, o crâşmă din aia de cartier, pe unde nu prea

intră cucoanele, nici măcar însoţite. Mă rog, şi cum nu era nici una, l-am întrebat şi eu unde-s fetele alea. Cum unde? a zis el uimit, da ştiţi, domnu' doctor, chiar uimit. Peste tot, peste tot, a zis mai tare de data asta, fluturând din mână, de parcă mulţimea aia de fete cu ochelari ar fi stat prin toată crâşma, şi nu numai că ar fi stat, așa cum stă toată lumea, pe un scaun sau, mă rog, în picioare, ci şi parcă ar fi plutit prin aer sau prin paharele pe care le aveam în faţă.

– Şi aveţi multe? Pahare vreau să spun.

– Păi... ştiu şi eu? Cred că erau... ştiţi cum se întâmplă. Bine, şi ce-i cu ele? I-am întrebat, văzând că n-o mai scot la capăt cu el. Ce-i cu ele, ce-i cu ele, cum ce-i cu ele? a zis supărat. Nu vezi şi tu că toate poartă ochelari acum, că așa-i moda? S-o ia dracu' de modă! Poartă ochelari şi când văd bine... mi-a spus, necăjit de -a binelea. De ăia fără dioptrii, cu lentile din sticlă goală. Chiar așa, dumneavoastră n-aţi sesizat dacă vin mai multe fete ca înainte să-şi facă ochelari?

– N-am fost atent la aspectul ăsta. De fapt, pe aici vin mai mult doamne ceva mai în vârstă, cam așa ca dumneavoastră. Şi acum o să repetăm figura, dar cu ochiul stâng, de data asta. Deci, bărbia pe suport, staţi cât puteţi dumneavoastră de nemişcat şi priviţi drept, dar drept în faţă. Aşa, şi acum o să vă rog să-mi spuneţi ce vedeţi.

– O căsuţă!

– Vă rog să fiţi serios. Nu vă grăbiţi! Priviţi cu atenţie, drept înainte. Deci, ce vedeţi?

– Aha. Da, da, nu-i o căsuţă... E un câine!

– Foarte bine. Este chiar un câine. Şi cum îl vedeţi mai bine? Dacă rotesc butonul așa... sunteţi atent, da?... sau așa?

– Păi... parcă cum era înainte...

– Deci tot cum era înainte. Foarte bine. Putem să mai luăm o pauză acum, până aranjez ochelarii de probă. Şi de ce era necăjit prietenul dumneavoastră?

– Păi, să vedeţi, că la început n-am înţeles nici eu. Înainte nu purta niciuna ochelari, mi-a zis. Şi de era aproape chioară, să dea în gropi, şi tot nu purta. Vezi tu, nu era la modă să ai ochelari, mi-a spus cu ciudă. Şi mie, dacă-mi place ceva la o femeie, e să aibă ochelari. S-o ia dracu de modă, a zis din nou, că nu putea să vină şi moda asta mai repede. Abia m-am abţinut să nu râd, domnu' doctor. Auziţi ce-i place lui la femei. Ochelarii. Nu tu sânii, picioarele, fundul sau măcar ochii. Nu. Ochelarii. Nu-i nimic, am încercat eu să-l consolez, uite că poartă acum. Şi nu le stă rău. Păi cum să le stea rău? a întrebat, așa, de parcă nici nu aştepta un răspuns. Nu

le stă rău defel, îs drăguțe foc. Ba-s chiar foarte frumoase, a continuat el gânditor, cu vocea stinsă din nou. Dar, acuma la ce folos? a mai spus, după care a dat din mână a lehamite. Cum adică ce folos? Uite, e plină lumea de ochelari acum, ai de unde alege. Aș vrea eu, dar acum... abia a șoptit el. Când a zis asta l-am văzut – cum să vă spun domnu' doctor? – l-am văzut parcă pentru prima dată: arătos cred că nu a fost el vreodată, dar acuma, cu părul ăla, cât îl mai avea, mai mult alb decât altfel, și slăbuț de atârnav toate pe el, și cu fața aia zbârcită de parcă era făcută din noroi uscat... Nu știu dacă ați observat, dar oamenii după ce trec de o vârstă sunt de două feluri: fie se îngrașă de plesnesc toate pe ei, fie se scofălesc de tot. El e dintre ăștia din urmă, și zău că nu cred că s-ar mai uita vreo tipă după el. Deși, mai știi? Ce gusturi au fetele, cu ochelari sau fără, nu poți afla niciodată.

– Aveți dreptate. Dar acum o să vă rog ca, după ce vă pun ochelarii de probă, să vă uitați la panoul cu litere din față, ca să vă stabilim dioptriile. Încercăm întâi tot cu ochiul drept, da? Așa... acoperim ochiul stâng și privim numai cu ochiul drept. Deci, cu lentila asta până la ce rând vedeți?

– Păi, cam cu unul înainte de penultimul...

– Ei, nu-i chiar rău. Îmi spuneți ce literă e asta?

– Un be.

– Exact. Și asta?

– Em.

– Em. Perfect. Dacă adăugăm lentila asta e mai bine?

– Mmm... nu prea.

– Nu prea. Și... nici dacă o punem pe asta?

– Nici.

– Nici. Deci rămânem la astea trei dioptrii la ochiul drept. Și ce a mai spus prietenul dumneavoastră?

– Ce să mai spună? Am mai luat noi câte un pahar, ne-am mai aprins câte o țigară și, brusc, mi-a venit o chestie în cap. Și cucoana ta? Soția? l-am întrebat. Știam că e însurat, ba parcă are și un copil, nu știu ce, băiat sau fată, n-are importanță, trebuie să fie mare de acuma. Ce-i cu ea? m-a întrebat nedumerit. Păi... dânsa nu poartă ochelari? Nuu... n-a purtat niciodată. Vede tot, și dacă am o scamă pe spatele mâneicii o vede.

– Deci soția domnului vede bine. Acum să vedem noi cum vedeți dumneavoastră cu ochiul stâng. Acoperim ochiul drept, punem o lentilă... așa. Deci, dacă priviți numai cu ochiul stâng, până la ce rând vedeți?

– Parcă cam tot pe acolo...

– Tot pe acolo... Nu-i rău. Asta ce literă este?

– Un de?

– Corect. Un de. Și asta?

– Un ef?

– Desigur, un ef. Dacă adăugăm lentila asta e mai bine?

– Parcă... e ceva mai multă lumină.

– Deci este o imagine mai luminoasă. Bine, lăsam și lentila asta, și am ajuns la trei dioptrii și jumătate la ochiul stâng. Acum descoperim ochiul drept, și o să vă rog să vă plimbați câteva minute prin cameră, ca să vedem cum vă obișnuți cu ochelarii. Uitați-vă în dreap-

ta, în jos, la podea, la tavan. Nu vă grăbiți, eu am răbdare. Așa cum ați avut și dumneavoastră cu prietenul acela, care... care ce a mai făcut?

– Să vedeți ce s-a mai întâmplat. Tot stătea bo-sumflat, așa că i-am zis că nu-i nimic că doamna lui nu purta ochelari, că ar fi putut să-i cumpere el unii, chiar dacă dânsa nu are nevoie de ei, să-i cumpere ochelari așa cum i-ar lua o bijuterie, o broșă sau o brățară. Din ăia, cu lentile din sticlă goală. N-o să mă credeți, dar dintr-o dată s-a luminat la față. Crezi că i-ar purta? m-a întrebat. De ce nu? i-am răspuns, dacă-s la modă... Da, da, a zis el de parcă ar fi descoperit cine știe ce mare minune. Da, da ea e cochetă, întotdeauna a fost. Se înșeninase de tot, ce spun eu că se înșeninase, strălucea de -a dreptul, parcă chiar și ochelarii ăia ai lui ca fundul de borcan aruncau scânteii, așa ca niște stelute. Mergem! a zis hotărât, dintr-o dată. Mergem! a mai zis încă o dată, și până să apuc eu să întreb ceva sau să-mi termin paharul, a pus niște bani pe masă, fără să-i mai numere, și din doi pași era la ușă, nici nu l-am văzut când pășește, parcă plutea. L-am ajuns abia în stradă, când mi-a zis cu importanță: Luăm ochelari! Mergem la mall, că acolo e deschis și luăm ochelari. Așa că ne-am dus la mall, domnu' doctor, și am luat ochelari. N-o să mă credeți: șapte perechi am luat. Câte una pentru fiecare zi a săptămânii, mi-a explicat el. A găsit unii cu rame roșii – pentru ziua de luni, unii cu rame negre – pentru vineri, ramele albe le-a rezervat, nu știu de ce, pentru marți, miercurea avea pentru el culoarea albastră, pentru joi a preferat unele aproape transparente, iar pentru duminică a ales unele mai de sărbătoare, aurii, și – n-o să mă credeți – a găsit și o pereche cu rame pepit, albe cu pătrățele albastre, sau invers, așa cum erau pe vremuri uniforme școlărițelor. Astea-s pentru sâmbătă, poate ieșim undeva la sfârșit de săptămână, mi-a zis așa de vesel, de -ți era mai mare dragul să-l vezi, că se luminase de tot la față.

– Mda... Și i-au plăcut doamnei ochelarii?

– Nu știu, domnu' doctor, că nu l-am mai văzut de atunci. Ne-am despărțit la intersecție, eu am luat-o într-o parte, și el, în alta, ținea pachetul ăla cu ochelari fără dioptrii – că i-au ambalat la casă – cu amândouă mâinile, de parcă era un platou cu prăjituri cu frișcă. Dar, nu l-am mai văzut de atunci.

– Mda... Poate că stă mai mult pe acasă, acuma că are atâtea doamne pe acolo. Acuma cu rețeta dumneavoastră: dioptriile nu s-au schimbat prea mult, am adăugat un minus 0,25 la dreptul și un minus 0,5 la stângul. Puteți să vă comandați ochelarii și la magazinul de lângă cabinet. Eu vă recomand niște rame din silicon, sunt ușoare și flexibile, este imposibil să se rupă, așa, de la sine, cum spuneți că s-a întâmplat cu cele vechi, și să vă cadă lentilele pe gresia din baie, dacă așa ceva o fi posibil...

– De silicon? Dar cum sunt astea?

– Flexibile. Sunt de mai multe culori. Ce-i drept, sunt ceva mai scumpe, dar, vorba prietenului dumneavoastră, sunt la modă.

– Știți ce, domnu' doctor? Mai demult poate că le luam, dar acuma o să-mi iau tot din astea, din plastic. Ce-mi mai trebuie mie modă? S-o ia dracu' de modă.

Adela Cotul

Revoluția

Era în iarna anului 1989, cu doar câteva zile înainte de Crăciun. Diana își ajuta mama la curățenie și ștergea de zor o fereastră a casei, fereastră care da înspre stradă. Mototoli o foaie nouă din ziarul „Scânteia tineretului” și se apucă de lustruit geamul, cu mișcări circulare. Îi spuse ei bunica Ana că, cel mai bine, ferestrele se curăță cu spirt sanitar sau ciușlă și se șterg cu ziare, că nu lasă scame deloc. Aerul rece de afară îi făcuse niște bujorei frumoși în obraji, dar mâinile îi erau înghețate, nu-și mai simțea bine degetele. Nu va mai dura mult, sticla geamului începea să fie din ce în ce mai clară, fără urme. Diana apucă o nouă foaie din ziar, cu gândul de a o mototoli, dar imaginea cuplului Nicolae și Elena Ceaușescu din poza de pe ea, îi atrase atenția, președintele și soția sa tocmai se întoarseră dintr-o vizită oficială de lucru din Republica Islamică Iran.

Diana știa că se întâmplă ceva ciudat, auzise ea de niște grozăvii care se petreceau prin Timișoara, chiar trecuse, în urmă cu două seri, pe la ei milițianul cel tânăr și le atrase atenția că ar fi bine să nu fie văzuți pe stradă în grupuri mai mari de trei persoane, mai ales după lăsarea serii și că nu este voie să se meargă la colindat în noaptea de Ajun. „Da’, cum așa?”, a întrebat vecina lor. „S-au luat aceste măsuri pentru siguranța noastră, a tuturor, deoarece niște hoarde huliganice, finanțate din străinătate, au provocat distrugerii de tip fascist la Timișoara, în scopul destabilizării țării, dezmembrării teritoriale, lichidării Revoluției Socialiste și întoarcerii sub dominația străină”, a recitat rapid și cu un aer solemn milițianul exact fraza din nota telefonică primită de ei la secție. Apoi, le trase din ochi bărbaților prezenți și le spuse cu voce joasă: „Un pic mai încet sonorul la radio, că în tot satul, când patrolăm seara, se aude numai Europa liberă”.

Pe Diana o trecu un fior rece amintindu-și de avertizările tânărului, de era cât pe ce să se dezchilibreze și să cadă de pe pervazul unde era cocoțată. S-a redresat la timp. Pe milițian îl chema Mihai, absolvise în vară școala de la Câmpina și a fost repartizat la postul de miliție din satul lor, un-

deva în luna septembrie. De loc, era din zona de sud a țării, de prin județul Argeș. Diana avea impresia că băiatul o simpatizează. Ei îi plăcea alura lui sobră, privirea lui tristă, plus faptul că îi stătea foarte bine în uniformă. Mihai stătea în gazdă împreună cu încă un milițian, coleg de-al lui, două case mai încolo de casa ei, la o văduvă, lelea Susana, care era o femeie harnică, curată și pricepută la gătit. În curte la lelea Susana era o fântână, de unde mulți vecini duceau, cu găleata, apă de băut. De câte ori o vedea Mihai pe Diana că merge după apă, venea și el la fântână și o „ținea în povești”, uneori îi căra el găleata până acasă la ea. Fata avea doar cincisprezece ani, era elevă în prima clasă de liceu, iar el era cu cinci ani mai mare.

Despre faptul că îl plăcea pe milițian, Diana îi spuse, în secret, numai celei mai bune prietene a ei, Mara, care îi era și vecină, locuind pe ulița ce trecea prin spatele casei sale. „Ce-ai găsit tu la spetitul ăsta slăbănog și palid?”, pufni dezamăgită Mara, care era cu un an mai mică decât ea. „Mai bine te-ai uita după vreun fecior de la noi, dacă tot îți plac bărbații mai maturi, că milițienii ăștia nu stau mai mult de câteva luni pe-aici, până își rezolvă să se tragă mai aproape de casă!”, o povățui prietena sa. „Cred că lui Radu Cătălin îi place de tine. Ți-l da băiat bine, vezi și tu cum arată față de păpădie ăsta de Mihai. Știi că face judo, nu?” Diana râse cu poftă auzind spusele prietenei sale. „Parcă nu l-ai cunoaște pe tata. M-ar jupui de vie dacă ar auzi că fata lui umblă cu un golan ca ăla.”

Diana mai aruncă o privire spre fereastră și se declară, în sinea ei, mulțumită de rezultat. Se dădu jos de pe pervaz, închise fereastra și, în momentul acela, liniștea micului sat de câmpie din Ardeal a fost sfâșiată de un răget puternic: „Libertateeee! Jos Ceaușescu! Jos dictatura! Jos comunismul!”

Speriată, fata deschise din nou geamul și se aplecă peste pervaz să vadă ce se întâmplă. Un grup de vlăjgani tineri, în frunte cu judocanul Radu, fluturau un steag tricolor găurit în mijloc, din care decupaseră stema, și scandau tot felul de lozinci care ei i se păreau ciudate, presărate pe ici,

pe colo, cu injurii la adresa soților Ceaușescu. Au zind larmă, oamenii au început să iasă la porți și se uitau lung la „revoluționari”. Aceștia se deplasau, scandând și fluturând steagul găurit, prin tot centrul satului, au trecut prin fața școlii, care era goală, pentru că era vacanță, apoi prin fața sediului C.A.P. (Cooperativa Agricolă de Producție), de pe treptele căruia îi priveau, ieșiți în grabă din birouri, toți specialiștii agricoli: cele două tovarășe contabile și contabilul-șef, doi tovarăși ingineri agronomi și o ingineră zootehnistă, tovarășul casier și badea Marcu, țăran fruntaș cooperativ, care era și președintele C.A.P.-ului, au trecut de grădinița de copii, care era și ea pustie, și s-au oprit în fața clădirii Sfatului Popular, clădire care găzduia în partea dreaptă a sa și Postul de Miliție. Pe trepte erau șeful de post, primarul și cei doi milițieni mai tineri, ajutori de șef de post.

Acestora li s-a adresat liderul revoluționarilor, Radu judocanu', care, câțiva ani mai târziu, a și obținut, nu știe nimeni cum, un certificat care atestă incontestabil calitatea sa de revoluționar.

„Ceaușescu a fugit! Armata e cu noi! Sediile Radioului și Televiziunii Române sunt în mâna poporului! Voi ce faceți, tovarăși milițieni? Treceți de partea poporului sau nu?”

În așteptarea răspunsului, Diana a simțit o puternică emoție. Revoluția a ajuns și în satul lor... Șeful de Post, un om înalt, gras, cu un pânțec pe măsură, care se revărsa generos peste cureaua lată, din piele, de la brâu, în care sta cumințe, în locașul său, pistolul din dotare, evident, fără gloanțe, la care Șefu' duse instinctiv mâna, apoi, mestecând în gol de câteva ori pe sub mustața groasă, acesta le răspunse revoluționarilor: „Suntem de partea poporului!” Apoi, într-un gest simbolic, s-a apropiat de drapelul găurit, l-a salutat militărește, s-a aplecat și l-a sărutat. Diana simțea cum plutește patriotismul în aer. Acum, în micul lor sat, se scria o importantă filă de istorie.

Abia după ce milițienii au fraternizat cu revoluționarii, tovarășa Iuliana, o domnișoară bătrână a cărei vârstă se apropia de o jumătate de veac, deși n-ar fi recunoscut nici s-o tai cu secura, mai mult de treizeci și cinci de ani, profesoară de limba rusă, care se ocupa și de biblioteca școlii, a scos dintr-o plasă de rafie o carte groasă, cu coperti roșii și tari, pe care scria cu litere aurii OMAGIU, și un tablou cu ramă din lemn, al dictatorului Ceaușescu, luat în grabă de pe peretele din cancelaria școlii, le-a trântit în mijlocul drumului și a încercat să le dea foc cu niște chibrituri, dar nu a reușit. În ajutorul ei a sărit Mihai, milițianul, care a adus lampa lor de la Post, pe care o foloseau atunci când, din rațiuni de economie socialis-

tă, curentul electric era întrerupt câte două ore pe zi, și a golit petrolul din ea peste carte, apoi au reușit să îi dea foc. Diane i se părea că focul acela avea un rol purificator, așa cum învățase ea la școală, când a ars cârciuma din nuvela „Moara cu noroc”, a lui Slavici.

Era trecut bine de ora patru, începea a se însera, badea Toader a deschis Bufetul, a făcut foc în soba de tablă, și, cum afară era ger, cu toții s-au mutat la crâșmă, unde au serbat Revoluția până târziu în noapte.

Abia atunci, Diana, și-a dat seama că buna ei prietenă Mara nu venise la Revoluție. A dat fuga la ea acasă să-i povestească despre marile evenimente istorice la care ea fusese martoră. Pe Mara a găsit-o buhăită, cu ochii umflați de plâns, terminase de citit în noaptea precedentă romanul lui Tolstoi, Ana Karenina, și de atunci nu se putea opri din lăcrimat. „Ce faci, Mara? Ai ratat toată Revoluția!” Apoi, i-a povestit, cu lux de amănunte, evenimentele petrecute în satul lor, faptele descrise întărindu-i Marei admirația față de liderul revoluționarilor, Radu judocanu', pe care aceasta îl iubea platonice în secret, sau, mă rog, așa credea ea atunci. Au pornit radioul și au ascultat cu sufletul la gură ce se petrecea în țară, au visat cu ochii deschiși, întrebându-se ce este cu adevărat libertatea. Răspunsul nu cred că-l va afla nimeni, niciodată...

Apoi a urmat ceea ce ar fi trebuit să fie primul lor Crăciun în libertate, au umblat la colindat în seara de Ajun până în zori, iar când, în prima zi de Crăciun liber, fetele au aflat vestea împușcării cuplului Ceaușescu, au plâns amarnic. Nu asta era ceea ce înțelegeau ele prin libertate...

Grigore Averam

După servicii

- Toamna vine plină de melancolie! De fiecare dată. Erau singurele cuvinte mai clare care s-au putut auzi, dar au fost primite cu totală indiferență de cei din preajmă, pentru că veneau de niciunde și se duceau nicăieri. Vorba era specifică oamenilor de pe Valea Someșului Mare.

În autobuzul, totdeauna plin, care de aproape douăzeci de ani calcă, uneori sictirit, alteori nervos, drumul ce leagă Bistrița de Parva și retur, de patru ori pe zi, cu oprire de cel puțin trei minute în fiecare stație și de aproape o oră la Năsăud (deși aici nu ar trebui să staționeze mai mult de cincisprezece minute), lumea, majoritatea în picioare, privea pierdută în direcții fixe și necontrolate. O mulțime amorfă, îngreunată de gânduri și nevoi cotidiene, și-a uitat parcă vorba în misterul de neînțeles al nopții în curs de încheiere. Doar Leonida O., un inginer silvic abia trecut de patruzeci de ani, cu o jachetă verde, împăturită meticolos peste mâna stângă și cu geanta lui mare din piele de bovină în cea dreaptă, ticsită cu acte de punere în valoare, recepții tehnice de teren și amenajamente, părea ceva mai jovial și binedispus. Motivul îl reprezenta faptul că în fața sa îl avea pe Octavian L., inginerul geolog de la IPEG, cu care se întâlnise în urmă cu mai bine de o lună de zile pe litoral, la Eforie Sud, în incinta hotelului Cosmos, unde avusese cazare și el. După figurile triste ale celorlalți tovarăși, prin contrast, Leonida O. dădea semnale că e singurul călător cu chef de conversație. De aceea a și spart tăcerea, forțând un dialog, aparent lipsit de noimă. El a fost cel care a făcut remarca legată de toamnă.

- Și cu frig, a replicat scurt, după o pauză destul de lungă, companionul din vara recent încheiată. Octavian L. s-a oprit brusc, atras, cu priviri cu tot, de lumina palidă lăsată de un felinar ținut în mână de un ceapist matinal, care traversa molcom și somnoros câmpul din dreapta drumului după direcția de mers a autobuzului.

De la Bistrița, punctul inițial al traseului, autovehiculul plecase în urmă cu mai bine de o jumătate de oră, iar afară încă nu se luminase de ziua. Inginerul geolog, care stătea sprijinit doar în piciorul stâng, a forțat o schimbare de poziție. Ca să-și păstreze echilibrul, a căutat cu mâna stângă o porțiune liberă din bara de sus, puțin mai în față decât a avut-o, apoi cu piciorul drept, mișcându-l din stânga spre dreapta printre picioarele încrucișate ale vecinilor, un loc liber pe podea. A durat vreo trei minute până să-și termine manevra, dar a fost de prisos, pentru că întreg spațiul era abuziv ocupat. Bine măcar că autobuzul („cursa” în limbaj uzual) tocmai a oprit în prima stație, situată în localitatea Dumitra. Astfel că a fost nevoit să revină cu membrele inferioare la poziția inițială, sperând, totodată, că presiunea

din interior va deveni mai slabă după plecarea autobuzului din stație. Din nefericire pentru el, niciunul dintre călători nu a coborât. Așa că, în loc să se mai elibereze, alte 10 - 15 persoane (păreau să fie navetiști și ambulanți în egală măsură), înghesuite într-un mănunchi conic, se chinuiau să se strecoare în autobuzul strâmt și cu ușa din față deschisă larg.

- Vă rog faceți loc, să intre și oamenii de afară!

Vocea șoferului a străbătut cu autoritate toată incinta autovehiculului, dar nimeni nu părea s-o audă.

- Haideți, măi ,oameni, că doar nu sunteți animale, ce Dumnezeu! Nu mă faceți să vin eu să vă așez, că jumătate din cursă o eliberez, cât ai zice pește!

Zicând acestea, i-a apucat cu brațele pe primii trei din fața lui, împingându-i în spate, cu toată puterea mâinilor și a trupului. Cum era de așteptat, sub presiunea puternică a șoferului cu fața unsuroasă, în loc ca mulțimea să se deplaseze, s-a reușit doar o mișcare în plan oblic, propagată strâmb și cu o întârziere de câteva secunde, până la geamul din spatele mașinii. Nu a durat mult, până când totul a revenit la poziția inițială, asemeni unui resort scăpat de sub presiune. Era de la sine înțeles că nu aveai unde să mai pui un ac, darămite o persoană.

Vocile celor de afară se intensificau în invective, dar nimeni nu le lua în seamă. Cei din interior asistau ca la un teatru de comedie la ce se întâmpla în exterior, dar nu mulți aveau șansa să și vadă spectacolul din fața ușii. S-au rostit alte amenințări din partea șoferului disperat, apoi rugăminți, urmate, la rândul lor, de înjurături și împinsături, până când și ultimii călători au reușit cumva să se agațe de ușa autobuzului, rămasă deschisă, și să se proptească cu un picior de scara acestuia. Ca o ironie a sorții, undeva, deasupra capetelor celor „spânzurați” pe treptele „cursei”, se putea citi, scrise cu majuscule, următoarele: „CONSTRUCȚIA AUTOVEHICULUI NU PERMITE PORNIREA ACESTUIA CU UȘILE DESCHISE”. Pe nimeni însă nu interesa acest amănunt. Era doar un motiv pentru autorități de a da vina pe cineva sau, mai corect spus, de a se spăla pe mâini în cazul în care se întâmpla să aibă loc câte un accident ori un eveniment nefericit.

Neavând ce altceva să mai facă, șoferul s-a lăsat păgubaș, așa că s-a așezat comod pe scaunul lui cu buretele ieșit flagrant în evidență, a introdus maneta direct în treapta a treia de viteză și a lăsat, de data aceasta cu calm, pedala ambreiajului motorului să revină la poziția inițială. Agregatul a pornit cu greu, scârțâind din toate încheieturile, balansându-se profund în timp ce trecea peste gropile din asfalt, de parcă ar fi vrut să se răstoarne.

- De mă prinde miliția, mă bagă direct la pușcărie, s-a plâns șoferul, cu voce tare, întorcându-și capul spre dreapta, în unghi de patruzeci și cinci de grade, fără să se adreseze cuiva anume. Neluând în seamă lipsa de reacție a celor din jur, și-a văzut, în continuare, de drumul și de problemele lui.

În tot acest timp, Leonida O. a căutat să ducă mai departe dialogul început cu amicul său, dialog pe care au trebuit să-l întrerupă din cauza staționării și a vacarmului intensificat pe timpul cât mașina a fost oprită. Cel puțin așa credea el, că ăla era motivul pentru care s-au oprit din conversație. De fapt, curiozitatea de a-i vedea pe cei din afară chinându-se să-și facă loc în autobuzul arhiplin și neliniștea că unii nu vor rezista înghesuiei i-au făcut pe cei doi să tacă.

Discuțiile care au urmat, după o altă introducere de rutină, au fost legate, în principal, de vacanța estivală. Amintirile erau destul de proaspete, fiecare derulându-și-le în minte plutind, parcă, pe valurile când nervoase și fioroase, când calme și adormite, ale unei mări îmbătrânite într-un leagăn devenit incomod prin civilizație.

Ai cam pus ochii pe blonda de la masa vecină, Octaviane! Abia acum realizez de ce tu ajungeai întotdeauna primul în restaurant și plecai de fiecare dată ultimul. Hooțuuule! În timp ce îi spunea acestea, Leonida râdea cu gura până la urechi, ca și când s-ar fi aflat în restaurant-cantină al hotelului Cosmos, din stațiunea Eforie Sud, nu într-un autobuz supraaglomerat, în drum spre Parva.

Te referi la ce s-a întâmplat astă-vară? Dar ce-ți veni așa, pur și simplu?

Nu știi. Asocierea are legătură cu aglomerația, cred.

Tot un cititor de aparențe ai rămas, ca să nu zic un zăpăcit.

Ce, vrei să spui că n-a fost adevărat?

E, lasă, că n-a fost chiar așa cum crezi tu.

Lasă, lasă, da de mândra cui îi pasă? Se vedea din avion că-ți sclipeau ochii după ea. Am văzut tot, deși, simțit cum sunt, m-am făcut că nu văd nimic. Dar, ia zi, n-ai avut probleme cu nevastă-ta?

Cu nevastă-mea nu, recunoaște spontan Octavian, că am pus-o la punct de la bun început. De când m-am însurat, vreau să zic. Dar era cât pe ce să dau de belea cu soțul ei. Sau... a făcut o pauză scurtă ca să ia o gură mare de aer, după care a continuat, sau de amant, naiba știe ce i-o fi fost. Abia după ce a rostit ultimul cuvânt și-a golit plămâni de tot de aerul inspirat dintr-o atmosferă din ce în ce mai viciată și mai greu de suportat.

Zău, mă? Și cum te-ai descurcat?

Simplu, i-am reparat ceasul.

Mai du-te, mă, în pana mea, tu la toți le repari ceasurile când ajungi la ananghie? Leonida și-a amintit că același răspuns îl mai auzise de câteva ori, când erau împreună, la mare.

Păi dacă la asta mă pricep cel mai bine... S-a apropiat cu gura de urechea lui dreaptă, ca să nu-l audă vreun curios „infiltrat” printre călători, apoi a continuat cu vocea scăzută: Știi și tu că toți comuniștii, de snobi

ce sunt, s-au obișnuit să poarte ceas la mână. Ele se mai defectează, iar eu le vin în ajutor în momentul cel mai potrivit. Mai greu este să le învăț pe tovarășele lor de viață să le defecteze. Restul vine de la sine.

Da' la cine ai mai reparat ceasuri, tovarășe, că tot te lauzi ca un țopârlan?

Abia atunci cei doi și-au dat seama că vecinul din stânga lui Leonida O., un tânăr, navetist după aparențe, care părea uns cu toate alifiile, stătea proțâpî foarte aproape de ei, cu privirea nestatornică, mutându-și-o când în ochii unuia, când în ai celuilalt, fără să fie nevoit să-și întoarcă și capul odată cu ea. El era cel care pusese întrebarea de mai devreme.

Vezi-ți, mucosule, de treaba ta, până nu mă enervez. Vocea lui Octavian l-a lovit pe mai tânărul său interlocutor, care s-a băgat în discuția lor ca musca-n lapte, drept în lobul urechii stângi, solemnă și poruncitoare.

Da ce-i rău că te-am întrebat cui i-ai reparat ceasul? Am auzit și eu, ce era să fac, să-mi bag vată-n urechi sau să mă fac că nu aud nimic ce vorbiți? No, spune-mi odată, cum vrei să te cred dacă nu-mi spui?

Lui Florin Piersic, lui Nicușor Ceaușescu și lui tac-tu, mă, nenorocitele, înainte ca mă-ta să te facă pe tine. Acu ai înțeles?

Ultimele cuvinte au fost spuse cu voce răstită, așa că vecinii mai apropiați au început să-și întoarcă capetele către grupul alcătuit acum din trei persoane. Dar pentru că discuția s-a oprit brusc și pentru că nimeni nu a înțeles mai nimic din ceea ce s-a spus acolo, fiecare călător și-a văzut în continuare de ale lui.

Autobuzul, îmbăcsit de mirosuri colorate, horcăia trudit pe drumul șerpuit către Năsăud. Datorită greutății excesive și a vechimii remarcabile, nu mergea cu mai mult de 30 - 40 km/oră. Fiind antrenat în discuția cu Octavian și în incidentul cu vecinul curios, Leonida nu și-a dat seama când au trecut prin localitățile Cepar și Liviu Rebreanu. Din cauză că autobuzul era arhiplin, șoferul și-a văzut de drum, fără să oprească în stațiile din cele două sate, pe care tocmai le-au traversat, lăsând în urma lui mulțimi de oameni cu mâinile ridicate, care-l înjurau și-l amenințau nervoși.

Atent la toate detaliile care-i marcau viața, și-a dat seama că ceea ce face în acele momente nu face bine, că risca o plângere la Comitetul Județean de Partid, la Primul Secretar, și că putea să fie dat afară și mutat la o altă întreprindere, unde să-i fie mult mai rău. Dar ce era să facă? Mai sunt și alte curse pe ruta asta, nu era doar a lui singura. Deși știa bine că toate sunt la fel de încărcate, se mulțumea să creadă că, fiind printre primii care trece pe rută, el nu era chiar atât de vinovat. În plus, și alți tovarăși de-ai lui făceau fix la fel, iar în caz de vreo sesizare, avea de unde să-i mituiască pe cei mai mari decât el, ca să fie bine pentru toată lumea. Avea de unde, pentru că așa era practica, învățată de la cei mai în vârstă, să nu se dea bilete decât în quantum de 30 - 40% din valoarea reală, restul să rămână la emitent. Nu era un obicei doar de el inventat. Și-apoi...

Pentru o clipă s-a oprit din visare, ca să depășească o căruță trasă de două mârțoage murdare și chi-

noapte, la ieșirea din satul Prislop, azi Liviu Rebreanu, într-o porțiune cu curbe repetate. După ce s-a văzut scăpat din manevra bruscă pe care a trebuit s-o execute, a revenit la meditația de dinainte. Nu realiza cum ar fi putut să plece de la serviciul lui, pe care-l făcea de optsprezece ani împliniți, practic de când a primit acest autobuz, fără să aibă niciun eveniment măcar? Și pentru aceasta îl apreciau șefii lui, nu doar pentru atențiile periodice pe care li le făcea.

La intrarea în Năsăud, după ce a trecut de locul numit Întradame, înainte s-o apuce pe podul care traversează apa Someșului Mare, autobuzul s-a oprit brusc, ca din senin. Cei de pe scară, care au venit așa tocmai de la Dumitra, s-au dat repede jos, să se mai dezmoștească puțin. La rândul lor, și alții, din partea din față a autobuzului, au făcut la fel. În momentul acela s-a dezlănțuit un vacarm infernal, că nu se mai putea înțelege om cu persoană. Leonida O. și tovarășul lui se aflau pe la jumătatea „cursei”, locul cel mai detestat, pentru că de acolo se ajungea cel mai greu afară. Ca urmare, nu au reușit să profite de ocazie ca să coboare și să ia o gură din aerul proaspăt și rece de afară. E drept că îmbulzeala a devenit acum mai lejeră, în sensul că cei doi tovarăși de drum au reușit să-și dezmoștească picioarele, Octavian L. gășind, în sfârșit, un loc pe care să-și așeze piciorul drept, pe care până în acel moment l-a avut rezemat doar pe vârf. Odată cu oprirea, poluarea fonică din jurul lor s-a transformat într-una de nesuportat.

Deschide, mă, și ușa din spate, că murim aici, a strigat cineva din coada autobuzului, fără a putea fi identificat de cei care stăteau în partea din față care, ca la comandă, și-au îndreptat capetele înspre direcția unde se afla tipul respectiv.

Dacă nu e una, e alta, se aude o altă voce, la fel de sictirită ca cea anterioară, izvorâtă din imediata vecinătate a celor doi ingineri. De fiecare dată trebuie să se întâmple ceva, a mai spus persoana nemulțumită, propătită solid în partea mediană a autovehiculului.

Cum era de așteptat, nici primului, nici celui deal doilea, în afara unor priviri aruncate intempestiv, nimeni nu le-a acordat nici cea mai mică atenție. Adică nimeni nu s-a sinchisit, cătuși de puțin, să le răspundă în vreun fel sau să le țină isonul. Obișnuți cu astfel de întâmplări, cel puțin navetiștii, nu erau defel curioși să știe ce se petrece când un autobuz oprește între stații pentru mai mult timp. În împrejurări similare, lumea nu dorește decât să ajungă mai repede la destinație, ca să scape de povara călătoriei. Restul evenimentelor trec, de obicei, neobservate pe lângă pasageri. Cu alte cuvinte, obișnuința devine a doua natură a omului („cine a spus-o?” se chinuie să-și amintească Leonida, fără să reușească, așa că s-a lăsat păgubaș), călătorii navetiști câștigând imunitate la orice eveniment produs de defecțiunile mașinilor de transport în comun, oricât de serioase ar fi fost acestea.

Vecinul cu remarca de mai devreme și-a ridicat mâna stângă până la nivelul ochilor, îndoită la 90 de grade, cu palma desfăcută larg și îndreptată către Octavian, foarte aproape de nasul acestuia. Gestul a fost făcut din lateral-spate, fără grabă și cu ostentație. Vădit deranjat de degetele care aproape că l-au atins, Octavi-

an a făcut o ușoară întoarcere spre dreapta. Așa a putut să nu observe faptul că personajul respectiv era un muncitor privilegiat de sistem, cu origine de țaran prost. Era îmbrăcat într-o salopetă din doc albastru, nouă-nouță, iar pe umărul drept purta o geantă maro, din vinilin, cu baiere lungi până aproape de genunchi. Curios din fire, mai ales când era vorba de instrumente de măsurare a timpului, și-a mutat repede privirea de pe față și de pe îmbrăcămintea vecinului înspre mâna acestuia, în locul în care ieșea în evidență un ceas plat, cu ecranul în nuanțe de gri, legat cu o curea din piele autentică, dar roasă intens pe ambele margini. După cum a sesizat Octavian, era un orologiu marca *Pobeda*, una la modă pentru lumea de rând a acelor vremuri.

Cu toate că hainele omului erau noi, de sub manșetă se strecura un miros de grajd proaspăt rânit, îmbăcșit cu aroma puturoasă, impregnată în piele, provenită de la tutunul din țigările Mărășești, probabil singurele pe care acesta și le permitea. Pentru că țaranul travestit în muncitor a rămas secunde în șir cu mâna ridicată, Octavian și-a întors capul în direcția opusă mâinii cu ceas și a strâmbat necooperant din nas, vădit deranjat de mirosul care venea din abundență dinspre vecinul cu pricina. Acesta i-a sesizat gestul și nu s-a abținut să nu comenteze scurt, în timp ce își lăsa mâna să coboare lin pe lângă corp:

Ce nu-ți convine, tovarășe? Ce te uiți așa la mine, de parcă ți-aș fi trecut cu oile prin holdă?

Era cât pe ce să mă lovești cu mâna, măi, dragă domnule (ultimele cuvinte au fost spuse extrem de apăsat), se justifică, mișind, Octavian.

Leonida, care fusese atent la tot ce se întâmplase, se uita fix în tavanul autobuzului, încercând să se abțină de la un răs care stătea gata-gata să se manifeste în hohote. Având ambele mâini ocupate, îi venea greu să-și acopere gura, ca să nu i se vadă gestul.

Dacă tot n-ai reușit să mă atingi și nici să mă enervezi, spune-mi măcar pe ce vreme suntem, a continuat, cu o mimică serioasă, Octavian.

Un fârtai la opt, îi răspunde sec omul cu salopeta, convins fiind că cel de lângă el nu avea de unde să știe că era, de fapt, opt fără un sfert. Și mica dispută s-a oprit aici, pentru că toți călătorii din autobuz, dar mai ales cei din partea din față, și-au îndreptat brusc privirile către pasagerii de jos, care acum se înghesuiau să urce, și înspre șoferul care tocmai intra și el pe ușa de pe partea cu volanul.

Gaataaa... s-a rezolvat! Vocea triumfătoare a conducătorului auto s-a auzit apăsat și a fost aruncată peste capetele tuturor călătorilor, ca să ajungă până la cel mai din spate pasager. Apoi, la fel de umflat în pene, de parcă el ar fi descoperit secretul fuziunii nucleare, s-a uitat la cei de lângă el, care se înghesuiau să ajungă la locurile lor de mai devreme și a continuat fără niciun rost, doar ca să se afle în treabă: Toată lumea să urce în „cursă”, că nu avem timp de stat.

Nimeni, însă, nu l-a luat în seamă. Era ușor de observat acest lucru, pentru că niciunul dintre cei prezenți nu dădea semne să se grăbească. Parcă mai conta cu ceva, pentru cineva, cinci minute în plus sau în minus!

Când rablamentul pe roți s-a pus din nou în mișcare, vocile călătorilor s-au domolit brusc, fiecare persoană fiind preocupată să-și deruleze prin minte grijile zilei de curând începute. Cu toate că aveau o întârziere de mai bine de o jumătate de oră, niciun pasager nu ar fi dat de înțeles să-și facă probleme pentru această realitate. Se pare că cel mai important lucru era că măgăoaia, prin grija șoferului iscusit, a reușit s-o ia din loc și că, mai devreme sau mai târziu, vor ajunge cu toții la destinațiile dorite.

„Cursa” trecuse de curând de intersecția, fără prioritate, unde se face joncțiunea cu drumul din dreapta, care urcă pe Valea Someșului Mare. Înainte însă de a începe urcușul lin către Rebrîșoara, șoferul autobuzului a fost nevoit să vireze la stânga și să o ia pe drumul ce duce înspre autogară. Aflată chiar în vecinătatea gării, zona era, pe tot parcursul zilei, până seara la ora zece, când pleca ultimul autobuz din stație, aproape arhiplină. De la ora douăzeci și două și până la ora cinci dimineața, clădirea autogării se închidea, astfel încât niciun rățâcit nu mai puteai vedea în acel loc. Rămânea deschisă doar clădirea gării, pentru acceleratul de noapte, Timișoara – Iași, și pentru cel de dimineață, București – Rodna Veche, dar și aici puținii oameni ai străzii, nerecunoscuți de autoritățile comuniste, erau periodic deranjați de către patrulele mixte de lucrători de la miliție și de la securitate. Pentru a-și putea duce noaptea la bun sfârșit, era nevoie ca oamenii fără adăpost să inventeze de fiecare dată ceva, ba că au scăpat trenul și că sunt nevoiți să-l aștepte pe următorul, fără să precizeze care, ba că așteptau pe cineva care trebuia să vină cu acceleratul de Timișoara sau câte și mai câte alte motive. Ca să nu fie recunoscuți, ridicăți și duși la sediul de miliție („bulău”, după cum i se mai spunea, datorită tratamentului similar celui de la pușcărie) și apoi bătuți, își schimbau amplasamentul aproape zilnic. Rar se întâmpla ca ei să poposească două-trei zile în același loc.

La ora la care a intrat în autogară autobuzul care circula pe ruta Bistrița – Parva și retur, furnicarul uman, de pe toate cele douăsprezece peroane de sosire-plecare care compuneau locația, făcea front comun cu linia dublă a căii ferate din zona gării, până către latura din spate a liceului silvic, ocupată în mare parte de arbori mai mari sau mai mici, în funcție de specie și de vârsta pe care aceștia o aveau. Era, mai bine zis, un rest din ceea ce, cândva, fusese un parc dendrologic în toată regula, utilizat de cadrele didactice pentru educarea viitorilor pădurari, brigadieri și tehnicieni silvici.

În timp ce unii își făceau loc, dând din coate, ca să coboare, fie pentru că au ajuns la destinație, fie pentru că erau nevoiți să schimbe ruta, Leonida O. privea contemplativ în direcția școlii silvice, abia vizibilă de comunitatea de arbori și arbuști din fața ei. Făcea acest lucru deoarece, cu mulți ani în urmă, îi frecventase cursurile, ca să devină tehnician silvic. Fiind foarte bun la învățătură și purtare (cu o singură excepție, când el a făcut imprudența de a fi sincer în fața unui coleg) și având o „origine sănătoasă”, organele de partid de atunci l-au selectat și l-au trimis la Brașov, să urmeze cursurile Facultății de Silvicultură și Exploatarea Forestieră. Și-a adus aminte că a intrat la Școala tehnică silvică

de la Năsăud imediat după colectivizare, când vremurile erau mult mai dure decât cele prezente. Din toate punctele de vedere.

Pe atunci, mult mai mult decât în prezent, nu aveai voie să spui de fiecare dată ce gândești. De pildă, și când își derula amintirile prin minte avea impresia că toate s-au petrecut ieri, nu avea cum să nu-i revină în memorie o întâmplare nefericită, din chiar penultimul lui an de școală, în care a pomenit numele Maiestății Sale Regelui Mihai. Evenimentul, căci despre așa ceva este vorba, s-a petrecut într-o discuție amicală cu unul dintre cei mai buni prieteni ai lui (cel puțin așa a avut impresia până în acel moment) pe nume Vasile H., din Nepos. Concret, i-a spus acestuia că insurecția armată de la 23 august 1944 nu s-ar fi putut face în lipsa Regelui. Colegul lui, pentru un amărât de bilet de voie în oraș, l-a pârât pedagogului, care individ, obedient și cu minte puțină, l-a reclamat mai departe dirigintelui, cunoscut, deopotrivă de elevi și profesori, sub foarte potrivita-i poreclă, Mistrețul.

Și astfel, Leonida O., pentru o nevinovată și sinceră părere, expusă nu oricui, ci unui bun prieten, a ajuns în fața consiliului profesoral care, după o analiză sumară a faptelor, s-a și grăbit să dea verdictul „vinovat pentru uneltire contra siguranței statului, crimă contra reformelor sociale, trădare și colaborare cu imperialismul străin”. Aceasta însemna să atragă după sine o inevitabilă exmatriculare, urmată de o deferire, aproape instantanee, pe mâna justiției pentru aplicarea unei corecții comportamentale și reeducare în spiritul noii orânduiri sociale.

Degeaba ești premiantul clasei, dacă nu știi să fii recunoscător partidului și să apreciezi transformările revoluționare! Remarca venise de la profesorul lui de dendrometrie, Ilie Șchiopu, copil de slugă, venit în zonă de undeva din partea de sud a țării.

La drept vorbind și analizând lucrurile la rece, de-abia acum își dădea seama că ar fi fost vorba despre cel puțin doi ani de muncă silvică la una dintre închisorile de la Gherla, Sighetul Marmației sau Aiud. Sau, cine știe?, la alta, mult mai îndepărtată. Noroc cu directorul de atunci care, deși încă tânăr (avea puțin peste treizeci de ani), era un om influent și un mare sufletist. Fiind foarte bun prieten cu securistul care răspundea de unitatea școlară silvică, a reușit până la urmă să-l convingă pe acesta că a fost o scăpare de adolescent, promițându-i, în numele elevului, că n-o să se mai întâmple.

Ceea ce n-a știut și n-a aflat niciodată Leonida O., care între timp a completat și o scrisoare de colaborare cu organele de securitate a statului, a fost că directorul i-a garantat o partidă de sex cu profesoara de istorie, după care acesta era nebun de îndrăgostit, profesoara care pe atunci era o tovarășică fără obligații matrimoniale, și pe care directorul o angajase în unitate în urmă cu un an, cam peste voința organelor de partid. O angajase, pentru că și el avea călcăiele la fel de aprinse după tânără tovarășică, obișnuită din studenție cu moravurile ușoare. Cel puțin așa se discuta prin gura târgului sau pe la ușa cortului. Și asta doar pentru două motive, pe cât de evidente, pe atât de puerile: era scandalos de fru-

moasă și îi plăcea să-și poarte fustele cu două degete deasupra genunchilor.

O tempora, o mores! Cuvintele i-au ieșit din gură fără voia lui, în momentul în care mintea i-a fost acaparată de imaginea tinerei dascălițe. Și lui i-a fost dragă, diferența de vârstă dintre ei fiind mică, dar niciodată nu a avut cum și cui să se destăinuie cu privire la sentimentul ascuns, care i-a ros sufletul mulți ani după absolvire.

Ai spus ceva? I-a întrebat Octavian, care și el, fără un motiv anume, privea în direcția în care Leonida rămăsese pironit cu privirea.

Pe vremea când am învățat eu la această școală, parcul cu copaci era până aproape de gară. Autogara s-a construit mult mai târziu, suprafața fiind obținută prin ocuparea zonei verzi. S-a oprit preț de câteva secunde, timp în care și-a întors capul ușor spre stânga, apoi a continuat cu privirea fixată pe un obiectiv: Iar în locul clădirii aceleia mai noi, o vezi dacă te uiți pe după gorunul ăla mare, clădire care funcționează astăzi pe post de internat, era un teren de sport. E, câte ture am mai alergat când vreunul dintre profesori sau chiar pedagogul (erau doi, unul dintre ei, că celălalt era de treabă) găsea un motiv să ne pedepsească.

Da' ce, tu aici ai făcut liceul, nu la Bistrița?

Pe atunci era doar o școală tehnică, nu un liceu propriu-zis. Da, aici l-am făcut, n-ai știut? Pot să spun că am moștenit genetic această meserie, că și tata a fost pădurar, a continuat Leonida.

Nu, nu am știut, de unde să știu? Iar despre tatăl tău nu mi-ai spus niciodată nimic.

Tata a fost pădurar dinainte de naționalizare. Nefiind nici chiabur, nici implicat politic (și-a văzut de treburile lui, adică), l-au lăsat în pace. Puteai să tai lemne pe el, că n-ar fi spus niciodată nimic dacă nu trebuia să spună. Așa bărbat a fost. Avea un prieten bun, tot pădurar, care locuia pe strada Cisteț. Cunoști orașul, că doar aici lucrezi, nu? Fără să aștepte un răspuns din partea interlocutorului, a continuat cu mintea rătăcindu-i în trecut: La el am stat în gazdă toți anii de școală de la Năsăud. Învățam la lumina felinarului și mâncam zilnic mămăligă. Dar, cu toate greutatețile de atunci, totuși, ce vremuri!

Ai văzut, tinerețea a știut să dea culoare chiar și timpurilor de teroare impuse de Stalin.

În continuare, cei doi au rămas într-un gen de contemplare apropiată. Involuntar, fiecare a început să-și deruleze prin minte amintiri ale unor vremuri demult apuse, în care, pe bună dreptate, „plopul făcea pere și răchita micșunele”. Asta i-a făcut să treacă mai ușor peste zecile de minute de așteptare, de îmbulzeala și de vacarmul care domnea în interiorul autobuzului și în afara acestuia. Momentul mult așteptat, când mașina, trepidând zgomotos, a dat semnalul clar că i s-a pornit motorul, i-a găsit într-o astfel de ipostază nostalgică. În câteva minute aveau s-o ia din nou din loc, de data aceasta cu toate cele trei uși de acces pentru pasageri închise.

La Rebrîșoara, nu departe de ramificația cu Valea Rebrei, pe care urma s-o apuce Leonida, colegul lui de drum, Octavian, a coborât. S-au despărțit fără strân-

gere de mână, din cauza imposibilității de a face acest gest. Odată ajuns în atmosfera de afară, Octavian și-a lăsat jos, pentru câteva secunde, geanta pe care o ținea în mâna dreaptă, după care s-a oprit brusc. Apoi s-a întors cu fața către autobuz și s-a îndreptat puțin din spate, sprijinindu-și coloana cu mâna stângă. În cele din urmă a căutat să-i facă un semn de despărțire lui Leonida. Din cauza aglomerării din interior, acesta nu-i observase gestul. După ce s-a mai îndreptat de spate de vreo două-trei ori, inginerul geolog și-a luat geanta, a făcut stânga-împrejur și și-a văzut de drum. Deși avea sediul la Năsăud, ziua respectivă urma să și-o petreacă la fabrica de caolin, cu care institutul lui de prospecțiuni avea un contract început în urmă cu doi ani și jumătate. Acum era spre finalizare, iar el, în calitate de șef de secție, era trimis să analizeze fiecare clauză din contract, evident, din punct de vedere tehnic, ca să se vadă în ce măsură acesta a fost dus la îndeplinire. Problema economică nu avea legătură decât tangențial cu activitatea lui și era bucurios de această realitate, deoarece nu stăpânea câtuși de puțin domeniul. Despărțirea de amicul silvicultor l-a făcut să uite de neajunsurile călătoriei și să se concentreze mai mult asupra problemelor pe care avea de le rezolvat pe parcursul acelei zile.

Între timp, autobuzul în care se afla Leonida O. a cotit-o la stânga, apucând-o pe drumul care avea să-l ducă la destinația finală, lăsând în urmă nedestructibila și nemuritoare vale a Someșului Mare. La Rebra a făcut două staționări: una în fața Sfatului popular, nu departe de magazinul sătesc, un fel de cooperativă de consum a tuturor și a nimănui, și a doua în fața mănăstirii de curând ridicată, cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”. În acest ultim loc, revendicat cu vehemență de pârveni ca fiind al lor, și numai al lor, nu era propriu-zis o stație de autobuz. Și totuși, șoferul, cu de la el putere, a făcut să fie, inițial la insistențele, apoi la amenințările unora dintre călătorii mai mult sau mai puțin obraznici. De vreo doi ani încoace oprea de fiecare dată când trecea pe acolo, natural și firesc, fie pentru puținii pelerini care se aciuau pe la mănăstire în timpul și la sfârșitul săptămânii, fie pentru localnicii care-și aveau casele răsfirate pe dealurile de pe versantul opus lăcașului de cult. Mai nou era așa de obișnuit cu această manevră, că oprea chiar și atunci când nu avea nimeni de urcat sau de coborât.

După ce o parte dintre călători a rămas, rând pe rând, în stațiile anterioare, acum Leonida O. stătea mult mai confortabil. Deși nu se eliberase niciun scaun ca să se așeze și să-și odihnească picioarele amorțite, era bucurios că de câteva minute bune putea să-și schimbe în voie greutatea-i proprie, când pe un picior, când pe celălalt. După ultima oprire, a reușit chiar să găsească un loc pentru geanta din piele, lângă bancheta din dreapta lui, geantă care, datorită faptului că era burdușită de acte, aproape că i-a rupt mâna de grea ce era. La Năsăud scăpase de muncitorul care l-a șicanat pe tovarășul lui de drum, dar în locul acestuia a apărut un țaran de prin preajmă. S-a bucurat să constate că era unul tăcut din fire, cum nu prea găseai în satele izolate din zonele de munte.

În sfârșit, după mai bine de două ore și jumătate de mers, au ajuns la capătul drumului. Leonida O. a avut răbdare să coboare mai întâi pasagerii aflați pe culoar sau care erau așezați pe locurile din față. A fost nevoie de mai multe minute de așteptare până să ajungă jos, în aerul curat de afară. Fără să se oprească din mers, a făcut câțiva pași în fața mașinii, ca să scape de abundența de monoxid de carbon împrăștiat de motorul aflat încă în funcțiune, bătrân și obosit de atâtea drumuri imperfecte. De-abia apoi s-a oprit brusc, cu geanta tot în mâna dreaptă și cu haina scurtă, de toamnă, în cea stângă.

Sentimentul de libertate, care a pus stăpânire pe fiecare celulă a ființei lui, îl îndemna să îmbrățișeze cu voluptate întreg văzduhul. Se simțea ca dinaintea unei decolări, cu toate că în viața-i de până atunci nu avusese ocazia să zboare. Dar în acel moment nu găsea altă comparație mai bună, ca să-și explice senzația. „Descătușarea vine întotdeauna din adâncul sufletului”. Și-a dat seama că reflecția care-i trecuse prin gând, ca și comparația de mai devreme, îi făceau bine, așa că a lăsat ideile să-și facă de cap, continuând filosofic: „Sufletul este singura parte din om care nu poate fi subjugată decât propriei conștiințe. Astfel, libertatea sufletului devine dependentă conștiinței, care este o părțică a infinitului și care, în traducere, devine libertate absolută. Dacă există această conștiință, evident. Dar când conștiința lipsește din om, atunci ce se poate întâmpla? Mai are cum fi sufletul, și prin el omul, liber sau libertatea devine doar o iluzie? Pentru că nu granițele dintre teritorii înrobesc omul, ci lipsa dorinței lui de a zbura în spirit și în...”.

Bună (hâc!) dimineaaaa... (padon!) ...neața, dov inginer!

Vocea unui bețiv îmbrăcat cu haine de pădurar, care venea către el, de pe partea cealaltă a drumului, împleticindu-se, l-a întrerupt pe Leonida O. din meditație, aducându-l la realitatea locului și a vremurilor. Și-a întors privirea către cel care-l interpelase și a cărei voce părea să-i fie cunoscută. Da, a intuit bine, era pădurarul Viluț U., poreclit de colegi Viscolașul, pentru rapiditatea pe care o avea la mers. Era singurul dintre pădurarii de la ocolul silvic care nu s-a obișnuit cu apelativul „tovarășe”. Ca să-i facă pe plac secretarului de partid de la ei din unitate, care trecuse de la rugăminți la amenințări pentru a-l determina să renunțe la a se adresa persoanelor cu politețuri neconforme de genul „domnul” sau „doamna”, a ales o variantă intermediară: dov. Adică, după cum este lesne de înțeles, nici domn, nici tov.

Musafirul care venea de la Bistrița, cu geantă din piele și figură tipică de orășean, și-a adus aminte că în urmă cu trei săptămâni, când mai fusese prin zonă, pe același pădurar, și la aceeași oră matinală, l-a găsit în aceeași stare avansată de ebrietate. Și atunci i-a reproșat pentru fapta lui (de parc-ar fi avut cui!?), și nu a făcut nicio sesizare către șeful de ocol sau, mai grav, către inspectorul-șef al Inspectoratului Silvic Județean Bistri-

ța-Năsăud. Dacă i-ar fi făcut o reclamație, fie chiar și verbală, cu siguranță că pădurarul cu pricina ar fi fost dat afară din serviciu. Nu a făcut-o nici atunci și nu o va face nici acum, mai mult din milă, nu pentru el, care era oricum un inconștient, ci pentru cei pe care-i adusese pe lume. Avea cinci copii de crescut, doi dintre ei fiind deja la Liceul George Coșbuc din Năsăud, cel mare în clasa a unsprezecea, iar cel de-al doilea în clasa a noua, ambii la secția reală, unde învățau cei mai buni elevi din zonă.

Măi, Viluț, măi, ți-am spus și data trecută că nu vreau să mă mai întâlnesc cu tine în halul ăsta. Ce dracu te-a apucat de o bună bucată de vreme? Și pentru că cel care se postase în fața lui stătea cu capul în pământ, legănându-se ca o pană aflată în vârtejul vântului, fără să scoată o vorbă, a continuat: Spune, omule, ce-i cu tine de nu te mai poți opri din băutura?

Știți, încercă cu greutate pădurarul să găsească o scuză (hâc!), știți dov ingi...

Taci, dracului, Doamne iartă-mă!, să nu te mai aud. Măi, prostule, dacă nu te poți abține (în acel moment și-a consultat ceasul, suflecându-și haina ca să poată vedea și pădurarul ora exactă), fă-o, naibii, după servicii, nu la ora asta!

Dov inginer, dar după servicii o fac. Hâc! De data aceasta pădurarul a încercat o poziție de drepti, care nu i-a ieșit, dar cel puțin a reușit să vorbească mai coerent.

Cum, mă, după servicii, tu nu vezi pe ce vreme suntem? Ți-am arătat puțin mai devreme ceasul, măi, tântălăule. De nervos ce era, s-a uitat instinctiv în sus, apoi a continuat cu o voce scăzută, ca să fie auzită doar de el: Doamne, ăsta nici nu știe că este ora nouă dimineața!

Nu, dov inginer (hâc!), vă spun eu: du-pă se-er-vi-ici. Că dacă nu aveam serviciul ăsta bun, hî?

Gestul l-a încheiat cu o strâmbare accentuată a gurii și cu o ridicare a degetului arătător de la mâna dreaptă, pe care și l-a rotit la nouăzeci de grade, în sensul invers al acelor de ceasornic. De data aceasta Leonida O. nu și-a putut opri un zâmbet, venit natural, larg și din toată inima. Da, omul avea dreptate. Cum ar fi putut să se supere pe el? Și-a văzut mai departe de drumul lui către ocolul silvic, așezat undeva în susul localității, fără a-i mai adresa vreun cuvânt de reproș pădurarului. Surprins de răspunsul acestuia, a rămas fără replică. A plecat fără măcar să-și ia rămas bun, după obiceiul locului și al manierelor în care era educat.

„Și acesta este un model de libertate”, se gândea Leonida, ușor confuz și nedumerit, după ce s-a îndepărtat câțiva pași de pădurarul turmentat. Mai original decât multe alte modele despre care auzise sau doar le bănuia. „După servicii, da, după servicii”, a repetat cu voce tare, fără să-i pese de trecătorii care, auzindu-l, își întorceau capetele în direcția în care el se afla, privindu-l ca pe un alienat mintal. Apoi a revenit la meditația de mai devreme, lăsând în urma lui neștirbită iluzia fericii câștigată „după servicii”.

Dragoș Hârjoabă

Regele

Eram deja pe al cincilea an de când pasiunea vânătorii își făcuse un culcuș larg în sufletelul meu. Muntele mă atrăgea mereu spre el, ca o chemare ancestrală, deși niciunul dintre înaintașii mei nu avuseseră șansa de a intra în tainele ei. Nu am reușit să înțeleg nici atunci, nici acum de ce foșnetul pădurii mă cheamă mereu ca într-o cămăruță ascunsă în casă în care numai tu te simți bine. Ieșeam la pândă la mistreți acolo unde ieșisem de zeci de ori și doar o dată reușisem să înhaț pădurii un purcel de maxim 50 kg. Era un loc în care mai mult decât orice mă relaxam psihic, lăsând la o parte frigul, ploaia sau ninsoarea care mai de fiecare dată mă urmau rând pe rând, când însoțindu-se una pe alta, când toate trei făcând parcă o horă nebună în jurul vânătorului visător care nu le băga în seamă aiurit în gânduri și imaginându-și că astăzi va fi ziua cea mare.

Am răbdat multe nopți frigul iernii acolo așteptându-l pe Rege. Așa îl botezase Vătuc, un vânător mai în vârstă, pe vierul care îl urmărea de câteva ierni. Nu avusesse șansa să se întâlnească cu el până acum, deși îi tăiasse urmele deseori pe zăpada proaspătă și deși îl încercuise de câteva ori cu haităii, Regele reușise să le scape de fiecare dată. Îi văzusem de multe ori urma acolo la locul unde îi puneam mereu mălai, dar niciodată nu respecta un orar clar. Nu avea nicio logică, venea și mânca și pe urmă dispărea cate patru-cinci zile, uneori chiar și câte o săptămână. Știam că mai sunt cel puțin 3 care îl visează, care îi pun hrană în alte părți, și de fiecare dată când lipsea mai mult mă gândeam că poate l-a „afumat” careva și nici măcar nu am avut șansa să îl văd la lumină. Urma era imensă, vorba lui Vătuc, cât urma de vacă.

Șansă e drept că avusesem mai multă ca oricare, într-o noapte cu lună plină, când împreună cu popa ne hotărâsem să stăm până dimineată la pândă, îmbrăcați cu trei rânduri de haine și cu un cojoc vechi și foarte greu pe care nu știu cum reușise popa să îl bage în raniță, înarmați cu ceai cald, țuică și, foarte important, sticle de Prigat cu gura largă în care să eliminăm lichidele în surplus fără să lăsăm urme galbene pe zăpada proaspătă și mirosuri perturbătoare în jur. Avusesem neșansa într-o noapte să sară un porc din pădure lângă observator exact după ce urinasem din el și mă încheiam cu greu la al doilea rând de pantaloni. Deh, omul din greșeli învață, problema era că învățam din greșelile mele! Ei bine, după calculele mele, luna trebuia să răsară undeva după ora 23, așa că eram înarmați cu răbdare de fier, după ce cu o săptămână în urmă stătusem cam 7 ore la temperaturi extreme și îmi impusesem să nu mă mai duc niciodată după Rege. Cu 10-20 de minute înainte de a răsări luna, am auzit mișcare pe partea cealaltă a râului, și, după câteva minute, l-am văzut ieșind nu unde îl așteptam eu, ci mult mai aproape. A trecut râul și a făcut câțiva pași,

după care s-a oprit brusc și s-a întors spre pârâiaș. Luminozitate slabă, lanternă dereglată pe armă, deget hămesit pe trăgaci, toate au condus atunci spre o lovitură ineficace. L-am auzit sărind apa și atât. Am stat cu popa în liniște mormântală câteva minute, și după aia a binevoit să apară și luna. Regele avusesse inspirația să iasă cu câteva minute mai devreme. Am căutat tremurând sângele, câțiva stropi ici, două-trei mai încolo, nimic încurajator. Remușcări, reproșuri, regrete, toate năvăliseră nemiloase în mintea mea. Nu mai aveam liniște, stare, nu mai simțeam frig, nimic. Am mers câțiva metri pe urmă și am hotărât să aducem câinele lui popa să îl caute. Am coborât în vale, sus în mașină, 20 km dus, 20 km întors, care parcă durau ore, am urcat cu mașina până la deal, am lăsat câinele în urmă, și după el. Nicio șansă... Dimineață, paznic, director de vânatoare, doi vânători, și, cu toată groaza, am simțit că trebuie să îl chem și pe Vătuc să îmi vadă isprava!!! S-a pus pe ninsoare de nu ne mai vedeam nici urmele noastre, și după ce paznicul pe care îl lăsasem mai departe să verifice dacă a trecut sau nu, mi-a confirmat că a trecut dunga următorului deal, am hotărât să ne oprim din zădărnica căutării. Aveam remușcări că va muri pe undeva și nici eu nu mă bucur de el, nici el de viață. Singura încurajare a venit de la popa, care găsisse înainte de ninsoare pe zăpadă o bucătică de piele cu păr, semn că lovitura mea de maestru îl bărbierise pe Rege undeva în spatele piciorului din față sau i-a ras părul de pe piept. Asta era singura veste bună, în măsura în care se putea spune că era bună. Vestea cu adevărat bună a fost după două săptămâni, când m-au sunat în aceeași zi și Vătuc, și paznicul de vânatoare să îmi spună că Regele s-a întors! Suna shakespearian, dar Regele se întorsese și, în aceeași noapte, curățase hrana de la trei puncte, semn că foamea, totuși, învinsese spaima. Au mai urmat câteva nopți pierdute, după care, convins că nu mai am nicio șansă, am abandonat lungile nopți friguroase, totuși stabilind să se pună în continuare mălai în locul cu păcat!!! A venit primăvara, urmăream deja ieșirea urșilor din bârlog, când paznicul îmi dă fantastica veste că Regele vine de trei zile în fiecare noapte să ia cina la restaurantul său favorit. Nu cred, el să fie, el care nu vine de două ori în același loc consecutiv. „Garantat! El e!”, răspunsul a venit ca o ploaie după o secetă cruntă, parcă toate nopțile în care hotărâsem să nu mai stau la pândă dispăruseră. Frigul ieșise din oase și era uitat de mult, venea primăvara oare și pentru mine? Aveam pe atunci un Suzuki Vitara pe care reușisem să îl stric destul de tare, așa că nu prea aveam cu ce merge, nu voiam să dau sfoară în țară, pentru că oricum mă făcusem de oaie data trecută, așa că am urcat în busul vw și lipa-lipa la deal. La intersecția cu drumul golgotei mele, pentru că de atunci mereu îl urcasem cărând povara eșecului în spate

ca pe o cruce uriașă, am coborât din bus, lăsând paznicul să meargă câțiva kilometri mai la deal să vadă ce urși ne vin la bordei.

Am ajuns la observator, nu m-am apropiat de locul cu hrană să nu împrăști mirosul și m-am reșezat cu stoicism la locul în care de atunci nu puteam să îmi mai găsesc liniștea sufletească. Îi spusese paznicului să doarmă în mașină pentru că nu aveam de gând să cobor până dimineață. Am fixat lanterna pe armă și am început să mă cufund în tot felul de gânduri care se suprapuneau unele peste altele într-un șir neînțeles. Mai devreme decât speram, am auzit pași în pădure, venea din spatele meu, dar pe partea cealaltă a pâraului, deci nu mă putea mirosi așa ușor, era bine, încordarea îmi spărgea tâmpelile, îl auzeam la 20 de metri peste apă cum pășea și asculta. Inima bătea nebunește, nu-mi doream să trecă apa pe acolo, pentru că m-ar fi simțit. După câteva minute și-a continuat drumul. L-am auzit undeva aproape de locul în care îl ștersesem cu glonțul, în iarnă. Timpul trecea foarte greu, iar eu nu îndrăzneau să fac nicio mișcare. Bino-clul îmi rămăsese lipit de ochi, deși cu greu puteam zări ceva prin el, doar umbre și întuneric, nicio șansă să văd altceva, dar mi-l apăsam pe ochi cu disperare. S-a îndepărtat iar, acum se ducea spre mlaia, acum e momentul. Liniște, nimic, nimic, nimic, nimic. Unde s-a dus? Ce s-a întâmplat? Nu mă mișcasem, nu am auzit mișcări bruște, toate păreau în regulă, mai puțin faptul că Regele nu mai era. Am continuat să aștept, timpul se scurgea infernal de lent. După vreo zece minute, am auzit sau mi s-a părut, pași ușori spre locul de hrană! Of, tinerețe, nerăbdare, amatorism, toate plus multe altele la un loc m-au făcut să aprind lanterna fiind sută la sută convins că Regele era la mlaia. Luneta pusă pe 3,5 îmi oferea un câmp vizual destul de larg, dar nici urmă de porc. Inconștienta m-a făcut să iau ochii din lunetă și să-l caut cu lanterna direct. Drumul liber, podul gol, punctul de hrană fără nicio umbră pe el. Turbam, eșuasem din nou! Am pus piedica la armă, am rezemat-o de balustrada observatorului. Mustri mai ceva ca de la părinți când am primit preavizul de exmatriculare de la școală. Cum să-i spun eu paznicului sau cum să-i spun lui popa că o dădusem iar în bară. Eram dărâmat, era clar că nu am nicio treabă cu vânătoria, degeaba umblasem cu pușca în spate cinci ani, oricum, în primii doi, nu împușcasem nimic, iar la activ aveam câțiva căpriori, un sulițar și purcelul mai sus amintit, o nimica toată față de ceilalți. E drept că ambiție aveam, dar la ce folos dacă, vorba aia, poți să ai tu fler, dar dacă îți moare la intrare tot aia e! Nu mai aveam chef de nimic, nici să mă ridic să cobor la mașină, pur și simplu stăteam într-o letargie muribundă de cel puțin un sfert de oră când am auzit iar mișcare, dar de data asta pe partea mea de apă. Pașii se apropiau. Eram hotărât să nu mă pun mâna pe armă până când nu îl voi auzi meste-când mlaiaul. Cum de nu văzuse lanterna, se poate să nu fi fost ieșit, să-l fi auzit eu în altă parte, ce s-o fi întâmplat de vine iar? E clar că nu mă simțise și că astea făceau parte din verificările lui. Simțurile se retreziseră la viață mai ascuțite și adrenalina își făcea din nou făcutele prin corpul meu. Pașii se auzeau mai aproape, parcă prea aproape, dar, oricum, hotărârea era clară și de neclintit, nu pun mâna pe armă până nu îl aud meste-când. Îmi repetam în neștire, la nesfârșit: „Până nu îl aud meste-când, până nu îl aud meste-când...!”, când, deodată, la maxim

15 metri de observator, apare o negreață mare din pădure și se oprește! De aici lucrurile s-au derulat cu o viteză amețitoare, mâna s-a întins brusc spre armă, lanterna s-a aprins, crucea lunetei la găsit într-o fracțiune de secundă și degetul a tras cu putere trăgaciul... nimic. Arma nu percutase, iar degetul apăsa să rupă trăgaciul armei. Neuronii alergau cu o viteză amețitoare prin creier, sinapsele scurtcircuitau informațiile, problema se identificase, piedica nu fusese împinsă decât o singură dată în față, iar Steyer-ul meu avea două. Regele s-a întors instant spre pădure, dar, tot instant, degetul mare împinsese piedica încă o dată în sus, și glonțul pornise să-și întâmpine Regele cum se cuvine. Parcă trăiam un vis, totul se derula cu încetinitorul, imensitatea din fața mea părea că marcase lovitura, dar continua să intre în pădure, reușisem să încarc următorul glonț, dar deja era dus. M-am ridicat în picioare, m-am dezbrăcat, eram ud learcă, deși afară era frig. Am stat câteva minute până am coborât din observator, am făcut cei câțiva pași până la locul unde îmi ieșise Regele și am dat cu lanterna de picături de sânge. Nu am mai continuat, am alergat la vale până la mașină. Paznicul nu auzise nimic, deși de acolo se auzea mereu dacă se trăgea, era clar că dădusem bine, deși se putea să fi intrat și în pământ. A urcat busul golgota noastră, ca un jeep adevărat, sau atât de tare l-am accelerat eu, încât nu mi-am dat seama că nu a simțit că face off road, oricum, partea bună a fost că a ajuns acolo. Cât am căutat eu să identific din nou urma de sânge, nimic. Paznicul s-a dus în marginea pădurii cu lanterna și am văzut că rămâne blocat cu lanterna în mână. Într-o secundă, am fost lângă el cu pușca în mână și cu lanterna de pe ea aprinsă. La nici douăzeci de pași, Regele stătea și se uita drept la noi. Nu mișca nici el, nici paznicul, păreau două statui încleștate într-o privire de moarte. Am pus arma la ochi așteptând să miște, dar Regele nu mișca, murise de mult, dar capul îi era orientat spre noi. În ultima clipă, cred că ar fi vrut să îl vadă pe cel care l-a îngenunchat. Mi se părea că trăiesc povestea lui Harap Alb cu cerbul cu pietre prețioase. Privirea lui de gheață mă împietrea. Îi admiram mărirea lui acolo, așa trecut în neființă și, totuși, inspirând atâta teamă. Parcă ne era frică să îi trecem sfoara prin gură. Colții îi ieșeau înfiorător de mult din maxilare. Impunea respect de la distanță, darămite de aproape! Cu greu l-am tras cei 40-50 de metri până la mașină, cu și mai mare greutate l-am urcat în bus. Mă felicitam că am venit cu busul. Am coborât spre sat. L-am sunat pe popa să se prezinte acasă la mine, pentru că Regele e cu mine în mașină și ar vrea să îl cunoască. Era mai fericit ca mine, eu probabil nu mai conștientizam, el credea că visează, oricum era în jur de 1-2 noaptea. Am simțit că e de datoria mea să îl trezesc și pe Vătuc, până la urmă el îi pusese numele, era un fel de naș. Nu i-am spus decât să iasă în drum că trebuie să vorbim ceva urgent. A ieșit în chiloți și cu o lanternă în mână. I-am deschis ușa de la bus. Regele odihnea în diagonală, nu încăpuse pe lung, și de acolo încă trona și ne impunea respect! I-a luat laba piciorului și s-a uitat cu atenție la ea: „Da, El e! Îmi place! Bravo!”. Cu mâna stângă ținea laba Regelui, dreapta a întins-o spre mine și mi-a strâns mâna. Parcă eram o familie, nașul, Regele și eu care nu știu ce eram exact. Regele mort, nașul în chiloți, eu ud learcă... Mai lipsea popa...

Julian Patca

Întoarcerea acasă

Trecu dealul istovit, dar împăcat cu sine, de parcă ar fi trecut de ultima barieră care îi stătea în cale. Se opri să-și tragă sufletul în via lui la umbra crudă a nucului, pe care el însuși îl plantase în urmă cu șapte ani. Atât lipsise din sat, după cei patru ani de refugiu și de front, urmați de alți trei ani de prizonierat.

Nucul se făcuse mare, iar via părea îngrijită, semn că buna lui mamă mai trăia și era încă în putere de vreme ce semnele trudei sale se vedeau peste tot în cuprinsul viei.

De la umbra răcoroasă a nucului, privea satul din vale, cu ulițele și casele cunoscute și parcă neschimbate, inundate de verdețură în acest început de vară. Zăbovea cu gândurile pierdute în zare și, la fel ca pe front, nu își putea imagina ce îl așteaptă acasă.

În 12 octombrie 1940, când a plecat intempestiv din sat, pe o noapte ploioasă, de teama trupelor invadatoare horthyste, care așteptau să ocupe satul în zori, nu și-a luat rămas bun de la mama. A lăsat-o singură și văduvă, cu toată gospodăria mică-mare cum era, și a plecat în necunoscut. A trecut în România peste granița vremelnică trasată abuziv de „cuceritorii” venetici, iar la sfârșitul anului 1940 era deja înrolat în armata română. Peste nici șase luni trecea Prutul.

În acea noapte de neuitat nu și-a luat rămas bun nici de la Saveta. Se iubeau de ceva vreme, iar ultima mărturisire a fetei i-a umplut gândurile timp de șapte ani, fără întrerupere.

– Grigore, a îngăimat Saveta, ce ne facem, dacă am rămas grea?

El doar a strâns-o mai tare în brațe, iar tăcerea dintre ei a rămas fără răspuns până astăzi.

Nu a fost zi și nu a fost noapte fără să se gândească la ea. Era o fată frumoasă, veselă și glumeață. Când râdea avea gropițe în obraji. Sigur s-a măritat, își spunea el cu îndoială și nesiguranță. Cum să aștepti pe cineva timp de șapte ani, fără vești și fără speranță? În sat, era convins că a fost declarat mort. „Dispărut fără veste”, cum spuneau rușii, sau „dispărut fără urmă”, cum se spunea în bilanțurile zilnice ale armatei române. Dar se gândea adeseori, cu apăsarea disperării, dacă i-a făcut un copil? Cine s-o mai ia de nevastă cu tot cu bitang? Un copil din flori, după judecata satului, era un motiv serios de rușine. Ce s-o fi ales de Saveta lui, se întreba el, măcinat și ars de doruri, dar și de grija ei, în rarele mo-

mente de răgaz ale frontului sau în zilele lungi și în nopțile monotone ale prizonieratului.

În lagăr era numai muncă și iar muncă. Pentru prizonieri se găsea întotdeauna ceva de făcut. În ultimii doi ani, spre deosebire de primul, gardienii au renunțat și să-i mai bată. Vorbeau mai frumos cu ei, cu mai multă înțelegere și îngăduință. Erau de acum cu toții domesticiți și resemnați cu soarta. Fuseseră pe front doar soldați supuși ordinelor. Acum erau înfrățiți cu pădurea și cu cerul. Aveau și ore libere, de voie, în jurul barăcilor, prin pădurile fără margini și fără sfârșit, unde culegeau diferite fructe sălbatice și ciuperci, sau pur și simplu își limpezeau mințile în răcoarea brumată a copacilor seculari. Până seara, oricât de târziu, tot la baracă reveneau. De evadat s-au convins că n-au cum și n-au unde. Taigaua siberiană se întindea peste toate câmpurile pustii și nepriimitoare, pline de obstacole și capcane, iar casa fiecăruia, purtată în imaginație ca o icoană, era la mii de kilometri distanță.

Meseria pe care a învățat-o temeinic pe front și în lagăr era aceea de... gropar. Pe front o făcea în mare grabă și fără multe formalități. În lagăr, însă, timpul avea răbdare cu fiecare răposat, camarazii lui aveau răgaz și aprobare să-i închidă ochii, să-i spună *Tatăl nostru* și să-l îngroape creștinește, după datină, fără semne de căpătâi. Rare erau zilele în care moartea se rătăcea dincolo de păduri. Ea era aici, printre zecile de barăci, că avea de unde alege. Oamenii muureau de boli, de bătaie în primul an, de istovire, de muncă forțată, în accidente, uneori și de foame. Plecau dincolo izbăviți de o simplă rugăciune, chiar dacă aceasta avea uneori doar două cuvinte: „Doamne, iartă-l!”.

Ultima lui zi de lagăr părea să fie ca oricare alta. Doar că li s-a dat deșteptarea mult mai devreme: „Hai, hai, mai repede, că aveți de făcut drum lung”, le spuse cu o voce familiară, neobișnuită, gardianul șef. Apoi a înțeles că e liber, dar nu-i venea să creadă. Liber să ce? Ce să facă el cu libertatea?

Când și-a revenit din uimire, împreună cu mai mulți camarazi selectați pentru eliberare în seria aia, au fost imbarcați la grămadă într-un tren de marfă care a gonit sacadat multe zile și nopți. De mâncat li s-a dat doar pâine și apă. În sfârșit, la granița de pe Prut li s-a spus că pot trece dincolo în România. De acolo să se descurce fiecare cum poate pe cont propriu. „Cât timp mai aveți picioare bune, veți ajunge și

acasă” i-a încurajat ultimul gardian, grăbit să ajungă și el la casa lui din taira.

Și înainte de a trece Siretul spre vest și după aceea a mai găsit un car, o căruță, dar mai mult a pornit spre casă pe jos. Când a ajuns în Pasul Tihuța și a început să coboare pe Valea Bârgaielor, apropierea de satul lui devenise o certitudine și o ușurare. Parcă era atras de „briza” satului, pe care o adulmeca cu toate simțurile, după atâția ani de pribegie prin urgia străinătății.

Pe măsură ce se apropia de satul lui nu mai avea putere să se grăbească, dar îi erau dragi toți oamenii întâlniți în cale, cărora le dădea familiar „bună ziua”, de se mirau unii de acest străin pe care nu-l cunoșteau.

Acum, privindu-și satul răspândit în vale, ezita să se ridice și să coboare spre casa lui, de parcă o frică inexplicabilă îl cuprinsese, ca înainte de a pleca la atac. Simțea că prinde rădăcini în lutul viei. Nu își mai amintea de când mâncase, iar setea îl sleise de toate puterile. Barba, crescută de vreo săptămână, îl făcea greu de recunoscut. Dar era, în sfârșit, acasă și nu se mai sătura să privească cu lăcomie panorama satului din vale, pe care nu mai sperase să o vadă vreodată. O stare grea de moleșeală îl cuprinsese după o vreme și nu mai reuși să rămână treaz. O vedea doar pe Saveta care ba se apropia, ba se depărta, de parcă nu mai știa cine este și ce caută. Ar fi vrut s-o strige, să-i spună că s-a întors, însă cuvintele nu i se auzeau, erau doar în zbuciumul său...

Trecuse bine de ojină, că soarele alungase umbra nukului și-l ardea cu dogoarea molcomă a după amiezii, când i se păru că aude voci.

– Mă, Ioane, mă, vino repede că aici sub răzor este căzut un om.

– Unde, mă, unde... e mort?

– Nu cred... Adă apă, s-ar putea să fie doar leșinat.

După voci nu-i cunoștea. De fapt, i se părea că aiurează, că nu e nimic real. Apoi auzi vocile mai aproape.

– Mă, Ioane, Doamne apără și păzește, eu cred că ăsta-i Gorea lui lelea Susană a lui Bica.

– Scoală, mă, Gore, că de când te așteaptă mă-ta, Saveta și fata.

– Doamne, ce minune...

Auzea, începea să înțeleagă și deschise ochii.

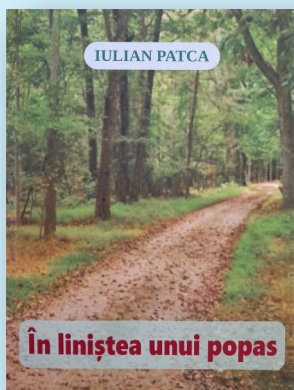
Valer Pop Câștigul

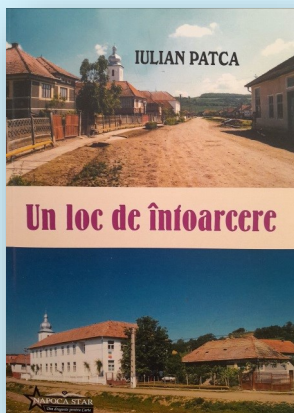
Când eram mai tânăr, mai jucam din când în când la Loto. Nu am avut noroc să câștig decât sume ne semnificative, dar după multe încercări s-a întâmplat și minunea. La un moment dat, am câștigat la Loto o mare sumă de bani. Treaba asta mi-a căzut numai bine, dar mi-a adus și griji pe cap. Acum, având bani cu nemiluita, eram într-o încurcătură. Ce să fac cu atâția bani? Nu-i ușor de-i gestionat. Mi-a venit o idee salvatoare. Mi-am făcut planul să fac ocolul Pământului. Imediat am pus în aplicare acest plan îndrăzneț și iată-mă ajuns în Franța. Aici m-am hotărât să mă cazez la un hotel de renume. Am intrat și am cerut o cameră potrivită. Cum eram obosit de drum lung, m-am pregătit să mă culc, că era seara târziu. M-am așezat în pat și mi-am pregătit o țigară, să trag câteva fumuri în timp ce voi răsfoi calm cele câteva ziare și reviste pe care le-am găsit în cameră pe masă. Eram curios dacă scriu cumva ziarele despre călătoria mea. Speram că, citind, mă va fura somnul mai repede. Cutiuța cu chibrituri o aveam pe noptieră, lângă pat. M-am întins, am scos un chibrit și l-am frecat pe dunga neagră a cutiei. Mi-am aprins țigara și am tras cu poftă și cu mare plăcere cele dintâi fumuri, apoi m-am afundat cu spatele în perna moale, am întins bine picioarele, să mă simt relaxat și m-am apucat de citit. În scurt timp am simțit un miros de lână arsă și atunci mi-am adus aminte că nu am pus chibritul aprins în scrumieră, ci l-am aruncat lângă pat, acolo unde este de obicei covorașul moale pentru picioare.

– Uite, domnule, că-mi dau foc cu mâna mea! mi-am zis mormăind îngrijorat și m-am întins să caut și să sting chibritul aprins de pe covor. M-a luat groaza când am văzut ieșită de sub pat o mână mare, tatuată până la umăr cu tot felul de draci, care a prins chibritul aprins și, după ce l-a stins, a intrat iar în întunericul de sub pat. Am încremenit în prima clipă, apoi m-am dezmetecit, și mi-a trecut ca fulgerul prin minte cumplita primejdie de care eram amenințat. Era să fac infarct. Mâna aceea tatuată de sub pat nu putea să fie a unei stafii, ci de ea trebuia să fie legat și un trup omenesc. Iar omul de acolo cine putea să fie? Vreo poamnă bună! Sigur e un făcător de rele, mi-am zis. Precis m-a urmărit și știe că stau bine cu banii. El s-a ascuns aici, în cameră, înainte de venirea mea, cu scopul vădit ca să mă gătuie în noaptea asta și să mă curețe de bani și de cecuri. Precis e un tâlhar sub pat și așteaptă să adorm, ca să mă omoare. Imediat ce voi închide ochii, ăsta mă curăță. Săracii părinții mei și vai de viața mea! Ce-i de făcut acum? Că de strig și fac tărahoi, până mă aud angajații hotelului, tâlharul mă dă gata! Dacă mă cobor din pat, să fug la ușă, când am pus piciorul jos, se și întind mâinile tatuante ale ticălosului și se încleștează de gleznele mele. Mă răstoarnă la pământ și sunt isprăvit. Cu cât voi căuta acum să fac zgomot mai mare, cu atât mai repede mă va lichida. Ca să nu fie prins asupra faptului, mai bine tac și aștept, poate îmi vin în cap niște gânduri

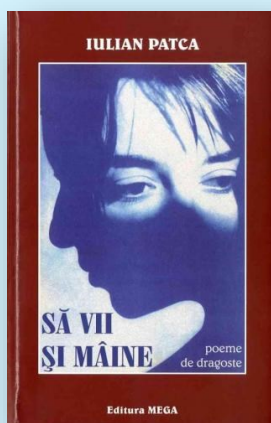
Cărți primite la redacție

Iulian Patca, *În liniștea unui popas*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023

Iulian Patca, *Un loc de întoarcere*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023

Iulian Patca, *De dragul tău*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017

salvatoare, și tâlharul poate crede că încă n-am adormit și citesc. Nu puteam accepta să mor într-un mod așa de ticălos. Cine m-a adus pe mine în acest hotel blestemat? Vai, nu puteam eu să stau binișor la casa mea, unde aveam de toate, și hrană, și haine, și puțină fericire, și siguranță! Mă gândeam: aventuri ți-au trebuit? Acum le ai cu vârf și îndesat! Mă gândeam și la ce spuneau oamenii bătrâni: „Din câștigul fără muncă nu ai nicio hasnă”. Am venit să mor aici sugrumat de-un ticălos și nimic nu pot face să scap din starea asta înspăimântătoare în care mă găsesc. La 10 pași, în camera vecină, și mai încolo, poate chiar la ușa mea pe coridor, sunt angajații hotelului, iar eu nu pot scoate un cuvânt, să-mi salvez biata viață nenorocită. Doamne, Doamne, de ce mă lași? Ce să fac? Cum să scap de tâlharul care poate răsări în orice clipă de sub scândurile așternutului meu? Toate aceste gânduri îmi vâjâiau în cap, dar nu scoteam niciun cuvânt, ci, stând proptit într-un cot, cum am stat când m-am întins după chibrit, îmi țineam înădușită și răsufierea. Gândurile îmi alergau prin minte ca o furtună și abia au trecut două, trei clipe de când m-am mișcat să sting chibritul. Am mai rămas așa o clipă, apoi m-am întins pe pernă, plimbându-mi ochii pe coloanele unui ziar ce-l țineam în mâna stângă. Dar de citit nici vorbă. Mă mai treceau și toate apele! Veioza era aprinsă pe noptieră, iar coloanele ziarului se îngroșaseră și păreau lungi șiraguri de oameni îmbrăcați în haine cernite, care petrec la groapă un mort. În hotel era liniște. Nu se mai auzeau nici pași pe coridoare, nici mașini în stradă, noaptea stăpâna tainică și mută. Singur ceasornicul de pe masă ticăia mărunț și măsura cu pași de gândac clipele care se scurgeau nevăzute. Pe dușmanul de sub pat cred că îl dureau, poate, oasele de atâta stat nemișcat, că în clipa următoare s-a mișcat puțin, ca o părere doar, și s-a auzit o răsufiere reținută. Mi-a trecut prin cap un gând salvator. M-am urnit în pat cu nepăsare și am zis ca pentru mine, căscând prelung:

– E momentul să adorm și eu, că sunt obosit. Voi mai citi și mâine. Ia să sting și veioza. Ei, dar stai frate, mi-am zis din nou, că n-am încuiat ușa, și te pomenești că-i vine cuiva poftă să între în camera mea.

De sub pat am auzit – într-adevăr, ori era numai o părere? – un mormăit de mulțumire. M-am ridicat din pat și am pornit spre ușă cu pași largi și siguri, ca omul care se știe ferit de orice primejdie. Ajuns la ușă, am învârtit cheia din broască de două ori, ca să fiu sigur, dar nu spre dreapta, ci spre stânga, că ușa a fost încuiată. Și, în clipa următoare, ușa s-a dat de perete, și eu am fost în mijlocul coridorului, strigând cât puteam:

– Ajutor! Ajutor! Săriți la hoț!

Tâlharul era păcălit! Angajații au auzit strigătele mele disperate și într-o clipă au sosit la ușa mea.

– Ce este, domnule? Deranjați tot hotelul! Dar se poate așa ceva? Ce nu este în ordine?

– Ia căutați dumneavoastră acolo, sub pat, și vedeți un client care își zdrobește coastele pe podeaua tare. Dați-i un pat și lui!

Tâlharul a fost scos de sub pat cu mare iuțelă și a mărturisit totul. S-a furișat sub pat cu gând de omor și de jaf. Însă eu am fost isteț și l-am păcălit. Peste câteva minute poliția l-a legat în cătușe, iar eu am avut parte de cel mai fericit somn din viața mea.

M-am trezit dimineața cu durere de cap din cauza coșmarului.

Poate că de prea multe ori mă gândeam: ce voi face dacă voi câștiga o sumă mare la Loto? Poate e bine că n-am câștigat!

Poezie

Joan Pinteia

vedere cu cina cea de taină

exilul crescătorului de miei pe o insulă grecească
 mama oaia găsită înainte de a fi pierdută în mulțime
 izgonește foamea și setea ținutului
 în carnea propriului miel
 în sângele tristului miel îngrășat pe nisipuri
 păstorit de copii măcelari
 n-am văzut niciodată boala trupului
 și a sufletului mai aprinsă ca în
 aceste duminici cu viermi
 cârțița poate striga
 și veți vedea că e cântecul mierlei
 mierla poate cânta
 și veți vedea că e plângerea mielului
 și veți vedea că pe terasa paternă
 cârțița mierla și mielul au mâncat
 împreună pentru sănătatea trupului și a sufletului
 carnea celui mai bolnav dintre oameni

psalm

cum va fi Doamne
 de vreme ce eu nu cunosc întristarea deplină
 și nu am atins deloc adierea durerii
 și nu voi simți niciodată descompunerea ultimă?
 cum va fi Doamne
 de vreme ce încă bucuria este Stăpână
 și sănătatea stă fixată
 ca o excrescență orgolioasă de-a pururi
 în corpul acesta?
 cum va fi Doamne
 de vreme ce de tânăr am cunoscut fericirea
 și nimeni și nimic nu mi-a întunecat
 pacea și liniștea
 și virtutea și mila și fapta bună
 au fost roadele mele văzute?

sclavă și luni

trâmbițe au venit și au vestit duminica
 cocoși au venit și au vestit duminica
 noi am venit și am vestit duminica
 noi care singuri așteptam duminica
 în ținutul duminicii
 duminica n-a venit
 pentru că demult era cu noi
 duminica
 sclavă și luni

vis

dimineața e o trecere către verdeața
 câmpului năpădit de culori
 vineții
 praguri și goluri nelămurite
 turnuri de umbră ușoare și reci
 străbat peisaje saline prin mari galerii
 înghețând înghețând într-o țară
 alaskă latră în chiciură
 câinele rău
 taci legătura la ochi cu deșertul
 scârțâind sub cămile
 e semn că mâine la mecca
 te arde grădina cu foc și cu seu
 dimineața e o trecere către verdeața
 câmpului înghețată
 pe dune
 apa rămâne tot scaldătoarea
 vitezda de care bolnavul vorbind
 pare olog și ca mutul
 încearcă minunea de-a spune

gâtul care se înalță din trupul meu

gâtul care se înalță din trupul meu
 nu se mai termină caută creștetul acela
 sferic pe care îl duceți de ieri dimineață
 peste palmele voastre brumate de oase
 eu alunec pe sub pielea lucitoare
 când în partea stângă când în partea dreaptă
 alunec precum firicelul de sânge
 uneori scurs printre voi și dau naștere
 memoriei chiar sub degetul arătător
 gâtul care se înalță din trupul meu
 așteptă să-l pândiți sub ce cap
 își va așeza venele puternic colorate
 să-l prindeți încă luptându-se nehotărât
 cu lăntișoare de aur și cuțite ascunse
 pe sub fețe de masă
 gâtul acesta nu se mai termină

Radu-Flarion Munteanu

Secretul meșteșugului clopotelor

Secretul meșteșugului clopotelor
pierdutu-s-a în negura vremilor
A rămas doar urma,
a rămas doar umbra poveștii lui,
dar și pentru asta fu nevoie de un secret,
secretul meșteșugului povestitului,
în cuvinte, sunete, imagini;
și, uneori, în versuri.

Alte meșteșuguri, fără de secrete,
recuperară, din vârful peniței,
secretele aceluia meșteșug,
ca și cele ale altora.
Acum, o minte cât o așchie de nisip fermecat,
dar mai cuprinzătoare decât mințile puse la un loc
ale puternicilor vremurilor,
puternici precum cneazul de numele căruia
fu legată istoria clopotului țar,
descoperă astfel de secrete,
cât ar clipi din ochiul display-ului.

Căci istoria e nu odată nedreaptă
și, în ciuda zvâcnetului simultan
al celor două inimi tinere,
în ciuda inelușului care, poate,
a născut acel glas fermecat de clopot,
n-a păstrat decât numele cneazului.
Între corzile sufletului omenesc
și compoziția aliajelor metalice
din care se toarnă clopotele
se poate stabili o legătură,
care ține seama și de mărimea clopotelor
și de cadrul în care sunt instalate.

Atâta argint – atâta duiosie,
atâta cositor – atâta curaj,
atâta aramă – atâta elan,
atâta fier – atâta tenacitate
și atâta cobalt – atâta tărie sufletească.
Fiecare metal cu sentimentul lui.
Dar ce ne facem, că există
mai multe sentimente decât metale.

Aici intervine un soi de alchimie,
ce nu transformă piatra în aur, ci creează
metale noi,
care să dea vibrația potrivită
cu sentimentele fără de pereche.
Și cum cartea spune că acestea ar fi instabile,
sentimentele nepereche nu pot fi eterne,
fiecare cu perioada lui de înjumătățire,
până ce, ajungând la plumb,
punctul final al oricărei serii radioactive,
orice sentiment devine uitare.

Casa nouă

Casă nouă, de poveste,
Într-un colț ascuns ascunsă,
De minte adânc pătrunsă,
Fosta-n gând, în codru este.

Gândul șoimului schimbat-a
Trunchiuri în lambriuri lucii.
Gândul lemnului și cucii
Or cloci idei de-a gata.

Câini și pruni înconjur locul,
Flori și iarbă nasc din clisă,
În cămin dansează focul,
Vals cu scara de larisă.

Pe cămin își dau onorul
O armură milaneză
Și cu una bavareză
Înclinând ambele borul
Pălăriilor de fetru.
Ambele de-un decimetru.

Iar acuma, tu pe bune
Măiestrică, dă-le nume
Și te vor reprezenta în lume.

Din volumul
Mai există bizoni. Și cei care-i văzură,
Editura Galaxia Gutenberg, 2011

Joan-Pavel Arap

* * *

scriu iarăși despre ploaie nu că n-ar fi subiecte
ci fiindcă – vezi potopul – diluviul de efect e
iertată fie rima atât de grosieră
dar nu oricine poartă la gât lavalieră

nici gâtlegău (cravată) ori baremi papion
cămașă din mătase de aur lornion
frac redingotă capă sau clasicul joben...
și iarăși nu mai plouă și-nchei secund catren

* * *

culegător de perle în bălți după ce plouă
pescar de apă dulce în chiuvetă
poet și prozator pe de din două
cu ochelari pe post de amuletă

păcate n-am – țin să vă dau de știre –
nu cred în insomnii dorm nesmintit
atâta doar că sunt mai slab din fire
de câtă bucurie-am suferit

* * *

o, dacă moartea ar avea
coapse prelungi de catifea
sâni preamăreți din fulgi de nea
cu sfârc din boabe de cafea

buzele dulci de baclava
privirea fără de perdea
și ochi cu irisul în stea –
aș spune nu de m-ar chema...?!

* * *

îmi plouă prin tavan spune prietenul meu
locuiesc la ultimul etaj
iarna e bine îngheață găurile
și le pictez în oranj

noaptea stalactitele coboară până la pat
mă îmbrățișează ca o năsalie –
voi fi iubit de femei peste o mie de ani
când mă voi trezi din criogenie

* * *

ochiul nu e văz e pleopă
vinul nu-i alcool e apă
litera nu e cuvânt
trup de carne și pământ

fără cioante de spălat
după șapte ani de stat
în sicriu de lemn domnesc
putregai și os livresc

* * *

nicio lumină în ochii statuilor
doar lacrima falsă a ploilor
niciun cuvânt numai o șoptă
a vântului când se înnoapță

nicio durere cât de puțină
nici îndoială nici măcar vină
nici resemnare nici amăgiri
nici îndurare nici amintiri

Ovidiu Purdea - Someș

Nu te apropia prea tare de poezie

*Mai mare decât Ion Cristofor
e doar... cuvântul lui Ion Cristofor*

Nu te apropia prea tare de poezie
Mi-a spus Ion, poetul din Cluj,
Pe care-l rugau îngerii să le scrie versuri
Când mergeau la rugăciune cu Dumnezeu
Poezia te face nefericit sau nemuritor
Și tu nu ești pregătit pentru asta
Mai bine cântă
Cântă pe datorie și pe cai înaripați
Care descalecă în tristeți de țărănci
Cântă pe sticle de vin, pe cuie,
Pe cămăși ce miros a Hristos
Pe scripturi, pe o zi de coasă, pe o alta de iubit
Dar lasă poezia în pace
N-aș vrea să te văd suferind și pe tine
Mi-ar crește noduri în gât
Și eu n-am auzit de poezie cu noduri.

În crucea lor de cuvinte

Cred că undeva, aproape de Soare,
Există un loc alcătuit numai din cuvinte
O dată în viață
Dumnezeu cheamă muritorii la el
Să-i ducă poezie la cină
Cei care se apropie prea mult
Se aprind și ard
Și devin pulbere de cuvinte
Cei care înving focul
Cu palmele negre și arse ca un tăciune
Încep să scrie semne numai de ei înțelese...
Iisus le spune poeți
Și îi lasă să se răstignească și să se vindece singuri
În crucea lor de cuvinte

Vraciul

Pe drumul spre vârful muntelui Kogaionon
Am întâlnit un vraci
Era mai bătrân decât muntele
Și nu mai întâlnise pe nimeni de o jumătate de
viață.
Cum ești vraci
Dacă n-ai vindecat pe nimeni?
A râs și m-a privit fix în ochi
Apoi mi-a luat palma între palmele lui
În care ardeau niște cuvinte scrise într-o limbă
ciudată.
Pe tine te aștept. Iartă-mă, dar nu te pot vindeca
Tu suferi de viață!

Electric Castle

Citiseam odată
Că dacă ești celebru
Femeile s-ar înghesui în patul tău
Ca într-un tramvai formidabil
Care pleacă o singură dată
Din Bonțida spre Bora Bora
Într-un experiment
Despre cel mai silențios salt în timp...
Și într-o dimineață
Mi-am luat sabia și armura
Și le-am spus tuturor
Că sunt contele Banffy.
A doua zi
Mii de femei în cizme de gumă
Dormeau pe iarba din Bonțida
Și se cutremurau.

S-au copt cireșele la Cluj

*Se dedică marelui ceteraș
al Maramureșului, Ștefan Petreuş*

S-au copt cireșele la Cluj, Mărie,
Și ți-am făcut cercei și ineluș,
Dar fug spre cer, c-un pumn de apă vie,
Să-i duc un strop lui Ștefan Petreuş.

Și dacă-ntârzii, rătăcit prin nori,
Tu să m-aștepti la tine-n Maramu,
Mai sunt pe-aicea cărduri de cocori
Ce cântă... măi, pretine, io și tu!

Știi că-s bolnav de tine, tu, Mărie!
Dar nu te dau, tu ești oșanca me,
Și nu mai vreau nimic. Nici veșnicie...
Că-n veșnicie nimeni nu hore!

Veronica Oșorheian

Cărări

Spre *Deal*, cărarea mea s-a nimicit demult –
 Au dus-o apele de vară-nvâlvorate
 Și nu mai este modru de trecut,
 Că nu cunosc cărări mai noi umblate.

De *Săcătura*, aproape am uitat cu totul,
 Și de livada pusă de străbuni;
 Așa este, când se înstrăinează locul:
 Vin alți stăpâni mai tineri și mai buni.

Nici pe *Prisloapă* nu îmi va călca piciorul
 Bujala din *Covată* nu-mi va isca sudori,
 Doar panoramei largi eu îi voi duce dorul
 Și dragul de-a culege alune-n sărbători.

Din *Husadiș*, mi-e dor, că nu-i așa departe,
 Să gust din mărul ponc ori părul *Ciupărat*,
 Să pun o lumânare la gropile-nierbate –
 În care-și duc hodina doar doi bunici din sat.

Peste *Pripior*, de mult n-am mai ajuns,
 Fân să adun – cum adunam odată,
 Când tata speria poznașul urs,
 Bătând o șină grea – de-o grindă agățată.

Dealul Frumos îl port în amintiri
 Legate de *Țintarul* – cel scrijelit pe piatră,
 De albele troiene – crescute peste garduri
 Ori până la hăizaș – cum am văzut odată.

Din ce a fost cândva, puține mai țin minte
 Și calc pe o cărare rămasă încă dragă,
 La neamuri – în viață, și-arar, pe la morminte –
 La cei ce se-odihnesc sub umbrele de iarbă.

Popas la matcă

Popasul meu, la matcă, e tot mai rar de-acum,
 Iar zilele ce vin sunt tot mai neștiute,
 Și-atâtea amintiri se vor preface-n scrum,
 După aceleași legi – atât de cunoscute.

O vreme, m-am crezut o vrednică albină
 Și-am înturnat pologul tăiat de aspra coasă,
 Cu boabe de nectar ivite din lumină,
 Să împletesc cuvinte într-o cunună-aleasă!

Am zis albină? Nu! – ea-i fără de prihană,
 Eu doar subțire umbră ce poate răcori
 Un dor târziu și aprig legat într-o maramă –
 Flămând de locuri dragi, până va asfinți.

Din șiruri de cuvinte și eu am rânduie
 Un stup – cam cât un stog făcut de un gospodar –,
 Cu gânduri pământeste din care-am 'șiruit
 Colan de pietre albe pe care-l las în dar

Pădurilor din preajmă – care-n copilărie
 Leagăn mi-au fost și pază – în vremea de atunci,
 În care bunii și străbunii mă învățau ce-i bine,
 Purtându-ne boteiul prin rariști și prin lunci.

Mai las ca moștenire – din suflet o fărâmă
 De bucurie blândă – pentru acest pământ,
 Pentru cei dragi din neam și cei care îngână
 Și cântece străbune, și rugăciuni în gând.

Seceriș

În snopi mi-am cules holda și am legat-o strâns
 Cu legători de grâu – cu nod făcut în vis –,
 La adăpost s-o pun, să nu mi-o ducă vântul,
 Căci dragă mi-a fost vorba și drag mi-a fost pământul
 Unde-am călcat pe brazdă, pe miriști, pe otavă,
 Să-nvăț cum să-mi duc traiul, la casa din dumbravă.

În nopți cu lună plină, cuvinte-am împletit
 Să fac povești din ele, ca omul chibzuit,
 Dar nu știu dacă-i bine ori dacă-i de folos,
 Că nu întorc eu lumea pe față ori pe dos
 Și cui îi pasă, oare, de secerișul meu,
 De zilele-mi senine ori că îmi este greu?

Valer Pop

Mâna

mâna aspră
noduroasă
care a cosit fânul
a săpat brazde
a adunat recolta
a crăpat lemne
a făcut focul
a muls laptele
a țesut haine
a adus apă
și a mângâiat copiii
mâna care a învățat
să scrie
mâna cu care s-a făcut
cruce
mâna care a fost sărutată
este cea mai frumoasă
mână

Aș vrea să fiu

Aș vrea să fiu copac lângă cărare
să dau umbră când arșița-i mai mare.

Aș vrea să fiu izvor de apă rece
să stâmpăr setea celui care trece.

Aș vrea să fiu un pisc înalt
să dau cutezanță celui delăsat.

Aș vrea să fiu o dimineată devreme
să dau trezire celui care încă doarme.

Aș vrea să fiu un far ce luminează
Să călăuzesc pe cine în derivă navighează.

Aș vrea să fiu un asfințit
să dau odihnă celui prea muncit.

Aș vrea să fiu ca roua de pe munți
să dau vigoare piciorului desculț.

Aș vrea să fiu ploaie de primăvară
să dau viață bobului din arătură.

Aș vrea să fiu un dascăl devotat
să dau lumină celui ce trebuie-nvățat.

Aș vrea să fiu...

Până mâine-dimineață

- din istoria recentă -

cine are puști
cine are pistoale
cine are arme
să le predea
până mâine dimineață
cine are drepturi
nu le mai are
începând de mâine dimineață
cine are rude
în străinătate
să renunțe la ele
până mâine dimineață
cine este fiu de chiabur
va fi dat afară
din facultate
până mâine dimineață
cine a avut funcții
în vechiul regim
va face pușcărie
ori va săpa la canal
începând de mâine dimineață
cine știe ceva
despre vecini
să vină să spună
ce știe și ce nu știe
până mâine dimineață
cine are de spus ceva
de capul lui
să pună lacăt pe gură
până mâine dimineață
unii veți trece
la munca de jos
pentru reeducare
și aveți grijă ...

Pentru că ai fost soldat

Ai jurat credință țării,
Pentru că ai fost soldat.

Ai fost pavăză la fruntarii,
Pentru că ai fost soldat.

Ai scos oameni de sub ruine,
Pentru că ai fost soldat.

Ai salvat oameni din foc și apă,
Pentru că ai fost soldat.

Ți-ai luat mai rar copiii-n brațe,
Pentru că ai fost soldat.

Ai umblat târâș prin ploaie,
Pentru că ai fost soldat.

Ai degerat în tranșee,
Pentru că ai fost soldat.

Ai fost mutilat în lupte,
Pentru că ai fost soldat.

Ai dat siguranță țării,
Pentru că ai fost soldat.

N-ai putut greși o dată,
Pentru că ai fost soldat.

Ți-ai adus jertfa de sânge,
Pentru că ai fost soldat.

Ai știut că trebuie să fii la datorie
24 din 24,
Pentru că ai fost soldat.

Pentru că ai fost soldat,
Azi sau mâine,
Nimeni nu trebuie să-și permită,
Să fii stigmatizat.

Patria îți e recunoscătoare,
Pentru că ai fost SOLDAT.

CCXLVI (246)

Mă iartă, dar, că-ți adumbres lumina
Cu pana mea surpată de nesomn,
Pe jilțul tău de preot și de domn
Mă iartă că mi-am pus o clipă tina.

Dar poate vântul m-a adus prin zări,
Grăunte de nisip fără vedere,
Închis în scoica plină de mistere,
Sihastrul mănăstirii de sub mări.

Las toamnei ăsteia sufletul sub ploii
Să-l calce frunzele cu pași de-aramă,
Sub pârjolirea brumei să dea seamă

Și orb să-l ducă mamei înapoi;
Prin labirintul negru al Ființei
Să pipăi cu toiagul umilinței.

CCXLVII (247)

Te-am căutat și nu erai acasă,
Erau doar nuci în nuci și ciori pe cer,
Era doar un septembrie sever
Care-mi plângea cu vinul nou pe masă.

Mai stai, mi-a spus un înger, o să vină,
Și-a risipit sub turlă calendare,
Sub uriașa sală de-așteptare
În care e doar sete de lumină.

Te-am căutat atunci pe sub cuvinte
Cu sângele curgându-mi către unghii,
Mi-am cercetat în grabă și rărunchii

Dar îngerul mai înainte minte
Cu vocea sa subțire și frumoasă;
Te-am căutat și nu erai acasă.

CCLXXXVII (287)

Mă înmulțești și tot mai singur sunt,
Mă rătăcesc prin sinele pisat,
Din tați în fii, păcat după păcat,
Nimicul colbuieste mai mărunt.

Ce se sporește oare suferința?
Și moartea se sporește, și uitarea,
Cum spornică în maluri bate marea
Spre a-și rosti cu stropii neputința.

Ce se sporește oare întrebarea
Și limita durerii începute,
Și carnea care pân' la stele pute.

Și mai sporește doar înfricoșarea?
Mă termină și caută-mi un rost:
Întoarce-mă în Unul care-am fost!

Vasile
Preda

(24.11.1951 – 31.05.2003)

CCXLVIII (248)

Mi-e frig și mi-e-ntuneric și mi-e vânt,
Prin tâmpla sură-și vâra iarna lama,
Copilăria mea solară azi dă seama
Și fuge-nfricoșată-n zăcământ.

Doar pietrele mai dau cumva scânteie
Când se mai răsucesc sub perna tare,
Sămânță azvârlită pe altare,
Că poate zămislește vreo femeie.

Enorm în spate, nesfârșit în față,
Strivit adânc în clipa asta rece,
Doar gândul către Tine mă petrece

Și orb, și surd, îngiulgiat în ceață,
Mă scurg în disperare pic cu pic;
Mi-e frig și mi-e-ntuneric și nimic.

CCXLIX (249)

De ce mă lași să scriu și să greșesc,
Sub punctul meu să mai strivesc o rază,
Cu pana mea din plastic de vitează
Pe coala Facerii să mângălesc?

Lovește-mă cu trăsnet și dambla,
Întoarce-mă între grăunții humii
Și mai arată înc-o dată lumii
Că nimenea nu este altceva.

Cu grase vorbe stau și mă îmbuib,
Un monstru sunt la masa clipei fade
Și iarna peste degete îmi cade

Când vreau să fur cuvintele din cuib.
De ce mă lași să scriu și să greșesc?
Mai bine și-n silabe să postesc!

Din volumul
Ultimele sonete închipuite ale lui Vasile Voiculescu,
Editura Societatea Scriitorilor Militari, 2003

Grigore Cotul

Epigrame pe teme date

Tema: Minte de pe urmă

POSTULAT

De testezi orice bărbat
Din a lumii mare turmă,
Numai cel ce s-a-nsurat
Are mintea de pe urmă.

TRANSHUMANȚĂ

La munte-n fiecare an,
Zăresc, pe creastă, un cioban
Ce are-n fața lui o turmă,
Iar el e mintea de pe urmă.

Tema: Grade

NUNTĂ LA ȚARĂ

Nunțașii vin pe trei poteci,
Sub soarele torid de vară,
La patruzeci de grade-afară
Și-n sticle încă patruzeci.

DE ZIUA ARMATEI

Când soacra merge la parade,
Eu tot aștept, cu optimism,
Să fie peste șapte grade,
În caz c-o prinde un seism.

Tema: Față în față

CU ȘEFUL

LA UN CONCURS DE MISS

De când autograf i-a dat
Frumoasa care-a câștigat,
Mă tot întreb ce căuta
În fața ei cu... fața sa.

SOȚIA GELOASĂ

Cu cina ea nu-l mai răsfăț
Și simte cum foamea-l apasă,
Când vede că-i pune în față
Doar fața cea nouă de masă.

Tema: Revedere

CURAJ EXTREM

Când vecinul meu m-a prins
La frumoasa lui muiere,
Chiar bătut, cu glasul stins,
Tot i-am zis: „La revedere!”

SUB AȘTEPTĂRI

Deși credeam la început
Că mă conduce spre plăcere,
Să facem dragoste n-a vrut,
Decât la prima revedere.

Tema: Azi Stan, mâine căpitan

POVESTE DE VIAȚĂ

Era sărac, și mulți l-am ajutat
Cu bani, mâncare, pături,
haine bune,
Și-acum, ajuns la munte, am aflat
Că sunt cazat la el în pensiune.

SUCESUL ÎN POLITICĂ

Mai toți, din jurul lui, au spus,
Aflând că l-au numit pe post:
Putea s-ajungă mult mai sus,
Dar nu-i suficient de prost.

Tema: Bucovinenii

VECINA MEA BUCOVINEANCĂ

Expune – prea nevinovat –
Un fund bombat și sâni grei,
Iar de mă-mpinge în păcat,
E numai BUCO-VINA ei.

OSPITALITATE LA VAMA

În toiul nopții, rătăcit,
Bucovineanca m-a cazat.
Pe soț, ea nu l-a mai trezit...
Ne-am descurcat!

Tema: Cu dus și întors

REVENIRE

De la vecina mea de sus,
Cobor slăbit, de vlagă stors,
Că soțul ei, de-un timp, e dus
Și n-am putut s-o dau la-ntors!

RUGĂCIUNE

Acum, când sunt singur și-i greu,
Că anii, pe rând, mi s-au tors,
Mă rog să-mi mai dea Dumnezeu
O tipă cu... dus și întors.

Tema: Cetate

RELAXARE, CU FAMILIILE

Am fost la Deva, în concediu,
Și-am dus nevestele-n cetate,
Dar polițiștii, din păcate,
Le-au scos, crezând că-i un asediu.

NE-AM CUNOSCUȚ LA DEVA

Spre seară, mai aveam puțin
Și când să intru în... cetate,
Din ce mi-a spus, atât rețin:
Că ține mult la castitate.

Tema: Mediul și media

FAMILIE DE POLITICIENI ÎN CONCEDIU

Într-un mediu-aristocrat
Și feriți de declarații,
Stau cazați la un palat
Numai ei... și paparazzi.

BREAKING NEWS

E clar, trăim în mediu poluat,
Că-n parcul din oraș, sub arboret,
Un post de știri a identificat
Vreo cincispeți în jurul unui PET.

Tema: Tăcerea mieilor

POST LA ȚARĂ

Tot țăranul ține post,
Nu-și sacrifică șeptelul,
Doar primarul, om cu rost,
Tace și belește mielul.

CRUZIME

Vecinul meu e un casap
Întotdeauna pregătit:
O brișcă, mielul, un proțap
Și-un behăit.

Tema: Murături

COMPENSAȚIE

Deși suntem mai multe guri
Și n-avem varză în butoi,
De ce să punem murături,
Cât vine soacră-mea la noi?

EpigRebus (1)

ORIZONTAL:

1) Când nu-l mai înțelege
Mulțimea, la agapă,
De obicei, se drege
Cu un pahar de apă. (G.C.)

– Se face cunoscută
Chiar peste tot în stat,
Că e mereu văzută
Urmându-l pe-mpărat. (G.C.)

2) Important, maiestuos,
De amployare, gravitate,
Plin de fast și grandios...
Mai pe scurt – ne dă pe spate! (G.C.)

3) O acceptă cei în robă
Și e capitală,
Chiar de este doar o probă
Scrisă sau orală. (G.C.)

4) Dacă ai dileme,
Eu îți spun, că știu:
Nu e mai devreme,
Nu-i nici mai târziu. (G.C.)

– Pe a traiului cărare
Ce puțin, adesea, ține,
Este insul pentru care
Viitorul sună bine. (G.P.I.)

5) Cititul cărților – pachete,
Le dă întotdeauna ghes;
Renunță, uneori, la ghete
Și merg desculți, dar nu prea... des! (G.P.I.)

– Colegei de liceu – de clasă,
L-ar dăru, de i l-ar cere;
Nu-l rupe încă, îl mai lasă,
Îl are însă în vedere. (G.P.I.)

6) Într-o zonă de poveste
Am plecat cu-a mea iubită,
Când, privind în sus, spre creste,
Am văzut-o împietrită. (G.P.I.)

– Când în cale sunt hățişuri,
Nu umbra cu ocolişuri,
Este mult mai înțelept
Să o iei pe... drumul drept. (G.P.I.)

7) „Numai” este sinonim
C-un adverb ce-l folosim
Ca să aibă vorba spor,
Că-i mai scurt și mai sonor. (J.N.)

– Peste oi e mare șef,
E fălos, dar fără chef...
Toate gândurile duc
Spre berbecul... eunuc. (J.N.)

8) Toți elevii studiosi,
La examen, sunt „SFIOȘI”...
Leneșii sunt „SPERIAȚI”
Sau de-a dreptul „TIMORAȚI” (J.N.)

9) Pentru cine a iubit,
Este lesne de ghicit:
Trandafirul neudat,
Pân’ la urmă, s-a uscat. (J.N.)

10) E bună, uneori, ca frâu,
Și, fără mare analiză,
Se pune, de-obicei, la brâu
Și-o strânge omul, când e criză. (J.N.)

– Un joc ce îl juca tataia
Din care nu lipsea bătaia;
Dădea cu băta dinadins
Sperând că n-o să fie prins. (F.R.)

VERTICAL:

1) Din certe puncte de vedere,
E-un tip lipsit de maniere,
Dar cum o dau și cum o-ntorc
Nu pot să spun că-i mare porc. (F.R.)

– Un tip ce, fără îndoială,
Se-nvârte-n lumea muzicală;
E aruncat de-o campioană,
Sau se găsește în coloaună. (F.R.)

2) E doar o simplă etichetă
Pe un veston sau pe-o bonetă;
De bine stai să socotești,
Arată lumii cine ești. (F.R.)

3) Un tip având, întâmplător,
Veleităști de spectator
Sau, spus în două-trei cuvinte,
Un fel de SRI-st... cuminte. (F.R.)

4) Purtătorul de năframă
Sau de veste. Cel pe care
Lumea nu-l mai bagă-n seamă
Și îl calcă în picioare. (V.V.)

– Sunt liste care, câteodată,
Pot fi „șuntate” de la plată,
Atunci când îți ajunge cash-ul
Doar cât să îl cinstești pe nașul. (V.V.)

5) Un tip de caracter frumos,
Pe plaiul nostru e faimos,
Că a venit, a concurat
Cu Dacia... și-a câștigat! (V.V.)

– Adolescentă și vegană,
Având un farmec intrinsec,
Mai stă cu puștii la hârjoană
Doar până dă de un berbec. (V.V.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	■							■	
3									
4			■						■
5					■				
6	■					■			
7				■					
8									
9	■							■	
10					■				

6) Ca-n Districtul Roș' din Amsterdam,
E un loc cu ierburi (doar legale!)
Unde, -n dreptul fiecărui geam,
Vor zâmbi la tine trufandale. (V.V.)

– Individ dotat de „sus”
Care are-n cărți sorgintea
Și e tare greu de dus,
Dar îl duce bine mintea. (N.B.)

7) Fel de-a fi când ne iubim,
Fără intrigi necurate;
Au un caracter sublim
Altfel spus, sunt buni la toate. (N.B.)

– Salut macabru-ndoliat
Ce-ți face mare neplăcere
Și îl rostești îndurerat
Când nu există revedere. (N.B.)

8) Oameni puși pe foc de paie,
Gata să te faulteze
Și să-ți tragă o bătaie,
Că-s cu nervii-n piuneze. (N.B.)

9) Înroșit de-o ciupitură,
Dânsul se cam enervează
Și, ușor cuprins de ură,
Într-o clipă explodează. (N.B.)

10) În căderi spectaculoase
Din țările alpine,
Vin în valuri mătăsoase
Cu sclipiri diamantine. (Șt.C.)

– Sare-ntinsă pe pereți
În cuprinsul țării...
Iară, pentru cei isteți,
Prins-a gustul mării. (Șt.C.)

Încrucșare: Ștefan CIOCIANU
Definiții: Nicolae BUNDURI, Ștefan CIOCIANU, Grigore COTUL, Petru-Ioan GÂRDA, Janet NICĂ, Florin ROTARU, Viorel VRÂNCEANU.

Veronica Georgiana HODOROĞA

Clasa a V-a

Școala Gimnazială „Enea Grapini”, Șant
Prof. Limba și literatura română: **Emilia Bumbu**

Povestea anului

Am să vă spun o poveste interesantă, ce să zic. E despre o familie mai diferită, care e vedetă peste tot. Sigur ați auzit de ea. Sunt așa sigură, că aș putea băga mâna în foc, pe bune! Dar hai să revenim la poveste, să nu pățim iar cum am pățit odată... Voiam să scriu o poveste despre cai, dar apoi m-am tot adâncit în alte povești, până când am ajuns să vorbesc despre mâncare! Ce ciudat, nu!? Și nu vreau ca asta să se întâmple din nou. Țin să vă povestesc despre această familie interesantă și cred că și voi vreți să aflați despre cine e vorba. Nu vă spun încă, am să vă zic niște cuvinte ajutătoare, ca un fel de ghicitori, să vă puneți și voi mintea la încercare. Așa, priviți:

- Un tată împărat era/ Douăsprezece fiice avea/
Și-o împărăteasă care/ Era tare schimbătoare.

Deci, v-ați prins? Sper că da. Ei bine, sunt Anul, Lunile și Anotimpul! Da, chiar ei! Ei, vedetele în picturile copiilor, vedetele știrilor de vreme, cei mai buni prieteni ai președintelui orașului Timp (ar trebui să fie o onoare să fii cel mai bun prieten cu însuși timpul). Totuși, cred că v-ați dat seama și din titlu, era prea evident, trebuia, probabil, să-i dau un titlu mai bun poveștii...

Oricum, hai să și verificăm răspunsurile la ghicitori:

- Tatăl chiar este împărat,
- Sunt douăsprezece fete,
- Mama chiar e schimbătoare (știți, e un anotimp, iar anotimpul își schimbă temperatura, culoarea, chiar și numele).

Și să continuăm povestea pe care nu am să v-o povestesc EU, ci una dintre fiicele măritului An, și anume Septembrie. Deci hai să începem povestea...

... Era dimineață. Numai ce mama ne spuse să ne adunăm în sala mare a palatului, căminul nostru de vis. Tocmai ce ea se pregătea să-și schimbe numele, ne spuse:

- Fetele mele, în curând îmi voi schimba numele și înfățișarea, așa că a venit rândul altei alegeri. Data trecută le-am ales pe surorile voastre: Iunie, Iulie și August.

Ele făcură cu mâna, mai puțin August, care stătea în fața tuturor împreună cu mama.

În caz că nu o cunoașteți pe August la fel ca mine, am să vă zic un cuvânt, două despre ea. Este, cum să vă spun mai exact, o mofțuroasă de top. Întruna și ntruna se tot mătăie la tata să îi ia cercei noi sau un An-Mobil nou. Și se mai dă la întrecere cu Iulie. Da, chiar așa! Când s-a născut, Iulie a primit 31 de zile, iar August 30 (da, eu aveam 31!). Dar când a mai crescut, a cerut ca și ea să aibă 31! Ce naivă, de parcă tata ar as-

culța-o! Și ghiciți ce?! Tata a făcut rost de încă o zi, a luat-o de la MINE! Ce incorect! Și să vă mai zic un caz. Iulie a primit cadou de ziua ei trei copii care aveau numele provenit de la ea, Iulius, Iulia și Iuliana. Iar August, când a auzit, vă dați seama ce a făcut. A cerut și ea copii umani care să aibă numele de la EA! Așa au apărut Augustina, Augustina și Augustin. Nu avea dreptul... (dar, hey, asta știm doar noi, surorile și tu, nici măcar mama nu știe, tata ne-a interzis să spunem asta cuiva, deci gura mică...). În fine, cred că acum v-ați dat seama cine e August, hai să ne întoarcem la poveste.

- Și, de data asta, voi alege cine vine cu mine, dar făcând ceva ce nu am mai încercat până acum, și anume, voi da un test, spuse mama. Cea care va lua cel mai apropiat punctaj de cel maxim va merge, împreună cu surorile ei de temperatură, cu mine.

Toată lumea, adică eu și surorile mele, ne holbam unele la altele.

Vă înțeleg perfect teoria. Adică, cine altcineva ar putea câștiga în afară de mine, doar eu sunt personajul principal în poveste, nu-i așa? În toate poveștile, personajul principal învinge, personajul principal este eroul mereu. Nu și în povestea asta, chiar deloc. Nu știu viitorul sau ce va urma. Dacă o să câștig, Doamne-ajută, ar fi chiar super. Așa ar vedea și mățăita-fățâita de August cine-i șeful...

- Deci, ne întâlnim chiar mâine dimineață la ora 08:00 pentru prima probă, aici, în sala mare, continuă mama. Să nu vă gândiți să întârziati!

- Da, mamă! Răspundem noi în cor.

Era perfect, aveam timp până mâine să mai învăț. Plecasem împreună înapoi, fiecare în camerele noastre, când trecu pe lângă mine ca din pușcă August.

- Wow, ce faci, sora mea DELOC preferată? mă întreabă August. Apoi izbucni într-un hohot de râs prefăcut, împreună cu Iulie și Iunie.

- Chiar foarte bine, tu ce mai faci, August, sau să-ți zic... Augee!? ripostez eu.

Nervoasă, își dădu părul ăla castaniu ondulat pe spate și plecă, ofensată, împreună cu surorile mele aproape la fel de mățăite ca ea.

„Augee, ce-ți veni?” îmi ziceam în gând și, cu o scurtă chicoteală, îmi continuam drumul spre colțul meu de liniște, camera mea.

Septembrie...! strigă cineva din spatele meu. Era Octombrie, una dintre surorile mele de temperatură.

Stai, poate nu știți nici ce-i aia „Soră de temperatură”. O „Soră de temperatură” este sora cu care împarți anotimpul. Spre exemplu, Iarna, formată din lunile Decembrie, Ianuarie și Februarie. Ele sunt „Surori de

temperatură”, la fel cum suntem și eu, Octombrie și Noiembrie.

M-am întors pe călcâie.

- Ce e? zic eu.

- Unde mergi, vreau să vin și eu unde mergi tu! zise ea, cu un aer de entuziasm.

- În cameră, vreau să merg în cameră. Am de gând să învăț pe mâine, am zis eu, deși nu chiar asta voiam să fac.

- Știi unde-i Noiembrie? continuă ea.

- Cred că e tot acolo.

Tocmai ce am ajuns în fața ușii celei mari, de stejar. În fața ei era bine-cunoscutul portret.

- Parolaaa!!! strigă el cu vocea lui pițigăiată.

În tărâmul nostru, pozele, imaginile și portretele nu sunt la fel ca în lumea voastră. Aici, ele pot vorbi, se pot mișca și pot chiar striga. Fiecare cameră, a Lunilor, are un asemenea portret la intrare, care ne cere parola.

- FRUNZE MOARTE, îi zic eu portretului.

Ușa se deschise. Și iată colțul nostru de rai.

Aveam o cameră uriașă. O sufragerie comună și mare, nu chiar la fel de mare ca cea de la parter, dar totuși uriașă, și, evident, dormitoare. Totul era decorat cu frunze ruginii, iar temperatura era destul de scăzută (nu la fel ca în camera Iarnă).

- Hm, se pare că Noiembrie nu-i aici, spun. Eu am să merg în dormitor.

- Bine, eu merg s-o caut pe Noiembrie. Atunci, paaa! zise Octombrie și plecă.

Am stat o secundă pe loc să văd cum se închide la loc ușa și am zbughit-o în dormitor.

- Bine ați revenit. Prezența, August? zise mama.

- Primăvară? spuse ea cu tonul ei perfect.

- Aici! răspunseră cele trei cu tonul acela drăguț, ca de, ei bine, primăvară.

- Iarnă?

- Aici!

- Și, ăăă, Toamnă?

- Aici, am răspuns noi, nu chiar atât de entuziasmate.

- Vară?

- Aici!

- Mulțumesc, August! Acum, așezați-vă, vă rog, la mesele pe care vă găsiți numele, inclusiv tu, August, și veți primi lucrările.

Le făcu să plutească pe fiecare bancă-n parte. Testul chiar nu părea greu. Când a ajuns la mine, când l-am început.

Prima dintre surorile mele de temperatură care ieși a fost Octombrie, după care Noiembrie. Am rămas ultimele trei, printre care eram și eu. Aprilie și Ianuarie stăteau după mine, dar nu-mi păsa. Am terminat, într-un final, și m-am grăbit spre cameră. Eram sigură că acolo erau și surorile mele de temperatură.

- Paro...

- FRUNZE MOARTE, am zis eu, fără ca portretul să mai apuce să-mi ceară el parola.

- Unde te grăbești așa?

- Deschide ușa odată, că te umplu de brumă! Sincer, nici eu nu știam de ce mă grăbeam atâta.

- Hey, Septembrie! strigă Noiembrie și, cu o privire înflăcărată, alergă spre mine și mă strânse în bra-

țe. Cum a fost? Mie una mi s-a părut ușor.

- Da, chiar va fi bine. Cred.

Trecuseră zilele. Etapa a II-a trecu și ea. Azi era ziua rezultatelor. Da, aveam emoții. Stăteam și ne holbam noi, surorile Toamnă, la An-Mobilele noastre.

- V-a apărut ceva? întrebă Octombrie cea nerăbdătoare din secundă-n secundă.

- Nuuu..., repetam plictisită din secundă-n secundă.

Mai trecură 5 minute și apoi văzusem o strălucire albastră. Era un Lunk, și nu am scris greșit, așa se numește. Un Lunk este un Link, dar în tărâmul nostru așa se zice.

- Fetelor, a apărut Lunkul! strigasem eu, și în secunda aceea îl și deschisesem.

- Uraaa! Intrați, intrați pe el repede! zise Octombrie.

Și apărură clar: EXAMENUL DE TESTARE PENTRU ÎNSOȚIREA ANOTIMPULUI - MAMA

1. Septembrie (Toamnă)

2. Decembrie (Iarnă)

3. Martie (Primăvară)

4. Octombrie (Toamnă)

5. Ianuarie (Iarnă)

6. Noiembrie (Toamnă)

7. Februarie (Iarnă)

.....

- S-s-septem-em-bri-i-e-e-e.... zise sacadat Noiembrie. E-e-ești-i primaaa!

- Daaaaa! strigă Octombrie, și mi se păru că s-a auzit până afară.

Eu, în schimb, nu spusese nimic. Eram prea șocată să spun ceva. Reputația mea. Fericirea mea. Fericirea Toamnei. August. Vara. Totul era prea uimitor să mai zic ceva. Apoi, pe An-Mobilul meu și al surorilor mele apărură un video ciudat. O înfățișă pe mama, care spuse: „Toamna va veni cu mine, iar fiecare dintre luni va sta cu mine câte zile are, în ordinea punctajelor. Septembrie, prima, 30 de zile. Octombrie, următoarea, 31 de zile, Noiembrie, ultima, 30 de zile. Măine, le rog pe însemnatele să se afle în camera mare pentru „Marea Schimbare”.

- E un vis împlinit! exclamă Octombrie.

După câteva ore și o cină uimitoare, silueta mamei apărură din nou pe ecranul An-Mobilelor. Ceva schimbări a planului de mâine, cred.

„S-a făcut o greșală în legătură cu punctajele.

Cea cu cel mai mare punctaj este Ianuarie de fapt. Rugăm Iarna să se prezinte mâine, în locul Toamnei, pentru „Marea Schimbare”, în ordinea punctajelor. Decembrie, 31 de zile, prima, Ianuarie, 31 de zile, următoarea, iar Februarie, de data asta, 28 de zile, ultima. Vă mulțumesc și noapte bună”.

Liniște. Puteai auzi microbacteriile mișcându-se. Nu se putea așa ceva. Era ceva la mijloc. Ceva sau Cineva. Ceva sau Cineva cu păr castaniu, voce perfectă și cu două complice, ca două clone. Îmi ieși fără să vreau de pe limbă, ca un sâsâit:

- August! zic eu.

- August?! întrebă Noiembrie.

- Da! Mățăita și înșelătoarea de August a făcut asta, și habar n-am cum, n-am nicio idee, dar o s-o dovedesc eu! am răcnit, dar, apoi, uitându-mă la surorile mele, am spus grăbită: Îmi pare rău că am făcut asta.

- Nici un „îmi pare rău”, zise Octombrie. O dovedim noi cumva. Știi că ai muncit mult pentru asta...

- Cred că mă duc în pat. Noapte bună.

Și m-am ascuns în pături. Nu voiam să mai ies de acolo. Am început să suspin. Gata cu joaca. August era la mijloc, de asta eram sigură.

Dar apoi îmi veni: mâine dimineață Iarna va pleca pentru „Marea Schimbare”. Nu voi mai avea timp să o dau de gol pe Augee. Dacă voiam să fac asta, trebuia s-o fac acum.

Am ieșit din dormitor și, spre surprinderea mea, Octombrie și Noiembrie erau tot acolo, cu fețele roșii de plâns, plângând în continuare. Noiembrie mă zări:

- Hey, cum de te-ai întors așa de repede?

- Ce cauți aici? continuă și Octombrie printre suspine.

- Merg s-o dau de gol pe August.

- Acum?! întrebare ele în cor.

- Acum.

Schimbară o privire și se întoarseră din nou cu fața spre mine.

- Vin cu tine, zise Octombrie.

- Și eu, replică Noiembrie.

- Nu vă pot obliga să veniți cu mine, zic eu.

- Dar noi chiar vrem, nu-i așa, Octombrie?

- Ba da.

- Ei, am zis, atunci sunteți invitatele mele.

Am ieșit pe hol.

- Unde mergeți la ora asta? zise portretul.

Noiembrie îl umplu de brumă pe loc.

- Bui rumoj! zise el cu gura plină de brumă.

- Cred c-a vrut să zică „Nu-i frumos!” își dădu cu părerea octombrie.

- Haideți, nu mai pierdeți vremea! am zis eu.

- Care-i planul? întrebă Noiembrie.

- Mergem la Camera Vară.

- Ceee? Nu avem voie acolo! zise Octombrie.

- De parcă Augee avea voie să-mi scadă nota!

- Augee? întrebă Noiembrie.

- Scuze, mi-a scăpat.

Și-am plecat toate trei spre aripa de vest, unde se afla camera Vară. Era cam mult de mers, noi fiind în aripa de est, dar asta chiar nu conta. Important era să ne grăbim. Veți afla de ce.

- Hey, pe unde suntem? zise cu Octombrie.

- Imediat ajungem în aripa de vest, îi zic eu.

- Eu una nu știam că palatul ăsta e așa de mare, zise Noiembrie.

Și nu o mințisem.

Se auzea o muzică de petrecere. Am pornit într-acolo. Apoi am ajuns. Era o ușă mare de cireș, dar, în schimb, în fața ei nu era un portret, ci o floare uriașă de Floarea-Soarelui.

- Fetelor, nu cred că ar fi bine să mergem în fața ei, poate ne va cere parola, am zis eu în șoaptă și am scos din geantă An-Mobilul meu.

Am pornit înregistratorul exact când August zise: „Septembrie a pălit, Toamna am nimic, pe toți i-am păcălit, Crăciun Fericit!”

Am chicotit înfundat și am închis înregistrarea. Apoi le-am tras de mână pe surorile mele și-am fugit înapoi, cântând remix-ul melodiei lui August: „Am să vă pârâsc, o să îndrăznesc, Toamna a venit, Crăciun De Toamnă Fericit!”

Era a doua zi. M-am trezit mai devreme, cu toate că mă culcasem târziu. Surorile mele s-au oferit să vină cu mine, să-i prezentăm mamei situația, cum că August mă scăzuse, să vorbească cu tatăl și să rezolvăm situația.

- „Cioc, cioc, cioc”, ciocănisem eu.

- Cine vine la mine așa de dimineață? zise mama.

- Suntem noi, Toamna! am strigat.

- Intrați.

Și-am intrat.

- Mamă, trebuie să vezi ceva, zisem eu.

- De fapt, să auzi, zise Noiembrie.

Și-am pornit înregistrarea. Se auzi cântecul lui August. Mă străduiam să nu bufnesc în răs.

- Ce vrea să spună asta? întrebă mama. Nu cumva... O vai!

Era să sar în patul mamei și să urlu de fericire.

- August... Septembrie... T-tu aveai cel mai mare p-punctaj?

- Da, mamă. Și mai trebuie să afli ceva.

I-am povestit despre întrecerea ei continuă cu Iulie, despre tot.

- Iertați-mă, fetelor, trebuie să povestesc ceva cu tatăl vostru și cu această August.

- Desigur, am început eu.

Ea își întoarse fața spre mine.

- Mulțumim mult!

- Voi solicita și ziua ta în minus, îmi zice mama.

- Nu e nevoie. Nu contează asta pentru mine, spusesem eu, cu gândul la Februarie. Eu nu am inima așa de rece precum arată.

- Ce fată bună!

Și asta a fost povestea mea, a lunii Septembrie, a Toamnei și a Verii, a îngâmfării și a invidiei. Probabil vă întrebați ce s-a întâmplat? Am devenit Sora-șefă, Luna-șefă, împreună cu surorile mele cele mai bune. Școala începe pe tura mea și se termină Vara. Iar August? Ei bine, August a rămas așa și, cred eu, așa va rămâne, dar există posibilitatea de a se schimba.

Ei bine, asta a fost.

Pe curând!

Someșul face valuri în Marea Epigramei

Mihai SĂLCUȚAN

Există multe moduri de a face și de a scrie istorie. Festivalul Național de Epigramă „La Izvorul Someșului” din comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud, demonstrează că umorul, născut din trebuințele și adevărurile vieții, constituie un liant social, comuniunea spirituală care înalță și definește un grad superior de evoluție culturală a omului aflat în permanentă căutare de subtilități și emoții intelectuale rafinate, de bună dispoziție generatoare de optimism fără de care existența umană nu poate fi concepută.

În filozofia morală a românului umorul generează un climat de viață sănătos, credința că exprimă adevărul potrivit căruia, pentru a fi zdraveni mental, mai ales în perioada istorică agitată pe care o trăim, este necesar să facem haz de necaz, chiar în exces dacă se poate, adică să ne ardă de glumă când alții ne ard la propriu, să ne amuzăm în timp ce trebuie să suportăm lipsa de haz a altora, pentru că o asemenea stare este o bună supapă pentru sufletul rătutit de atâtea sminteli. Și, cum râsul purifică omul aidoma unei flăcări sacre, e bine să folosim cât mai des sarea și piperul epigramei, adică să punem sare pe rană ca să nu degenereze în buboi și să folosim piperul ca dezinfectant pentru alterările comportamentului uman, întâlnite peste tot în jurul nostru.

La fel ca în cazul literaturii, receptarea umorului în societate poate fi asemuită cu cercurile pe care le provoacă o piatră aruncată într-un lac liniștit. Fiecare persoană ajunge până la un anume cerc și foarte puțini la toate.

Celor mai puțin avizați, nerăbdători a începe căutarea comunei Șanț pe hartă, le spun din capul locului că localitatea este așezată la poalele Munților Rodnei, în județul Bistrița-Năsăud, fiind înființată în jurul anului 1600 ca sălaș al comunei mamă Rodna Veche. Din 1773 este certificată ca unitate teritorial-administrativă de sine stătătoare, sub denumirea de Rodna Nouă, iar mai apoi, prin legea Reorganizării Administrativ Teritoriale promulgată prin decret regal în 1925, a primit denumirea Șanț. Cuvântul derivă din latinescul „fo satum”, adică val de pământ, desemnând „șanțurile și întăririle” construite pe aceste locuri împotriva năvălitorilor de tot felul și pentru stabilirea graniței de-a lungul râului Cobășel, afluent al Someșului Mare.

Pe harta epigramei românești, manifestarea la care ne referim a marcat, în septembrie 2023, cea de a treia ediție, cu două secțiuni: epigramă și parodie. Concursul de epigramă a avut tema „Vara... la țară”,

iar cel de parodie poezia „Gelozie” de George Topîrcanu, ambele antrenând un mare număr de participanți, dovadă certă a interesului și importanței de care se bucură.

Festivalul este darul pe care Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului” și administrația publică locală îl face așezării ce a împlinit 250 de ani de atestare documentară. Organizatorii știu că umorul este un bun instrument de comunicare și de apropiere între oameni, fiind convingși de adevărul potrivit căruia un mesaj profund încărcat spiritual poate pătrunde mult mai ușor și mai adânc în conștiința semenilor dacă este prezentat direct, în formă veselă, umoristică.

Putem crede, fără a greși, că este și o declarație de dragoste pentru farmecul și frumusețile comunei sărbătorite, unde toate cele ale locului le sunt sfinte: casa părinților, ulițele ce se împletesc spre locuințele rudelor și prietenilor, spre școală, spre biserică. Unde cerul, sprijinit pe măreția celor 2.279 m ai vârfului Ineu, le pare mai albastru, că norii ce coboară dinspre lacul Lala sunt la fel de frumoși ca visele purtate pe aripile îngerilor, că apa din fântâni este la fel de rece și de cristalină ca izvoarele dătătoare de viață ale *Parcului Național Munții Rodnei*, că florile sunt mai colorate și mai parfumate decât oriunde, poamele mai dulci și mai gustoase. Aici simt miasma de pâine abia scoasă din cuptor, de lapte proaspăt fiert, de plăcinte și cozonac în zilele de sărbătoare, de prescură și tămâie în zilele de liturghie și de pomenire a celor plecați la strămoși.

Demersul grupării, în care regăsim pe distinșii, talentații și devotații colegi de bund epigramatic Grigore și Adela Cotul, este dovada legăturii trainice cu cei ce le sunt contemporani și cu înaintașii, dar și un draft de testament pe care vor să-l transmită generațiilor viitoare cu legământ de respectare și de completare a celor realizate de ei.

Înălțându-se spectaculos de la o ediție la alta, asemenea voinicului din poveste, Festivalul Național de Epigramă „La Izvorul Someșului” are meritul de a promova și încuraja umorul de calitate, corectitudinea în realizarea creației, adică tot ceea ce îi conferă un statut de operă literară și nu de bășcălie sau glumă de prost gust. Cultivând epigrama și parodia, a reușit să asigure cadrul prielnic competiției între umoriștii din întregul spațiu cultural românesc, finalizată cu lucrări valoroase, deseori antologice. Întrunirile au asigurat o binefăcătoare comunicare directă, nemijlo-

cită, au stimulat schimbul de idei între creatorii de umor și au satisfăcut cu deplin succes dorința spectatorilor de a trăi vesel și sănătos, de a zâmbi în fiecare zi a anului.

Patrimoniul cultural, la care contribuie și Festivalul Național de Epigramă „La Izvorul Someșului”, reprezintă o sinteză a interferenței demersului creativ al ființei umane cu ambientul natural, **valorile sale fiind fundamentul solid și irevocabil al specificității unui popor.** Este certificatul de permanență al unor idealuri și valori ce inspiră generația actuală la continuarea proiectelor de dezvoltare umană și de creștere a calității vieții colective. Statornic în scurgerea timpului, este elementul primordial de legătură între trecut și prezent, între capacitatea creatoare a înaintașilor și inteligența descendenților și face trimitere la totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire, la instituțiile necesare pentru comunicarea acestora, **la credințele și tradițiile naționale**, la aspirațiile, jertfele, și reușitele de certă valoare. În același timp, este o deschidere a prezentului către viitor, printr-un angajament firesc pentru conservare, prețuire, inovare și dezvoltare.

Fiecare popor are propriul cod genetic care îl particularizează, care-i stabilește caracterul fondului său moral, calitatea umană, mândria națională, legătura sufletească dintre cetățenii care formează valorile și obiceiurile ce se transmit prin veacuri din generație în generație, spre a contopi trecutul cu prezentul și a face ca timpul și spațiul să dispară.

La nivel de țară și chiar de regiune, există un sistem de valori colective, experiențe asemănătoare și percepții generale despre lume pe care le acceptă marea majoritate a membrilor. Aceste puncte comune formează ansamblul de cunoștințe ale colectivității și se poate afirma că există o cultură specifică unei zone, integrată benefic în cea a națiunii. Regalul epigramatic din comuna Șanț reușește să înfăptuiască, cu deplin succes, adjoncțiunea spiritului umoristic autohton cu cel național.

De-a lungul timpului umorul nu a suferit schimbări esențiale și asta se datorează faptului că izvorăște din inimă și din spirit, că este și va fi etern valabil. Oamenii de azi râd la fel ca oamenii de ieri, dar, din păcate, mult mai rar și mult mai puțin. Veselia exuberantă și umorul devin un serviciu social obligatoriu într-o lume globalizată și informatizată în care izolarea, tristețea, abandonul sau pesimismul sunt atât de răspândite. O expresie precum „Festivalul comunei Șanț este o veselie exuberantă” poate suna frivol unor ființe rigide și conformiste, însă înțelesurile sale profunde sunt conexe cu buna dispoziție, cu optimismul, încrederea, deschiderea față de existența umană, precum și cu atitudinea stenică în fața sorții. Voioșia permanentă nu reprezintă o stare de euforie prostească, necontrolată, ci suma tuturor bucuriilor particulare. Omul modern este obligat să fie vesel și fericit, sub sancțiunea gravă de a fi considerat un om nesociabil, un „încuiat”, o inimă

acără. Asociat cu sănătatea, cu starea de bine și cu longevitatea, râsul este cel mai bun medicament pentru trup și pentru suflet, recomandat tuturor și în orice cantitate. Efectele sale sunt certificate de istorie și de Gelotologie, știința râsului, care-l recomandă ca terapie, aplicată în cabinetele medicale sau în Cluburile de Râs din întreaga lume. La Universitatea americană Stanford există un Institut de Gelotologie, și studiile făcute acolo demonstrează că râsul, printre multe alte beneficii, determină o modificare completă a ciclului normal al respirației, crește ritmul cardiac, ridică temperatura corpului, accelerează benefic toate funcțiile organismului, înlătură melancolia, creează o comuniune sufletească benefică cu alte persoane.

În scrierea „Das Spectrum Europa's” contele de Keyserling, după o călătorie făcută prin Orient, afirmă că în nicio țară din Europa epigrama nu este atât de bine cultivată ca la români. Constatarea, menționată și de alți observatori ai fenomenului, este cât se poate de adevărată. De fapt, România este patria modernă a epigramei ce nu are, de multe decenii, concurență. Epigrama se potrivește românului ca o mânășă datorită predispoziției native de a glumi la vreme de năpastă, a înzestrării sale cu inteligență sclipitoare, cu talent și forță creatoare. Mai pe scurt, cu umor. Spiritul popular a creat de secole tipul omului duhliu, autor sau păstrător de zicători, strigături, anecdote, proverbe, de folclor din care umorul nu a lipsit. Literatura cultă a evidențiat umorul scriitorilor Ion Creangă și I. L. Caragiale, greu de egalat, și după ei pe cel al multor altora.

Manifestare a inteligenței umane, epigrama reprezintă o formă de umor ce privește pe toți oamenii, care împreună participă într-o formă sau alta la el, așadar, are respirație publică și astăzi, așa cum a avut în trecut și cum va avea și în viitor. Umorul are un caracter universal, aparține tuturor popoarelor, și nimeni nu poate să-și aroge paternitatea asupra lui. Petre Locusteanu observa că „țaranul român care n-a citit niciodată pe Shakespeare, Dickens ori pe Mark Twain, cunoaște din vremi bătrâne tonul umoristic”.

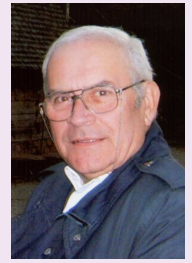
Festivalul Național de Epigramă „La Izvorul Someșului” ne-a convins că ardelenii de pe valea Someșului Mare, oameni drepți, sinceri și deștepți, au umor, că știu să glumească și că le place să trăiască viața cu voie bună, că sunt dispuși să exerseze permanent mintea pentru înălțarea spiritului. Spusa lui Caragiale, *simt enorm și văd monstruos*, li se potrivește ca o mânășă, pentru că viețuiesc din perspectiva unei duble situații, comică și tragică. În prima viziune, realitatea socială este filtrată printr-o percepție enormă, văzută caricatural, în cea de a doua, simțirea enormă și vederea monstruoasă se referă la fenomenele social-patologice.

În fața lor ridic pălăria, grăbindu-mă să-i felicit, cu respect și admirație, pentru impecabila organizare a festivalului și pentru remarcabilul efort în afirmarea epigramei.

Cronici
de carte

Proză (impropriu numită) scurtă

Cornel COTUȚIU

M-a incitat, dintr-o anume privință, ediția a 16-a a tradiționalei întâlniri pusă la cale de Filiala clujeană a Uniunii Scriitorilor din România „Zilele prozei”, cu cele două episoade, mai întâi la Cluj-Napoca, apoi, în ziua următoare, la Bistrița.

Genericul a primit de data aceasta nuanța „Starea prozei contemporane”. Cu atât mai mult a distonat arealul de abordare a temei: doar despre roman; aceasta, de parcă, tacit, vocabulele „schită”, „povestire”, „nuvelă” ar fi fost prohibite.

Așa încât, distribuirea proaspătului număr 9 (septembrie 2023) al revistei „Izvorul Someșului” ar fi putut distona, prin caracterul de replică la aura măreției, răsfățatei specii a romanului. Mai întâi, mărturisesc o mirare admirativă pentru faptul că o astfel de publicație socio-culturală apare la Șanț, județul Bistrița-Năsăud, susținută de Consiliul local de aici și de câteva condeie distincte pentru acest miraculos areal de la poalele Munților Rodnei, persoane grupate în Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”: Grigore Cotul (director fondator), Leon-Iosif Grapini (redactor-șef), ceilalți 6 membri ai redacției asigurând inclusiv machetarea și tehnoredactarea computerizată.

Semnatarilor remarcăți de multă vreme prin reușitele lor în acest domeniu, al schiței, povestirii și nuvelei: Radu Țuculescu, Radu-Ilarion Munteanu, Melania Cuc, Alexandru Jurcan, Icu Crăciun, Viorel Dădulescu, Iacob Naroș, Leon-Iosif Grapini, Aurel Domide-Șanțanu, Adela Cotul, Grigore Cotul, Cornel Udrea și Valer Pop.

Înainte de a mă opri, comentând câteva proze, e nevoie să fac precizarea că, între texte, doar unul este fragment de roman, cel semnat de Melania Cuc: „Catalina se oprește din citit”; segmentul acesta are o mișcare narativă concisă și (inevitabil) o încheiere abruptă, în suspans, dar lasă o sugestie pentru tematica de ansamblu a amplei narațiuni.

Altfel, cele 30 de pagini de început ale revistei „Izvorul Someșului” (din cele 100, format A 4) îndeamnă la citit, atât pentru redactarea unora în manieră inedită a scriiturii, dar și pentru tematici consacrate, însă acum cu nuanțe personale, tentante.

Schițele semnate de Radu Țuculescu, Alexandru Jurcan, Aurel Domide-Șanțanu, Grigore Cotul, Cornel Udrea conțin fulgurații însoțite de umor adesea, pe seama unui gest, a unei expresii neașe în dialogul diurn. Scurtele lor texte surprind un moment de viață, o împrejurare, un nerv tipologic. De pildă, Grigore Cotul alcătuiește dezinvolt schița pe un ton relevant încă din titlul textului: „Ritualul recoltării scamelor” (care ritual, își încheie scriitorul schița, insinuant, astfel: „este mult mai rapid atunci când posesorul și culegătorul sunt de sexe diferite”).

De o mirare admirativă sunt paginile... ocupate de Leon-Iosif Grapini. Mai întâi: „La un pahar de vorbă”, cu

subtitlul „Poveste pentru oameni mari”; ceea ce mi-a stârnit un pic de reținere: Eu, cititorul, ce sunt: mare, ca înălțime? mare, ca vârstă? mare, ca situare socio-profesională? Dilema s-a epuizat îndată; mai întâi, pentru cuvintele de debut: „Mă uit la voi și nu pricep”, apoi, am descoperit un stil de redactare foarte rar, dar modern, incitând la o lectură vioaie: zeci de sute de rânduri fără... semne de punctuație. Așa încât cititorul, dacă vrea să ia în serios scriitura, este cel care va hotărî unde se termină o frază, unde trebuie majusculă, unde e semn de întrebare, paranteză. Și își încheie nuvela în aceeași manieră ludică: atunci „când aveți vreme și chef de-o poveste, dați-mi de știre” (Aici folosește singura virgulă a textului!). În schimb, următoarea proză scurtă, „Norocoșii”, dl. Grapini o dedică lui Liviu Rebreanu, ceea ce motivează (presupun) scriitura realistă tradițională, dar nu lipsită de câte un puseu ironic. Deopotrivă, poate fi, pentru virtualul cititor, o ademenire în a depista asemănări tematice cu stilul rebrenian.

Textul semnat de Viorel Dădulescu – „Un om foarte ciudat” – ilustrează convingător specia povestire, conținând o relatare despre o ipostază bizar-ridicolă a vorbirii sfătoase, debutând astfel: „... și i-am zis: Salut, Ioane! Mai bei o bere?”

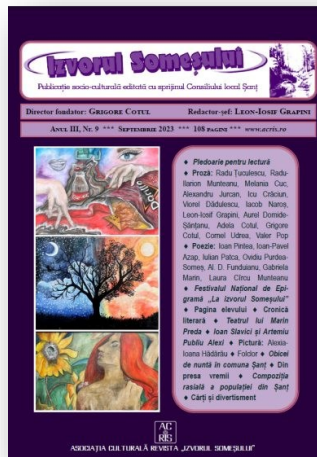
Imaginația lui Radu-Ilarion Munteanu urcă epicul („Aici, lângă cer”) la dimensiuni de SF, pe întinderea lejeră a unei nuvele.

Adela Cotul creează, în „Pompierul”, o narațiune ce curge tensionat, alternând atitudini dramatice provocate de un accident rutier. De aici se deschid câteva părgii ce țin de gestul cotidian și psihicul bruscat: obsesii, zarvă în mass-media, spasm matrimonial, perspectiva unei femei însărcinate, tentativă de suicid.

În nuvela „Zăpezi întârziate”, la început, scriitorul măierean Iacob Naroș previne lectorul asupra a două întâmplări, redate mental de protagonist, căci o iubire platonice stăruie delicat, timid. E evocată „o ieșire în masivul Munților Rodnei, la o tabără cu cei din zona sudică”, adică de pe litoral. Personajul narator păstrează în memorie „galeriile croite cu trudă sisifică și apoi abandonate”. Alături de acest segment al amintirii a rămas de la ea „privirea aceea tristă, aparte, a ochilor, ce aveau în ei tălăzuirea albastră a mării” și, „albastru pur al piscurilor”. Tânăra „fără nume, de la malul mării” îi provoacă protagonistului trăiri retrospective, asemenea versurilor poetei Ileana Mălăncioiu, ce preced textul: „Muntele închis cu sârma ghimpată/ Pe care-l privești din depărtare”. În ea își închipuie „alte tărâmurii mult mai curate și atât de promițătoare” și albastrul trezește adesea în el dorințe spre puritate.

Așadar, proza scurtă are un efect cert: cheamă la lectură.

Preluare din *Răsunetul* (octombrie 2023)

Provocări... literare

Radu-Ilarion MUNTEANU

Se poate vorbi de un debut, fie și doar în volum, al unei literate cu vechime substanțială în materie? Nu cred. E adevărat că Arghezi a debutat în volum la 47 de ani și că școala de la Târgoviște a debutat programatic la peste 40. Dar nu vorbim acum de Mircea Horia Simionescu. Vorbim de scriitoarea care și-a declinat, pe volumul *Trompa lui Eustachio* (Editura Casa de Pariuri Literare, 2021), numele: Adriana Ruță Neagoe. Formă impecabil argumentată, nu doar în dedicație.

Avusesem, cu ani în urmă, insolența de a mă considera public *cititor de meserie*. Iar subgenul meu afin este proza scurtă. Condiții optime pentru exercițiul de lectură focalizat (Doamne, nu focusat!) pe/de volumul citat mai sus. De ce nu spun *cronică*? Recunoșteam că nu insolența îmi lipsește. Dar decența îmi impune să folosesc termeni prudenți despre o carte prefațată de Dan C. Mihăilescu.

Și nu e singurul motiv al prudenței. Am întâlnit puține colecții de proză scurtă care să mă intimideze. Sigur că zeii mei în materie rămân Babel, Saki și O. Henry. Dar scriitoarea pare a se fi reîntors la scris, după acumulări greu de valorificat. Nu-mi anulez șansele de a fi citit până la capăt pretinzând că proza A.R.N. e superioară celei citate. Dar... are un *ce* pe care niciun prozator întâlnit până azi nu are. Nu vorbesc de individualizare. Și proza lui Vasili Șukșin, ce-i drept, deloc scurtă, are un suflu unicat. Și oricare prozator demn de citit. Vorbesc de natura dublă a scriiturii de care discutăm. Simultan curentează și mângâie.

Gândind la rece, e limpede că am pierdut contactul cu o parte din prezumtivii cititori. Pe aceia care, gândind la rece, mă vor diagnostica cititor nițel exaltat. Or fi primii instrumentiști care pleacă de pe scenă, în simfonia aia de Haydn, sau or plezni precum prima coardă spartă a viorii ăleia, a lui Paganini. Ei, Angela merge mai departe.

Că autoarea cunoaște suveran mecanica prozei scurte, e de-acum axiomatic. Introspecția târzie a unui personaj preadolescentin tipic, cu abur biografic, e construită, ca toate cele de până acum, cu rigla și compasul. Dar tipicitatea e o capcană și mai subtilă. Citind, îmi aduc aminte, cu un surâs vag, că am încercat ecuația ce descrie mecanica agasării fetei de care ești îndrăgostit la... 8 ani. Iar învățătoarea, la care crețofolina mă pârâse, după ce suportase neobișnuit de mult, reacționase fără fașoane. Un sunet cam grohăit (sic) urmat de expedierea celor doi copii, fără un cuvânt, în direcții diferite.

Lectura devine din ce în ce mai captivantă.

Una dintre cheile de boltă ale prozei scurte, dacă nu cea decisivă, e să găsești finalul. Rezumatul ultim al textului. Ai nevoie de tehnica rafinată a celui care dezamorsează mașini infernale. Și, cumva, ai riscuri înrudite. Un final nonrezonant îți ratează ditamai proza la care ai trudit. Dincolo de construcția mânăită abil, Adriana Ruță Neagoe posedă o baterie de finaluri care-i validează

prozele. Finalurile ei au, în proporție farmaceutică, dozajul prescris de un profesor de literatură. Mă rog, sau al unui critic pretențios. Și totuși...

Și totuși, finalul piesei *Îmi place de tine* (cu toată autonomia ei poate fi luată și ca un sequel sui generis a canonicei piese precedente), devine aproape previzibil de la un punct încolo. Greutatea în argint cizelat i-o dă parfumul discret de nostalgie, infiltrat cu suplețe narativă. Unul din clou-urile întregului volum, de altfel.

De ce oare piesa intitulată *Ivan*, deși savuroasă, nu se lasă disecată, eu auzind, în timpul lecturii, în ambele urechi deodată (aia cu care aude Castor și aia cu care aude Pollux) o străveche melodie, cu vocea Mariei Laforêt: „Anton, Ivan, Boris et moi, Rebecca, Paula, Johanna et moi”. Dar, simultan dedublat, observ că finalul nu mai sună absolut spontan, are nuanțe intelectualizante. Ei, și? Cu atât mai bine.

Straniu, de la primele zeci de rânduri, altfel pașnice, la limita banalului, ale piesei *Rochia neagră*, m-am pomenit parașutat într-un volum horror, citit de curând. Nu dau mai multe detalii, acum e vorba de Trompa lui Eustachio, de Adriana Ruță Neagoe. Care scrie mult mai rafinat decât proza horror, fie Lovecraft, fie Stephen King, fie scriitorul român, altfel... nu, nu-l caracterizez.

Și ce constat la final? E chiar o proză horror, fără a fi deloc horror. N-are ce căuta modul horror în literatură scriitoarei noastre.

De regulă, încep lectura unui volum de proză scurtă cu piesa care-și împrumută titlul volumului. Dacă așa ceva există. Nu și în cazul plachetelor de poezie, când titlul general se regăsește ca titlu al unor capitole. N-am făcut excepție. Ba am și însăilat câteva rânduri. Chiar cu un simulacru de diagnostic. E lipsit de echivoc că sunt obligat să recitesc piesa eponimă și s-o abordez din unghi diferit. Mi-am bătut singur cuie-n talpă. Dar volumul merită unele eforturi.

Praxa intitulării unui volum după una dintre piese – uneori invers – oferă cititorului o excepție sui generis. Căci proza cu titlul volumului ar putea fi nucleul unei nuvele. Dacă nu un text chiar mai dezvoltat. Abandonând o clipă observația directă, mă imaginez citind, succesiv, o nuvelă și cumva în paralel, simultan, un roman prescurtat, cu același subiect și aceeași temă. Tema evidentă fiind condiția emigrantului. O clipă doar. Când imaginația controlată mă provoacă, știu că textul recenzat cere cel puțin o dublă lectură, urmată, eventual, de intervenții în exercițiul de lectură. Sper, evident, că aceste intervenții nu se vor sesiza. Textul exercițiului de lectură e versiunea finală. Cea inițială a luat drumul coșului. La figurat, desigur.

Paranteză. Un scriitor, dublat de jurnalist, inginer automatist la bază, spunea că nu agreează scrisul pe tastatură, sub un soft specific, deoarece nu poate tăia ce modifică cu o linie. Ce modifici moare ștergând. Sunt convins că se alinta. Efectul descris îl imaginase. Știa,

desigur, că Radu Cossașu a scris toată viața cu creionul și plătea dactilografe înainte de a preda orice text presei scrise ori editurii. Nu e singurul scriitor care folosește procedeul. Nu citez alt nume. Doar că cel pe care nu-l citez rescrie direct pe calculator versiunea scrisă cu pixul. Paranteză închisă.

Să revenim la *Trompa lui Eustachio* – piesă de interior a volumului eponim. Imediat după lectură m-am întrebat de ce autoarea, al cărei specific stilistic, chiar programatic, e concentrarea maximă, scrisul minimalist, cu un buchet exploziv de referiri, trimiteri, aluzii și distilări, a renunțat pentru o dată la aceste atribute personale. Tot ce se întâmplă, se întâmplă pentru că așa trebuie, spunea un astrofizician, care scrisese și literatură. Mai teoremat, tot ce se întâmplă, dacă e real și nu imaginat, trebuie să admită o explicație rațională. Explicația formatului prozei discutate se află cât în Prefață, cât în Argument. Atenție! În acest text auctorial, cu care scriitoarea își poartă vizitatorii în spațiul arhitectural identitar, află nu ce, ci cum scrie.

Și constăți că nucleul, inima, volumului își alege un stil narativ ce pare mai extins.

Eroare! La acea a doua lectură constăți că proza e la fel de concentrată. E ars poetica autoarei.

Renunț la altă paranteză. Altfel aș trăda subiectul exercițiului de lectură.

Deja îmi reproșez că am scris oarecum lăbărat. Trimițându-i lui Maiorescu un capitol din Amintiri, Creangă însoțise paginile cu fraza: Am scris lung. N-am avut timp să scriu scurt. Că Adriana Ruță Neagoe scrie *scurt*, vine dintr-o sumedenie de determinări. Pe care le numim, insuficient de analitici, generic, Talent.

Maseuza amintește de romanul de debut al Ioanei Baetica, *Fișă de înregistrare*. Sigur, nu vorbim de romanul acela, ar fi o prostie, ci doar de una dintre ideile de la care plecase respectiva scriitoare, acea scriitoare. Raportul dintre senzualitate și sexualitate. E singura piesă cu final ce nu se încadrează în ceea ce aș putea numi *teoria finalurilor la proza scurtă*. Dar perfect conectat la întreaga proză. Rostul căreia e de a sugera o relație inversă. *Trompa lui Eustachio*, descrisă așa de amănunțit de autoare, e încă o metaforă a dramei personajului Renata. Povestirea (folosesc în premieră termenul) pare a spune că problema structurii din urechea medie are cel puțin o soluție.

Dar cronicarul (altă premieră terminologică, cred justificată) e ca latura braziliană a narațiunii nu mi se pare foarte autentică. Sigur, nici n-am călătorit în Brazilia, nici n-o voi face, n-am urmărit niciun episod din serialul Bulevardul Paulista. Ba chiar am luat contact cu ceea ce susțin că e o dimensiune fundamentală a Braziliei târziu. La 12 ani. Și, evident, indirect. Dar brazilienii imigranți în State nu pot să nu vorbească între ei de... fotbal. Așa că mie, cititor, câteva cuvinte braziliene, corect scrise, îmi sună ca pretext. Merg mai departe și zic, povestirea, organic integrată colecției de texte, se putea întâmpla cam la fel în... Sicilia. Ca să aleg un ținut de

origine al mai multor imigranți în America. Roca pietroasă a insulei nu e incompatibilă cu conflictul senzual. Sau în Indonezia. Ce dacă arhipelagul fierbinte a exportat mult mai puțini emigranți în Brooklin.

Aș fi acceptat să fabric un exercițiu de lectură (revin!) integral laudativ. Dar unul dintre dictoanele codului meu sună așa: respectul e consecința self-respectului.

Ei, tocmai ieșirile în decor, amestecând reflecții personale, fac diferența între un exercițiu de lectură și o cronică stricto sensu. Nu doar reverența (ineluctabilă) față de personalitatea prefațatorului.

Open House. Dacă n-ar fi fost inserțiile cu trimitere la originea unor imigranți români s-ar fi zis că e o proză bună, bine scrisă, mai mult sau mai puțin impersonală. Dar sintagma repetitivă „aud cu ochii” e prea personală. Nu-i nevoie să revii la Argument, îți minte. Iar recursul la depresia personajului narator e un efect stilistic, o găselniță. Revin la ipostaza *cititorului neozeelandez*. Am făcut ce-am făcut și n-am citat-o, nu-i așa?

Subtilă complementaritatea (nu antinomia!) dintre personajul Paul și cel al naratorului de gen neutru. Trimitte, cumva, indirect, la titlul unui străvechi film balcanic: *Am întâlnit țigani fericiți*. Mai mult ca sigur e o întâmplare, cred că autoarea nu l-a văzut. Iar

ideea cu creierul înghesuit sub un capac filetat e cuceritoare.

Fraddie. Mă retranșez, odată mai mult, în ipostaza *cititorului neozeelandez*. Dar unul care nici n-a citit prefața. Înainte de a citi proza finală, mă gândisem să spun că, știind profesia scriitoarei din prefață și făcând abstracție de ea (ipostaza cititorului neozeelandez), aș fi convins că autoarea ar fi putut scrie o astfel de proză bazată exclusiv pe documentare și talent.

M-am înșelat! Și sunt primul care recunoaște. Proza finală, o concluzie dincolo de *Trompa...* valorifică propria experiență profesională. Ca imigrant. Nu contează deloc dacă narațiunea va fi fost reală au ba. Spune tot ce are autoarea de spus despre ce povestește. Iar finalul, mai nuanțat decât cele profesioniste de la început, semnifică fără echivoc victoria personală asupra inerentei quasiimunități față de imigranți a băștinașilor unei țări. Nu neapărat mari.

Bref, Adriana Ruță Neagoe e o învingătoare nu doar a condiției asumate de emigrant. Ci, dincolo de care, inclusiv a copilăriei. În limbajul ei, al ei însăși.

Ce-ar mai fi de spus (mania mea de a cita titluri)? Obiectiv, e de apreciat utilizarea abilă a limbajului. Cu știință. Câte un cuvânt mai... hm... colocvial vine la timp chiar dacă cititori pudibonzi (există) au un reflex tremurat când le întâlnesc.

Iar subiectiv, m-a ajutat la lectură întâmplarea de a întâlni numele (nu și caracterul) câte... unui personaj de-al meu. Nu-mi îngădui decât un exemplu. Și asta deoarece în ultimul moment am schimbat, altrove, numele colley-ului Laurențiu în Liciniu...

Pocăința lui Cain sau Abell contra Abel

Petre RĂU

Când întâlnesc numele de Abel, am un bizar și involuntar obicei să tresar. N-am avut niciodată curiozitatea să-mi explic fenomenul. Dar, iată, de această dată am avut răbdarea să mă întreb de ce mi se întâmplă asta. Și, cel puțin parțial, cred că am găsit răspunsul.

În primul rând, Abel e un nume rar, cu nuanțe profunde biblice, numele unui erou pe care l-am admirat încă de atunci de când l-am întâlnit în peregrinările mele prin întâia carte a lumii. Povestea lui Cain și Abel nu poate scăpa nimănui, cu atât mai puțin unuia care caută răspunsuri adânc ascunse în tainele creației.

În al doilea rând, în cealaltă profesie a mea – cea de matematician – am mai întâlnit un Abel pe care l-am admirat cu adevărat, încă de atunci de când i-am cunoscut viața și opera: matematicianul norvegian Niels Abel (1802-1829), cu mari contribuții în algebră și teoria funcțiilor, un adevărat promotor al matematicii moderne, deși n-a apucat să trăiască pe acest pământ mai mult de 27 de ani.

Nu mai puțin adevărat este și faptul că însăși semnificația numelui de Abel are profunde valențe mitice, istorice, onirice etc.

Lista mea de motivații însă se oprește aici, nu doar din motive de spațiu, dar și de teama de-a nu mă îndepărta prea tare de la subiect. Pe scurt, numele Abel este, cel puțin pentru mine, unul admirabil, respectabil, plăcut și, la modul cel mai sincer, l-aș prefera oricând ca nume de personaj, de erou al unui roman.

Abell, însă, eroul Melaniei Cuc, în aparență personajul principal al romanului, este totuși unul opus lui Abel – credinciosul fiu (al doilea) al lui Adam, cel care va deveni de fapt și primul martir al omenirii. Ceea ce mă face să cred că nu întâmplător autoarea i-a adăugat numelui un al doilea „l”. Astfel, povestea biblică este răstălmăcită, cu pricepere și agilitate, Abell din romanul Melaniei Cuc fiind de fapt un fel de Cain din istorisirea sacră.

Incontestabil, Melania Cuc are un har natural de povestitoare, spuneam¹ în urmă cu mulți ani, aplecat tot asupra unui roman al dănzei („Femeie în fața lui Dumnezeu”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2007). Căci mi s-a părut atunci, ca de altfel și acum, că nicio altă romancieră indigenă n-o face mai bine, prin arta impregnării de magie în doze egale, peste tot în scrierea sa, prin decantarea mirifică a acțiunii în timp și în spațiu, prin savoarea cu care ești tentat să întâmpini deznodământul fără vreo șansă reală de a-l intui mai limpede și mai curat decât o face Melania Cuc.

Autoarea ne aduce în actualitate aroma unor epoci nu prea îndepărtate. De fapt, avem de-a face cu o poveste al cărei debut se petrece în plină efervescentă a ultimului război mondial, în preajma cedării Ardealului de Nord și a multor evenimente cumplite petrecute în acele vremuri. Însă firul narațiunii, dimpreună cu lungul șir de întâm-

plări și cu amărăciunea faptelor, se prelungește până în zilele noastre, parte dintre eroi trăind aidoma (și) evenimente nefericite ale epocii noastre, căci cartea însăși debutează cu înmormântarea „sumară”, „într-un sac de plastic negru”, a unui membru al familiei Erden: Vasile, cel care „a fost hăituit toată viața de Securitate!”, așa cum se exprima unele rude. Acesta este deplâns de familie pe ultimul său drum, dar aflăm destul de repede că, în realitate, fusese un vajnic colaborator al securității și nicidecum nu era regretat de toată lumea. Suntem astfel (re)aduși în crunta realitate a zilelor noastre, mai precis în momentele de grea cumpănă a omenirii aflate în pline restricții impuse de pandemia de Covid 19.

Așadar, autoarea este dornică de a restitui adevărul istoric al unor evenimente, deopotrivă cu fragmente memorabile de actualitate recentă. Dar adevărul istoric n-o împiedică să intervină inclusiv ficțional ca să redea cu lux de amănunte atitudinea unor oameni de-a lungul a circa 85 de ani pe care îi acoperă întinderea narațiunii.

În prefața cărții, intitulată atât de concludiv „Istorie și conștiință” și semnată de confratele de condei, maestrul Nicolae Băciuț, se spune, pe bună dreptate, că Melania Cuc: „Nu rescrie, ci recuperează istoria, încearcă să o așeze în logica timpului și a evenimentelor, încearcă să se înțeleagă pe sine, înțelegând istoria, și cea trecută, pe care nu a trăit-o, dar și cea pe care a însoțit-o” și că „Romanul pendulează între labirinturile trecutului și cele ale prezentului. Practic, însă, în substanța epică se pot distinge două romane. Pe lângă povestea familiei Erden, se conturează și un roman în roman, care e unul al biografiei naratorului, incluzând mecanismele artei sale narrative”.

Mare parte din vremurile asupra cărora se oprește autoarea cu narațiunea sa au fost amare și tulburi și, deși s-au pierdut cumva în negura anotimpurilor care se scurseseră de-a valma peste ei, oamenii nu puteau uita: „Era în perioada când lumea încă mai era speriată de bomba atomică a americanilor, dar mai tare se temea de Securitate. O glumă cu Stalin și erai luat pe sus, dus la Sighet, la Canal sau în cine știe ce alt lagăr de muncă silnică”.

Melania Cuc are vocație și destulă îndemânare în a-și fixa locul și timpul de plecare, în a-și doza stăruința asupra faptelor și întâmplărilor, care de fapt atinge, așa cum am mai spus, chiar și zilele noastre, adică anul 2023. O narațiune a unei realități apropiate, cu certe inserții memorialistice, pline de amănunte și semnificații simbolice, cu o proiecție finală care atinge scilicet magice. Se observă apetitul prozatoarei pentru povestire. Întotdeauna mi-am imaginat-o pe scriitoare așezată seară de seară la masa de scris și plâmuind narațiuni de tot felul, după o zi pesemne încărcată de mici treburi gospodărești, dar și de mânăuirea penelului, rezolvate toate cât se poate de meticolos.

Textul în sine, cu înregistrări desprinse firesc din viață și din natură, te îmbie la lectură. El conține un control al scrisului asumat de autoare, din care ies în evidență frazarea limpede și vioaie la nivel textual și țesătura care uneori atinge liricul. Pe ansamblu, scrierea este îmbrăcată într-un stil simplu și agreabil, purtând cu certitudine o singură amprentă, dând senzația unei singure topici, nici lungă și nici scurtă, înțesată cu adaosuri de întărire, în care sunt scoase în evidență atât puritatea limbajului, cât și expresivitatea artistică.

Romanul este impregnat cu o serie de personaje puternice și bine conturate. Avem de-a face cu portrete de o calitate incontestabilă, de la cele ale unor simpli țărani până la personaje adânc înrădăcinate în cultura și civilizația unei urbe moderne, cu precădere cele din rândul membrilor clanului Erden, dar și ale altora care fac obiectul romanului.

Desigur, cel mai enigmatic și controversat dintre acestea este Abell, cel care dă și titlul cărții. Abell Winzer este la origine un ardelean, pe numele său adevărat Vierru, care, în anii studenției la Berlin, se îndrăgostește de politica nazistă promovată mai abitir la acea vreme și se „înrolează” ca discipol al lui Hitler, devenind ofițer SS și slujind, se pare cu devotament și până la capăt, cauza fascismului. Sunt pagini întregi de roman în care ni se expun, în discuții și controverse fâțișe, politica lui Hitler care a reușit la acea vreme să pătrundă și în țara noastră, cu precădere prin tineri școliiți, vizionari de circumstanță. Despre numele său mic Abell ni se spune că este: „Nume biblic, prin care, părinții, oieri din tată-n fiu, poate că voiau să refacă legătura simbolică, cu Abel, fiu al lui Adam și al Evei, care se credea că ar fi fost primul cioban din istoria lumii create de Dumnezeu.”

De la Abell Winzer au rămas câteva lăzi ascunse, care conțineau mărturii legate de povestea lui. Deși i s-a păstrat permanent, mai ales prin sora sa Emma, o vie amintire, Abell a fost socotit ca fiind un fel de blestem al familiei Erden. Aproape toți au fost nevoiți să se detașeze de el, să-și schimbe destinul. Toți s-au lepădat de acest nume. Nimeni însă nu s-a interesat și nu a aflat vreodată dacă murise cu adevărat pe când era tânăr fascist, dacă a fost judecat pe la Nürnberg sau dacă nu cumva mai trăia și astăzi: iată adevărata dramă desprinsă din marele blestem.

În pofida acestui personaj de excepție, care ține până la capăt firul epic al cărții, întreaga narațiune pare însă înclinată spre a crea o saga familiei ardelenesti Erden. La baza genealogiei acesteia stă Simon Erden – „baci Simon”, cum îl botezaseră țărani – , cel care se va opune vehement „aiurelilor” comuniste pe care le tot auzea uneori chiar de la unii dintre ai săi. De pildă, își certa cu mult amar în suflet unul dintre fii, pe Vasile, profesor care, după revenirea intempestivă din prizonieratul siberian, devenise comunist peste noapte și ocupase vremelnice funcții mărunte în partidul unic: „Cum ai putut să-i pui bir pe casa unei văduve cu trei copii mici? Cum de nu ți-

au secat mâsurile? Cum? Nu zâce, că ai primit Ordin de la *comisariatul rusesc*! Nici de la Gheorghiu Dej, nici de la Dumnezeo! Nu poți fi iertat, pentru că faci jocul politrucilor. Ce-s alea *dări* și *cote*? Vei sătura tu muncitorii și țărani sovietelor, ai? Să nu-mi mai zici *tată* în vecii vecilor!”

Vasile, cel „cu dosar la CNSAS”, „...nu a pierit împușcat pe front, nici Siberia nu i-a venit de hac. În Tatra a fost prins între focuri încrucișate, a scăpat pentru că a mai avut viață de chinuit. Acum... s-a *dus* ca prostul. Cum să mori de la un strănut?!” Dar păcatul său de neiertat pentru unii era acela că luptase pentru instaurarea comunismului impus de ruși pe meleagurile noastre.

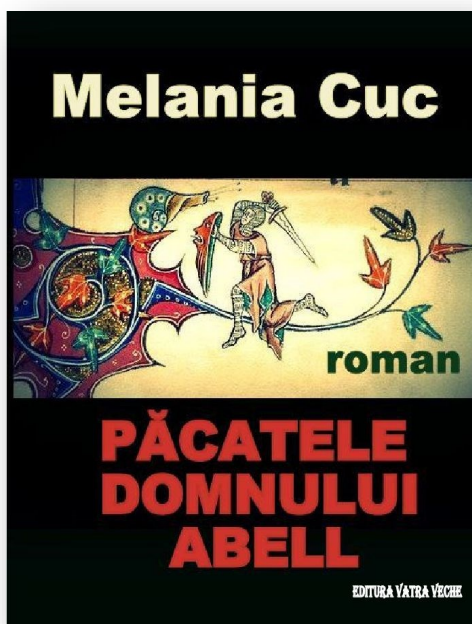
La fel și Rosei, nevasta lui Vasile, devenită în timp un fel de șefă a clanului Erden = „*toarășa*, cum îi ziceau țărani”, profesoară de limba rusă, cu diferite funcții în partidul comunist, și ei i se imputa ca fiind colaboracionistă.

Grigore Erden, și el fiu al lui Simon, un fel de eminență cenușie a familiei, este un avocat bogat, colecționar de cărți „exemplare rarissime”. Este însă un naționalist convins, și adesea îl întâlnim în discuții contradictorii cu o parte din familie, în primul rând cu soția sa Emma, sora lui Abell căruia îi lua permanent apărarea. Emma însă va muri la Revoluție, ucisă fără glorie de un glonț răzleț.

Din seria de personaje de o candoare irezistibilă face parte Catalina Erden, fiica Martei Erden și al lui Ioan Deleanu, cea care le avea „cu condeiu”. De fapt, ea este cea care va ține firul roșu al întregii narațiuni: „Ea era hotărâtă să scrie, să lase amprente altora pe coli de hârtie.”, să scrie „o *saga* de familie”. Și iată că, pe întregul parcurs al narațiunii, o vom întâlni pe Catalina aplecată profund asupra acestei idei: „Catalina Erden era interesată, fascinată de tainele familiei sale extinse. Cu cât învăța și afla mai multe, cu atât patima ei pentru lumea veche creștea, o determina să meargă mai departe, așa ca un detectiv în cazul aparent imposibil de rezolvat. Unde găsea file goale, inventa personaje, stări conflictuale, istorioare și emoții umane. A luat porthartul burdușit cu toată maculatura și istoria vieții lui Vasile Erden, ca pe un drept al său. Încă nu știa ce va face cu el”.

Truda scriitoarei se desprinde deseori în pasaje care ne reamintesc permanent de preocuparea eroinei noastre: „După vizita făcută mamei sale, Catalina începu să-și ordoneze însemnările, să-și dea drumul la imaginație și să construiască acel eșafodaj de istorie umană, dar, nu o dată, i se întâmpla ca tot ce *zidea* de-a lungul unei nopți de lucru, la lumina zilei, recitind textul, să i se pară a fi fără sens, fără o temelie solidă. Căuta încă, umbra după acel material de construcție epică, care să îi garanteze că ceea ce va face și va lăsa mai departe va fi veridic, va stârni emoție, nu alcătui un *proces verbal*, document redactat de funcționari și chiar de istorici”.

Înțelegem, așadar, că Vasile, Grigore și Marta erau frați, fii ai lui Simon. Ei, împreună cu soții, cu fiii și

nepoții, cu celelalte rude prin alianță, întregesc în roman ceea ce am putea numi fără tăgadă clanul Erden.

Distinct, Eva Evian este o femeie frumoasă și grațioasă, o basarabeancă vanitoasă, care se vrea o vedetă a vremii, purtând însă cu ea veșnicul regret că n-a avut șansa să fie o artistă cu faimă. Este însă patroană de club monden și de salon de modă, este femeia-spion care la senectute se laudă că pe vremuri purta microfoanele ascunse în broșa cu diamante și în portțigaret și nu a avut niciodată cianură în plomba măselelor. L-a cunoscut îndeaproape pe ofițerul SS Abell Winzer, ba chiar au fost iubiți. Legătura ei sentimentală cu Abell, imposibilă în condițiile jocului său dublu, dezvoltă trăiri care se vor perpetua până la capătul vieții, rămânând și pentru Abell reperul mării sale iubirii. Motiv pentru care, tot la senectute, pe lângă faptul că frecventează practici ocultiste prin care spera să afle dacă iubitul ei Abell mai trăiește, visa și pomenea adesea de „sampania roz” pe care o bea pe vremuri cu acesta, ea – rusoaică prin „adopție” bolșevică, el – fascist din convingeri proprii. În volum o întâlnim pe Eva și în postura de fantomă a feminității, despuată uneori de sentimente.

Pe parcursul narațiunii întâlnim, desigur, și alte personaje care, deși nu fac obiectul unor prezentări detaliate, aduc culoare narațiunii: Barbu – fiul Emmei și a lui Grigore Erden, doctor, fără atracție pentru profesie, căzut în patima beției. Soția sa Rita, și ea un personaj șters. Bogdan – fostul soț al Catalinei, bărbat de care se despărțise, dar cu care se mai afla încă într-o „relație civilizată” ș.a.

Între unele personaje există relații tensionate sau puternic controversate. Cea mai ciudată dintre ele pare a fi cea dintre Abell Winzer – fascist convins, și Eva Evian – colaborantă sovietică. Destul de tensionate par a fi și relațiile dintre avocatul Grigore Erden – naționalist feroce, și Emma, soția sa, sora hitleristului Abell, sau cu fratele lui, Vasile Erden, cel care, după ce a făcut prizonieratul în Siberia, a devenit colaborant comunist pe meleagurile natale. Un fenomen asemănător se petrece și cu Ioan Deleanu, soțul Martei Erden, care va sfârși, mai târziu, cam în același mod.

Așadar, personajele, toate bine alese și, mai ales, bine profilate, sunt astfel expuse încât să ofere cititorului un prilej deosebit de a descoperi multe trăsături specifice, parte dintre ele exclusive, deosebit de influente, inspiraționale și persuasive. Ca într-o veritabilă fabulă, reliefarea însușirilor personajelor este în acest roman esențială, iar autoarea a acordat o deosebită atenție acestei componente a creației sale. Mai mult, Melania Cuc s-a străduit să creze eroi raționali, dominați de dorința cunoașterii de sine și a lumii din jur și acut însuflețiți să-și expună experiențele trăite. Eroii trăiesc sub imperiul unei nostalgii ce îmbracă imaginea unei lumi scufundate, cel mai probabil o lume din care se vrea cu dinadinsul să se propage reîmprospătarea memoriei.

Eva este seducătoare, fascinantă prin spiritul ei volubil și adorabilă în conversație, Catalina este mai mereu austeră, rece și severă cu ea însăși și cu sarcina la care s-a angajat. Avocatul Grigore Erden, cel mai cultivat și manierat om din spița Erden, manifestă și el pe alocuri o personalitate ba egoistă, ba lipsită de sensibilitate și compasiune. Trecând însă peste convingerile lui naționaliste, este, totuși, un venerabil apărător al onoarei clanului

Erden, ține mult la cei din familia sa, dominându-i prin înțelepciune și educație aleasă.

Abell apare adesea în postura de mare seducător, dar sedus el însuși de propriile-i convingeri cu care reușește să-i intimideze și să-i descurajeze pe cei din jur... El este cel cu mintea întunecată, cu obsesii incompatibile cu cei dragi lui, cu dorința obsesivă de a se impune, de a-și demonstra superioritatea prin difuzarea unor idei despre care toți cei apropiați cred că nu-i aparțin. Același Simon Erden, moralistul propriei sale familii pe care a păstorit-o un amar de vreme, răspunde cu un dispreț total la aberațiile fără margini pe care le emană tânărul Abell convertit în fascist: «„Iartă-l, Doamne, că nu știe ce spune!”, zise Simon Erden și, ridicându-se în picioare, de pe lavița de lemn, își făcu cruce mare, apoi scuipă cu dispreț la doar un lat de palmă de studentul cu haine nemțești.»

Catalina, mai cosmopolită, se „întreține” uneori cu ChatGPT-ul, robotul al cărui inteligență artificială o determinase ca uneori să-l ia în seamă. De fapt, în singurătatea ei, constată că nici nu-i prea putea lipsi, căci ChatGPT-ul „era dispus să dialogheze cu ea la orice oră din zi și din noapte”. Cu toate acestea, manifestă o oarecare sfială pentru această mașinărie, „îi era teamă că de acolo încolo va fi inutilă pentru ea însăși și pentru societate. Nu mai vedea niciun sens să gândească, să scrie, dacă toate acestea le putea face binișor până și o mașinărie.” Căci, „Pe moment, Catalina simțea nevoia să-și confirme că e vie, că are creier și inimă; vorbea tare, cu furie, de parcă s-ar fi răfuit, nu cu Dumnezeu, ci cu Diavolul. Dar pentru a-l alunga în pustiuri pe Michiduță, existau rugăciunile, tămâia, mirul, semnul crucii, pe când în confruntarea cu Inteligența Artificială, ea, fiica-omului, nu ar avea nicio armă cu care să câștige războiul.”

În truda ei permanentă cu proiectul pe care îl îmbrățișase, Catalina „adunase în apartamentul acela modern maldăre de documente mai mult sau mai puțin oficiale, acte care vorbeau despre război și despre foamete, despre boli incurabile, muncă silnică, bombe, crime, înșelătorii și dragoste în disperare. Erau documentele fraților Vasile și Grigore Erden, erau și scrisorile de front ale tatălui ei, Ioan Deleanu, erau chiar și poveștile nescrise cu care crescuse, se maturizase, și pe care își propusese să le clarifice mai înainte de-a avea vârsta când psihiatrul i-ar putea zice că are Alzheimer. Toți bătrânii din familia ei muriseră cu mintea întreagă, de ce i-ar fi teamă?”

Dincolo de firul narațiunii întâlnim multe mărturii istorice: ipostaze despre război, momente de pe frontul de est, dar și cel din vest, viața unor prizonieri de război români deportați în Siberia, prizonieratul de la minele din Donbas, confruntările de luptă de la Odessa, axele Chișinău - Tiraspol, Odessa - Constanța la vremea războiului, despre Dictatul de la Viena din 1940 și despre invazia lui Horthy în Ardealul de Nord, despre secvențe memorabile de spionaj și multe altele.

Dar mai întâlnim în volum și numeroase locuri minunate, diferite obârșii, obiceiuri și datini (obiceiuri de nuntă, obiceiuri religioase, logodnă, înmormântare), întâlnim frumosul și inconfundabilul grai ardelenesc impregnate, pe alocuri, cu săsisme și maghiarisme de circumstanță, o mulțime de eroi colaterali care (re)întregesc un peisaj de basm localizat și „onorat” prin expresii de genul „peste Munte”, „sub Munte”, „la Munte”, „din Munte” etc., mereu „Munte” cu literă mare, ca pe un res-

pect deosebit purtat meleagurilor în care sunt plasate majoritatea întâmplărilor din roman. Brașovul, de pildă, este pomenit adesea cu sintagma „orașul de sub Munte”. Asta doar ca exemplu concludent, pentru că suntem convinși că ar fi fost mult prea jenant ca acest oraș să fie numit în carte, așa cum s-a trezit că a fost botezat el la un moment dat al istoriei, cu idioata denumire de Stalin: „Orașul de sub Munte primise numele comunistului sovietic”.

Documentația cu care Catalina își va construi cartea mult râvnită este asigurată în primul rând de mărturia celor din familia Erden, de o serie întreagă de materiale recuperate, în special rămase de la frații Vasile și Grigore Erden, scrisorile de pe front ale tatălui ei Ioan Deleanu, dar și de la Abell însuși care, încă de la retragerea de pe frontul de lângă Odessa, trimisese prin ordonanță, spre păstrare, surorii sale Emma, câteva lăzi cazone cu obiecte și înscrisuri personale. Însăși mama ei, Marta, „adora să povestească despre vremurile pentru care nu prea mai existau martori”. Dar Catalina își verifică la modul profesionist fiecare informație „din trei surse” precum fac jurnaliștii, contactează numeroase alte persoane de la care obține confirmări și informații reîntregite.

În stilul care cred că o caracterizează pe autoare, spre final povestea devine de-a dreptul halucinantă, căci ceea ce părea că e doar o biată umbră legată de faptul că Abell mai trăia încă, se transformă mai întâi într-un vâl sumbru, apoi într-un spațiu larg al umbrelor nesfârșite aflate într-o perpetuă mișcare, în care până și dimensiunile umane dispar sau sunt contopite în dialoguri bizare, într-un fel de prăbușire în abis. Oniricului pune stăpânire pe tot, dar descoperim repede că, în fond, asta a fost și intenția autoarei, întrucât nu e nimic rău să ermetizezi un pic povestea, să-i sporești misterul, prin inserția unui fir epic tulburător în covorul de aur al narațiunii. În fond, întreaga poveste este una tulburătoare, de un dramatism generos, nu neapărat facilă unei percepții imediate.

Simțind nevoia unei deslușiri asupra ființei care poartă firul roșu al povestirii, înspre final, odată intrați într-un nou și halucinant itinerariu epic, autoarea intervine cu lămuriri: „Catalina nu era filosof, nici poet, era o femeie practică, un fel de cercetător al unui segment din istoria care o interesase pentru a afla de unde venea, cine era, de aceea umblase prin arhive prăfuite, prin cotloanele cu amintirile marilor mutilați de război, dar și prin locuri pur-imaginare, pentru a găsi spațiul ereditar ce-i aparținuse în ancestral familiei sale de sânge și nu numai”.

Dar oare ce-ar mai însemna literatura dacă nu am avea, măcar prin ea, și o tolerantă deschidere spre irațional? Cu toate „împlinirile” în privința evoluției proiectului său, Catalina tot își mai arăta neîncrederea și suspiciunea. De aceea, revelațiile sale din visurile pe care le „trăiește aieva” devin acute, o tensionează și o face să-și „asigure” singură un fantastic final de poveste: „Nu crezuse că Abell Winzer, suspectul pe care îl căutase toată perioada de documentare a cărții sale, îl căutase prin arhivele cu dosarele criminalilor de război și în amintirile spioanei Eva Evian, dar mai ales în gesturile Emmei Erden, el, pe care toți aproape îl crezuseră a fi mort, era acolo, un oarecare supus la boli și durere”.

Abell părăsește lumea după un veac de trai, fără însă a-și mărturisi păcatele. Ne-am putea întreba, pe bună dreptate, care sunt adevăratele păcate ale domnului

Abell? Desigur, cel mai mare, cel dintâi, i-am putea zice, este cel legat de convertirea sa spre fanatismul de inspirație fascistă, păcat în care a căzut încă de pe vremea când era student la Berlin, mai precis în perioada de largă răspândire a doctrinei naziste, perioadă când tânărul ardelean începe să-și facă prezența printre ofițerii români din preajma mareșalului Antonescu, dar și printre ofițerii germani din preajma lui Hitler. Așadar, cel mai mare păcat ar fi cel legat de îmbrățișarea unei doctrine falimentare, pentru care aproape întreaga familie îl blamează, îl repudiază. Este, pesemne, și motivul pentru care întregul său trecut va deveni peste ani susceptibil de păcate.

Destinul lui Abell însă nu este unul liniar, aplatiizat, marcat doar de această latură de neiertat a rătăcirilor sale prin viață. Eva Evian îi fusese iubită o vreme, dragostea lor terminându-se printr-o despărțire abruptă unde pe litoralul Mării Negre, la vremea când nemții și acoliții acestora treceau prin degradingolada retragerii în urma pierderii marelui război cu care îngroziseră întreaga omenire.

Catalina însăși decide să-și abandoneze meseria de jurnalist, pentru a-l căuta peste tot pe eroul ei obsedant, pentru a-i afla ultimele gânduri după ce a rătăcit prin lume decenii la rând după povestea cu războiul: iluzionându-se că, în sfârșit, l-a găsit pe Abell Winzer, eroul de care ajunsese să fie obsedată în căutările ei nesfârșite, în persoana cuiva ce purta exact același nume și avea câteva caracteristici comune, se angajează ca asistent personal la consorțiul acestuia din Germania. Catalina știa bine că Abell, deși toată viața nu fusese decât un soldat, avea o obsesie personală: astronomia și astrologia. Și asta din cauză că, de tânăr, Abell „era tot mai convins că se născuse sub semnul stelei ce avea să îl călăuzească către un țel glorios. Învăța medicina, dar era pasionat de astronomie și făcea mereu legătură între numele lui de botez, Abell, și constelații. Visa, credea în Steaua sa la propriu.”

În fapt, Catalina căpătase o obsesie pentru Abell, personajul din viața ei pe care îl cunoscuse doar în trecere: „A doua zi nu își explică de ce îi apăruse omul acela în vis. Poate că se gândise la el, dar nu ca la un om din carne și oase, ci ca la un personaj interesant, controversat chiar”. Însă bătrânul avocat Grigore Erden are grijă să-i atragă atenția, în legătură cu cumnatul lui Abell Winzer-Vieru, că, de fapt: „- Nu a fost vis. Abell chiar ne *bântuie*. Vrea să lase pe capul nostru vina și păcatele lui personale”.

Catalina trăia o mare dilemă: „Abell, oaia neagră a familiei. Numele lui coincidea cu cel al patronului cu care tocmai semnase contract, se angajase să-i fie asistent personal în următoarea perioadă a vieții sale. Realiza că, astfel, își pierde libertatea. Care libertate? Se întreba și zâmbea în timp ce așeza în portmoneu bancnotele cu care mai rămăsese după ce achitase taxele curente, biletul de autobuz”.

Așadar, obsesia ei pentru acest personaj comportă profunde emoții, trăite sau visate de eroină: „Catalina era tot mai convinsă că fostul ofițer Abell Winzer, deși fusese dat pe Lista dispăruților din timpul retragerii trupelor române și germane din Odessa, în ziua de 23 martie 1944, el nu murise. Trăia undeva. Ascuns sau la vedere, nici nu mai conta pentru istoria mondială, care, oricum, a prescris și se prefăcea că a și uitat crimele de război. Nici pentru istoria de familie, extinsă sau ba, nu mai era de-

mult un *caz*. Abell Winzer era important doar pentru biografia sa personală”.

Exact această obsesie o va îndrepta spre acel iluzoriu Abell Winzer din Germania pe care va vrea să-l (re)cunoască, întru liniștea sa spirituală. O explicație fantasmagorică, precum o nebuloasă, va veni chiar din partea acestuia: „Niciodată nu am iubit o femeie mai mult decât mi-am iubit Steaua. Și tu crezi că sunt nebun? Chiar am o Stea, ea nu există încă în cataloagele astronomice! Când am ieșit din lichidul amniotic, steaua aceea a luminat pentru prima dată pe boltă, a văzut-o și moașa, și toți cei din casa noastră, mai puțin mama. Mama leșinase și toți au crezut că era moartă. A doua zi, mama mă alăpta, mă purta în brațe. Nu știu, nu îmi amintesc să îmi fi cântat la leagăn. Se spune că nou-născuții nu au amintiri. Eu am. Multe, foarte multe și clare. De ce? Pentru că eu am venit aici bătrân, din galaxia veche de miliarde de ani. Eu sunt un fir de colb de stele. De aceea, vezi, eu nu am dreptul să judec, să dau sentințe. – Steaua mea *se va numi ABELL*”.

După toate cercetările febrile și fanteziste ale Catalinei, Abell se stinge din viață la proprietatea sa din Germania zilelor noastre, chiar la aniversarea vârstei centenare.

Până la urmă, romanul Melaniei Cuc reflectă o lume oarecum insolită, aflată la marginea fragilității și incertitudinii, dar atractivă și plină de farmec. Talentul cu care Melania Cuc reușește să te țină captiv în propria lectură este deja binecunoscut. Eu personal i-l recunosc aproape în toate scrierile sale care mi-au căzut în mână.

Pe ansamblu, scrierea Melaniei Cuc este una fascinantă și tulburătoare. O povestitoare care, abordând frontal un psihologism împins până la limitele de sus ale inocenței și/sau culpabilității, ne dezvăluie din minunata sa tolbă lucruri stranii, dar de o uluitoare frumusețe și gingășie.

Judecând după titlu și făcând corelația cu subiectul captivant al cărții, am putea crede că o soluție ca oamenii să-și găsească sensul propriei existențe ar putea fi aceea de a se elibera din vis, de a-și dori la un moment dat ca acesta să se disipeze și să dispară în neant. Totuși, în pofida acestei tentații, lupta fantastică cu visul e necesar să existe în fiecare din noi.

Cartea Melaniei Cuc este, în parte, și un rechizitoriu în dosarul războiului. Dar nu numai. Ea ne vorbește despre realități convingătoare, accentuând și mizând pe un realism crud, din care lasă să se scurgă viața adevărată, plină de autenticitate socială și psihologică. Dar putem descoperi, totodată, și câte ceva din ineditul vieții, putem „revedea” viața și ca o mare necunoscută, putem fi incitați de reflexele umbrelor, de angoasele unor personaje, de fulgurații de tot felul.

Dar o carte vorbește și singură, iar dacă o veți citi, veți recunoaște asta din plin! Paginile romanului oglindesc, surprinzător de exact, satisfacția mea finală, pentru care nu pot decât să aduc recunoștință harului pe care îl poartă cu ea, la fiecare pas, Melania Cuc.

Am o vorbă și tind s-o spun cu curaj acum, după lectura acestui roman: este o carte care trebuie sărbătorită!

Notă:

1. Petre Rău – „*Portretul cărții românești*”, Editura InfoRapArt, 2011

Elena M. Cîmpan, în slujba cuvântului

Icu CRĂCIUN

Deși este originară din Bucovina, satul Lucăcești, Elena M. Cîmpan s-a ardenenizat odată cu descălecarea sa în Bistrița, ca profesoară de germană și română la Colegiul Național *Liviu Rebreanu*, iar mai apoi ca inspector școlar al județului Bistrița-Năsăud. Din 2012 este membră a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Sibiu, din 2018, președintă a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România, Filiala Bistrița-Năsăud, iar din 2008 și până în

2018 a fost președinte al Societății Literare *Conexiuni*. Cartea sa de vizită este demnă de admirat: până în prezent a publicat 14 volume de poeme, 3 de critică literară, 2 de eseuri, 5 volume în calitate de diarist, un volum de proză scurtă și 4 volume de publicistică. A tradus din limba germană: *Gioconda Belli*, *În culoarea dimineții*, *Cinci poeți germani* – Ulla Hann, Helmuth Opith, Nora Gamringer, Volker Zumbrink și Barbara Kohler, apoi, volumul *Mirarea din cârlig a peștelui* de Kajo Scholz.

Dacă s-ar alcătui un dicționar-antologie al personalităților feminine din județul Bistrița-Năsăud, cu siguranță că Elena M. Cîmpan ar ocupa un loc de frunte.

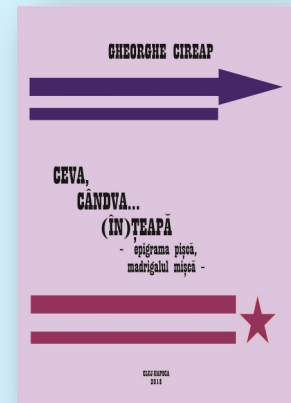
Anul trecut (2022), domniei sale i s-a tipărit cel de-al 15-lea volum de poeme, pentru toate gusturile, intitulat *Vara genunchiului stâng* (Editura *Ecou Transilvan*, Cluj-Napoca). În pofida faptului că poartă un titlu supra-realist, cartea aceasta cuprinde poeme de substanță, scrise mai cu seamă în perioada covidiană, când atitudinea contemplativă față de lucrurile mărunte, simple, obișnuite, împerecheate sau desperecheate, capătă noi valențe și simboluri. Realitatea glisează ușor spre poveste, spre epic, iar concretul cotidian coexistă cu gestul transfigurator. Autoarea a renunțat la clișeele poetizante, a evitat stridențele de vocabular, teribiliste, lirismul său confesiv dialoghează cu sine însăși, căutând a se înțelege mai bine și mai profund; poemul în sine este bine strunit. Introspecțiile sunt niște stări ascunse, abia perceptibile, ale solitudinii și neliniștii interioare, doar gândurile – „far nes-tins” – ale unor îndrăgostiți „se împăcau bine./ se recunoșteau, se luau de mână/ Și traversau nestingherite văzduhul”, până „Dincolo, în lumina cea mare”, amestecân-

du-se „În pauze lungi și încăpătoare”; de obicei, comunicarea interumană este imposibilă (vezi *Scheletul din debara*), autoarea ar conversa mai degrabă cu păsările cărora le înțelege graiul (*La sfat*). Evocarea se împletește cu reflecția în privința rosturilor ființei umane (a se vedea poemul *Cartea de identitate*). În această lume fluctuantă, supusă efemerului, poeta își fixează secvențe de timp și de trăire, cu esența lor simbolică, cu universul imaginar propriu, făurindu-și o mitologie proprie în care cuvântul freamătă de pulsațiile vieții. Doar ea, Poezia, o salvează pururea de această societate toxică: „Scriu versuri, și poezii, și strofe./ În fiecare zi, așez la temelie câte un gând./ Câte o melancolie, o nebunie./ Până ce într-o zi, ea, floarea florilor./ Îmi va spune: / Nu mai vreau, numai pot/ Să absorb atâta poezie./ Am destul, ia și tu o pauză mai mică./ Dar glasul acesta/ Încă nu a venit...” (*Din balcon, privind la florile verii*); după cât suntem de mici și de neînsemnați în raport cu viața și moartea, avem nevoie de Poezie, ca „sarea în bucate”, ca de apă și aer, poeta fiind pregătită să numească până și anii săi „cu nume de poezii” pe drumul smereniei și ispășirii. Cu poezia îți învingi teama și singurătatea; ființă pluvială, poeta dialoghează cu lucrurile din preajma sa (*Memoriile unei măști*), le întrupează, „aerul se îmbolnăvește, se descompune, clădirile, copacii și norii au febră”, într-o „rătăcire blândă”, hainele unui cuplu „se îmbrățișează în tăcere”, rochia de mireasă „gândește”, alteori se metamorfozează într-o carte, dar, după ea, „idealul/ Nu mai este să ajungi în manual./ Ci la anticariat...” (*Anticariat*), câteodată, nemulțumită în lumea în care trăiește, invocă instrumentele vechi, biblice: alăutele, chimvalele, harpele (*Ca o alăută*), face lucruri casnice, undă florile la primele ore, când regnul animal și cel floral încântă ochiul omului. „Ce dor de viață la primele ore!/ Ce dor de moarte la finalul zilei!” izbucnește la un moment dat, sătulă de tehnologizare, mulțumindu-se să vadă ziduri, pomi cu frunze căzute, alei pustii, fiindcă a sărbezit comunicarea între ființele umane (*Lume în retragere*); de aici, probabil, nostalgia după anii copilăriei, după vârsta inocenței (*Rujul verde care se face roșu*), după ninsorile de altădată, după peisajele din satul copilăriei cu colindele sale arhaice când se bulgărea cu „bulgări din amintire/... Ca doi copii”; setea de puritate, de inocență este molipsitoare; din bogata colecție de ceasuri de acasă, doar cel moștenit de la tatăl său îi „ține de cald” (*Ceasurile*) și, de aici, respectul pentru cei dragi, dispăruți „De teamă să nu strivească gândul celor rămași” (*Capela*). Muntele, copacul, stelele, Pământul, animalele, fiecare cu înzestrările sale de neuitat, își cântă pe rând condiția, iar la urmă, oamenii, bărbați, femei, copii, cu poeziile lor frumoase, aplaudați cel mai mult, pentru ca, în final, să intervină mirarea: „O întrebare își caută răspuns:/ Cine erau cei care aplaudau?”. Standardizarea și tehnica îi provoacă neîndemânarea, „Dar/ când vine vorba despre cărți” le alege dintr-o privire (*Neîndemânatică*). Iată încă un motiv ca în volumul acesta să se facă aluzii, mai mult sau mai puțin subtile și insidioase, la arta care înobilează, la amintirile lui Creangă, la muzica lui Enescu, filozofia lui Cioran și Noica, poezia lui Eminescu, Coșbuc, Bacovia și Nichita Stănescu, proza lui Rebreanu și Preda, viața și opera lui Goethe, scrisorile lui Octavian Paler sau picturile lui Michelangelo, fiindcă pictorii, muzicienii și scriitorii (în special poeții) sunt primii chemați să primească lumina.

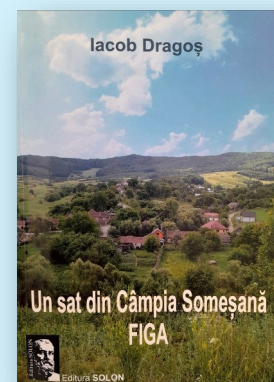
În lumea asta în derivă, cu cimitirele neîncăpătoare, în care „adevărul e nevăzut”, „Când totul în jur e fisurat”, „Se văd fisuri în lună, în noapte, în soare și-n zi./ Fisură în anotimpul/ Ce nu mai e cum a fost”, în piatră, în gând, „în vorbele noastre dulci”, până și liniștea e „fisurată de teamă”, somnul „de-un vis”, copacul „de-un dor”, concluzia fiind că „toți oamenii au dreptul/ O dată în viață/ să aibă luna lor pe cer” (*Luna*), cu alte cuvinte să viseze, „să-și bea amintirile în loc de apă”, „cu fotografiile cu zimți” sau „frunze galbene, mari, crestate”, „unii cu vise, alții cu trăiri” (*Jumătatea în care plouă*), deși, după autoare, timpul „e de multe feluri./ Unii spun că nici nu există./ Doar oamenii îi dau importanță/ Și se raportează la el/ Ca la o nemărginire de ceas...”.

Poetă de certă vocație, cărțile Elenei M. Cîmpan sunt adevărate terapii împotriva oftatului și a mizantropiei, deoarece, citindu-le, duhul împăcării și al luminii pătrunde în inima lectorului, îndemnându-l să-și curețe gândurile și sufletul.

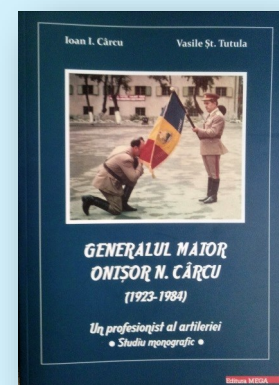
Cărți primite la redacție

Gheorghe Cireap, *Ceva, cândva... (în)țepă*, Editura Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2018

Iacob Dragoș, *Un sat din Câmpia Someșană - Figa*, Editura Solon, Bistrița, 2019

Ioan I. Cârca, Vasile Șt. Tutula, *Generalul maior Onișor N. Cârca (1923 – 1984)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2017

Memoria Năsăudului în paginile unei cărți monografice

Mircea DAROȘI

„*Simboluri istorice și culturale ale orașului Năsăud*” este o carte apărută în luna octombrie 2023 la Editura „Ecou Transilvan” din Cluj-Napoca și poartă semnătura doamnei Floarea Pleș, una dintre cele mai reprezentative personalități ale Astei din „orașul academicienilor”. Prefața cărții intitulată „Arhitectura bunului gust” este semnată de scriitorul Menuț Maximilian, directorul cotidianului „Răsunetul”, care apreciază valoarea incontestabilă a lucrării și o felicită pentru efortul depus. Un „Cuvânt înainte” îl atașează cărții prof. Ioan Seni, iar Ana Vaida dă culoare acestei scrieri prin esul „O Doamnă a Năsăudului”. Pe ultima copertă se află o sinteză cu rezonanțe biografice din viața autoarei, dar și reale aprecieri de ținută morală, venite din partea editoarei Nadia Fărcaș de la „Ecou Transilvan”: „Doamna Floarea Pleș este o floare rară a prieteniei nedisimulate, o femeie sensibilă, un suflet minunat și pur, un înger pe pământ. Autoarea rămâne un model de verticalitate și altruism, demn de urmat de către generațiile care ne vor urma”.

În cartea doamnei Floarea Pleș, cuvântul și imaginea se întregesc într-un mod armonios, devenind aspecte complementare ale aceluiași mesaj. Cititorul are posibilitatea să-i cunoască mai bine conținutul și să identifice aspectele culturale ale acestui spațiu istoric. Este o carte documentară, o monografie în toată puterea cuvântului, în care fotografiile și picturile prezentate au rolul de a pune în valoare simboluri din trecutul orașului de altădată. E vorba despre clădiri vechi, case de locuit, instituții publice cu vechi tradiții culturale sau obiective istorice, despre existența cărora amintesc doar documentele de arhivă. Unele construcții mai există și astăzi, altele au dispărut ori sunt necunoscute de generația actuală, pentru că au căpătat o altă destinație, sau pur și simplu sunt uitate. Ele fac parte din ceea ce numim „Memoria Năsăudului” pe care autoarea vrea s-o aducă în actualitate.

Informațiile documentare au și o valoare sentimentală, mai ales acelea care vorbesc despre spațiile școlare în care s-au pregătit atâtea generații de copii din rândul cărora s-au ridicat numeroși oameni de seamă cuprinzând aproape toate domeniile vieții sociale. Este vorba despre școlile năsăudene ale căror construcții mai dăinuie și astăzi: Liceul „George Coșbuc” (azi, Colegiul Național „George Coșbuc”), „Școala Normală de Învățători” (azi, Școala Gimnazială „Mihai Eminescu”) și Liceul Silvic (azi, Liceul Silvic „Transilvania” Năsăud).

Unele fotografii scot în evidență și câteva case de locuit, precum cea a lui Virgil Șotropa sau chiar propria casă a autoarei. Nu sunt uitate nici bisericile orașului Năsăud, acele sfinte lăcașuri de comuniune și rugăciune, care au păstrat vie credința și cultura neamului românesc. Domeniul sanitar este reprezentat prin Policlinica și noul spital „George Trifon”, care de-a lungul vremii a cunoscut o permanentă modernizare. O clădire veche, care mai dăinuie și astăzi, este Biblioteca Academiei Române - Filiala Năsăud,

de pe strada Grănicerilor nr. 41. Nu lipsește nici clădirea Primăriei din Năsăud, construită în stil eclectic la începutul secolului al XIX-lea, astăzi modernizată, dar păstrându-și vechea arhitectură exterioară. Cea mai impunătoare construcție care domină imaginea orașului este Catedrala „Sfântul Nicolae” care datează din anul 1880. În același registru al construcțiilor este înregistrată Casa de Cultură „Liviu Rebreanu” pe frontispiciul căreia au fost așezate cândva nouă muze ale artei, pictate de către regretatul profesor de arte Nechifor Someșan. Din motive mai puțin cunoscute, ele au dispărut în 2012, odată cu renovarea clădirii. Floarea Pleș a păstrat această fotografie și a pus-o în paginile cărții. Centrul de cultură este străjuit acum de busturile: Veronica Micle, Liviu Rebreanu și Adrian Păunescu, personalități pentru care, în fiecare an, de „Ziua Culturii Naționale”, se adună aștrii din zonă să-i omagieze.

În paginile acestei cărți se mai găsesc și alte obiective sau locuri emblematiche despre care se pot afla informații interesante: Stația de radiofrecvență din care se transmiteau, prin difuzoare, știrile în 18 localități, Banca Aurora, construită în stil vienez, cascada de la Bărduț, Puntea suspendată de la Lușca, Podul de lemn acoperit din Jidovița etc.

Autoarea folosește fotografiile din arhiva personală, altele le-a primit de la prieteni sau cunoscuți, pe care le-a încadrat în texte bine structurate, dovadă că stăpânește stilul științific, având o reală capacitate de analiză și sinteză, știe să discearnă elementul semnificativ de cel mărunț, construiește o frază cursivă și atractivă, dând culoare textului său. Floarea Pleș are și o bogată experiență jurnalistică. O mare parte a materialelor prezentate în carte au fost publicate în cotidianul „Răsunetul”, în revista „Astra Năsăudeană”, dar și în alte ziare și reviste din țară.

Petru a da un aspect cât mai complet lucrării sale, apelează și la picturile lui Nechita Bumbu din Nepos, considerându-le adevărate valori artistice și documentare. Dar cine este Nichita Bumbu? În presa vremii este cunoscut cu numele de „pictorul verde”, apelativ care vine de la culoarea ce predomină în majoritatea tablourilor sale. Este un pictor realist, înzestrat cu un talent nativ, fără studii de specialitate, un autodidact, pentru care această artă a devenit o mare pasiune. Textul cărții este însoțit de multe tablouri realizate de acest pictor care a poposit de nenumărate ori pe străzile Năsăudului pentru a imortaliza clădiri vechi cu arhitecturi mai puțin cunoscute.

Prin acribia cercetării, a conținutului, stilului și temei abordate, cartea este o monografie de mare ținută, care vine să aducă informații inedite necuprinse în lucrările de acest gen ale altor autori. Bogăția de imagini în alb-negru și color dau cărții un aspect atractiv, având o grafică de excepție. Pentru efortul neprecupețit pe care l-a depus, Floarea Pleș merită toate laudele și aprecierile comunității în care trăiește, purtând cu mândrie Titlul de Cetățean de Onoare al Năsăudului, oferit de Primăria și Consiliul Local al acestui oraș.

Cine îl cunoaște pe istoricul și criticul literar Iacob Naroș și este familiarizat cu opera sa, descoperind ultima lui carte editată, va considera firesc ca și noua apariție să trateze biobibliografia marelui romancier Liviu Rebreanu, asta pentru că nu îi este străină pasiunea autorului măierean devenită, am putea afirma, obsesie admirativă pentru universul Liviu Rebreanu.

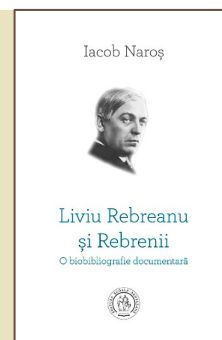
Cartea pe care ne-am propus s-o semnalăm (*Liviu Rebreanu și Rebreonii. O biobibliografie documentată*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023, 268 de pagini) este a treisprezecea din palmaresul literar al lui Iacob Naroș, dintre cele treisprezece, socotind-o și pe cea de față, opt tratează viața și opera întemeietorului romanului românesc modern, al cărui titlu îl reținem: *Nume proprii în opera lui Liviu Rebreanu* (debut editorial, 2010), *Romanele lui Rebreanu* (2012), *Romanele lui Rebreanu* (ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2013), *Rebreanu în Mileniul III* (2014), *Liviu Rebreanu și Cuibul visurilor* (2016), *Liviu Rebreanu și proza scurtă* (2019), *Liviu Rebreanu și noua critică* (2021 – volum premiat în cadrul Festivalului Național de Proză/Saloanele „Liviu Rebreanu”, ediția XXXIX, din același an). La acestea se adaugă zeci și zeci de articole pe aceeași temă, Liviu Rebreanu, apărute în diverse reviste literare.

Primele trei capitole dintre cele opt care acoperă mai bine de jumătate din volum sunt dedicate neamului rebrenilor și părinților marelui scriitor, Ludovica (fostă Diuganu, „care se trăgea dintr-o familie a unor vechi cărturari ardeleni”) și Vasile („primul din neamul rebrenilor cu știință de carte”, „coleg de liceu, de clasă și de bancă cu marele Coșbuc” și posibil învățător al fiului său Liviu), din care reies amănunte despre înfățișarea și conduita celor care i-au dat viață.

Capitolul patru, intitulat „Primul născut Liviu, *Alfa* după mamă”, se întinde de-a lungul a peste șaiszeci de pagini și ne pune în temă cu o multitudine de informații despre cel născut la Târlișua într-o seară în care „a fost o formidabilă ploaie de stele”, despre „Cuibul visurilor” (localitatea Maieru, din județul Bistrița-Năsăud), unde Liviu „a trăit cele mai frumoase și mai fericite zile ale vieții” sale și de unde a plecat, „cale de cinci ore cu trăsura”, plângând amar, spre liceul de la Năsăud, despre elevul de la Năsăud, unde, recitând *El-Zorab*, „a debut ca artist cu succes și mari emoții”, liceu care i-au dat „primele îndrumări de literatură românească”, și de la Bistrița, în anii în care Liviu „a fost cuprins și de sentimentul primei iubiri”, de la Școala Superioară de Honvezi din Sopron, Ungaria, unde s-a apucat să scrie „piese de teatru, cu predilecție drame sumbre și sociale”, și despre studentul de la Academia din Budapesta, în anii în care se produce publicarea, sub pseudonim unguresc, a unei povestiri într-o revistă din capitala Ungariei, după cum însuși marele Rebreanu mărturisește. În continuare, tot în acest amplu capitol, îl găsim pe Liviu Rebreanu (Rebrean Oliver) în ipostaza de militar în armata cezaro-crăiască, timp în care a început să scrie „dar colonelul l-a sfătuit să se lase de scris pentru că nu se cade ca un ofițer notat excelent să se ocupe cu... fleacuri”. În „Liviu și Prislopul Năsăudului” ne sunt oferite câteva date despre scriitorul plecat de pe plaiurile someșene, care, renunțând la uniforma militară, a ocupat, timp de doi ani,

O nouă carte despre Liviu Rebreanu

Leon-Iosif GRAPINI

funcții mărunte în Măgura Ilvei, Nimigea și Nepos, ani importanți pentru parcursul său literar, întrucât „a cunoscut îndeaproape țărănul, a citit literatură română și nu numai” și s-a pregătit pentru călătoria sa „La București”, cum se intitulează următorul subcapitol. În cele ce urmează, Iacob Naroș ne ține la curent cu „Popasul lui Rebreanu la Craiova”, „Rebreanu și proza scurtă”, „Rebreanu – cronicar teatral” și „Între publicistică și proză – șapte ani de acumulații”. Capitolul se încheie cu prezentarea pe scurt a lui Rebreanu în calitate de președinte al Societății Scriitorilor din România, de director general al teatrelor și de academician, precum și a celor trei reviste literare conduse de acesta: *Mișcarea literară*, *Gazeta literară* și *România literară*.

Ultimele patru capitole sunt dedicate lui Emil Rebreanu, a cărui soartă tragică este preluată de Liviu Rebreanu în romanul psihologic, de război, *Pădurea spânzuraților*, lui Tiberiu Rebreanu (*Omega* familie), a cărui biografie este prezentată „în fugă” de autorul măierean, soției Fanny și fiicei Puia (cea care a avut ca nași de cununie pe „Iuliu Maniu și Elena Coșbuc, văduva marelui poez”), capitole în care găsim câteva „aspecte demne de reținut din viața” acestora, în penultimul, „Rebreonii cuprinși între *Alfa* și *Omega*”, fiind înșiruiți, cu prezentarea succintă a vieții acestora, cei doisprezece copii pe care i-a avut Ludovica, născuți între primul, Liviu, și ultimul, Tiberiu, dar și trei „personaje noi”, soțul unei nepoate și doi cumnați ai marelui scriitor.

De precizat că fiecare capitol și subcapitol este însoțit, de cele mai multe ori din abundență, de „Note și comentarii”, ceea ce dovedește că istoricul literar Iacob Naroș este un împătimit căutător prin arhive și că a citit aproape toate cărțile ce s-au scris despre Rebreanu.

În *Addenda*, găsim o utilă „Cronologie – Liviu Rebreanu și ai săi”, care începe cu anul 1799, când s-a născut Ștefan Diugan, străbunicul pe linie maternă, și se încheie cu 1944 (1 septembrie), dată la care se stinge din viață autorul romanelor *Ion* și *Răscoala*; o bibliografie generală bogată și un „Album foto” cu peste cincizeci de fotografii preluate din mai multe surse, precizate, de către muzeograful Viorel -Daniel Partene și înfățișate publicului în cadrul expoziției de la Muzeul „Cuibul visurilor” din Maieru cu titlul „Liviu Rebreanu – Itinerar bistrițean”. Demne de atenție sunt și alte anexe printre care și „Prezentarea unor cărți închinare rebrenilor”, în care se regăsesc detalii biografice ale acestora. Postfața are ca temă „Ardelenismul ca o stare de spirit”.

În totul, o carte elegantă, apărută în condiții grafice deosebite, rezultat al unui efort documentar deosebit, în care neobositul specialist în rebrenologie Iacob Naroș, cu acribie și dăruire, aduce în fața cititorului informații întemeiate pe documente – dovadă subtitlul volumului, „O biobibliografie documentată” – despre viața, opera și familia lui Liviu Rebreanu.

Preluare din revista *Boema* nr.177/noiembrie 2023

Virtus Romana Rediviva

Leon-Iosif GRAPINI

Societatea Cultural-Științifică „Virtus Romana Rediviva”, înființată la 29 martie 1975, în municipiul Cluj-Napoca, din inițiativa unor intelectuali din urbea de pe Someș, cei mai mulți dintre ei fiind de obârșie din ținutul bistrițeano-năsăudean, în special din localitățile fostului regiment de graniță, majoritatea absolvenți ai Liceului „George Coșbuc” din Năsăud, a cărei activitate s-a intensificat abia după 1990, grație căderii regimului comunist, este condusă, în prezent, de generalul-maior (r) dr. Dorin Blaiu și are ca organ de presă *Almanahul cultural-științific „Virtus Romana Rediviva”*, cu apariție anuală, editat de un colectiv redacțional avizat și inimos: Vasile Tutula – redactor-șef, Dinu Ureche – secretar de redacție, Ioan Cârțu și Vasile Măgerușan – redactori.

Prin amabilitatea colonelului (r) Ioan Cârțu și a șefului editurii Napoca Star, Dinu Virgil, ne-au parvenit la redacție ultimele două apariții ale acestui prestigios almanah cultural-științific: nr. 23 (114 pagini) și nr. 24-25 (196 de pagini), ambele ieșite de sub tipar în acest an. La întrebarea de ce două apariții în același an, răspunde colonelul (r) Vasile Tutula, în preambulul almanahului (23). Astfel, aflăm că în cei doi ani pandemici, 2021 și 2022, din motive cunoscute, societatea și-a anulat întâlnirile bianuale (mai și octombrie) și toate celelalte activități specifice, precum și editarea publicației. Așadar, numărul 23 acoperă perioada iunie 2021 - mai 2022, iar apariția din luna octombrie (24-25), intervalul iunie 2022 - octombrie 2023.

În materialul de față, ne propunem să facem un rezumat al celor două reviste apărute la Editura Napoca Star din Cluj-Napoca, în care, ca de obicei, găsim informații istorice și cultural-artistice în materiale documentate, detalii despre activitatea societății culturale, dar și creații literare ale membrilor acesteia.

Almanahul (nr. 23) se deschide cu „170 de ani de la desființarea regimentelor românești de grăniceri români din Transilvania (1851-2021)” semnat de colonelul (r) prof. dr. Vasile Șt. Tutula, continuă cu „Virtus Romana Rediviva – tradiții și continuitate” scris de Ioan Cârțu, care, într-un alt articol, face referire, pe larg, la „cel mai de seamă reabrișorean” – academicianul Iacob Mureșianu (1812-1887), Gheorghe Tanco ne pune în temă cu „Cercetarea unui eveniment mai puțin

cunoscut din Regimentul 255 Artilerie Prundu Bârgăul”, iar Ioan Cordovan evocă „o figură *de legendă* în rândul elitelor militare românești din perioada Primului Război Mondial” – ofițerul Victor Rusu.

Capitolul *In memoriam* este dedicat evocării unor personalități ale științei și culturii, precum acad. Dumitru Protase (semnat de Ironim Marțian), cercetătorul și istoricul Vasile Lechințan (Vasile Tutula și Ioan Seni), profesorul și publicistul Sever Ursa (Vasile Tutula), colonelul (r) Teodor Câmpeanu (Ioan Cârțu) și profesoara Ana Filip (Ioan Seni).

Despre „Regimentul II Grăniceresc Român pe teatrele de război ale Europei în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea” și despre „Revoluția și războiul civil de la 1848-1849 din Transilvania” și „Drumurile lui Avram Iancu la Viena” ne vorbesc Vasile Tutula și Ioan Cârțu, iar despre școlile năsăudene în diferite epoci ne dă amănunte Lucia Ana Pavel.

Contribuția mea la acest număr al revistei se concretizează în următoarele titluri: „Oameni de seamă ai comunei Șanț”, „*Satul Șanț* – un film pentru eternitate”,

„Monografiile comunei Șanț” și „O nouă revistă pe Valea Someșului”.

Lirica este semnată de poeții: Valeri Toderici, Viviana Ștefania Cosma, Paraschiva Cărbunar, Raveca Vlașin, Zamfira Toderici și Clementina Mireșan. O surpriză plăcută și reconfortantă: poezia populară a Clementinei Mireșan, dar, mai ales, fotografia de profil a autoarei, așezată la lucru lângă furca de tors. Floarea Pleș – președinta Cercului ASTRA Năsăud, ne poartă prin „Locuri și obiective emblematic pentru Năsăud, în pictura lui Nechita Bumbu” și ne aduce la cunoștință, în „Breviar ASTRIST”, numeroasele acțiuni ale ASTREI năsăudene derulate în lunile august 2021 și mai 2022.

La începutul numărului dublu al almanahului (24-25), suntem informați cu problemele organizatorice ale societății, alegerea organelor de conducere, obiectivele societății pentru următorii patru ani și cu principalele acțiuni desfășurate în perioada iunie 2022 – octombrie 2023. Urmează articolul „Transilvania – pământ străbun românesc”, scris de noul președinte executiv al societății, gl.-mr. (r) dr. Dorin Blaiu, precum și un curriculum vitae al acestuia.

Materialele istorice și cultural-artistice, dacă am numărat bine, poartă semnătura a nu mai puțin de 25 de autori, cel mai prolific, așa cum era de așteptat, fiind colonelul (r) dr. Vasile Tutula, care semnează zece articole. Celor doi amintiți anterior li se alătură, în ordinea apariției în revistă, următorii: Ioan Seni, Ioan Mancu, Ironim Marțian, Ioan Cărcu, Vasile Măgerușan, Rodica Fercana, Ioan Cordovan, Gheorghe Tanco, Mircea Daroși, Iulian Patca, Floarea Pleș, Dinu Virgil, Adrian Zeti, Ioan Gaftone, Aurica Someșan, Paraschiva Cărbunar, Valer Toderici, Aurica T. Someșan, Raveca Vlașin, Zamfira Toderici, Icu Crăciun, Aurelia Rînjea și semnatarul acestui rezumat.

Cum e și firesc, în revistă, și nu doar în cea asupra căreia ne-am oprit, ci în fiecare număr, autorii materialelor fac referire, cu precădere, la oameni, instituții, locuri și acțiuni, de ieri și de azi, din județul Bistrița-Năsăud. Astfel, de această dată, lectura ne poartă prin trecutul și prezentul unor așezări bistrițeano-năsăudene precum: Năsăud, Mintiu, Rebrîșoara, Nimigea de Sus, Blăjenii de Sus, Nepos, Corvinești, Șanț, Poiana Ilvei, Nușeni, Șieu, Liviu Rebreanu (Prislop), Maieru și altele. Sunt aduși în prim-plan oameni de seamă ai județului: rebrîșoreanul Nicolae Trifoiu – „un aprig luptător anticomunist, cel mai condamnat deținut politic din județul Bistrița-Năsăud”; o personalitate militară mai puțin cunoscută: „Colonelul Liviu Rusu – Cavaler al Ordinului de război *Mihai Viteazul*”; „Generalul erou Grigore Bălan – un eliberator al Ardealului de Nord de sub ocupația străină”; prof. univ. dr. ing. Barbu I. Bălan; directorul Colegiului Național „George Coșbuc din Năsăud – prof. Dorel Coc, și prof. univ. dr. Viorel Ștefan.

Reținem alte câteva titluri: „Colegiul Național *George Coșbuc* din Năsăud atinge frumoasa vârstă de 160 de ani” (sub condeiu lui Ioan Seni), „Merite de război. Bistrițeni și năsăudeni – cavaleri ai Ordinului militar *Mihai Viteazul*” (Ioan Mancu), „Portretul regelui Ferdinand I al României, cel loial și dăruit (1914-1927)” și „Regina Maria – o regină loială României și năzuințelor poporului român” (ambele scrise de Vasile Șt. Tutula), „Voluntari români în armata americană, în Primul Război Mondial” (Gheorghe Tanco) și „Rebrîșoara – centrul luptei anticomuniste din județul Bistrița-Năsăud, după instaurarea regimului pro sovietic în România” (Ioan Cărcu).

Conținutul este completat cu creații literare, semnalări și cronici de carte. Comuna Șanț se regăsește în almanah prin trei articole, al căror autor sunt, cu referire la sărbătorirea a 250 de ani de la atestarea documentară a comunei, la casele muzeu și la biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din localitate.

În ambele apariții, înșiruirea celor mai importante activități ale Societății *Virtus Romana Rediviva* desfășurate în multe localități din țară, imaginile de la întrunirile năsăudenilor și bistrițenilor din Cluj-Napoca și vitrina cu cărți și reviste sosite pe adresa redacției întregesc publicația. În vitrină se regăsesc și ultimele trei numere ale revistei „Izvorul Someșului”.

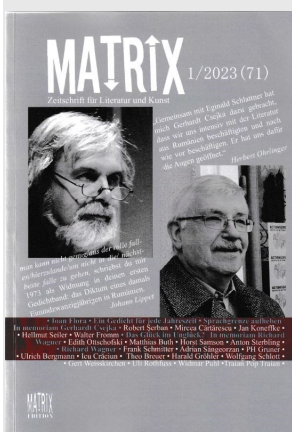
Almanahul cultural-științific „Virtus Romana Rediviva” este o publicație bogată, demnă de atenție, atractivă prin conținut, cu informații inedite, elaborate în urma unei documentări susținute, interesante pentru cititorii cu aplecare spre domeniile abordate și nu numai.

Teatrul lui Icu Crăciun tradus în Germania

Grigore COTUL

În revista de literatură și artă, *Matrix* nr. 1/2023, ce apare în țara lui Goethe, s-a tipărit, în traducerea scriitorului Richard Müller-Schmitt, piesa de teatru *Boala uitării* (*Die Krankheit des Vergessens*) de Icu Crăciun. Precizăm că Richard Müller-Schmitt s-

a născut la Hanovra, dar străbunii din partea tatălui său se trag din Transilvania, ceea ce l-a determinat, încă din tinerețe, să facă multe călătorii pentru a-și cunoaște rădăcinile. Ca urmare a acestui lucru a învățat românește, dar cartea sa, *Mozaic românesc*, apărută în

2006, la Editura *Excelsior* din Cluj-Napoca, a fost tradusă în limba română de Cristina Delia Bălăban și de scriitorul Damaschin Pop-Buia, stabilit în Germania încă din 1992, care este membru al Asociației Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud.

Revista *Matrix* apare din 2005 de patru ori pe an într-o grafică excelentă, are circa 200 de pagini, iar un exemplar costă în jur de 20 de euro. Editorul și redactorul-șef este românul Traian Pop, recunoscut pentru exigența sa în promovarea valorilor; membrii fondatori sunt: Ulrich Bergmann, Francisca Ricinschi-Marienfeld, Uli Rothfuss, Horst Samson, Dieter Schlesak, Rainer Wedler, majoritatea născuți în România. Menționăm că acest periodic beneficiază de patru corectori: Edith Konradt, Ulrich Bergmann, Anton Sterbling și Barbara Zeizinger. De-a lungul anilor, aici au fost publicați, firește, autori germani, dar și din alte țări. Dintre români au fost traduși: Mihai Eminescu, Ion Barbu, Herta Müller, Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu, Eginald Schlattner, Nichita Stănescu, Paul Celan, Mircea Ivănescu, Gabriela Adameșteanu, Nora Iuga, Dumitru Țepeneag, Nicolae Prelipceanu, Traian T. Coșovei, Virgil Mazilescu, Petre Stoica, Ioana Nicolaie și mulți alții.

Teatrul lui Liviu Rebreanu

Icu CRĂCIUN

Volumul 11 al ediției critice *Opere – Teatru* de Liviu Rebreanu (1885-1944) are 1234 (!) de pagini. Cred că nici editorul Niculae Gheran nu a bănuțit că preocupările de dramaturg ale autorului lui *Ion* vor fi atât de stufoase și de complexe când a lucrat la acest op; chiar dacă am exclude cele 233 de pagini de *Note și comentarii*, tot rămân 1001 de pagini originale¹.

Pentru cititorii cât de cât inițiați în opera rebreniană cele mai cunoscute piese sunt: *Cadrilul*, *Plicul* și *Apostolii*, dar vom vedea că manuscrisele sale cuprind și alte producții dramatice.

Cadrilul este o comedie în trei acte, care s-a jucat întâia oară la Teatrul Național din București în seara zilei de luni, 29 decembrie 1919, „în urma rapoartelor dlor Mihail Dragomirescu și Cathon Theodorian, membri în comitetul de lectură, în rolurile principale cu I. Morțun, C. Toneanu, Gr. Mărculescu, Aura Radovici, Fanny Rebreanu, director de scenă fiind d. V. Enescu și director general al teatrelor d. I. Peretz”². Un fragment din această piesă a fost publicat în *Sburătorul* (unde era redactor) din 27 decembrie 1919, iar o singură ediție a apărut în același an la Editura Universala – Alcalay. Ea a fost scrisă în 1916, în nouă zile, după rețetele franțuzești ale vremii, la modă, și are mai multe variante; s-a amânat reprezentarea ei din cauza izbucnirii războiului, dar și din cauza îmbolnăvirii unuia dintre actori: C. Toneanu. Tema este cea a frivolității, de aceea, titlul inițial a fost *Coarnele*, apoi *Revolverul* și numai la final *Cadrilul*.

Doi pictori, „prieteni”, Manole Stelian și Victor Grozea, primul căsătorit cu Tina, cel de-al doilea burlac, sunt rivali în arta pe care o fac, chiar se bârfesc în privința talentului. Numai că, în timp ce Stelian zugrăvește cocioabe dărăpănate cine știe prin ce mahalale sau face „portrete băcanilor”, Grozea face amor cu infidela de nevastă-sa. Cei doi sunt prinși în flagrant, dar cum femeia nu recunoaște adulterul, vina cade pe servitoarea Sevastița. Intuiția feminină este proverbială. Tina simte că Stelian încă mai ține la ea, că nu-i plac complicațiile: „vorbe, plânsete, divorț, scandal” – cum se exprimă amicul său, Tulbure, chiar dacă faptele au dovedit contrariul. Soțul acceptă explicațiile ridicole ale culpabilei, dar are tăria să-i spună: „Nu mă mai consola, te rog din suflet. Lasă-mă. Mă simt așa de prostit că mi-e rușine de mine însumi...”. Cronicarul artistic Toma Tulbure asistă la dialogurile împricinaților, iar replicile sale sunt demne de clovnul regal; când ironice, când directe, ele binedispun publicul sau potențialul cititor. Spusele sale au haz și vervă: „Femeile nu se încurcă niciodată când mint. Numai spunând adevărul se încurcă”, „E mai moale în brațe decât jos”, „Te va dezarma prin lacrimi”, „Un cavalier e obligat să se înduioșeze de lacrimile unei sărmane femei nevinovate”, „Cine se bagă între bărbat și femeie riscă deseori să se aleagă cu capul spart”, „...bărbatul înșelat e totdeauna caraghios, pe când amantul, dimpotrivă, totdeauna are o aureolă, ceva seducător, în sfârșit ceva eroic...”, „Îndrăgostiții sunt mai șireți

ca ceilalți muritori”, „Nu mai leșina a doua oară, că nu mai faci nicio impresie. Repetițiile n-au haz” etc. Pentru a-i alunga lui Stelian orice bănuială și a nu se îndoi de nevinovăția ei, Tina îi spune că, de fapt, Grozea o iubește pe Anișoara, iar aceasta, pentru a salva aparențele, confirmă vorbele amantei. Grozea și Anișoara se căsătoresc, bărbatul uită de sentimentele avute cândva pentru Tina, se dedică total soției, chiar îi dă dovezi de iubire, dar ea nu crede în ele, îi impută ipocrizia cu care și-a urmărit interesele, căsătorindu-se cu averea sa. După șase luni, sentimentele de iubire, credință și devotament ale Tinei pentru Stelian se reînnoiesc, dar acesta n-o mai crede. În misoginismul său, intrigantul Toma Tulbure, un Iago dâmbovițean, bulevardier, vrea să strecoare îndoiala și în sufletul lui Grozea, chiar îi spune acestuia: „Femeia-i nenorocirea bărbatului!”, informându-l, cu nerușinare, că nevastă-sa se va întâlni cu Stelian în atelierul acestuia, „cuibul lui cel mai scump”. Justificarea lui Stelian, pentru noua sa iubire, Anișoara, „o ființă superioară, un suflet distins”, este îndreptățită, atunci când se referă la Tina: „Am iubit-o, m-a înșelat, nu mai poate avea nicio pretenție. Sunt absolut liber. N-am divorțat pentru ochii lumii. I-am crezut minciunile pentru ochii lumii”. Cum lui Tulbure – pe care Anișoara îl consideră „o canalie”, „un ordinar” – îi plac „încurcăturile altora”, acesta îi manipulează pe toți să se întâlnească în atelierul lui Stelian. Într-adevăr, Stelian și Anișoara sunt surprinși îmbrățișați de către Grozea, rolurile s-au inversat, scena este aceeași, martor fiind, firește, Tulbure, prietenul comun al celor două familii, doar că încornoratul își varsă întâi nervii pe Serafim, servitorul. Totuși, în final, țapul ispășitor este Tulbure, cel care a savurat intrigile urzite; el va trage toate ponoasele, fiind alungat de cei patru „familisti”. Această piesă a cunoscut mai multe variante, iar unele personaje poartă alte nume³.

Titlul acestei „comedii de situațiuni”, „farse” sau „vodevil”, cum au considerat-o cronicarii vremii, este explicat în periodicul *Avântul* din 1 ianuarie 1920: „În *Cadrilul* dlui Rebreanu ca și în *Cadrilul* din baluri sunt două perechi, care ca și dăntuitorii propriu-ziși ai *Cadrilului* își schimbă reciproc damele”⁴. După premiera din 29 decembrie 1919, majoritatea cronicilor au fost favorabile, dar unele i-au reproșat autorului lipsa „neprevăzutului și invențiunii” (în *Dimineața* din 31 decembrie 1919, nesemnata) sau că „are o înfățișare de simetrie care dă întrucâtva impresia de artificial” (în *Dacia* din 1 ianuarie 1920, semnată de Alexandru Busuioceanu), altele că „Suferă, însă, de păcatul lipsei de fantezie în crearea personajelor” (în *Steagul* din 1 ianuarie 1920, semnată de N. Davidescu) sau că cele trei acte sunt „lipsite de verosimilitate” (în *Îndreptarea* din 1 ianuarie 1920, semnată cu pseudonimul Marchizul de Priola). E. Lovinescu s-a referit la această piesă când a publicat în *Sburătorul*, din 4 decembrie 1920, amplul său studiu dedicat romanului *Ion* în trei numere consecutive: „Din *Cadrilul* se desprinde o lume caricaturală neobservată și convențională, ca o sfidare adusă nu numai

unui trecut laborios, ci chiar seriozității profesionale”⁵. În *Istoria...* sa G. Călinescu nu face nicio mențiune la teatrul lui Rebreanu; tot atât de zgârcit este și N. Manolescu, chiar dacă scrie doar două rânduri: „O simplă mențiune se cuvine pieselor de teatru (prima e *Cadrilul* din 1919)”⁶.

Piesa *Plicul* este o comedie în trei acte, superioară *Cadrilului*. Conform notei autorului „Acțiunea se petrece în trei zile consecutive, într-un oraș mic, cu gară mare; actul întâi în casa primarului; actul al doilea în a doua zi, la primărie; actul al treilea în ziua următoare, la gară. În zilele noastre”. Prima dată s-a jucat în seara zilei de joi, 12 aprilie 1923, în regia lui V. Eneșcu, având în distribuție actorii: N. Soreanu, N. Săvulescu, Gr. Mărculescu, I. Morțun, A. Atanasescu, A. Barbelian, I. Manu, V. Romano, Maria Luca, Mateescu și Olga Țăranu. În volum a apărut în același an; în 1955 a fost adaptată radiofonic de Ioan Masov, în regia lui C-tin Moruzan, iar în 1967 a apărut și un disc, la Electrecord, în regia aceluiași C-tin Moruzan, cu actorii: Niky Dimitriu, Virginia Romanovschi, Gr. Vasiliu-Birlic, Șt. Ciubotărașu, Niky Atanasiu, Mircea Șeptilici, Radu Beligan etc. În 1974, piesa a fost adaptată pentru televiziune în regia Nicolettei Toia, cu actorii: Dorina Lazăr, Octavian Cotescu, Valentin Plătăreanu, Cornel Vulpe, Marian Hudac, Vali Cioș, Mitică Iancu, Hamdi Cerceș, Mona Cherebețiu, C-tin Răschitor, Al. Hasnaș și Petre Gheorghiu. În 8 octombrie 1976, această piesă va fi rejucată pe scena Teatrului de Comedie din București, în regia lui L. Giurchescu, cu actorii: D. Rucăreanu, Stela Popescu, Candid Stoica, A. Giurumia, M. Șeptilici, I. Dărie, C. Băltărețu, C. Vulpe, M. Pălădescu, Liliana Țicău și Anca Pandrea. Teatrul Național din București a prezentat această piesă în 8. 12. 2014, în regia lui Mircea Anca, având în distribuție pe: Adrian Pădureanu, Marius Drogeanu, Ion Ionuț Ciocia, Marcelo S. Cobzariu, Iuliana Moise, Adrian Hoștiuc, Ovidiu Cuncea, Cristian Vasilică. La Cluj, s-a jucat în 1986, în regia lui Victor Tudor Popa, având în distribuție actorii: Gh. M. Nuțescu, Miriam Cuibuș, Ion Marian, George Gherasim, Gheorghe Radu, Octavian Lăluț, Petre Băcioiu, Gh. Jurca, Vera Mărgineanu și Mariana Popovici. Într-un interviu dat lui Al. Petrescu în *Rampa* din aprilie 1923, autorul relatează că a fost scrisă în 1920, în timp ce se afla la băile Slănic din Moldova⁷, dar forma finală va fi terminată în 17 octombrie 1921, la București. În 1925, ca urmare a voturilor cititorilor, premiul literar al *Ideii europene*, în valoare de douăzeci de mii de lei numerar, va reveni lui I. Minulescu cu *Roșu, galben și albastru* și lui Rebreanu, dar nu pentru *Plicul*, ci pentru *Pădurea spânzuraților*, *Plicul* obținând doar un singur vot; au concurat 71 de titluri, aparținând unui număr de 61 de scriitori⁸. La Cluj s-a jucat, pentru prima dată, în zilele de 12, 14, 16 și 17 ianuarie 1926, cu actorii: N. Neamtzu Ottonel, S. Jupescu-Hodoș, G. Potcoavă, Mișu Ștefănescu, N. Dumitriu, N. Voicu, Al. Ghibericon etc. Și această piesă a cunoscut mai multe versiuni; o primă versiune s-a intitulat *Vremi noi și oameni noi*.

Această producție dramatică este o satiră socială și politică. Acțiunea se petrece imediat după Primul Război Mondial. Personajele fac parte din protipendada orașului, cu politicieni veroși și funcționari abuzivi care fac afaceri pe spatele cetățenilor. Jean Arzăreanu, fost ajutor de arhivar și ordonanță în timpul războiului, a ajuns primar cu ajutorul soției, Victoria, la rândul ei, fostă institutoare. Femeie dezghețată și „generoasă”, care știe să-și folosească nuree în atingerea scopurilor, Victoria este, de

fapt, cea care conduce destinele concetățenilor; ea este și președinta societății *Ocotirea Văduvelor Eroilor*. Constantin Hurmuz, consilier comunal, nașul familiei Arzăreanu, este adversarul politic al acestuia, dar când au interese comune devin parteneri în afaceri. Cum, la noi, obiceiul pământului este să te procopsești cât mai repede cu puțință, firește că toată lumea îl practică, nu contează că te folosești de cumetria sau alte mijloace mai mult sau mai puțin oneroase. Fiecare vrea să ciupească câte ceva din banul public cât timp este la putere. Avocatul Hurmuz îi propune primarului să cumpere de la un prieten al său porci „pentru populație”, mai cu seamă că erau „în preajma sărbătorilor de iarnă. La rândul său, Albeanu, reprezentantul presei (presa fiind „oglanda națiunii”!), tipul gazetarului șantajist și delator, vrea ca primăria să-i aprobe cumpărarea unui „vagon de făină extrafină care ar fi foarte bună pentru cozonacii populației”. Până și Gheorghe Gălan, șeful de gară, urmărește să câștige ceva de pe urma lemnelor care vor veni pentru populație, de aceea, transmite vorba că nu poate să aprobe vagoanele când dorește primarul, trebuie să aștepte „la rând”. Cu toții știu că „Osiile trebuie unse”, că așa s-a obișnuit, să se aleagă fiecare cu un câștig, denumit ca și astăzi „comision”, de altfel, dedesubturi elocvente, arhicunoscute, deși edilul clamează cu demagogie: „Noi suntem fiii poporului oropsit atâtea secole și nu putem să-l mai stoarcem, fiindcă ne doare inima!...”, completat de cumnatu-său Flancu, consilier comunal: „... noi suntem oameni cinstiți, nu samsari care se despădubesc pe spina rea publicului!” și lucrează, bineînțeles, „în numele și spre binele și fericirea poporului”, urmărind cu mare cinism îmbogățirea cu orice preț. Primarul va apela la prostituarea soției, Victorița, când vine vorba de bani; ea va rezolva problema cu șeful de gară și „va stăru” pe lângă acesta cu „metodele” sale. O văduvă cu un fiu mort pe front și un altul întors în cărucior, „mamă de eroi”, cum o numește primarul, venită să-i ceară ajutorul, se va alege doar cu promisiunile acestuia. Scena declarării dragostei lui Gălan către doamna primăriță este savuroasă. El promite că îl va ajuta pe primar dacă aceasta îi va răspunde sentimentelor sale și, firește, va primi o mie de lei comision pentru fiecare vagon. „Atunci îți voi așterne, fericit, la picioare toate vagoanele căilor ferate!” i se adresează îndrăgostitul, cerându-i, în schimb, doar să-l iubească „puțin”. La sugestia Victoriței, (o Zoe mai evoluată și mai implicată în treburile soțului) banii din *Fondul milelor*, rezervați pentru ajutarea celor nevoiași și transferați pentru campania electorală comunală vor fi dați lui Gălan, dat fiind faptul că „sunt în joc suferințele poporului”, cum zice viceprimarul Popescu; se rostesc cuvinte grele: „scumpa noastră patrie”, „interesele poporului”, „să îmbunătățim traiul poporului în suferință” etc. Ședința de la primărie, precum și intervențiile vorbitorilor nu sunt departe de cele ale personajelor din *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale; întâlnim aici un discurs plin de slogane, sforăitor, demagogic, retoric, bombastic, pretențios, ipocrizia parvenitilor îmbogățiti prin mijloace reprobabile, dar și un adulter. Haralamb Minta, inspector de mișcare, vine în oraș să-l ancheteze de luare de mită de la autoritatea locală ca urmare a reclamației primarului Arzăreanu împotriva lui Gălan, noul amant al Victoriței. Numai că plicul cu banii, simbolul compromițător, va ajunge în mâna Victoriței, fiind oferit acesteia de către șeful de gară. Totul se sfârșește bine: Arzăreanu va renunța la plângere, ancheta se va închide, fiecare va fi mulțumit și va dormi liniștit. Toate personajele, cu excep-

ția bătrânei văduve, au o trăsătură comună: viclenia; toți fură și înșală, doar săraca văduvă, simbol al omului mărunț, disprețuit, este nevoită să ceară ajutor financiar, dar este purtată de la un ins la altul fără prea mare sprijin.

Considerată o comedie de moravuri, „o caustică satiră împotriva oamenilor și apucăturilor vremii”⁹ cronicile teatrale apărute după spectacol sunt destul de favorabile. Majoritatea cronicarilor au recunoscut înrădăcirea personajelor cu cele ale lui Caragiale, care sunt „o prelungire a tipurilor sale, șlefuite, bineînțele, de civilizația câtorva decenii”¹⁰: Paul I. Prodan, Al. Hodoș, Alexandru Călin, M. Corbea, Vladimir Nicoară, Emanoil Bucuța, E. Lovinescu etc; de aceea, jocul de cuvinte al lui Vladimir Nicoară este îndreptățit: „S-a zis între altele că în *Plicul* d-lui Rebreanu s-a găsit *Scrisoarea pierdută*”. Unii au susținut că nu este „o comedie de moravuri, mai puțin una de caracter, ci cu oarecare rezerve un libret de operetă sau mai bine o revistă de actualitate”. Un cronicar i-a imputat autorului faptul că „și bate joc de regățeni”, „de democrație” (și așa fragilă), că „insultă în chip inutil presa”¹¹, un altul i-a reproșat „exagerările în privința personajelor”, altul a scris că „Persoanele (...) nu sunt (...) creații, ci copia realității”. Camil Petrescu a considerat-o „o simplă satiră”, căreia „Îi lipsește (...) elementul esențial în teatru: dialogul”, iar „replicile d-sale sunt albe, incolore, cu o sintaxă uniformă”¹². Scarlat Froda a găsit raporturi cu *Revizorul* lui Gogol, „aceeași atmosferă sinistă, sumbră și apăsătoare”, „comical e tragic de dureros, oamenii sunt inconștienți în pornirile lor egoiste și instinctuale”¹³. E. Lovinescu consideră teatrul lui Rebreanu o compoziție „caricaturală, schematică și oarecum frivolă”, autorul „se transformă (...) într-un destul de portret pamfletar social al moravurilor de după război”¹⁴. După Ovid S. Crohmălniceanu, singura lucrare dramatică a lui Rebreanu care merită atenție este *Plicul*; ea este „o caricatură reușită a corupției administrative”¹⁵. Pentru Tudor Vianu „piesa ne apare ca un document de epocă, alcătuit de cineva care știe să observe evenimentele și să judece pe oamenii vremii lui (...) Ironia carageliană a fost înlocuită cu un sarcasm amar”¹⁶.

Menționăm că Ioan Massoff (1904-1985), autorul a aproape 7000(!) de pagini dedicate teatrului românesc, cuprinse în opt volume, publicate între anii 1961-1985, este cel care a adaptat, în 1967, această piesă pentru discul scos la Electrecord.

Comedia în trei acte *Apostolii* s-a jucat prima dată pe scena Teatrului Național din București în 17 martie 1926, în regia lui V. Enescu, având în distribuție actorii: N. Soreanu, Fanny Rebreanu, I. Manu, Gr. Mărculescu, I. Morțun, Eugenia Ciucurescu, Tantz Bogdan, A. Atanasescu, N. Săvulescu, A. Marius, V. Romano, Ștefania Popescu etc. Piesa a fost tipărită în același an, la editura *Cartea Românească*. Un fragment a fost publicat în *Universul literar* din 14 martie 1926. Pe scena T. N. B. s-a jucat și în 1979 de către Teatrul *Maria Filotti* din Brăila, în regia lui Petre Popescu, cu actorii: D. Pâslaru, Gina Nicolae, M. Benea, M. Valentin (N. Țăranu), M. Stoicescu, Ana Cristi, Gh. Moldovan, B. Macrin, Cr. Pârvulescu, Gr. Chirișescu, V. Ianculescu, Camelia Gârbă și Ioana Dimitriu. În 1986, a fost adaptată radiofonic în regia lui Dan Puican, având în distribuție: Virgil Ogășanu, Ileana Stana-Ionescu, Mircea Albulescu, Mișu Fotino, Cornel Vulpe, Ion Pavlescu, Rodica Mandache, Șerban Celea. Ca de obicei, și această piesă a cunoscut mai multe variante, pe care editorul N.

Gheran le prezintă la capitolul *Note și comentarii* la volumul 11, L. Rebreanu, *Opere*, din 1980, între pagina 1097 și 1142.

Într-un interviu acordat publicației *Rampa* din 15 martie 1926, autorul declara că „*Apostolii* face parte dintr-un ciclu de trei piese care alături de *Plicul* (...) fac un fel de paralelism și sunt imaginea aceleași lumi pe care am zugrăvit-o și în romanele mele, dar cu totul prin altă prismă privită. (...) ... piesa oglindește procesul acela de schimbare a mentalității de după război, dincolo peste munți”¹⁷. Tema este „Politicianismul de afaceri și influența pe care a avut-o unirea asupra românilor de dincolo. Suntem în perioada de gestație a operei de consolidare națională. Oameni mediocri și fără scrupule se duc dincolo să ne reprezinte. Oameni care trec cu ușurința libelulelor de la un partid la altul”¹⁸. Conform *Însemnărilor* autorului *Răscoalei*, a fost proiectată în 15 iunie 1925 și, ca de obicei, a cunoscut mai multe variante. Cât privește acțiunea, aceasta „se petrece – scrie Rebreanu – într-o capitală de județ ardelean: actul întâi în casa lui Mitică Ionescu; actul al doilea, peste două săptămâni, în casa lui Harincea; actul al treilea, peste patru zile, în *Biurul de cartiri civile și militare*”. Aceste birouri au fost create să supravegheze felul cum s-au adaptat, după Marea Unire, administrațiile ardeleni, dar și să „îndrepte ce-i de îndreptat”; un fel de sinecuri pentru susținătorii partidului aflat la guvernare, puși pe procopseală. Ei erau considerați adevărați apostoli „trimiși pentru întărirea conștiinței naționale”, pregătiți și să îndrume aparatul administrativ din fiecare regiune. Numai că, în multe localități, au fost numiți tot felul de neveniți și nepoftiți, „multă neghină”, dornici să se îmbogățească cât mai repede. Acești indivizi au ajuns să fie respectați și, mai ales, temuți. Precizăm că Mitică Ionescu, „fost actorăș de mâna a zecea” – cum îl etichetează poetul și funcționarul Jenică Brihac – este directorul unui astfel de *Biuro*; „un cabotin politic și flecar demagog” zice autorul în interviul amintit mai la deal; el se prefăce că primește telefoane și telegrame de la ministrul său ca să se poată însura cu Veturia, fiica avocatului Vasile Harincea, văduvă la 25 de ani, căsătorită înainte cu un baron ungar. Subiectul a fost de mare actualitate și mai rezistă și astăzi, deoarece calitatea oamenilor politici încă mai lasă de dorit. Impostorul Mitică a venit în Ardeal însoțit de Coca, o fată de 26 de ani, disponibilă, cu multe „experiențe”, prin așternutul ei trecuse și un ministru, iar el o prezintă familiei Harincea drept „sora” lui, la rândul ei o familie nobilă, „aristocrată de sânge”. Pentru a nu rămâne mai prejos, el se laudă că prin mamă este de os domnesc, urmaș al lui Bogdan Căruntu-Vodă, un strănepot al lui „Ștefan cel Mare și Sfânt”, iar dinspre tată îl are ca străbun pe Mihai Viteazul, și, în prezent, în fostul Regat, i-au rămas doar „vreo trei mii de pogoane, cu pădurile dimpreună, și vreo cinci conacuri sau castele, cum se zice pe-aici”, deși tatăl său a pierdut la cărți, „într-o singură noapte trei moșii”. În realitate, el este „fiul unui lucrător cărămidar”. Ipocrizia statului se consideră niște „apostoli ai neamului”. Ipocrizia lui Mitică este pilduitoare: unde îi cer interesele este excesiv de amabil, măgulitor și lingușitor, iar acolo unde nu are de câștigat, afabilitatea și rafinamentul îi dispar subit și devine de-a dreptul bătăran sau sfidător; este genul de om care nu se sinchisește prin ce mijloace se poate îmbogăți. Rivalul său la mâna Veturiei este procurorul Ion Garofoiu. Bătrânul avocat Vasile Harincea se îndrăgostește de Coca. D-na Harincea n-are curajul de a-i spune franc lui Garofoiu

iu că se împotrivesc căsătoriei fiicei sale cu el, în lipsa acestuia chiar îl bârfește, preferându-l pe Mitică Ionescu; nici celelalte personaje n-au curajul opiniei, unii se complac în rolul victimei. La aflarea veștii că a căzut guvernul, întreaga organizație, în frunte cu prefectul, primarul (aceștia doi ca să nu fie închiși din cauza afacerilor dubioase făcute) și Mitică vor trece în partidul care până atunci a fost în opoziție. Traseismul politic nu a fost inventat în zilele noastre, se practica și în interbelic. Ca să scape de Coca, Mitică îi propune lui Guță Turtureanu, adjuncțul său, s-o ia cu dânsul la București pentru a-l ajuta și pe el să ocupe același post de agent electoral. Guță știe că „o femeie frumoasă și deșteaptă ca ea deschide toate ușile și înmoaie multe rezistențe”, fiind de acord cu propunerea amicului. Când Coca află că Mitică a cerut-o în căsătorie pe „turturica” de Veturia, explodează și recunoaște că nu este soră cu el, ci amanta lui. Pentru Mitică, „Însurătoarea e chestie de politică”, sentimentele sunt nule, de aceea, aidoma lui Arzăreanu din *Plicul*, o prostituează pe Coca. Îi sugerează să se întâlnească, la rândul ei, cu afemeiatul Harincea ca să-l împace cu d-na Harincea și cu Veturia. Doamna își surprinde soțul în brațele Cocuței. Brihac, pretendent la nuri ei, îi reproșează regățenei că „a înșelat un poet al neamului”. Femeie influențabilă și naivă, d-na Harincea este pe punctul de a-l ierta pe Mitică pentru toate minciunile sale, numai că noul prefect Dogariu îi dezvăluie adevărata identitate. În final, Mitică rămâne alături de Coca, iar Veturia cu Garofoiu. Cea mai ștearsă figură, fără personalitate, este Veturia, care, de-abia la sfârșit, are curajul s-o înfrunte pe mamă-sa. Singurul personaj onest este avocatul Dogariu, un Don Quijote rătăcit printre niște politicieni ardeleni și regățeni cu interese meschine, la ambii venalitatea fiind-le covârșitoare.

Spre deosebire de piesele anterioare, cronicile la *Apostolii* au fost mult mai puține și mai puțin generoase; multe au fost semnate cu pseudonime. Iosif Nădejde, în cronică sa, avertiza că piesa va provoca vii discuții. El admitea că plaga satirizată există și că „tipi ca cei pe cari îi descrie d-sa se găsesc numeroși în Ardeal”¹⁹. „Situatiile sunt bine pregătite, dar acestea sunt lipsite de umor și de reliefare comică, fiind readuse la simple linii caricaturale”²⁰. Scarlet Froda arată că „D-l Liviu Rebreanu n-a avut curajul să meargă până în adâncul lucrurilor. S-a lăsat furat de partea anecdotică a intrigii, de efectul teatral și a sacrificat trasarea eroilor acestei comedii. Unii sunt de-abia schițați, alții deloc. Piesa d-sale rămâne la mijlocul drumului între comedia de intrigă și comedia de moravuri, așa încât de multe ori ai impresia de revistă prin specularea unor momente care nu sunt suficient adâncite (...). Autorul ne-a prezentat o miniatură de indivizi deformați care păreau fanteze sau imitațiuni caricaturale ale unor tipi care există. Atmosfera de asemenea a fost sacrificată intrigii”²¹. Romulus Seișanu notează „Dacă *Apostolii* ar fi o comedie de moravuri, atunci ar trebui să domine observațiunea, sensibilitatea și pictura exactă a caracterelor. Ori, tocmai aceste elemente esențiale ale comediei de moravuri sunt aproape absente în lucrarea dramatică a dlui Rebreanu. În consecință, *Apostolii* nu întrunește nici calitățile unei comedii satirice, nici calitățile unei comedii de moravuri, nici calitățile unei comedii de conversațiune. E anecdota dialogată; o suită de scene – dintre care unele dintre ele bune – dar fără un centru de gravitate, fără un postulat bine definit”²². E. Lovinescu în *Istoria ... sa scrie*: „Pretențiile dramatice ale autorului lui *Ion* nu se înalță nici

în *Apostolii*. După ce ne-a biciuit moravurile noastre din Regat, Rebreanu le biciuiește și sub forma regățenilor descălecați în Ardeal ca să-i facă fericirea. (...) Farsă destul de greoaie, șarjă destul de neverosimilă, tipurile locale sunt doar mai bine fixate (...). Că ochiul scriitorului e sever, nu ar fi nimic de zis; ar fi fost de dorit ca arta să-i fi fost mai severă. Activitatea dramatică a creatorului lui *Ion* s-a oprit aici; a reușit, de altfel, în ce a voit, dar n-a voit mult.”²³ Ion Biberi i-a reproșat diluarea satirei în comedie vodevilescă²⁴.

În manuscrisele studiate cu multă acribie de N. Gheran, acesta a descoperit și alte piese sau scenete, scrise în românește sau în maghiară, unele terminate, altele în fază de proiect.

Într-un compartiment este o scenetă scrisă în maghiară, dar editorul o prezintă și tradusă în limba română; data fixată este 4 martie 1907, când autorul avea 22 de ani și era încă sublocotenent în garnizoana din Gyula; Rebreanu își exersa tehnica dialogului cu multă dibăcie. Într-un compartiment, patru personaje: un boiernaș, un profesor de matematică, „un unchiaș gros, gras, dar bine făcut, cu fața zămbitoare, largă”, și un doctor discută despre moartea unui grefier cinstit de la poliția din Oradea, om cu patru copii; fiecare își dă cu părerea cu privire la cauza decesului: sinucidere sau moarte prin imprudență, fiindcă s-a apucat să-și curețe revolverul încărcat. Concluzia finală a autorului este de-a dreptul ludică, de un umor negru reconfortant: „Ancheta oficială a stabilit că mortul s-a întors în mormânt, cu sicriu cu tot. Cauza – probabil discuția de mai sus.”

Vâltoarea este o dramă în trei acte, scrisă cu intermitențe, de asemenea, în limba maghiară; bineînțeles, și această piesă a cunoscut mai multe variante. Conform lui N. Gheran, primele două acte au purtat titlul *Rivalii*. Studiind excerptele și conșpețele din caietul de lectură perioadei „ofițerești” 1907-1908, scrise în franceză, maghiară și germană, Gheran a găsit influențe din lectura pieselor lui Schiller, Gorki și Hamsun, dar și din opera lui V. Hugo, L. Tolstoi, Ibsen, Maeterlink, Beumarchais etc.

Această piesă are un caracter profund melodramatic. Ca o trăsătură principală, se poate spune că personajele au fost create maniheist: unele sunt angelice, altele diabolice, în spiritul gustului publicului de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Văduva Susana are două fete de măritat: Elvira și Octavia. Ea se conduce după principiul: „Unde-s bani și avere, acolo va fi și iubire”. Doi tineri, buni prieteni, intenționează să se căsătorească cu cele două surori; Barchay, cu Elvira, iar Grazzini, cu Octavia. Chestiunea e că italianul Grazzini îi făcuse înainte curte Elvirei și încă mai ținea la ea, iar „micuța” Octavia știe acest lucru, deși era îndrăgostită lulea de venetic. De ochii lumii, el pune pe primul loc datoria și pe locul al doilea iubirea. Grazzini face parte dintr-o organizație secretă anarhistă care pune la cale asasinarea regelui; în această conspirație îl atrage și pe amicului său. Elvira, care trăsese cu urechea la discuția lor, îl imploră pe Barchay să nu se expună „unei astfel de primejdii”, dar iubitul ei nu promite, mai mult, va merge la întâlnire și va afla că el este delegat să-l ucidă pe monarh. În numele iubirii de altădată, Elvira (din actul al II-lea numele ei este Livia), cu toate că nu-i împărtășește dragostea, îi cere lui Grazzini să îndeplinească misiunea în locul lui Barchay. Italianul acceptă să se sacrifice cu condiția să-i cedeze „o singură dată”. Fata își recunoaște vina în fața lui Barchay, îi spune

că s-a sacrificat pentru el ca să nu-l piardă, ceea ce îl determină pe tânăr să n-o părăsească. Asasinarea împăratului dă greș, iar Grazzini va fi arestat; același lucru se va întâmpla și cu Barchay, considerat complicele „prietenui” său. Scrisă la 22 de ani, această piesă are calitățile oricărei piese jucate atunci pe scenele europene; dialogul este bine croit, viu, alert, câteva personaje sunt plauzibile, replicile demonstrează că avem de-a face cu un dramaturg de certă vocație, cu dexterități exersate în crearea caracterelor ce rămân în memoria publicului sau cititorului. A fost un câștig pentru literatura română că i-a fost respinsă, altfel Oliver Rebrean, cu siguranță, ar fi devenit un binecunoscut autor maghiar. Întors la Prislop, s-a apucat să studieze, cu acribia-i cunoscută, limba și operele clasicilor români, dar și ale contemporanilor, reușind să se impună, în final, ca unul dintre prozatorii canonici între aceștia. Excerptele de pe lângă această piesă sunt din Jokai, Schopenhauer, Henry Murger, Nagy Endre, L. Tolstoi, Byron, Diogene, Renan, Montesquieu etc.

Scrisă în maghiară, *Locotenentul Valko* este o piesă neterminată cu caracter biografic, o confesiune literară, socotită drept o expiere a traumelor îndurate în perioada încercărilor bănești ale tânărului sublocotenent Oliver Rebrean. Într-o nuvelă, intitulată *Domnul locotenent (A fohadnagyur)*, datată din aceeași perioadă cazonă (1908), protagonistul se hotărăște să se sinucidă. Acest episod va fi reluat într-o altă scriere *Sublocotenentul (A hadnagy)*.

În jurul unei mese joacă cărți patru ofițeri petrecăreți, buni de însurătoare: Tarnay, Agardy, Halmay și Hartyan. Că autorul a practicat acest joc nu încapă nicio îndoială. Limbajul este specific cartoforilor; când unul nu merge la potul mesei, Hartyan zice: „Lașii nu au patrie!”, iar Halmay se retrage, zicând: „Liniște în flanc”, „a ciripi” este folosit cu sensul „a vorbi repede”. Discuția atinge și eterna dragoste. Argady susține că „dragostea scurtă este cea adevărată. Aici ai numai de câștigat. O amintire frumoasă, o jartieră de mătase, un ac de păr... orice și lucrul cel mai important: din ea poate să iasă și o partidă bună”. După un timp, doi dintre ei pleacă, rămânând să bea un litru de vin Hartyan și Halmay. Dialogul celor doi se axează pe povestea de amor platonice dintre locotenentul Valko și Erzsike Romhany, precum și datorica de cincisute de coroane pe care ofițerul nu și-o poate achita. Ca ofițer, pentru datorii făcute nesăbuit ajungeai în fața tribunalului militar și avea loc procedura de onoare (votul întregului corp ofițeresc), care se putea încheia cu: muștrare pe câțiva ani, arest la domiciliu, demisia, condamnarea și întemnițarea. Prin camera cartoforilor se perindă și alți ofițeri care povestesc despre încercăturile lui Valko. În lumea cazonă, viciile sunt aceleași; „unul bea, altul joacă cărți, al treilea aleargă după fuste” zice ofițerul Verpelethy. Gyorky îl trage de limbă pe Valko să-i spună ce-l frământă. „Omul suportă mai ușor durerea, suferințele, dacă le împărtășește unui suflet ales” își argumentează amical atitudinea. Volko suferă că a fost alungat din casă de părinții iubitei, nemaivădând voie nici măcar să-i audă vocea. Gyorky se oferă să obțină banii lipsă din visteria popotei. Numai că Valko suferă cumplit că și-a pierdut perechea. Discreditat în fața acesteia că a delapidat pur și simplu suma respectivă, el își asumă greșeala și este pregătit să suporte consecințele oricare ar fi ele. Bătrânul Romhany îi face o vizită locotenentului și-i propune să părăsească satul pentru totdeauna. După plecarea acestuia, în timp ce

era în culmea disperării, apare Erzsike. Aici, piesa se întrerupe.

Considerată fără prea mare valoare literară, *Ghichi* ocupă, totuși, o treaptă importantă în evoluția viitorului scriitor. A fost scrisă în maghiară în primele luni ale anului 1908, după demisia din armată, și are un profund caracter autobiografic, dar nici această piesă nu este terminată, având doar un act. Ghichi este o fată răsfățată de părinți. Are doi pretendenți la mâna ei: Slăvoacă, învățător și poet, mult mai în vârstă decât ea, chel, cam naiv și ridicol, și Enescu, viitor avocat, un orgolios și aventurier fără pereche. Enescu o iubește pe Ghichi, fata Florei și a lui Gavrilă, iar ea îi răspunde cu aceleași sentimente, totuși, tânărul nu dorește căsătoria, sau cum se exprimă el „dragostea matrimonială”; motivul: dacă bătrânii fetei ar fi avut o situație materială mai bună, probabil că atunci ar fi cerut-o de soție. Unchiul tinerei, Simion, îi aduce nenumărate argumente pentru a-l accepta pe Slăvoacă, dar ea refuză această propunere, cel agreat de eroină rămânând Enescu. Pentru Ghichi, nu contează sărăcia, „Căsătoria numai atunci e ceva sfânt, ceva sacru, dacă se bazează pe dragoste” și „Principalul e să fim culti” sunt argumentele sale. Abundența regionalismelor din Țara Năsăudului este evidentă. Iată câteva: *prașcău, haba, burcaș, crică* (pentru *cred că*), *mamon (Necuratul)*, *zău (adevărat)*, *a mădări (a răsfăța)*, *zoală (greutăți, mizerii)*, *ponturi (mofturi, nazuri)*, *țărucă (pușin)*, *a se hrăni (a fi sătulă de)*, *a nu se sfârși (a nu-i păsa)*, *dară (bineînțeles)*, *barămi (măcar)*, *a se jeli (a se mărturisii)*, *a bate hararipul (a pierde timpul)*; ori expresii de genul: *Dă-o-n foc de lume s-o ardă, Vrea Zmeul, că nu ți-oi zice alta, om de scârbă, hai să vorovim nimica, a se mânia foc și pară* etc.

După Gheran, această piesă are „un dosar voluminos”; el îi prezintă proiectele și comentariile lui Rebreanu pentru cele trei acte, cu fiecare scenă, în *Notele și comentariile* de la volumul 11, *Opere, Teatru*, paginile 1158 - 1172, unde multe personaje apar cu alte nume.

Deși este o dramă într-un act, *Osânda* (scrisă în limba română) are calitățile literare de care trebuie să se țină cont când se vorbește despre producțiile dramatice ale autorului *Pădurii Spânzuraților*, în ciuda folosirii graiului de acasă. Cea mai veche versiune, datată între 20 decembrie 1907 și 6 februarie 1908, a purtat titlul *În lumea bozgoanelor* și, mai apoi, *O femeie tânără și frumoasă*, până să se oprească la *Osânda*. Fiecare versiune are onomastica diferită. În anul 1908, Rebreanu a trimis această piesă Teatrului Național din București, dar i-a fost respinsă „pentru că nu întrunește calitățile cerute”. Intriga amintește de alte scrieri, în special de cea a romanului *Ion*. Acțiunea se petrece într-un sat de munte. Saveta, fiica Todoseiei și a lui Petre, se căsătorește cu Ștefan, fecior dintr-o familie mai înstărită. După ce soțul său o altoiește, tânăra nevastă se reîntoarce acasă, unde o aștepta mamă-sa și Ion, sluga familiei, „o fire exaltată”, cel dominat de demonul crimei, care ținea la ea. Ceea ce impresionează spectatorul sau cititorul este curajul diabolic al Ravecăi, căsătorită cu Anton, mama vitregă a lui Ștefan, de a intra în casa amantului ei, Petre, bărbatul însurat cu Todoseia, și a-i cere acestuia, în numele iubirii, să-și părăsească soția și s-o urmeze pe ea. Pare neverosimil, dar argumentele autorului puse în gura Ravecăi sunt credibile. Inzestrată cu puteri vrăjitoarești, ea îl convinge pe Petre s-o însoțească, dar Ion o ucide în ultima clipă. În ceea ce privește iubirea și moartea (Eros și Thanatos), Rebreanu scria în *Mărturisirile* din

1932 că „iubirea trebuie înțeleasă ca un instinct vital care cârmuiește drumurile omenirii ca și foamea și moartea”. De altfel, încă din 1917, cu ocazia reprezentării *Șarpelui* lui Wedekind, afirma că iubirea „n-are nici început, nici sfârșit. N-are părinți și nu ispășește. Trăiește veșnic. E nemulțumitoare. Este duhul lumii, bun sau rău, *Erdgeist*”²⁵.

Această piesă a fost pusă în scenă pentru prima dată la Casa de Cultură din Beclean, județul Bistrița-Năsăud, în 14 iunie 1979, sub regia regretatului profesor Andrei Moldovan.

Ziaristica română este o scenetă scrisă între anii 1910-1912, când autorul se afla deja la București. Acțiunea se petrece într-un hotel din Ostende. Este un dialog între un Chelner și un Mosafir, acesta din urmă fiind dentist bulgar. Chelnerul este un ins tupeist, mincinos, iscoditor, lingușitor, care îl ia pe Mosafir drept un gazetar român, cu intenția de a-i cere mai mulți bani decât celorlalți clienți. Satira lui Rebreanu își atinge scopul: în România toată lumea practică această meserie nobilă, gazetăria, toți veleitarii, neaveniții, indiferent de profesie, indiferent de pregătirea intelectuală. Întrebat după ce îi recunoaște pe românii cazați în hotel, Chelnerul îi răspunde: „...dupe larmă, dupe: Las' că vă învăț eu!”

Vis năprasnic este o dramă cinematografică în 12 tablouri, datată 19 iulie 1912, în perioada când autorul ajunsese, grație lui Emil Gârleanu, secretar al Teatrului Național din Craiova. De-a lungul vieții, Rebreanu a avut trei pasiuni: teatrul, literatura și cinematografia. Încetul cu încetul se va despovăra de regionalisme. În 1912 rula în cinematografe filme mute, bazate pe mișcare și mimică. Autorul lui *Ion* este considerat primul scenarist al filmului românesc. Scenariul acesta a fost un eșec, însuși autorul s-a autopersiflat, mai târziu, datorită nereușitei sale. Cele 12 tablouri cuprind: I. *Casă în construcție*; II. *Grădina publică*; III. *Casă în construcție*; IV. *O colectură de bilete de loterie*; V. *Terasa unui local de consumație*; VI. *Un garaj de automobile*; VII. *În fața locuinței lui Lazăr, la mahala*; VIII. *Tabloul: Un local de petrecere*; IX. *Folies-Bergeres*; X. *În automobil*; XI. *Tripou*; XII. *În fața tripoului*. Lazăr este un muncitor zidar, căsătorit cu Minodora; împreună au o fetiță, Puia. Traiul lor este destul de greu. Un Domn încearcă s-o siluiască pe tânăra și frumoasa nevestă. Aceasta scapă nevătămată. Lazăr este anunțat că a câștigat la loterie 100000 de lei. Ridică banii și pleacă însoțit de Inginer la un local să sărbătorească evenimentul. Inginerul îl sfătuiește să cumpere o mașină, de fapt, o rablă. Minodora își dă seama că soțul ei a fost înșelat și recunoaște în Inginer pe Domnul care a vrut s-o violeze. Cherchelit, Lazăr își părăsește familia și, împreună cu Inginerul, se întoarce la localul de petrecere. Îndemnat de Inginer, o răsplătește gras pe Nineta, cântăreața localului. În momentul când o sărută, apare Minodora, care va fi scoasă afară de Chelner. Lazăr aruncă bani lăutarilor și chelnerilor și pleacă însoțit de Inginer și Nineta. El adoarme în automobil, în timp ce cântăreața și Inginerul se iubesc cu foc. Cei doi pungași fură o parte din banii zidarului și-i împart între ei. La tripou, Lazăr va pierde toți banii și va cere împrumut Inginerului care îl refuză, zicându-i: „Dragă, prietenia până la pungă... Tocmai fiindcă îți sunt prieten nu te pot împrumuta. Ar însemna să-mi pierzi prietenia”. Lazăr va recurge la violență, reproșându-i: „Hoțule! Pungașule! Mi-ai stors paralele și-acuma îți bați joc de mine!...” Firește, va fi dat afară. Poliția va aresta pe Nineta și pe Inginer. Lazăr

se trezește din beție și vrea să se sinucidă, dar îl salvează Minodora. El regretă modul cum s-a comportat. Replica ultimă aparține soției sale: „Bogăția te-a orbit, dar Dumnezeu a făcut să te întorci la sângele tău!...”

Conform lui N. Gheran, au scris despre acest scenariu Ion Apetroaie și Bujor T. Râpeanu²⁶.

Inițial, *Ghinionul* a fost un monolog, scris în 1908, când Rebreanu demisionase din armată și se întorse la Prislop; monologul este reprodus de N. Gheran în volumul 11, *Opere, Teatru*, între paginile 896 și 901. Mai târziu, a devenit o comedie cinematografică într-un act, cu 12 tablouri, după cum urmează: I. *Camera de culcare a lui Rică Ghinion*; II. *Pe stradă, în fața casei în care stă Ghinion*; III. *Într-un vagon de tramvai*; IV. *Pe stradă*; V. *Același decor ca în tabloul I*; VI. *Pe stradă, ca în tabloul II*; VII. *În birje*; VIII. *Sufrageria lui Jean Ghinion*; IX. *Pe stradă, în fața casei unde stă Jean Ghinion*; X. *Poarta ministerului*; XI. *Pe stradă, ca în tabloul II*; XII. *Sufragerie-biuroa la Ghinion*. A fost scrisă la începutul anului 1913. Chiar dacă exprimarea are urme regionale năsăudene evidente, comicul de situație și de limbaj dă culoare acestei comedii burlești. După un chef strașnic, Rică Ghinion, un funcționar mărunț, întârzie a doua zi la birou. Asistăm la niște scene pline de haz: trezitul, spălutul pe față, pieptănatul, îmbrăcatul cu niște pantaloni spărți, căutarea butoanelor, tramvaiul nu oprește, fiindcă este „complet”, în sfârșit se urcă în al treilea tramvai, dar, când vine conductorul, își dă seama că și-a uitat „punga” acasă, se întoarce, își găsește banii în buzunarul de la spate. Nu prinde niciun tramvai, se urcă într-o birjă și, spre bucuria lui, găsește un portofel cu 10000 lei (o mie îi căzuse în timp ce-i număra). În portofel află cartea de vizită a fratelui său, Jean. Bănuiește că sunt ai acestuia și se hotărăște să-i înapoieze. Acasă la Jean, toată familia, împreună cu cei opt copii, plânge de supărare. Rică îi dă portofelul, dar Jean îi spune că trebuia să fie 11 mii și-i reproșează fratelui că i-a furat o mie. În cele din urmă, Rică este „azvârlit pe ușă afară”. El se hotărăște să plece, totuși, la serviciu, la minister, chiar dacă a întârziat aproape 2 ore. Un afiș de la poartă îl anunță că „Ministerul este închis din cauza sfinteii sărbători de astăzi”. Se întoarce acasă, birjarul îi spune că a găsit o mie de lei și i-o înapoiază. Acasă se așază în farfuria cu ciorbă, o apostrofează pe servitoare, care se revoltă, îi aruncă farfuriile în cap și-l acoperă cu fața de masă, după care îl bate cu mătura, în timp ce Rică Ghinion rabdă și zice spășit: „Degeaba, sunt ghinionist!”

În 1920, Rebreanu a publicat o nuvelă, cu titlul *Ghinionul*, în revista *Sburătorul* a lui E. Lovinescu.

Să nu uităm că primul film *sonor* românesc a fost *Ciuleandra*, după romanul cu același titlu al lui Rebreanu (el fiind și autorul scenariului), în felul acesta, a devenit și pionier în istoria filmului românesc, chiar dacă n-a avut succesul scontat.

Drama în trei acte, *Jidanul*, a fost scrisă la București, între 17 septembrie 1914 și 29 martie 1915, în perioada când Rebreanu devenise un consecvent cronicar teatral la diferite reviste: *Falanga literară și artistică*, *Scena*, *Ramuri* și *Rampa*. Autorul a fost preocupat toată viața de „resorturile ascunse ale antisemitismului”. Piesa încearcă să dea un răspuns la această chestiune și merită interpretată și dezbătută mult mai pe îndelete. De altfel, aceeași temă va fi atinsă și în alte scrieri în proză: *Boanghina*, *Cumpăna dreptății*, dar, mai ales, în *Ițic Ștrul, dezertor*. După N. Gheran, mesajul ei este următorul: „Cei avuți, indife-

rent de naționalitatea din care fac parte, au un limbaj comun, nutrit de interese comune”²⁷. Evreul Rozenzweig și-a schimbat numele în Mumuianu, după ce a ajuns ziarist; este un personaj obraznic asemănător cu Albeanu din *Plicul*. El îl vizitează pe Oprea, fostul său coleg de școală, ajuns secretar al lui Haimangiu, candidat de deputat. Candidatura acestuia este pusă de viitorul său socru, Bercovici, evreu botezat, care învârtește o afacere cu Toma Boeriu de la Liga antisemită. Mumuianu îi cere lui Oprea să intervină pe lângă antisemitul Haimangiu pentru a-i încredința conducerea unui „jurnal de propagandă”, ce urmează a fi înființat. El declară că, deși este evreu, se consideră antisemit. „M-am născut ovreu (...), dar prin educație, prin suflet, prin tot sunt român...” îi spune lui Oprea. Haimangiu este și el evreu, botezat creștin, numele său fiind, de fapt, Mendel Haimovici. Părinții săi, Froim și Cuna, sosiți din Dorohoi la București, caută un avocat și ajung la Haimangiu, unde, spre bucuria lor, văd că Haimangiu este chiar fiul lor, plecat de acasă în urmă cu 20 de ani; întâlnirea părinților cu fiul lor este cam forțată, nefirească, un fel de *deus ex machina* folosit încă din antichitate. Froim îi spune că au venit să facă un împrumut cu ipotecă pe dugheana lor ca să-i dea banii viitorului ginere, cel care se va căsători cu Rebeca, sora lui. Haimangiu le promite că va rezolva chestiunea numai să-i vadă cât mai repede plecați; nu dorea ca lumea să afle că este evreu. El aranjează cu Pincu Melun, directorul Băncii izraelite, ca părinții săi să poată împrumuta cei 5000 de lei, fără a-i spune pentru cine erau banii. În mod paradoxal, Banca izraelită are funcționarii creștini, iar Banca română îi are evrei. Melun îi propune să se însoare cu fiica lui, Frida. Bercovici este tipul evreului afacerist și avar care îi spune viitorului ginere că are să-și scadă cheltuielile legate de candidatura sa de deputat din zestrea fiicei sale, Fifi; el se consideră „omul deciziilor precise”, știe că dacă vrea ca ginerele-i să ajungă deputat e nevoie de bani, de politică, dar și să fie „întâi contra jidanilor”, de aceea apelează la Toma Boeriu. Haimangiu vrea să fie deputat, dar pe merit. Conflictul intervine când Froim hotărăște să-și mute familia în casa fiului. Haimangiu le sugerează să plece. „... o să plecăm, să nu-ți zădărniciim rostul... Dar trebuie să-ți spun, rău îmi pare că ți-ai alcătuit viața în așa fel că trebuie să-ți tăgăduiești părinții, rudele, neamul... (...) Toată bogăția, toată faima ta e o minciună, o înșelătorie veșnică... Crezi c-o să poți duce așa toată viața?” îi reproșează franc Froim. Delatorul și intrigantul Oprea, figură meschină și ipocrită, îl pârăște, „în interes obștesc”, pe Haimangiu că este evreu și, ca să dovedească cele afirmate, îi prezintă pe Froim și Cuna. „Adevărul trebuie să triumfeze!” clamează Oprea, fără scrupule. Singurul care îi ia apărarea lui Haimangiu este Toma Boeriu, ceilalți, Oprea, Bercovici, Mumuianu și Fifi, îi condamnă „viclenia”. După cele întâmplare, Melun refuză să împrumute banii familiei lui Haimangiu. Ajuns în pragul falimentului, salvarea acestuia vine din partea Friedei care îl cere de soț, convinsă că Haimangiu are s-o iubească; numai că atunci când află că Haimangiu-Mendel este botezat creștin, renunță la logodnă, iar Melun rupe actele de împrumut. Concluzia este una singură: diferențierea socială funcționează și-n cadrul aceleiași etnii, sau cum zice umilul funcționar Tomoșoiu: „În definitiv, ori român, ori evreu, totuna-i dacă omul e om”, completat de d-na Erceanu, într-o altă împrejurare: „În ziua de astăzi nu se uită nimeni dacă ești evreu sau nu ești. Să fii om de treabă. Încolo ce are a face”.

Piesa într-un act *Rendez-vous* are ca subtitlu *Cariatură într-un act* și este o parodie după comediile ușoare, de duzină, la modă, după gustul publicului, care se jucau cu sălile pline, asemănătoare cu cele scrise de A. de Herz; de altfel, numele acestui dramaturg apare în piesă stălcit: Ignatz Hertz. Cronicile sale au amendat de fiecare dată piesele acestui autor, ceea ce l-a determinat să-i devină unul dintre detractorii săi principali, alături de Nichifor Crainic, soții Karnabatt, G. Gregorian, Romulus Dianu etc. Limba în care este scrisă era în proces de formare, iar Gheran socotește că aparține perioadei de stabilire a autorului la București (1912-1913), după popasul de la Craiova.

Ațiunea se petrece într-un hotel din București. Popescu scrie o scrisoare nevestei sale, mințind că este în Dorohoi, în realitate este în București, petrecând două săptămâni cu aceeași amantă. Scrisoarea era pusă în două plicuri și trimisă prietenului său, șeful poștei din Dorohoi; „... el rupe plicul cel din afară, pune ștampila poștei din Dorohoi pe plicul cel dinăuntru, scrisoarea pleacă frumusele la destinație, nevastica mulțumește lui D-zeu că n-am pățit nicio nenorocire și – în casă pace și între noi bună învoire” îi explică tertipul lui Ionescu. De fapt, amândoi își înșală nevestele, deși, susțin ei, le sunt dragi. Popescu, care locuiește în Băicoi, are ca amantă o bucureșteancă, iar Ionescu, cu domiciliul în capitală, o provincială din orașelul de reședință al amicului. Fiecare își laudă metresa. Ei pleacă să-și întâmpine ibovnicele, dar constată că s-ar putea ca acestea să fie chiar nevestele lor. Cele două femei, Titi și Fifi, prima, soția lui Popescu, cea de-a doua, a lui Ionescu, se întâlnesc la hotel, în camera lui Popescu, fac cunoștință și vorbesc despre soții lor. Firește, și ele se consideră cinstite, cumsecade. Treptat, își dau seama că amanții le sunt soții lor, de aceea s-a spus că această piesă este o genăză a *Cadriului*. După Fifi, „Bărbatul poate să fie crai, femeia nu. Bărbatul poate să-și țină zece amante, femeia numai unul. Așa cere morala, epoca și moda” își susține ea principiile. La rândul ei, Titi regretă că-și înșală soțul, dar, din obișnuință, nu se poate opri. Pentru Fifi „Conștiința e o instituție învechită”. Popescu se întoarce, dar din pricina întunericii nu-și dă seama că are în brațe pe... nevastă-sa. Are loc o scenă ludică și, inițial, cea care câștigă este Titi. Fifi își găsește soțul în brațele lui Titi. Are loc o scenă identică. Adulterul este recunoscut de ambele părți, iar „onoarea n-a suferit nicio știrbire”, fiindcă – zice Popescu – „unde a pătruns cultura acolo domnește buna înțelegerere...”.

În secțiunea *Fragmentarium*, din *Opere. Teatru* al volumului 11, există câteva excerpte în maghiară, germană sau franceză pe care Rebreanu le-a folosit în replicile diverselor personaje din piesele sale; la unele este notată proveniența și autorul, altele, fiind prelucrate, nu au nici o indicație. Oricum efortul editorului pentru traducerea lor merită apreciat; de asemenea, aici sunt reproduse unele fragmente de piese inedite ca: *Traiul* (pp. 892-895), *În lumea bozgoanelor* (pp. 902-908), *Casa parohială* (pp. 909-964), *Amantul din lună* (pp. 965-968), altele sunt doar sub forma unor schițe sumare: *Veșnicul îndrăgostit* (pp. 969-971), *Actorii* (p. 972), *Familia* (p. 973), *În fața cortinei* (p. 980); între paginile 981 și 1001 se află un Dicționar de nume folosite atât în volumele de proză, cât și în cele de teatru.

N. Gheran a stabilit că *Traiul* este cea mai veche scriere a lui Rebreanu, datată în anul 1908, când autorul

era la începuturile sale scriitoricești. Într-o duminică, un țăran iese să-și vadă holda și iarba dacă este de cosit sau nu. Se întoarce și începe un dialog cu nevastă-sa, apucându-se de băut vinars de prune. Bărbatul îi spune că iarba e „leasă la pământ”. Femeia îi sugerează să-l ia și pe fecior, iar ea va isprăvi de secerat holda împreună cu vreo câteva femei din sat, tocmită ieftin, pe „patru pițule la fieteșcare”, iar de cu seară, dacă le ajută Dumnezeu, vor veni cu cunună. În lipsa lor, soacra lui va avea grijă de casă. Firește, regionalismele sunt specifice Țării Năsăudului: *țără* pentru *puțin*, *ticăiți* pentru *râi*, *leasă* pentru *culcată*, *coleșă* pentru *mămăligă*, *platăn* (nu *platău* cum s-a copiat greșit în reproducere) pentru *partea de deasupra a sobei*, *a căpăta* pentru *a face rost de...*, apoi expresii de genul: *Vai, zo, cruce, a da țăță la băiat* (*a suge la sân*). Se amintește de un obicei, dispărut din viața țăranului: *a merge cu sare la boi*, însemna a merge pe munte în locul unde sunt adunați boii sătenilor pe timpul verii (la *bourie*) cu sare grunjoasă; de asemenea, când laptele dă în foc, pe plată, ca să nu miroase a ars, se pune sare sau făină; se credea că vaca „se bășică” la pulpă.

În lumea *bozgoanelor* datează de la începutul anului 1908; multe din cele scrise aici vor fi fructificate în piesa *Osânda*. Atrage atenția descrierea detaliată a interiorului unei case țărești din Țara Năsăudului de la începutul secolului al XX-lea. În dialogul dintre Mamă și Soră se strecoară poveștile unor întâmplări supranaturale: fuiorul de flăcări oprit deasupra casei are ca efect: moartea bruscă a găștei îndopate, a vițelului de lângă vacă, care în loc de lapte va da sânge, a altor două vaci, a unui bou și a „unei scroafe a fâta”. Dacă vițelul suga laptele „jumătate lapte, jumătate sânge”, va muri, chiar dacă „l-ai hrăni cu otavă de-a treia și l-ai scâlta în păsat dulce (...), și de nu-ți face de întors are să moară cineva în casa asta”, iar sufletul mortului „s-a face strigoii și n-a avea hodină-n pământ până nu-i veți împlânta un cuțit ruginit drept în inimă”. Deși fac sfeșanie „în casă, în tindă, în grajduri, în ogradă, în șură” timp de o săptămână, „nu ajută... Necuratul nu mai fuge de sfânta cruce (...), nu se teme”. Pentru ca să plece de la ei trebuie să-i ardă „cuibul cu mâțe sfințite” și să-l stropească „cu aghiazmă de nouă ani”. Mama are o fată, Saveta, care iubea pe Ion a Prislopanului, dar n-a vrut s-o dea după acesta, fiindcă era slugă la casa lor, a dat-o după Maftai, deoarece el „e bogat și cuscrul Iftode e cel mai de seamă om din sat”. Maftai este stăpânit de Necuratul și o bate pe Saveta. Într-o Sf. Vineri, Mama a dat o slujbă ca să -i îndrepte Dumnezeu gândurile, „să n-o teamă de Ion”. Sora îi spune să se roage și să facă „nouăzeci și nouă de mătânii” să-i trimită D-zeu pe bărbatu-său, de la pădure, „sănătos acasă” că a făcut mare păcat, ieșind cu carul vinea. Visul Mamei, povestit cu lux de amănunte, prevestește răul ce urma să se întâmple în casa lor. Sora a venit la Mama să-i stângă niște cărbuni în apă neîncepută ca să se poată odihni noaptea, lucru ce îl va face, după ce va rosti un descântec inedit.

Casa parohială pare a fi mai degrabă o adaptare după vreo piesă bulevardieră în trei acte, decât una originală. Ea rămâne, totuși, „un document de istorie literară”, cum bine a sugerat editorul. În casa preotului Vincențiu Hoppe, din Ruzno (Rosenau), Polonia, este așteptat un fost coleg de-al Anei, studentul George (Ionel) Hartwig. După moartea părinților, Ana și Amandus (un băiat handicapat) au fost crescuți de bătrânul Hoppe. În același timp sosește și scrisoarea de acceptare a Anei în ordinul călugă-

rițelor. Între Hartwig și Ana se reia dragostea de altădată. Ana încearcă să-l determine pe băiat să renunțe la facultate și să rămână cu ea. Fiindcă a propus stăreței ca Ana să fie primită la mănăstire, Hoppe îl alungă pe Capelan din casa lui. Bătrânul preot îi mărturisește lui Nicu că prima sa iubire a fost mama lui și îl sfătuiește să-și continue studiile. Finalul este tipic dramolelor: Amandus vrea să-l împuște pe Nicu, dar, din greșeală, o va ucide pe Ana. *Casa parohială* este o piesă siropoasă, fără valoare literară.

Comedia *Amanul din lună* a fost proiectată în trei acte, dar nu are decât un act, scris în perioada cât Rebreaanu a fost secretar literar la Teatrul Național din Craiova (1911-1912). Frizerul Bărbierescu vine în casa d-nei Chiriescu să-l tundă și să-l bărbierască pe gazetarul Popescu. El îi spune femeii că a avut vocație de pictor și de autor dramatic, dar ghinionul l-a adus în această poziție socială. Puținele replici din cele patru pagini au umor și antren.

Veșnicul îndrăgostit, *Actorii* și *Familia* sunt proiectate între anii 1911-1912 din perioada cât a fost secretar literar la Teatrul Național din Craiova, iar *În fața cortinei* este un comperaj scris între 1916-1918, monologul conferențiarului este menit să atragă simpatia și interesul publicului.

Rebreaanu s-a ferit să scrie romane în care să primeze senzaționalul, spectacularul, a preferat să creeze oameni adevărați, vii și viață reală. În începuturile sale dramatice a cochetat puțin și cu artificialul și melodramaticul, de care, până la urmă s-a dezis și le-a amendat, afirmând: „Ceea ce este romanul senzațional în literatură este opereta în teatru. Este concesia ce o face publicului arta”²⁸. De aceea, într-o cronică la spectacolul *Letopiseți*, de Mihail Sorbul, va critica „șurubăriile tehnice” și „floricelile retorice”, care „caută ca de obicei să ascundă lipsa de viață în teatru, să animeze figuri de ceară”²⁹. Chiar dacă nu a fost un teoretician al teatrului sau al romanului, ideile sale, regăsite în interviuri sau cronici teatrale, merită atenția receptorului: „Drama cere conflicte externe sau exteriorizate, - scrie el - pe când romanul înfățișează conflicte oarecum interne ale sufletului... Romanul e cu atât mai interesant cu cât adâncește sau interiorizează mai mult sufletele”³⁰. Îl aprecia pe Moliere ca fiind prin excelență autorul tipurilor. „Harpagon – spunea Rebreaanu – „e o sinteză, ca orice caracter-tip”, încercând „în spinarea eroului său toate trăsăturile ce caracterizează pe toți avarii”³¹. În romane, acțiunile personajelor sunt justificabile, indiferent că sunt pozitive sau condamnabile, pe când în teatru, caracterul abominabil al multor protagoniști este irecuperabil.

Într-un interviu al Elisabetei Grecesu, intitulat „D. Liviu Rebreaanu despre teatru și cultură”, publicat în *Vremea*, din 16 martie 1941, autorul lui *Ion*, proaspăt numit a doua oară director al Teatrelor din România, afirma: „Este de la sine înțeles că pentru a-i da teatrului un rol educativ trebuie să ții seama în primul rând și mai ales de organizarea repertoriului (...), important este arta cu care directorul știe să readucă publicul la teatru, fiindcă teatrul fără public este mort și în cazul acesta nici nu și-ar putea motiva existența”. Rebreaanu a pledat pentru educarea și cultivarea gustului artistic, arătând împletirea scopului artistic cu cel educativ (moral, național, ideologic) și cel distractiv. Era împotriva pieselor grave și severe care ar viza numai și prea direct scopul educativ, „fiindcă știm că educația nu se face forțat; nu piese lipsite de conținut, ușoare, care n’ar face decât să amuze ieftin scoborându-se la nivelul gustului public: nu piese triste și îndoliate care să ne

facă să plângem cruntul ceas pe care îl trăim, fiindcă ar alunga publicul și s'ar juca cu sala goală./ Teatrul este într'adevăr o școală integral, pentru tineri ca și pentru adulți, dar el trebuie să utilizeze o pedagogie cu totul specială, mai savantă și mai subtilă pentru a-și ajunge ținta”.

Priceput în selecționarea repertoriului, fie el român sau străin, modern sau clasic, Rebreanu arăta: „Condiția ideală a turneelor ar fi organizarea unei *echipe speciale, mobilă*, care să servească exclusiv și în permanență necesitățile provinciei, garantându-se reușita spectacolului și asigurându-se situația actorului. Că a avut în vedere îmbunătățirea „soartei actorului” o dovedește înființarea Studioului încă din 1931 „pentru a da posibilitatea celor 70-80 de actori, cărora la Național le venea rândul să joace și să se afirme: pentru a înlesni reprezentarea pieselor mai ușoare, mai riscante, ale tinerilor actori români necunoscuți – fiind în sensul acesta un teatru experimental –, și apoi pentru că un al doilea teatru mai prezenta și puțința unui câștig în plus pentru actori, deoarece după acoperirea cheltuielilor, excedentul li se distribuia lor”. În același interviu, aflăm că autorul *Pădurii spânzuraților* avea de gând să facă un *Teatru al școlarilor* cu o trupă anume specializată și destinată numai acestui scop. Cert este că el spunea: „Teatrul a fost și a rămas marea mea pasiune”.

Note:

1. Liviu Rebreanu, *Opere 11, Teatru*, ediție critică de Niculae Gheran, Transcrieri și traduceri în colaborare cu Nicolae Coban și Gheorghe Fischer, Ed. *Minerva*, Buc., 1980. Menționăm că toate citatele din piese sunt luate din acest volum.
2. *Îndreptarea*, III, nr. 2, 5 ian. 1920, p. 2 (Culise artistice): „D-l C. Toneanu fiind bolnav, rolul lui Grozea din *Cadrilul* va fi interpretat de d. Cosmin”; citat după nota 13 (a lui N. Gheran) din L. Rebreanu, *Opere, 11, Teatru*, p. 1045.
3. Vezi *Notele* de la L. Rebreanu, *Opere - Teatru*, vol. 11, ..., pp. 1009-1040.
4. Vezi cronică teatrală „*Cadrilul*” de Liviu Rebreanu la *Teatrul Național*, semnată I. N., din *Avântul*, I, nr. 58, din 1 ianuarie 1920, p. 2.
5. E. Lovinescu, *Liviu Rebreanu*, în *Sburătorul*, II, nr. 30, din 4 decembrie 1920.
6. N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, ediția a II-a, revăzută și revizuită, Ed. Cartea Românească, 2019, p. 586.
7. *Rampa*, VII, nr. 1633, din 7 aprilie 1923, p. 5. Titlul articolului: *Piese originale. Teatrul Național va reprezenta peste câteva zile comedia d-lui Liviu Rebreanu „Plicul”*; vezi nota lui N. Gheran de la L. Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1049.
8. Vezi *Ideea europeană*, VII, nr. 180 din 15 dec., 1925, p. 3, dar și două numere anterioare, 178 și 179.
9. Vezi cronică „*Plicul*”, *comedie în trei acte de d. Liviu Rebreanu*, semnată de Alex. Călin, din *Rampa*, VII, nr. 1638, din 15 aprilie 1923, p. 5; vezi nota lui N. Gheran de la L. Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, p. 1082.
10. Vladimir Nicoară, „*Plicul*”. *Comedie în 3 acte de L. Rebreanu*, în *Voința Ardealului*, I, nr. 5, din 4 dec. 1924, p. 2; citat după nota lui N. Gheran la L. Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1087.
11. M. Corbea, *Teatrul Național: „Plicul” de L. Rebreanu*, în *Facula literară*, I, nr. 12, din 19 aprilie, p. 61; citat după N. Gheran la Liviu Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1083.
12. Camil Petrescu, *Teatrul Național: „Plicul”*, în *Flacăra*, VIII, nr. 10-11, din 27 aprilie 1923, p. 179; citat după N. Gheran la *Opere, Teatru*, vol. II, ..., p. 1084.
13. Scarlat Froda, „*Plicul*”, *comedie în 3 acte de Liviu Rebreanu la Teatrul Național*, în *Adevărul literar și artistic*, V, nr. 167, din 17 februarie 1924, p. 6; citat după N. Gheran la Liviu Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1086.
14. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, București, 1937, pp. 361-362.
15. Ov. S. Crohmălniceanu, *Liviu Rebreanu*, în *Viața românească*, VI, nr. 11, din octombrie 1954, pp. 281-311; citat după N. Gheran la Liviu Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1089.
16. Tudor Vianu, „*Plicul*”, în *Contemporanul*, nr. 42 (524), din 19 octombrie 1956, citat după N. Gheran la Liviu Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1090.
17. *Rampa*, XI, nr. 2515, din 15 martie 1926, p. 6, titlul interviului: „*Apostolii*” la teatrul Național; de vorbă cu d. Liviu Rebreanu. *Când a fost scrisă comedia „Apostolii”*. *O coincidență stranie a subiectului piesei cu realitatea politică de astăzi. D-l Liviu Rebreanu își previne spectatorii*; după nota lui N. Gheran, de la L. Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1095.
18. *Ibidem*, p. 1095.
19. Vezi nota lui N. Gheran de la L. Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., p. 1143.
20. *Idem*, p. 1143.
21. *Ibidem*, pp. 1143-1144.
22. *Ibidem*, p. 1144.
23. E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, București, (1937), pp. 361-362.
24. Vezi nota lui N. Gheran de la L. Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ..., pp. 1146-1147.
25. Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. 13, Ed. N. Gheran, p. 75.
26. Ion Apetroaie, *Liviu Rebreanu, dramaturg*, în *Iașul literar*, XVI, nr. 11, din noiembrie 1965, p. 49, și Bujor T. Râpeanu, *Rebreanu – primul nostru scenarist*, în *Cinema*, IV, nr. 6, iunie 1966, pp. 37-38.
27. Liviu Rebreanu, *Opere, Teatru*, vol. 11, ...p. 1204.
28. Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. 13, Ed. Minerva, Buc., 1989, p. 55.
29. *Ibidem*, p. 153.
30. *Ibidem*, p. 209.

Despre cârciumă și artă

Luminița RUSU

Așa îmi încep și eu peregrinările în concedii: întâi la cârciumă, doar toți trebuie să mâncăm, poate bem un pahar, stăm la o poveste și ne bucurăm unii de alții. În sfârșit, fără griji, fără stresul treziturii de dimineață, doar de asta merg în concediu. O masă inedită, să gustăm din preparatele locale, apoi un pahar de vin, bere, fiecare ce o bea și cât îi pică bine.

A doua zi e de plimbare și de shopping. Brusc îmi amintesc că nu mi-am luat de luni de zile ceva pentru mine, începe goana pe multe etaje de galerii comerciale după o rochie/poșetă/eșarfă sau orice aparent lipsește din dulapul meu. De fapt, un pretext să probezi la nesfârșit toate cârpele care la tine acasă nu te interesau și lung prilej de discuții cu prietenele despre cum îți mai vine o rochie, ce greu e să mai dai jos după o vârstă, ce bine îți vin toate eșarfele și poșetele, dar fusta aia parcă nu te mai prinde, rochia e prea scurtă, cizmele alea roșii nu le-ai purta nici în dormitor oricât de plictisită e noaptea... Doar nu o să ajungi și tu ca Popeasca, în colanți la 50+, nu i-a mai zis nimeni că nu se poartă de vreo câțiva ani modelul leopard, ce dacă încă-i slabă, azi-mâine o să fie doar penibilă! Anii nu iartă pe nimeni, poate să tot umble ea la masaje și cosmetică, mai bine și-ar accepta vârsta... Inevitabil eșuez cu prietenele la altă cârciumă, mai de fițe ca aia de aseară, unde te-a cărat bărbatul să guști atmosfera locală. Al naibii trombonist, de fapt voia doar să bea bere și să urmărească meciul, că urlatul la penalty se face în limbaj internațional.

Ziua a treia, dacă am noroc, de obicei am, fiindcă am muncit pentru el (în sensul că am doi copii adolescenți, care, dacă nu au rămas acasă, au cam aceleași preocupări cu noi) e zi de mers la muzeu. De artă, cel mai des, nu că aș fi eu vreo mare cunoscătoare, dar îmi încarc bateriile pe termen mult mai lung în locurile unde cei care se pricep adună bucați de frumos pentru ochiul meu profan. Nu vreau să trec razant peste chestiunea dusului copiilor la muzeu, fiindcă e de stat un pic de vorbă despre ea. Care e vârsta potrivită să duci copilul la muzeu? Greu de spus, există o mulțime de psihologi și specialiști în parenting implicați în studii despre ce și cum să faci ca al tău odor să fie viito-

rul Einstein sau Bill Gates. Dar dacă noi avem nevoie din când în când să ne bucurăm doar de o operă de artă, oare copilul tău, viitorul geniu în matematică/chimie sau ce va fi, nu merită să îi acorzi un pic de credit că s-ar putea să aprecieze și un muzeu? Poate că după trei zile de piscină și făcut castele în nisip vrea să vadă o corabie sau un delfin, poate că înainte să îl înveți operațiile matematice merită să îl ajuți să descopere că marea nu e doar o întindere de apă, iar muntele nu e doar locul unde se dă pe tiroliană. Nu o să vă mint, până copiii mei au împlinit zece ani orice vizită la muzeu era un lung șir de întrebări, majoritatea de genul „Cât mai stăm?” sau „Când ajungem la înghețată?”. Pentru că da, am mituit copiii să vină cu mine și nu m-a dus mintea la o recompensă mai sănătoasă... Undeva pe la doisprezece ani au început să fie interesați și de ce atârnă pe pereți, cam de la paisprezece a apărut în concediu întrebarea „Dar în orașul ăsta ce e de văzut?”

Despre muzee prea multe nu știu să vă spun. Am fost pe ici, pe colo, cu impresia că e normal să plătesc minim zece euro intrarea în străinătate, dar aici, la noi, de ce îmi cere 30 de lei? Pentru că dacă vrem să arate ca afară nu poate costa doar trei lei. Și apoi, 30 costa și un pahar de vin la cârciuma din prima seară, atât era și un cocktail la cea din ziua a doua. Or fi fermentat strugurii aceia în câteva luni, dar și tablourile din muzeu nu sunt pictate în două zile, unii zic că trebuie păstrate în anumite condiții, au nevoie și ele de căldură ca noi. Treizeci de lei pentru trei ore de plimbat printre tablouri și sculpturi, cam cât o carte bună sau un bilet de intrare la film. Fiți sinceri, beți doar un pahar de vin într-o seară de concediu? Dacă merită cârciuma, sufletul vostru nu merită un pahar pentru frumos?

Copiii mei sunt mari de acum, de fapt, nu prea mai vin în concedii cu noi. Anul acesta au fost prima dată plecați singuri câteva zile. Vă amintiți cum e, nu? În prima zi abia au răspuns la telefon, au stat târziu în noapte și au povestit cu prietenii. A doua zi au sunat ei, că au optsprezece ani acum, merg la cârciumă și nu au suficienți bani. A treia zi trebuie să recunosc că... au mers la muzeu!

Delia
Chira

Desenul cu accent pe detaliu

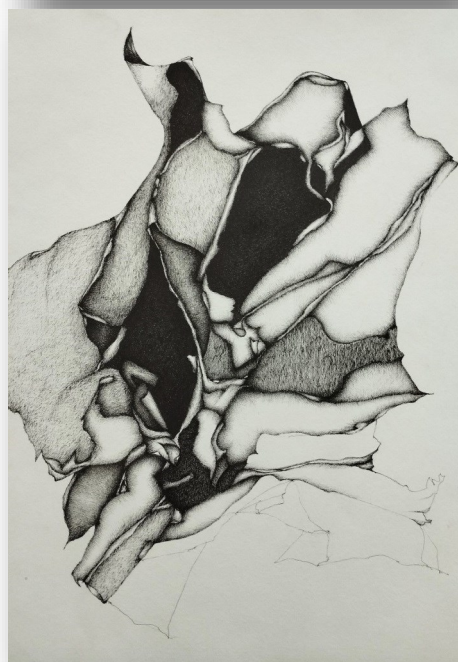

Delia Chira s-a născut în 1982 la Bistrița, județul Bistrița-Năsăud. A absolvit Facultatea de Istorie și Filosofie, în cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, și a urmat studiile masterale ale Facultății de Arhivistică din cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București. În prezent, lucrează la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj, la Sala de Artă. Primele desene, mici studii în creion asupra istoriei costumului feminin și masculin în spațiul central european de la începutul secolului XX, așa-numita „La Belle Epoque”, au fost expuse, în anul 2015, la Colecția Specială din cadrul Bibliotecii Județene „Octavian Goga” Cluj. A urmat, apoi,

în anul 2017, o expoziție itinerantă de desene în tuș, realizată cu sprijinul Ambasadei S.U.A în România, „Native American Art: an Ink Perspective”, reprezentând un inventar grafic al unor accesorii: pălării, mocasini, colane, brățări, obiecte rituale etc., aparținând diverselor populații de indieni de pe teritoriul Americii de Nord și al Canadei. În anul 2022, a venit la rând o expoziție la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca, ca rezultat al colaborării sale cu fosta jurnalistă Ruxandra Biró, în care au fost prezentate publicului ilustrațiile originale ale cărții „Fața întunecată a lunii”. Volumul este o colecție de poezii scrise de-a lungul a aproape 40 de ani și grupate, nu întâmplător, în două părți: cele de dinainte de 1989 și cele ulterioare Revoluției din decembrie.

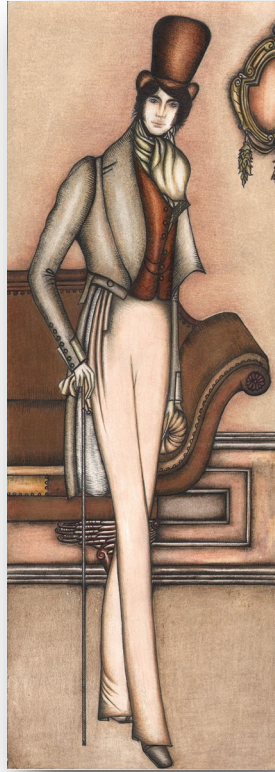
Delia CHIRA: *Apropierea mea de desen s-a produs oarecum accidental având mai degrabă un scop terapeutic decât artistic sau estetic, printr-o memorie a texturii, a materialităților, precum bucăți de textile, piei de animale, lemn, metal, piatră etc. Îmi place să confer, printr-un grad sporit de detaliere, o senzație aproape tactilă anumitor structuri imitând prin hașură diferite tehnici ale gravurii despre care nu dețin, în fapt, niciun fel de cunoștințe tehnice. Subiectele pe care le reprezint au mai mereu o legătură, într-un fel sau altul, cu pasiunea mea pentru istoria costumului, fie că ne referim la îmbrăcăminte, fie la accesorii. Uneori, chiar am senzația că aș da glas unei voci interioare care vine de undeva din adâncul ființei, dar care nu îmi aparține. Iar dacă aceste desene au existat și, totodată, au devenit expozabile, se datorează, în mare măsură, colegilor mei de la Biblioteca Județeană care m-au încurajat mereu și au creat adevărate „pretexte”, conjuncturi, prin care acestea să nu rămână niște simple încercări „de sertar”.*

În fine, aș dori să salut cu entuziasm efortul depus de grupul redacțional al revistei „Izvorul Someșului” de a promova și a prezerva cultura locală, la care mă simt onorată să pot aduce mica mea contribuție. De aceste locuri minunate mă leagă amintiri neprețuite, cu peisaje de basm, gusturi, mireisme, dar mai ales figurile unor oameni dragi care acum nu mai sunt – bunicii mei. Odată cu pierderea lor s-a produs ceea ce Emil Cioran numea „izgonirea din paradis”, am pierdut o întregă lume a copilăriei la care amintirile mele se vor întoarce mereu cu nostalgie.

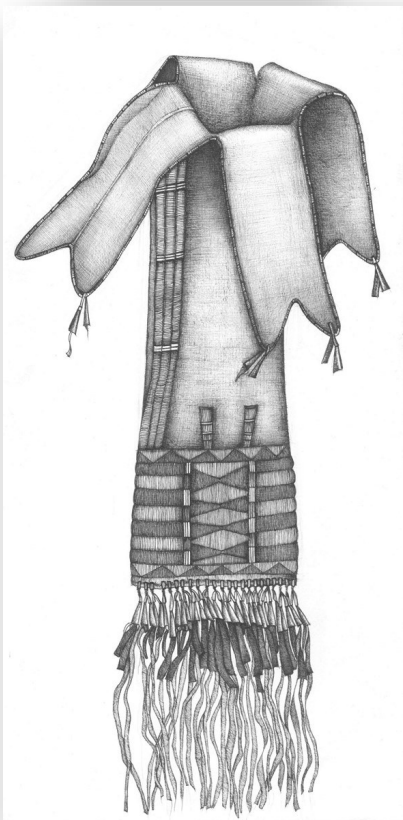
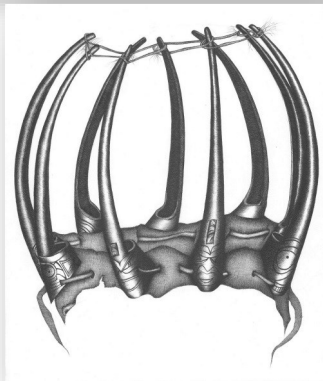
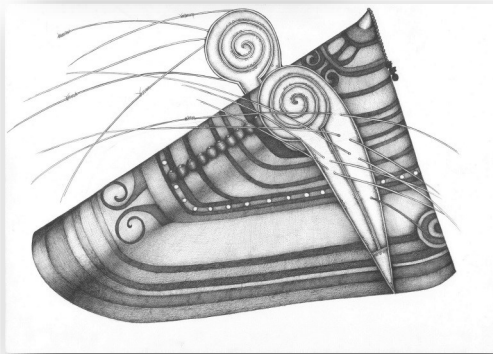
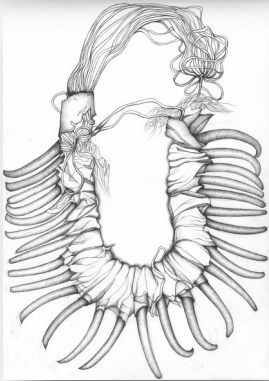
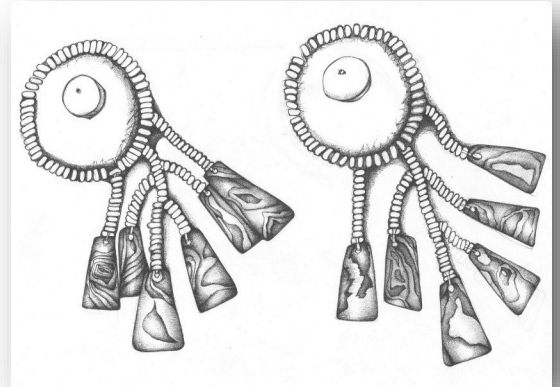
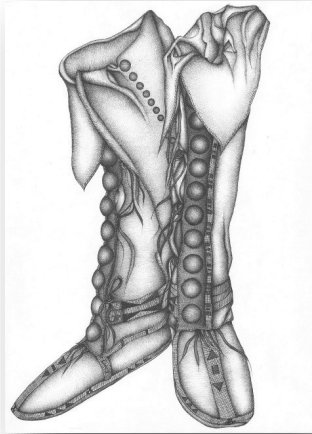
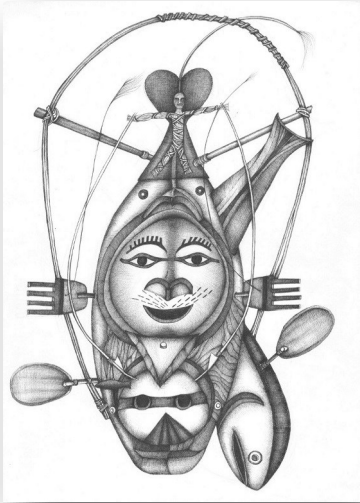

La Belle Epoque - 2015

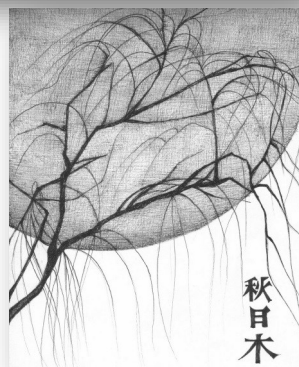
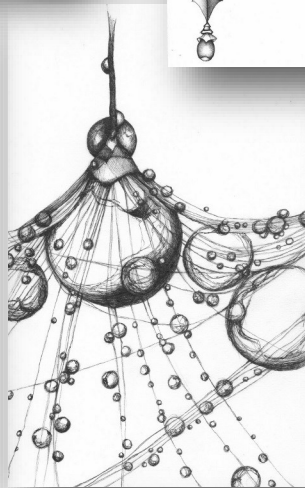
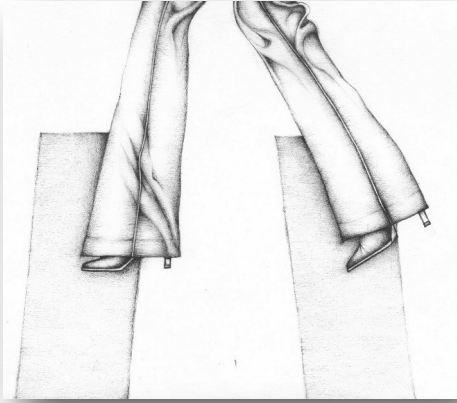

Native American Art; an Ink Perspective - 2017

Fata intunecată a lunii - 2022

Legenda muntelui Beneș

Liviu PĂIUȘ

Folclor
și tradiții

Muntele Beneș, o uriașă piramidă de 1600 metri, se înalță deasupra satului Șanț, localitate la 7 km spre răsărit de vechea cetate a Rodnei, pe cursul Someșului Mare, aproape de izvoare. Cum mergi pe râu în sus, o apă nu prea mare, dar vijelioasă, Cobășelul, îți apare spre stânga, urmată spre soare-răsare de înălțimi ce străjuiesc spre sud Ineul, al doilea ca mărime din lanțul de vârfuri ale munților Rodnei. Șanțul, sat de grăniceri, nu mai vechi de două veacuri și jumătate, sălășluiește aici ca într-o căldare alungită înconjurată la miazăzi de alte vârfuri, mai puțin înalte, ale Bârgăului, și unele, și altele avându-și legendele lor. Între ele, legenda muntelui Beneș este, poate, cea mai frumoasă, asimilabilă, prin conținutul motivului faustian cu deosebire că, în timp ce în oprea lui Goethe doctorul Faust își vinde sufletul în schimbul fericirii pe care o spera de la tinerețea recâștigată, în legenda noastră sufletul este vândut în schimbul unor avantaje materiale. (...)

Legenda muntelui Beneș, familiară zonei dintre Rodna și izvoarele Someșului Mare, este legată de existența unui om sărac lipit, trăitor, împreună cu nevasta sa, în cetatea Rodnei, într-o vreme când satul Șanț nu luase ființă, deci înainte de secolul al XVIII-lea.

Omul din legendă se chema Beneș, nume ce ne face să-l credem un urmaș al vreunei familii husite, refugiate, ca multe altele, în Transilvania și în Moldova de frica represiunilor ce au urmat înfrângerii marii răscoale din Boemia primei jumătăți a veacului al XV-lea. Că lucrurile pot sta astfel o dovedește faptul că nu dorința de câștig îi adusesese pe pământul nostru, ci, mărturisitori ai concepției taborite de viață, se integraseră felului simplu de trai, îndurător de sărăcie și împilare, al țăranilor noștri. Și Beneș din legendă era într-adevăr sărac încât el și nevasta lui, deși n-aveau copii, își duceau viața mai mult flămânzi, mulțumindu-se de multe ori cu ceea ce le dădea întâmplarea.

Mănat de foame, Beneș pleacă într-o bună zi în susul Someșului, în nădejdea să prindă ceva pește, dar, după o zi întreagă de trudă și așteptare, se întoarce acasă cu mâna goală. Tot în gol a mers și a doua zi, și a treia zi, și în celelalte zile, până s-a hotărât să nu se întoarcă la nevastă fără nicio ispravă. Și merge el de-a lungul apei, cale lungă, până ce se ivește ca din pământ o țipote de domnișor, adică un bărbat îmbrăcat orășenește, după vorba locuitorilor,

care îi spune că este diavolul și că, dacă ar vrea să-i vândă lui sufletul după moarte, l-ar scăpa de foame și de sărăcie, nici mai mult, nici mai puțin, l-ar face putred de bogat, de s-ar juca, bucuros, cu banii, bănet de aur, numai de aur. Și ca să-l înduplece, luă de pe jos pietre de prundiș, le pune în mâna omului făcută oală, și pietrele se făcură galbeni, mulți galbeni, de-l uimiră pe Beneș și-l lăsară fără cuvânt.

- Ai văzut ce este în stare să facă diavolul? făcu zâmbind orășeanul. Dar, să știi, niciodată dracul nu dă cuiva bani până nu-i vinde sufletul. Dă-mi sufletul, fă înscris cu mine că mi-l dai, și ți-oi da și eu bănetul pe care l-ai văzut.

Și cât ai clipi din ochi, banii se făcură nevăzuți din mâna lui Beneș după ce diavolul suflă peste ei.

- Ei, ce zici, te hotărăști?

- De, răspunse îndoit omul, nevoie de bani am, că sunt sărac și foamea mă chinuie mereu, dar și sufletul, dacă îmi vând sufletul ca să fiu sătul, unde ajung?

- Dar te fac bogat, putred de bogat, făcu persuasiv orășeanul. Ce, bogăția este un lucru de nimic? Și apoi, dacă ai să crăpi de foame, ce-ai folosit? Păi, ia gândește mai bine și ai să vezi că, dacă te dai morții cu bună știință, îți pierzi și sufletul, și viața. Spune drept dacă ai de ales? Nu este așa că judec bine? Și apoi, n-are tot omul dreptul la bucurie? Unde-i atunci bucuria, dacă și bruma de viață pe care o ai ți-o duci amărât, și sufletul ți l-ai pierdut.

Sărmanul Beneș simți că cei doi ochi ai omului din fața sa să căpătaseră o strălucire ciudată și că lumina lor îi pătrundea până în suflet. Începu apoi să-l muncească gândul că avea dreptate. Dar nu vru s-o recunoască pe față și hotărât.

Simțind ce se petrece în sufletul omului, țipțărul nu se dădu bătut zise schimbând vorba și luând bucuriile din altă parte:

- Voi, muritorii, v-ați făcut o părere prea proastă despre diavol. Îl credeți fără inimă și mereu gata să prindă pe om cu ocaua mică. Uite, ca să vezi că nu este dracul chiar așa de negru, nu-ți cer sufletul în schimb, dar te fac să te întorci acasă cu destul pește ca să te hrănești multe zile.

Bagă Beneș unealta de pescuit în Someș și scoase într-adevăr mult pește.

- Ai văzut? zise pare-se cu multă bunătate diavolul. Du-te acasă și-l mănâncă sănătos cu femeia ta, iar în privința banilor, a aurului, nu te silesc să te

hotărăști acum. Spune și nevastei, dezbateti lucrurile împreună, iar eu am răbdare și te aștept tot aici mâine.

Beneș se duse acasă la femeie. Dar n-a avut curaj și nu îndrăzne să-i spună cum de-a ajuns să aducă atâta mâncare și, mai cu seamă, cum a încercat Agghiută să-i sucească mintea. Dar femeia, tot femeie, iscoditoare din fire, află totul din gura bărbatului și apoi îl întrebă :

- Și ce răspuns i-ai dat?

- Ce să-i răspund? zise Beneș încurcat. Pot să-mi vând sufletul dracului fie el și pentru bani? Nu este păcat?

- Prostule!, și începe să-l toace și să-l bată la cap, că ce-i aia păcat, că vrei să ne uităm toată viața în blidul gol? Că nu vezi că lui Dumnezeu nici nu-i pasă că n-avem ce mânca, că nu vezi că dracul este om cumsecade, că ce dacă-ți vinzi sufletul, că noroc ca acesta n-are să-ți mai bată la ușă. Ia aminte, bărbate, încheie femeia, dacă nu-mi aduci bani în casă, nu mă privește cum, dintr-un blid cu mine n-ai să mai mănânci.

Așa că Beneș n-avu ce face, pleacă la întâlnire chiar în seara următoare, mai mult fără voie, decât cu voie, încheie târgul, iscăli zapisul cu propriul său sânge, după regulă, și plecă acasă cu o povară de galbeni.

- Să-ți fie de bine, omule, de-acum încolo voie bună! Și nu uita că niciun ban nu face pui dacă nu-l bagi în lucruri care să-l înmulțească! Dracul ți-a dat o dată cheagul, dar n-o să-ți bage mereu în trais-tă! Mișcă și tu din coate și fă tot ce se poate!

Beneș ascultă pe binefăcătorul său, nu puse banii la ciorap, ci îi băgă în lucruri: cumpără vite și locuri de pășune, făcu pive de postavuri, începu să facă negustorie. Și din ce în ce căpătă gustul banilor și din ce avea mai mulți galbeni, parcă ar fi vrut să aibă și mai mulți. Cumpără până la urmă și muntele cel mare din fața Ineului și pe cei din jurul lui. Vitele lui Beneș pășteau acum peste tot, pentru că toate plaiurile erau ale lui. Avea și multe slugi, și multe case la oraș, și multe alte lucruri care nu trebuiau neapărat unui om. Flămândul de odinioară avea și cai, și numeroase trăsură. Caii lui Beneș purtau curele cu ținte de aur, șeile aveau sub ele postavuri cu firet de aur, copitele cailor erau potcovite cu potcoave de aur. Iar lumea vorbea că Beneș găsise o comoară, că munții pe care-i cumpăraseră erau plini de aur și toți oamenii îl fericeau sau îl pizmuiau după inima lor. Ba unii oameni credeau chiar că Beneș își vânduse sufletul dracului pentru avere.

Dar Beneș era și nu era fericit. Și cu cât înainta în vârstă, cu atât se gândea mai des că-și vânduse sufletul, și treaba asta începuse să-l frământa, să-l chinuie ziua, să-l muncească noaptea. Când vedea apoi și flămânzii aceștia își aducea aminte de zilele

grele prin care trecuse și el odinioară, dar nu-i putea ajuta nici cu un șfanț măcar. Căci așa făcuse învoiala: cu aurul dracului să nu facă pomană. Cum l-ar fi putut, totuși, înșela pe dracul câștigându-și sufletul fără să-și piardă bogățiile? Într-o zi îi veni în minte gândul cel bun: va lăsa măcar o potcoavă de aur mai slăbită la un cal, va cădea măcar o caia de aur, dacă nu și potcoava de aur. Și atunci binefacerea va fi ca din întâmplare, iar sufletul lui va fi mântuit. Că măcar un creștin care va găsi caiaua sau potcoava va zice: „Să fie de sufletul lui Beneș”. Și așa va trebui să se întâmple, pentru că toată lumea știa că numai caii lui Beneș au potcoave de aur.

Dar planul celui ce voia să-și câștige astfel sufletul nu se împlini, căci ori de câte ori cădea o caia sau o potcoavă de aur, de atâtea ori apărea în urma caleștii țiptăru în carne și oase.

- Ia seama, omule, că ți-ai pierdut caiaua cea de aur! Sau: Ia seama, omule, că ți-ai pierdut potcoava de aur! Și dracul pierdea apoi, amenințându-l: Vezi, bagă de seamă, că stricăm învoiala, că-ți pierzi bogățiile și tot nu-ți vei câștiga vreodată sufletul!

Vorbele: „Nu-ți vei câștiga sufletul” i se umflau în urechi, vuiiau cu putere neînchipuită în țeasta lui Beneș, iar țeasta lui Beneș sta parcă să se spargă. „Cred că am să mor dacă mă mai împotrivesc diavolului” își zise într-o zi bătrânul. Ideea că îi va plesni capul și va muri, dacă nu se astâmpără, i se înfipse ca un piron în creier. Nici nu mai cuteza de atunci să înșele pe neînduplecatul apărător al învoielii. „Trebuie să trăiesc cât mai mult, trebuie să împing cât mai departe clipa când sufletul meu va intra în mâna necuratului” deveni ideea călăuzitoare a bătrânului, și începu să facă totul ca să-și ducă la îndeplinire planul. Hotărî să mănânce din ce în ce mai puțin, căci așa îl învățase un doctor, începu din nou să țină posturile, dorind chiar să ajungă ca odinioară, când răbda de foame cu zilele.

Dar într-o bună zi bătrâna muri, și Beneș căzu pe alte gânduri: i se păru că ochii întregii lumi sunt ațintiți asupra bănetului său, că într-o noapte un tâlhar îl va omorî și se va alege praful de toată averea. Dormea iepurește, tresărea la orice zgomot, viața îi deveni de nesuferit. Și, totuși, ținea morțiș să trăiască cât mai mult. De frica hoților stătea mai ales în casă și din ce în ce se văzu tot mai rar printre oameni, până când ființa lui de om nu se mai arătă pe nicăieri. Nici măcar sameșii averii lui nu-l mai putură vedea.

I-au căutat multă vreme trupul crezând că zăcea pe undeva neîngropat, dar nici picior de bătrân. Nici sacii lui cei plini cu aur nu fură găsiți. „Să știți că l-a luat dracul cu totul, și cu trup, și cu bănet” ziceau oamenii întărindu-și, astfel, credința că Beneș își vânduse cu adevărat sufletul diavolului pentru avere, iar oamenii săi de casă, slugile și sameșii, știind că... (lacună în textul copiat) care încotro, ca să

li se piardă urma să nu se scoale până la urmă careva pentru dreptate.

Dar peste ani de zile se întâmplă un lucru peste măsură de ciudat. Un cioban care își păștea oile pe muntele ce astăzi poartă numele lui Beneș, stând așa, pe spate, la umbra unui tufiș sub care se căsca o gaură ca de vizuină, auzi un zgomot ce se repeta la intervale regulate: clinc-clinc, zrrr... clinc-clinc, zrrr. Cum se scula în picioare, cum nu mai auzea nimic, dar cum sta iarăși pe spate, cu urechea la pământ, cum iarăși se auzea zgomotul cel ciudat.

- Măi, să fie de răs! își zise ciobanul și, nici una, nici alta, intră în vizuină, mai mult pe brânci, până... ce-i văzură ochii? Fundul vizuinii era larg, larg de tot, de puteai să întorci carul, iar undeva lângă perete, pe un maldăr de mușchi, văzu pe bătrânul Beneș, cufundat într-o muncă ce-i păru ciobanului fără noimă, absurdă, bătrânul, cu totul albit și cu părul și barba crescute de-l acopereau aproape tot, cum sta așa ghemuit, lua cu o mână câte un galben dintr-o grămadă, îl ducea lângă ochi și cu cealaltă îl arunca în altă grămadă. Și tot așa mereu, fără oprire.

- Ce faci aici, bătrâne Beneș? Eu sunt ciobanul cutare, zise intrusul, mă mai cunoști?

- După vorbă, te cunosc, răspuse Beneș. Știu că ești un om bun și că n-o să-mi faci niciun rău. Așa-i?

- Fii pe pace! răspuse ciobanul. Dar aș vrea să știu ce faci după ce termini de numărat galbenii din grămadă?

- Îi iau de la început și-i trec în partea cealaltă.

- Și așa la nesfârșit?

- Și așa, mereu, la nesfârșit.

- Bine, numără-i mereu și să-ți dea Dumnezeu viață lungă și sănătate!

- Mulțumesc de urare și voie bună! Ești om bun! Și bătrânul începu din nou să numere: clinc-clinc...zrr.

Ciobanul spuse apoi la toată lumea unde se află și ce face Beneș cel dispărut dintre oameni. Dar nici nu-i trecu prin minte să-l jefuiască. Erau doar banii diavolului, și diavolul se vede că scrintise, până la urmă, mintea omului. Și așa gândeau și ceilalți oameni. Și nimeni, niciun om cu scaun la cap, niciun tâlhar din fire nu l-a supărat pe bătrân în vizuina lui.

Doar oamenii generațiilor următoare au scormonit muntele cu speranța că vor da de aurul lui Beneș, dar n-au găsit nici aurul, nici osemintele bătrânului. Un singur lucru a rămas ca dovadă a întâmplărilor de odinioară și până astăzi mărturia ciobanului care ar fi văzut pe bătrân numărându-și bănetul în măruntaiele pământului, ceea ce explică de ce muntele care se înalță la 1600 de metri deasupra satului Șanț, sat prin care curge Someșul Mare, se numește și astăzi muntele Beneș.

(„Legenda Beneșului” culeasă și povestită de Ion Verdeș, publicată în Almanahul „Flacăra”. Copiată de prof. Ica Ostace, profesoară în comuna Șanț. O copie a acestei legende, în colecția autorului.)

Luminația - Ziua morților

Preot paroh Vasile URECHE

An de an, pe data de 1 noiembrie, credincioșii catolici, greco-catolici, ortodocși, protestanți, reformați din Transilvania, Banat și Maramureș celebrează „Luminația”, considerată a fi o sărbătoare a morților. Se spune că în această noapte sufletele morților vizitează lumea celor vii. În această noapte, cimitirele se transformă în adevărate oaze de lumină datorită lumânărilor aprinse pentru cei morți.

Luminația, cunoscută în popor și sub denumirea de Ziua Morților, este o sărbătoare de origine celtică, adusă de catolici în regiunile din nord-vestul și sud-vestul teritoriului românesc. În bisericile occidentale, cea Romano-Catolică, cea Anglicană și cele Protestante, Sărbătoarea Tuturor Sfinților se ține în ziua de 1 noiembrie, după calendarul gregorian. În bisericile orientale, anume cele Ortodoxe și cele Greco-Catolice, prima duminică după Rusalii este Duminica Tuturor Sfinților, echivalentul Sărbătorii Tuturor Sfinților din calendarul apusean. În zonele de interferență apuseană, credincioșii ortodocși și greco-catolici sărbătoresc Luminația în seara zilei de 1 noiembrie. Cu acest prilej, preoții romano-catolici, greco-catolici și ortodocși oficiază slujbe de pomenire a morților.

De ce facem pomenirea morților?

Biserica îi numește pe cei trecuți în viața de dincolo „adormiți”, termen care are înțelesul de stare din care te poți trezi. Ea nu vorbește de trecere într-o stare de neiființă, ci trecere dintr-un mod de existență în alt mod de existență.

Hristos îi va dăruie cuvântului „adormit” înțelesul care îl asociază cu învierea. Când Mântuitorul ajunge în casa lui Iair, a cărui fiică de numai 12 ani, de abia murise, spune: „Nu plângeți, n-a murit, ci doarme” (Luca 8;52)

Așadar, în ziua pogorării Domnului la iad, când a avut loc ridicarea celor adormiți spre înviere, este bine să fie cinstită pomenirea celor adormiți, ca prin rugăciunea noastră și prin pomenirea acestora să-i ajutăm să dea răspuns bun la judecata lui Dumnezeu și să se ridice cât mai aproape de Tronul Lui, unde să înalțe și pentru noi, împreună cu îngerii și cu Sfinții, rugăciuni de răsplătire și mulțumire pentru faptul că noi, cei rămași pe pământ, nu i-am uitat.

Cornel-Leontin Moisil

IRODUL în comuna Șanț

Unul dintre cele mai spectaculoase obiceiuri de Crăciun, în comuna Șanț, este o scenetă numită „Irozii”. Denumirea acesteia provine de la numele regelui Irod, cel care a ucis peste 2000 de prunci, cu convingerea că și Pruncul Iisus va fi ucis, spre a-și salva „domnia”. Nu cred că sunt date exacte despre apariția acestei vechi tradiții în comuna noastră, important este însă că acest obicei se păstrează și astăzi.

În trecut, pe când tinerii își satisfăceau stagiul militar, erau două tipuri de IROD: *Irodul mare* și *Irodul mic*. *Irodul mare* era format din tinerii scăpați de armată, iar *Irodul mic*, din tineri care încă nu au ajuns la vârsta încorporării.

Sceneta în sine redă, pe scurt, fragmente dinainte și după Nașterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, în vremea tiranului rege Irod, pe când cei trei magi, călăuziți de Steaua lucitoare, au venit din Răsărit pentru a-l aduce daruri Celui ce urma a se naște, precum și măcelul pe care Irod l-a ordonat, de frica pierderii tronului, după ce a aflat de la magi despre nașterea unui „Rege”.

În scenetă joacă 8 tineri, îmbrăcați în costume impresionante, care, după cum se crede, ar fi fost purtate în acele vremuri de către personajele implicate în această dramă:

Irodul. Acesta poartă un costum de culoare roșie. Pe cap are un coif tot roșu, cu cozoroc în față, imprimat cu modele aurite, din a cărui parte superioară „curge” un mănunchi gros de fire roșii, precum o coadă de cal. Costumul roșu se compune din cămașă, fără guler, cu șnur și ciucurei la gât, o mantie lungă și pantaloni strânși pe picior. La brâu are centură neagră, din piele, la care este agățat paloșul într-o teacă foarte frumoasă, iar în picioare este încălțat cu cizme negre din piele.

Căpitanul. Este îmbrăcat, de regulă, în uniformă militară, de ofițer, specifică Armatei române din vremea în care se joacă sceneta. Uniforma este împrumutată de la cadre militare active sau în rezervă.

Popa. Bineînțeles că popa este îmbrăcat în costumul negru, specific preoților.

Craii (Magii). Aceștia, trei la număr, sunt îmbrăcați la fel, numai că diferă culorile. Pe cap poartă coifuri, fără cozoroc, în stilul coroanelor crăiești, au o robă albă, lungă, până sub genunchi, prinsă la mijloc cu centură neagră din piele, la care au agățate săbiile introduse în teci frumos ornate. Peste robă, poartă și ei mantie înflorată, iar în picioare, cizme negre din piele.

Îngerul. Cum e și firesc, costumația îngerului este de culoare albă. Pe cap poartă un coif, în stilul coifurilor prelaților bisericești, cu cruce pe vârf, de culoare albă cu albastru, este înveșmântat cu o robă lungă până sub genunchi, cu brâu din mătase de culoare albastră,

iar în picioare poartă același fel de cizme. Unii îngeri își mai pun și aripi confecționate din diferite materiale.

Ciobanul. Acesta, de regulă, poartă costumul specific anotimpului de iarnă al țaranului român: căciulă din blană de miel, cămașă din pânză albă, bluză de lână, curea din piele la mijloc, cioareci din lână și opinci cu obiele. Peste îmbrăcăminte are un cojoc din piele de oaie. De cele mai multe ori, cojocul și căciula sunt întoarse pe dos. Duce în mână o bătă ciobăneasă, în jurul căreia, cu excepția capetelor (aproximativ 20 cm), se înfășoară o panglică tricoloră (roșu, galben, albastru), având legat un zurgălău.

Așadar, în scenetă sunt 8 personaje: Irodul, Căpitanul, Popa, Magii (Valtezar – cunoscut și cu numele de Baltazar –, Gașpar și Melchior), Îngerul și Ciobanul.

Încă din vremurile de mult apuse, înainte cu două-trei săptămâni, poate și mai repede, se întâlneau tinerii amatori de a forma trupa „IRODUL” și se înțelegeau care ce rol va juca. Puteau fi două sau trei trupe de „Irodul mare” și chiar două ori trei de „Irodul mic”. De regulă, aveau împărțite sectoarele localității și nu prea se întâlneau cei mari cu cei mici pe timpul derulării acestui obicei.

După ce își stabileau funcțiile (rolurile) în scenetă, fiecare își prelua (dacă era scris dinainte) sau își scria rolul și ordinea în care va juca, apoi învăța textul pe de rost. Se întâlneau de câteva ori, mai ales seara, la repetiții. Între timp, își confecționau sau își procurau costumele specifice fiecărui personaj interpretat. Erau și sunt încă meșteri locali care confecționează costumele specifice acestui obicei. Când totul era pregătit (costumele gata, rolurile învățate) se întâlneau, pentru o repetiție finală, cu o seară înainte de Ajunul Crăciunului.

În seara de Ajun, toți „Irozii”, mari și mici, îmbrăcați impecabil, se duceau la Biserică și se așezau ordonat, pe coloane, în fața Sf. Iconostas, unde asistau la întreaga slujbă religioasă oficiată de preot. După finalizarea slujbei, cântau toți împreună „Mărire-ntru cele -nalte...”, apoi plecau pe sectoarele stabilite, în mod special pe la casele unde erau/sunt fete, pe la rude, prieteni etc.

Multă lume, îndeosebi femei și copii, mergeau și merg la Biserică în Ajun numai pentru a vedea „Irozii”. Apoi dau de veste celor apropiați câți „Irozi” sunt, cine sunt tinerii „actori” și alte amănunte de interes pentru localnici. Tânărul care îl interpretează pe Irod este unul dintre flăcăii de vază din sat.

Se umblă cu „Irodul” în noaptea de Ajun, dar și în ziua de Crăciun.

Să ne bucurăm că încă se mai păstrează acest frumos obicei.

IRODUL (VIFLAIMUL)
în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Trupa intră în casă (sau pe scenă) în ordinea următoare: Căpitanul, Irodul, Popa, Îngerul și Ciobanul, cântând următoarele versuri:

*Mărire-ntru cele-nalte
 Toate stelele să salte,
 Salte Cerul și Pământul
 Să se-audă-ntreg cuvântul,
 Întru cei de sus mărire
 La oameni bună voire;
 Pe Pământ să fie pace
 Căci minune se va face.
 Fii creștine deci voios
 Că azi s-a născut Hristos,
 Iar nașterea lui Hristos
 Să v-aducă mult folos!*

Irodul și Popa se așază pe scaune.

Îngerul:
*Mărire Lui Dumnezeu,
 Că s-a născut Fiul Său!*

Ciobanul:
*Oare ce poate să fie,
 Un glas necunoscut mie?
 Parcă nu este de om,
 Mă mai pun puțin să dorm!*

Se așază apoi cu capul pe mâinile sprijinite în bătă.

Îngerul, către Cioban:
*Scoli, Ciobane, nu dormi,
 Căci somnul nu-ți va folosi,
 Mergi la Viflaim în grabă
 Pe acolo mi te întrebă
 Și acolo vei afla
 Că s-a născut Mesia!*

Ciobanul:
Ah, ce ciudat vis am visat

*Îndată ce m-am culcat!
 Parcă un Înger venea
 Și astfel îmi poruncea:
 Mergi la Viflaim, în grabă
 Pe acolo mi te-ntreabă
 Și acolo vei afla
 Că s-a născut Mesia!*

Îngerul, Popa și Ciobanul cântă următoarele versuri:

*Tot omul acum să salte
 Cu glas și cântări înalte
 Și să strige cu tărie:
 „Lăudat Domnul să fie!”*

Căpitanul, către Irod:
*Prea puternice-mpărate,
 S-a ivit o veste nouă-n cetate,
 Trei crai de la Răsărit
 Au venit în grabă
 Și pe cine văd întrebă:
 Unde s-a născut, curând,*

*Un crai tânăr pe Pământ?
 A răspunde la-ntrebare,
 Nimeni nu a fost în stare!*

Irodul, către Căpitan:
*Mergi de-i caută și-i cheamă,
 Cheamă-i ca să-mi dea de seamă
 Cine sunt și ce doresc,
 Cu dânșii să mă-ntâlnesc
 Și să le dau eu cuvântul
 Că-i al meu întreg Pământul!*

Căpitanul, către Irod:
Să trăiți! Am înțeleș!

Apoi se îndreaptă către cei trei Crai din afara casei (scenei) și le zice:

*Crailor și regi măriți
 Vă rog frumos să poștiți
 La împăratul Irod*

*Unde s-a strâns mult norod
Pentru-a voastră socoteală!*

Craii intră în casă (pe scenă), se prezintă în fața lui Irod și zic pe rând;

Valtezar:

*Bună seara, împărate,
Am venit la ale tale palate,
În a ta împărăție
Cu o mare bucurie!*

Irod, către Valtezar:

*Dar ce bucurie-așa mare
De a-ți pune o-ntrebare?
Crailor din Răsărit
Spuneți-mi la ce-ați venit?
Prin Ierusalim umblați
Și pe cine căutați?
Spuneți-mi mai dup-olaltă
N-așteptați vorbă rugată!*

Valtezar, către Irod:

*O! Împărate precinstite
Să ai zile fericite!
Suntem regi din Persia,
Căutăm pe Mesia
Și umblăm de-un an mai bine
Călători prin astă lume,
Munți, cetăți, orașe multe
Cu-nfocare străbătute.
O stea ne-a călăuzit
Și-n proorocie-i vorbit
Că-n a ta împărăție
Un împărat nou o să vie.
Dar steaua cea cu strălucire
Nu se află nicăire!*

Irodul, către Valtezar:

*Nu știu, nu s-a auzit,
N-a fost, nu s-a pomenit
Că o stea o să vestească
O naștere-mpărătească!*

Valtezar, către Irod:

*De n-a fost, acuma este!
Îți vestim această veste!*

Irodul:

*Și pe mine mă cuprinde o mirare
Despre-această cuvântare!
Ce-mpărat poate să fie
Ca să-mi ia a mea domnie?
Că-mpărat în locul meu,
Nu e altul... decât eu!
Cât cuprinde lumea mare
Toți tremură-n groaza tare!
Am să fac o adunare,
O chemare de preoți învățați
Care să îmi poată spune
Despre această minune
(Se uită spre Crai)
Și-apoi vai de voi și de a voastră mumă*

De mă purtați în minciună!

Gașpar, către Irod:

*O, împărate, să trăiești,
Mulți ani să împărătești!
Nu te purtăm în minciună
Că nu știm ce-o fi pe urmă!
Noi am venit să-L căutăm,
Și această coroană de pe cap,
De frica ta n-o aruncăm!
C-am venit la descoperirea adevărului
Stelelor ce s-au ivit
Sus, pe cer, la Răsărit!*

Irodul, către Popă:

*Nu știi tu ce va să fie
Despre-această proorocie,
Unde și-n ce casă
Va fi să se nască*

*Un crai de viță cerească,
Unde și în ce palat
Se va naște-un nou împărat?*

Popa, către Irod:

*Ba-mi aduc și eu aminte
De niște procești cuvinte!
Cunosc foaia și știu locul,
Cum spunea Varlaam proorocul,
Că se va naște în curând
Un crai tânăr pe Pământ!
Foc și pulbere va face
A iudeilor conace
Și va da o slobozie
La cereasca-mpărăție,
Omul să se dezrobească
De sămânța strămoșească!*

Irodul, către cei trei Crai:

*Regilor, veniți la mine
Cu dor și cu bucurie,
Nu umblați a mai străbate
Cărări multe, neumbrate,
Dup-o stea amăgitoare
Și de moarte-aducătoare!
Căci e lucru peste fire*

*Ca o stea să vă vestească
Nașterea unui crai de viță cerească!*

Melchior, către Irod:

*Împărate, împărate,
Ce ne umbli cu de toate?
În zadar ne vei vorbi,
Noi avem darul de-a vesti!
Ținem sabia cu credință
Sfânta noastră biruință.
Noi cu minciuni nu umblăm
Și astfel de cuvinte nu acceptăm!
Dar cât vei sta-n împărăție
Nici prin gând nu poat' să-ți fie!*

Irodul, către Melchior, ridicându-se în picioare,
nervos, scoțând sabia și încercând să-l lovească:

*Dar tu, cu-ale tale cuvinte,
Întreci pe-al iudeilor părinte!
Nu te temi de-o răzbunare,
De-ascuțișul paloșului mare,
Care va să figureze
Capul tău să-ți-l răteze?
(Craii contracarează cu săbiile lor)
Căci numai eu sunt în Lume
Irod, Irod, cu-acest nume!
Numele meu când se-aude
Și pasărea-n zbor se-ascunde,
Necum voi, niște năluci pământene,
Veniți din colțuri răsăritene,
Veniți cu-atâta-ndrăzneală
Să-mi duceți poporul în amăgeală,
Pe poporul din Iudeea
Ca să creadă în Mesia!
Vai de voi, că la muncă!*

Apoi Irod se așază din nou pe scaun.

Gașpar, către Irod:

*Tu, Iroade, ce gândești
Când de muncă ne vorbești?
Crezi că nouă ne e frică
De a ta inimă mică?
Noi știm a te ocoli,
Armele a-ți doborî!*

*În curând tu vei afla
Că vom călca porunca ta
Având în Dumnezeu credință
Sfânta noastră făgăduință.*

Apoi, către Valtezar:

*Astronome Valtezar
Slobozește-al tău pojar
În pucioasă ca să-l ardă
Și-n Hristos să-l faci să creadă!*

Valtezar, ridicând mâinile:

*Vrăjitori, Idoli, Preoți,
La stea vă-nchinați cu toți!
Căci cu multă nerăbdare
S-au luat la cercetare:
Toți cred în această naștere mare!*

Apoi, către Irod:

*Numai tu Irod nu vrei să crezi
Și-n greșeli perseverezi!*

Apoi, iar cu mâinile ridicate sper cer:

*Tu, cerescule Părinte,
Ascultă-ale mele cuvinte:
Fă-l pe-acest tiran să ardă
Și-n Hristos să-l faci să creadă!
Astfel, dacă nu primește,
Tună, fulgeră-l trăsnește!
În pucioasă ca să-l ardă
Și-n Hristos să-l faci să creadă!*

Gașpar, către Irod:

*Ce crezi tu, tirane, câine,
Calicule, vai de tine!?
Pe Hristos vrei să-L omori?
Mai bine, ca tu să mori!*

Melchior, către Irod:

*Ah, să ai tu inima curată?
Asta n-aș putea să cred!
Dar, totuși, această răsplată
Aș dori ca să o văd!
Cât ești tu de laudat
Pe acest pământ întins
Ce sub cer este cuprins,
Să ai o steluță-anume
Să te-ndrepte pe căi bune...
Tu asta o fă
Și nouă ne-o dă!*

Irod, către Crai:

*Eu, din suflet, cu-nfocare,
Aș face-un serviciu mare:
Ca și eu, cu umilință,
Să am în Dumnezeu credință!*

Valtezar, către Irod:

*Of, Iroade, viclean mare,
Ce ne vorbești de-nchinare,
Și de ce ești mânios*

Când îți vorbim de Hristos?
Irod, către Valtezar:
Mă rog, așa se cuvine
Celui ce armată ține,
O ține și-o cârmuiește,
Aspre vorbe le vorbește,
Ca orișicine să știe
Că sunt crai cu-mpărăție!

Apoi, către toți trei Craii:
Mergeți, căutați mai bine
Și vă-ntoarceți pe la mine
Ca și eu cu plecăciune
Să-I dau Lui închinăciune!

Craii, toți trei în cor:
Așadar, noi vom pleca,
Porunca, nu-ți vom călca,
Cu o mare bucurie
Ți-om da de veste și ție!

Valtezar, către ceilalți doi Crai:
Fraților, să ne grăbim
Și înspre stea să pornim!
Uite-o colo, cum se-arată
(Arată cu mâna spre stea)
Cu lumina ei curată
Și spre cale ni se-ndreaptă!

Ciobanul, către cei trei Crai:
Dar voi unde și-n ce parte
Aveți turmele-a le paște?
Cu Hristos, ce-aveți a face,
Abătându-vă în coace?
Care e numele vostru?
Ce căutați pe pământul nostru?

Valtezar cântă:
Valtezar eu mă numesc,
Cu aur Îl dăruiesc!

Gașpar cântă:
Numele meu e Gașpar,
Smirnă Îi aduc în dar!

Melchior cântă:
Melchior, eu mă numesc,
Cu tămâie-L dăruiesc!

Toți trei Craii cântă:
Aur, smirnă și tămâie,
Lăudat, Domnul să fie!

Ciobanul, cântă:
Eu am douăzeci de oi
Și I-oi duce Lui, miei, doi.
Chiar de-aș avea numai zece
Tot I-aș duce un berbece!

Îngerul, către cei trei Crai:
Crailor, eu sunt îngerul Lui Dumnezeu,

Ascultați ce vă spun eu:
Nu vă-ntoarceți prin cetate,
Ci o dați prin altă parte,
Că Irod și-a pus gând rău
S-omoare pe Fiul Lui Dumnezeu!

Căpitanul, către Irod:
Preaputernice-mpărate,
Oare ce vei putea face
Dacă cei trei crai nu se vor întoarce
Prin cetate și vor da prin altă parte?

Irod, către Căpitan:
Eu? Foarte blestemat ordin voi da:
Pe toți pruncii din cetate-i voi tăia
De la doi ani mai în jos
Și, sigur, va fi tăiat și Hristos!
Vino, vino, vatră țară
Să dau o poruncă, iară,
Ca să fac o „vitejie”
Să tai pruncii, peste-o mie,
Ca și Iisus să se taie
În această groaznică bătaie!

Popa, către Irod:
Sfatul meu, acesta este:
Să te lași de-orice poveste!

Irod, către Popa:
Of, cât voi mai avea răbdare,
Dar nu-ți voi da ascultare!

Craii, toți trei, cântă:
Dumnezeu e mare Rege,
Porunca Lui este lege,
Noi, cu toți, îi mulțumim
Și pe Mesia-L mărim.

Căpitanul, ducând mâinile la urechi, zice:
Oo, vai de urechile mele
Cum se înfiorau ele
Când acestea auzeau
Maicile care plângeau!
Și eu le spuneam:
Tăceți fițe și maice,
Noi nu avem ce face,
Că porunca s-a-mplinit
Prin acest măcel cumplit!

Irodul:

*Mai bine maicile să plângă
Decât împărăția mea să mi se stingă!
Să îmi ia a mea domnie
Urgisitul de Mesie?*

Craii, toți trei, cântă:

*Oo, lume nesocotită,
Oo, tu inimă-ndrăcită!
Cu cine te joci Iroade?
Inima din tine roade!
Fir-ai rău și blestemat
(Dau cu sabia peste coiful lui Irod)
Hoțule, câine turbat!
Pentru ce să nimicești
Mii de prunci să prăpădești?
Pofta nu-ți vei împlini
Pe Hristos a-L nimici
Căci Domnul e foarte mare
Și-L apără de pierzare!*

Îngerul, către Irod:

*Of, Iroade, ce-ai făcut?
Un lucru necunoscut,
Blestemat ordin ai dat
Și mii de prunci ai tăiat,
Ai făcut jale-n cetate,
Ai lăsat maici întristate!
Tu, dușman al lumii-ntregi,
Cel mai crud rege-ntre regi,
Ai gândit în mintea ta
Că-L vei tăia pe Mesia!
Însă Dumnezeu n-a vrut
Și l-a lăsat pe Pământ,
Pentru-a noastră bucurie
Ce-ți dorim, gazdă, și ție!*

Cu toții cântă în cor:

*Întru mulți ani să trăiți,
La anul să ne primiți!
Iar nașterea Lui Hristos
Să v-aducă mult folos!*

*Împăratul Romei August se numea,
Multe țări, anume, și el conducea
Că-n a sa împărăție
Tot poporul să se-nscrie,
Pentru porție.
Însă din Iudeea, de la Nazaret,
Iosif și Maria, spre Vișaim se-ndrept
Leagănul nașterii sale
Căci a spus ce-avere are,
Că legea-i tare.
Însă-n miez de noapte, pruncul S-a născut,
Îngereasca oaste și ea L-a văzut
S-a născut Mântuitorul
De viață făcătorul
Și dătătorul.*

A consemnat **Cornel-Leontin MOISIL**

Dănilă Filipoi

Femeia împușcată

De la bun început vreau să vă spun că întâmplarea ce urmează este una reală, doar numele folosite, cu excepția celui al lui Toni, sunt fictive, pentru a nu supăra pe urmașii personajelor din povestirea mea.

Se povestește la Șanț că s-a dus odată Aristina la Valea Mare s-o ajute pe cumnata ei, Evdochia, să urzească și să pună o teară. Aristina nu era o femeie prea dezghețată la minte, dar se pricepea la treburile gospodărești și la lucrurile pe care orice femeie din acea vreme le făcea în casă (tors, țesut, croșetat etc), doar că era mai puțin umblată prin lume și nu prea avea maniere, însă era curioasă din fire, mai ales când vedea ceva nou. De multe ori când trecea pe stradă și auzea gălăgie în vreo curte se oprea și se uita printre crăpăturile porții să vadă ce se întâmplă sau privea în lături pierdută fără să vadă pe unde calcă, până se împiedica de vreun bolovan sau dădea în vreo joampă (groapă).

De menționat faptul că drumul dus-întors l-a făcut pe jos, pentru că atunci nu umblau atâtea mijloace de transport ca și acum. În vremurile acelea, să te ajungă din urmă o căruță vara sau o sanie iarna era o adevărată binecuvântare.

A ajuns, așadar, Aristina la Valea Mare. Când a fost prin dreptul cooperativei, un personaj mai aparte i-a atras atenția în mod deosebit, dar nu numai că i-a atras atenția, ci a și speriat-o de-a binelea. Personajul nu era nimeni altul decât Mutu Ioanii, venit de prin Maramureș și aciuit la Valea Mare prin căsătorie. Nu era greu de-l remarcat, pentru că, într-adevăr, era un om cu o înfățișare nu prea plăcută, destul de vocal și, uneori, chiar agresiv verbal. Nu vă mai spun că era și spaima copiilor, nu numai de la Valea Mare, ci și de la Șanț, nu pentru că ar fi fost atâtea de rău, dar înfățișarea îl făcea să fie de temut pentru cei mici. Dacă voiai să-i sperii, nu trebuia decât să zici că vine Mutu Ioanii sau că îi dai lui Mutu Ioanii, și era destul.

Ajunsă în casa fratelui și a cumnatei sale, după ce au luat masa, Aristina le-a spus cât de mirată a fost văzându-l pe acel om, cum a vorbit cu ea și ce tare s-a speriat de el, le-a povestit ce mai e pe la Șanț, ce face mama lor și multe alte lucruri, așa cum se întâmplă după o revedere petrecută la un interval mai lung de timp.

În acea seară, n-au făcut prea multe lucruri, atâta că au pregătit urzoaia și torturile pentru lucrul de a doua zi, au stins lampa din perete, s-au pus în pat și au povestit până i-a luat somnul.

A doua zi însă, s-au apucat serios de treabă. Au urzit materialul pentru țesut și, mai spre seară, au adus stativele în casă, dar n-au mai întins teara, pentru că, nefiind curent electric, nu era atâta de simplu să treci prin ște și prin spată firele doar la lumina slabă a lămpii cu petrol.

În ziua următoare, după ce au terminat treburile prin gospodărie, s-au apucat de întins teara. Cum femeile din acel timp aveau arta țesutului în degetul cel mic, au isprăvit destul de repede, ba au mai bătut și câteva fire, să vadă cum rostește teara, dacă merge drept, dacă e bună poziția stativei și alte amănunte știute de femei în acest sens.

Pe atunci nu erau atâtea delicatose prin case și nici nu se prea găseau multe nici la cooperativă, așa că Evdochia încă dinainte de a sosi Aristina în vizită s-a gândit să facă bere de casă. A prăjit niște orz, a pus o oală mare cu apă la fiert, în care a adăugat hamei, apoi orzul prăjit, a lăsat compoziția să fiarbă atâta cât se cerea, iar la sfârșit a adăugat puțină drojdie, pentru a o face acidulată, și a mai pus și zahar, că să fie dulce. Cam asta era băutura răcoritoare ce se făcea în casă la anumite ocazii, cu precădere la sărbătorile de iarnă.

În timpul lucrului la întinsul terii, dar și după servirea mesei, mai consumau câte un pahar din băutura acidulată preparată în casă, dar s-a gândit Aristina că ar fi bucurătoare și mama ei dacă i-ar duce de la Valea Mare o sticlă de bere de casă. Cum Evdochia era o femeie mărinimoasă și bună la suflet, i-a dat la plecare, printre altele, și o sticlă cu bere pentru soacra ei, fără ca Aristina să fie nevoită să-i ceară.

La plecare, și-a sărutat fratele, cumnata i-a mulțumit pentru ajutor, și-a pus darurile primite în buzunarele de la caput, iar sticla cu bere de casă și-a pus-o sub braț, sub caput, să nu fie văzută de lume, nu se cădea ca ea, fată nemăritată, să umble cu sticla în mână.

„Amu, de nu m-aș întâlni cu mutu acela cu cap mare, zice Aristina, că tuluoia ce spaimă mi-o tras când am venit încoace”. „Lasă, zice Evdochia, că nu-l întâlnești, doară e dus la lucru la drumul de pe Ceie!”

La întoarcere, în timp ce străbătea satul Valea Mare, ca de obicei, cum vedea Aristina ceva ori pe cineva ce-i părea deosebit, nu se mai uita în față, ci își lungea ochii la acel lucru sau la acea persoană până se împiedica.

Ajunsa în fața casei lui Toni, vede un ceva nou și deosebit pentru ea, și anume arma de vânătoare a celui om, armă pe care el și-o curăța în tindă, iar, în timp ce o curăța, mai scotea când și când pușca pe fereastră spre a vedea dacă țevile sunt curățate așa cum trebuie. Atâta i-a trebuit Aristinei. Nu și-a mai luat ochii de la arma lui Toni, iar acesta, văzând-o așa de curioasă, parcă înadins o scotea și mai des pe fereastră și se prefăcea că ochește după ceva anume.

S-a uitat Aristina ce s-a uitat, până când a ajuns să meargă cu capul într-o parte, fără să mai vadă pe unde calcă. La un moment dat, din cauza neatenției, a nimerit într-o joampă și, nici una, nici alta, a căzut în ea. Din cauza căzăturii, dar și a fermentației din sticlă, dopul a sărit și a sunat întocmai cum sună când se desface o sticlă de șampanie. De menționat este faptul că pe atunci băuturile făcute în casă se puneau în sticle, nu în peturi de plastic, iar în loc de dop se punea un ciucalău (cocean de porumb).

Speriată din cauza căzăturii neașteptate, dar și a loviturii primite în zona coastelor de la dopul din cocean, ca să nu mai vorbim de sunetul provocat, ea s-a crezut împușcată de către Toni. Un alt lucru care o făcea să se creadă împușcată era și faptul că groapa s-a umplut cu bere de casă, lichidul, după cum credea ea, nefiind altceva decât sângele ei. Deci avea toate motivele să se creadă împușcată cu adevărat.

Stătea biata Aristina în groapa cu bere și-și aștepta moartea, blestemându-l și ocărându-l pe Toni, numai că moartea nu venea, dar, cu toate acestea, nici ea nu se ridica, ci aștepta, doar, doar va trece cineva, nu doar ca s-o ajute, ci și să vadă ce i s-a întâmplat, să fie plânsă și compătimită.

Din întâmplare, a trecut un om la un moment dat și, văzând-o pe Aristina vie, zăcând în balta cu bere de casă, i-a zis: „Scoală-te de-acolo, de ce posna să te mănânce te-i târnuit în mijlocul drumului?” „Eeee, a răspuns Aristina, ție ți-e ușor, că nu ai trecut prin ce trec eu amu, fată tânără, nemăritată, să ajung să mor aici, în joampa asta”. „No, lasă, că nu pari de murit, meri și te scoală, nu sta lungită în mijlocul drumului să se uite lumea la tine ca la posnă!” „Nu pot, zice fata, că m-a pușcat Toni, nu vezi că și groapa asta e plină de sângele care mi-a curs după ce am fost împușcată?”

Omul a văzut că nu e sânge, ci semăna mai mult a leșie, deoarece așa era culoarea berii de casă. „Hai să vedem unde ești lovită sau pușcată după cum zici?” „Fix aici, între coaste, zice Aristina. A văzut că mă tot uit la el și, bag seama, de ciudă m-o pușcat.” „Vai, săraca de tine, nu ți-e ușor să fii pușcată și să mai și grăiești”, zice trecătorul, și-l bufnește râsul. Între timp, îi dă caputul la o parte și dă cu ochii de ciucalau (coceanul de porumb), râde și mai tare când vede „glonțul”, o ridică pe Aristina, iar din caput cade sticla în care a fost berea de casă.

Când vede fata sticla aproape goală, o trec alte supărări. În loc să se bucure că n-a fost împușcată, acum plângea după bere. „Vai, no ni numai cât o rămas, ce va zice mama c-am prădat-o?” „No, lasă, că nu-i musai să-i spui, că până s-a întâlni cu cumnată-ta mai este, pară-ți bine că nu ești moartă!” „Da, dar ce hasnă am că trăiesc, că am rămas cu glaja aproape goală? Stai să beau măcar ce-o mai rămas în glajă, măcar cu atâta să mă aleg.”

A luat Aristina sticla, a pus gărliciul la gură, a băut ce a mai rămas, a pus sticla sub braț, de data asta goală, și a plecat spre casă bolborosind: „Oi lua în glajă apă de la șioroiul cel rece...”

Aurel Domide - Șăntanu

ANUL NOU ÎN TRADIȚIA POPOARELOR

În majoritatea țărilor lumii, ANUL NOU e sărbătorit diferit, de la popor la popor și de la continent la continent. În noaptea de 31 decembrie spre 1 ianuarie numai la unele popoare are loc sărbătorirea unui Nou An, la altele acest eveniment petrecându-se în anotimpuri și la date diferite, în funcție de obiceiuri și tradiții statornicite de-a lungul mileniilor. La toate popoarele însă, se manifestă, în prag de An Nou, dorința și speranța de mai bine, de sănătate și rod bogat, de prosperitate în familie. Sărbătorindu-se Anul Nou, pretutindeni se face mult zgomot, cu tobe, clopote, tâlângi, bice pentru pocnit, cântat din trompetă, din fluiet și chiar tras cu arma, peste tot nu lipsesc urăturile, cântatul în grup sau individual, toate acestea cu scopul de-a prevesti un an cu rod bogat, de a trezi semănăturile, de a aduce belșug. De asemenea, peste tot se aprind focuri, lumini, se așază mese îmbelșugate, cu mâncăruri tradiționale, se întâlnește veselie oamenilor și încrederea că noul an va fi mai bun. Mergând pe firul istoriei, iată câteva exemple de astfel de manifestări.

Anul Nou în Grecia antică se sărbătorea în miezul verii, la prima lună nouă răsărită, după 21 iunie, data solstițiului de vară.

La romani, Anul Nou începea în pragul primăverii, la 1 martie, când erau înlocuiți consulii și alți demnitari. Dar în anul 153 î. Cr., această solemnitate de schimbare a consulilor s-a făcut cu o întârziere de 10 luni, datorită răscoalei lusitanilor împotriva Romei, adică la 1 ianuarie 153. Reținem că în anul 46 î. Cr., Caius Iulius Caesar a făcut Reforma calendarului, alcătuind un calendar cu 365 de zile, împărțite în 12 luni, ziua de 1 ianuarie fiind stabilită ca zi de început de an. Noul calendar a fost acceptat de o mare parte a lumii, dar numeroase popoare din Asia și Africa și-au păstrat tradițiile vechi ale sărbătoririi Anului Nou. Azi, în Italia, Anul Nou se sărbătorește în familie, în locuri publice, în localuri. S-a păstrat un vechi obicei care cere ca la miezul nopții anului vechi toate vechiturile din casă să fie aruncate „pe fereastră”, aterizând în stradă tot felul de lucruri: scaune, haine, veselă, mobilă etc. Nu lipsesc pocniturile de petarde, avalanșe de confeti ce umplu străzile de farmec. Nu lipsește „deliciul” presei de a doua zi, arătând câte persoane sunt rănite de la aruncările pe fereastră, de la petarde și pocnituri, ceea ce se întâmplă și pe la noi.

În tradiția egipteană, începutul de an reflectă milenara legătură dintre om și natură. Acum se manifestă primele semne ale creșterii apelor Nilului – solstițiul de vară –, zi în care egiptenii își oferă miere și curmale, iar înainte de a le consuma își spun: „Dulce și binefăcător este numai dreptul adevăr”. Obiceiul cere ca în dimineața respectivă tinerele mame să-și poarte în spate cel mai mic dintre copii, căroră trecătorii le oferă turte și miere.

În Japonia, Anul Nou este adus de vestea unui tânăr care e trimis să observe răsăritul de Soare, urcat pe

un munte înalt, și, când acesta o face, după cea mai lungă noapte, adică „noaptea supremă”, zorile strălucitoare sunt primite la 21 decembrie, echinocțiul de iarnă, cu colinde care slăvesc faptele de seamă ale anului ce a trecut. Obiceiul cere ca pe masă să se afle împodobit și rumenit „porcul zeului Frei”, la loc de cinste aflându-se și prăjitura Anului Nou, Julkake, care se atârnă de grindă, unde stă până în ziua când plugurile ies la arat. (Din Saga scandinavă, povestiri vechi păstrate până în zilele noastre).

În Anglia, în urmă cu 200 de ani, Anul Nou se sărbătorea la 26 martie. După ce s-a trecut la reforma calendarului, s-a fixat data Anului Nou pe 1 ianuarie. Datorită tradiționalismului, o parte a populației a protestat la schimbările făcute de autorități. În prezent, de Anul Nou grupuri de tineri englezi umblă cu un plug pe la casele oamenilor, urându-le recoltă bogată și viață prosperă.

În Spania, de Anul Nou, e obiceiul de a înghiții 12 boabe de struguri la 12 noaptea, cel care o face fiind asigurat că va avea un an fericit, asta însemnând că strugurii sunt aducători de noroc.

În Germania, în unele provincii, de Anul Nou, se face o păpușă din paie, reprezentând o femeie bătrână, care este plimbată într-o roabă până la miezul nopții, când este aruncată în apă, în locul ei, în roabă, este pusă o fată frumoasă, care reprezintă Noul An și este plimbată prin urbe, însoțită de cântece și dansuri specifice tinerilor locului.

În Japonia, cu câteva zile înainte de Anul Nou, casele din satele și orașele acestei țări se împodobesc cu crenguțe de brad (pin) și de bambus, ca simbol al devotamentului și longevității, iar clopotele bat la miezul nopții de 108 ori. Se spune că în acele clipe omul pășește un prag nevăzut, dincolo de care îl așteaptă o nouă soartă. Petrecherile țin trei zile, tradiția cerând ca fetele să smulgă câteva fire de țelină, ridichi și urzică. După ce au trecut șapte zile de la Anul Nou, tradiția cere ca cel care conduce familia să prepare o fiertură de orez și din șapte ierburi de primăvară, pe care o va servi la dejunul membrilor ei.

În India, cea mai populară sărbătoare a înnoirii anului este „Pongalul”, celebrat în prima zi după solstițiul de iarnă. În această zi, momentul cel mai important este dimineața, când se aprinde rugul pregătit din timp de către copii, în locul cel mai însorit din curtea casei. Pe jarul încins femeile pun oale mari de lut în care se află lapte cu orez. Întreaga familie se așază în jurul focului, iar când laptele începe să fiarbă este salutată cu strigătul voios „Pongal”, adică „laptele fierbe”, semn că soarele a binecuvântat casa, iar noul an va fi îmbelșugat. Locuitorii satului se salută timp de câteva zile cu formula tradițională „A fiert laptele”. Un mod cu totul aparte de a sărbători venirea Anului Nou în satele indiene.

Valer Pop

Bombyx mori la Anieș

Se știe că în „Epoca de aur” școlile aveau de realizat, în fiecare an, un așa-numit „plan economic”. Planul economic se realiza din activități extrașcolare organizate cu pionierii (toți elevii erau pionieri, ca să nu fie supărare). Acțiunile erau gândite ca să fie cât mai variate și mai antrenante pentru toți. Așa, sub conducerea comandantului instructor al organizației de pionieri, trebuiau realizate toate acțiunile pe care „și le asumau” detașamentele de pionieri la începutul fiecărui an școlar.

Erau planificate acțiuni de recoltare și predare pentru valorificare la centrul de fructe de pădure sau la CPADM (Cooperativa de Producție, Achiziții și Desfacere a Mărfurilor) fructe de pădure cum ar fi: măceșe, porumbe (coțobrele), păducele, mere și pere pădurețe, conuri de brad și de molid, sămânță de paltin, jir, ghebe etc., dar și plante medicinale: păpădie, coada calului, coada racului, coada șoricelului, sunătoare, mușetel, rizomi de ferigă, flori de urzică moartă, rădăcini de hrean și altele. Un loc important în realizarea planului economic îl ocupa recuperarea și valorificarea materialelor refolosibile, de aceea pionierii recuperau și aduceau la școală: fier vechi, hârtie (caiete vechi, cărți, ambalaje din carton, ziare, reviste), sticle și borcane.

Pentru realizarea planului economic erau organizate și activități precum: plantări de puieți, „descopleșiri” în plantațiile tinere, anumite activități la Centrul de fructe din Anieș, acțiuni în campania agricolă de toamnă cum ar fi participarea la recoltarea porumbului, strugurilor și merelor la IAS-urile (Întreprinderi Agricole de Stat) din județ.

Școlile trebuiau să aibă și gospodării anexe, unde erau crescuți, de regulă, iepuri de casă, sau să cultive legume pe lotul școlar sau în solarii și sere. Activistul de partid Florea venea foarte des pe la Anieș și-mi explica cât de bine ar fi ca în beciurile școlii să înființăm o ciupercărie.

Într-unul dintre anii 1980-1984, când ocupam funcția de director al școlii din Anieș, după mai multe ședințe cu directorii și cu comandanții-instructori de pionieri la Inspectoratul școlar, unde „am fost lămurii” cât de rentabil este să creștem viermi de mătase, pentru că sunt condiții, am fost nevoiți să ne ocupăm și de această activitate.

Știam din orele de biologie că *Bombyx mori* (Fluturele de mătase) este originar din China. Pentru creșterea lui este nevoie de frunze de dud, singura hrană pe care o acceptă. În studiul de fezabilitate, cum se spune acum, se pare că s-a ținut seama că oamenii din Anieș, când au fost întrebați dacă sunt duzi în localitate, au răspuns că sunt foarte mulți, ei crezând că duzii

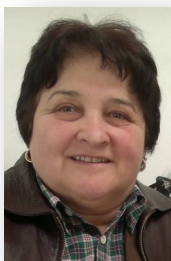
sunt plopii plantați pe marginea drumurilor și nu duzii pe care ei îi numeau „pomnițari”. Un pomnițar era, totuși, în Anieș.

Cândva, pe la începutul trimestrului al treilea, am fost chemați la Bistrița pentru a ridica materialul biologic constând dintr-o casetă în care erau ouă de fluture de mătase de culoare galbenă și de mărimea bobului de mac (circa 1g). Odată adus în școală materialul biologic, am trecut la amenajarea laboratorului de biologie pentru creșterea viermilor de mătase. După un anumit timp au început a ieși din ouă larvele, care erau mici cât vârful acului. Trebuia asigurată hrana lor. Ne-am deplasat la proprietarul dudului și i-am cerut voie să luăm frunze pentru hrana larvelor. Nu am fost refuzați. La început, cu o mână de frunze puteau fi hrăniți 2-3 zile. După ce au crescut mai mari, necesitatea de hrană era mai mare și trebuiau frunze de dud mai multe. Dudul din Anieș începea a rămână fără frunze, și, pentru a nu risca să se usuce, proprietarul ne-a interzis să mai luăm frunze din el. În aceste condiții trebuiau aduse frunze de dud din altă parte. Larvele fluturelui de mătase au avut noroc cu doamna învățătoare Cărbune Maria care și-a amintit că în Mititei (localitatea sa natală) se găsesc duzi. Am convenit să o învoim să plece după frunze de dud la Mititei. Mergea de câte ori era nevoie și aducea 1-2 saci cu frunze pe care le culegea împreună cu soțul. Ne-am confruntat apoi cu situația că frunzele se vestejeau și se uscau destul de repede și de aceea ne-a venit ideea de a le păstra în apă. Înainte de a le da hrană larvelor, trebuia să le ștergem cu cârpe, deoarece, dacă le consumau umede, se puteau îmbolnăvi, iar producția era compromisă. După ce au ajuns la stadiul de îngogoșare am adus crengi de stejar, multe, pentru ca să se ascundă printre ele și să poată țese firul de mătase. Acțiunea a fost finalizată odată cu predarea gogoșilor de mătase la Bistrița. Am predat 1-2 kg de gogoși pe care am primit o sumă neglijabilă. Nu ne-a interesat suma primită, mai mult ne-a interesat să terminăm cu creșterea viermilor, nu să dăm rateu și să fim considerați niște sabotori ai acțiunii.

Răspunzători de buna desfășurare a acțiunii erau profesorul de biologie și directorul școlii, dar nici ceilalți nu erau scutiți.

Aventura lui *Bombyx mori* la Anieș s-a încheiat în acel an. Nu știm motivele pentru care în anii următori nu s-a mai cerut așa ceva. Probabil la nivelul județului nu s-au obținut rezultatele scontate.

A fost încă un exemplu de activitate care trebuia să se desfășoare spre a obține rezultate nesemnificative cu eforturi și costuri foarte mari. Așa era atunci!

Silvea Moisil

Reveniri în trecut

Privesc spre înaltul cerului și mi se pare că se apropie munții. Acum, când scriu, toamna e în toi. Încerc să văd cu ochii minții prin sticla clară și alunecoasă a timpului. Este o oglindă care reflectă limpede, nealterate, imaginile trecutului și, în special, ale copilăriei. Parcursul făcut pare că a fost lung, dar, nu știu de ce, mi se pare foarte aproape și uluitor de actual.

În urmă cu ceva timp eram un copil, ca toți ceilalți, numai că, spre deosebire de mulți alții, mie bunicii mi-au ținut loc de părinți.

Țin minte, parcă ar fi astăzi, cum, într-o iarnă (aveam vreo cinci ani și vreo nouă luni), am descins de la Valea Mărilor spre Șanț. Ne mutam în casă nouă. Eram foarte fericită și stăteam cuminte în „sanceul” (sania) cu bagaje multe. Așa-i când te muți, iei cu tine și ce trebuie, și ce nu. Fulgii leneși îmi umezeau obrazul care, cald fiind, îi topea într-o clipită. Stăteam cuminte și mă bucuram în sinea mea de feeria naturii. Era o atmosferă de basm, deși, mai târziu, n-am mai iubit așa de tare anotimpul hibernal. După ce am sosit acasă, în sat, a început despachetatul ca un adevărat ritual. N-o să insist acum asupra acestui moment, vreau doar să precizez că, în anii care au urmat, toate vacanțele de vară le-am petrecut Între Mării (la Valea Mărilor).

De acel loc mă leagă sentimente puternice și, uneori, contradictorii. Acolo aveam prietenă pe Cheța Sângeorzan (căsătorită Filipoi) și, mai târziu, pe Lucica Cotu (căsătorită Grapini), fata lui badea Artene și a lelei Elisabeta.

Lelea Elisabeta era o nevastă tânără, frumoasă și iubitoare de copii. Înainte de a veni Lucica pe lume, dumneai ne aranja pe mine și pe Cheța, ne împletea părul în cozi frumoase ca să arătăm cât mai bine. Odată

cu venirea pe lume a Lucicăi, dumneai nu ne-a abandonat, nici pe mine, nici pe Cheța. Se ocupa în continuare de frumusețea noastră. Era esteticianul nostru.

Lucica creștea, iar noi încercam să ne jucăm împreună, toate trei. De ce spun asta? Mai demult nu se maturizau copiii așa de repede ca acum. Etapa copilăriei dura până pe la 14 - 15 ani.

La badea Artene, peste apă, în coasta fâneței, se afla un măr pădureț, care încă mai există, iar noi săpam acolo, sub măr, și construim, scobind cu degetele noastre mici, spațiu pentru „boaldă” (magazin) și casă pentru păpuși. Păpușile erau confecționate din cucuruzi luați din cununile de mălai din pod, iar pănușile acestora serveau drept păr, pe care noi îl aranjăm în fel și chip.

Lucica, deși era mai mică, nu făcea mofturi la jucării. Bucuria de a fi împreună era enormă. Cheța era un pic mai mădărită (alintată). Nu stătea duminica pe Mării cu noi. Pleca în sat cu părinții. Dacă încercau s-o lase acolo, plângea și se dădea până aceștia cedau de fiecare dată.

Casa noastră de la Valea Mărilor era destul de spațioasă. Aveam în curte și o bucătărie de vară cu ploată (sobă de cărămidă cu tablă de tuci deasupra). Îmi amintesc multe episoade petrecute acolo, în bucătărie. Câteva merită trecute în revistă.

Atât Măria Mare, cât și Măria Mică erau atunci două pâraie curate. În acele vremuri, nimeni nu arunca mizerii în albie, apa fiind potabilă. Nimeni nu se îmbolnăvea din cauza consumului de apă din pârau, deoarece și peștii se jucau în voie în „hâlboane” sau pe sub pie-

tre. De sub pietre pescuiam cu furculița „bote” (o specie de pește mic, semănând cu somnul, având capul mare, turtit, și mustăți).

Nu mai țin minte cu exactitate în ce împrejurare am rămas, într-o duminică, Între Mării, eu și cu Lucica, Cheța, exclus. Mai ales duminica, mama Silvia și lelea Elisabeta ne lăsau să ne jucăm în voie. Cred că ne-a apucat foamea, sau am văzut-o pe Cornelia Pop (căsătorită Grapini) frigând bote, așa că și noi am trecut la treabă. Am prins bote și le-am pus pe ploată în incins din bucătărie, dar, neștiind cât să le lăsăm la fript, botele noastre s-au făcut scrum. Totuși, așa le-am mâncat și, fiind opera noastră, ni s-au părut un deliciu. Gândindu-mă acum la acel episod, cred că ne-au făcut bine și la stomac.

Dar asta n-a fost îndeajuns. A urmat o operațiune culinară cu roți fripte pe ploată și cu iaurt. Și la această operațiune am operat eu cu Lucica. Să „drănițăști plita cu roți” era un adevărat ritual. Spălam „napcii” (cartofii), apoi îi tăiam în felii, când plita era bine încinsă așezam roțile pe ea, una lângă alta, și presăram sare pe ele. Le păzeam să nu se facă scrum, pe urmă le luam într-un „blid” (farfurie) și ne bucuram de un adevărat festin savurând roțile cu lapte prins (iaurt). Astfel de episoade le desfășuram atât la noi, cât și peste apă, la lelea Elisabeta și la lelea Lucreția.

Lelea Elisabeta nu ne certa, chiar dacă mai făceam câte-o „ispravă”, zicând adesea „Așa-s copiii, năzdrăvani”!

Acțiunile noastre nu se limitau numai la jocuri și la „specialități” culinare. Vara, activitatea de bază a familiilor noastre era făcutul fânului. Era o acțiune de loc ușoară, ce necesita, în primul rând, un timp frumos, dar și o muncă epuizantă. Atât Lucica și Cheța, cât și eu participam ca membri activi la făcutul fânului, fiecare după puterile sale, la înturnatul și strânsul fânului, dar

mai ales la adusul apei de băut. Uneori, cel puțin eu, preferam să lucrez efectiv la fân, decât să car apă cu o „cantă” (oală de metal cu capac și mâner) sau cu o damigeană la cosași, uneori până în vârful locului (la vârful Arșiței). Îmi aduc aminte de un cosaș care, când am ajuns cu cana cu apă în vârful Arșiței, a băut un pic din ea și pe restul a aruncat-o spunând că se încălzește. Cred că realizați „dragostea” avută față de acel om, după atitudinea lui față de efortul unui copil de a căra o cantă plină atâta drum.

După astfel de corvezi, noi, copiii, ne doream să vină ploaia, ca să ne putem întâlni, să mai stăm la povești sau pur și simplu să ne jucăm „Țări, orașe, munți, plante, animale”. Era un joc care contribuia la dezvoltarea noastră. Ne exersam memoria și aveam o dorință acerbă ca fiecare dintre noi să devină, măcar o dată, cel mai bun. De ce să mint, îmi plăcea grozav să câștig.

Duminicile și sărbătorile reprezentau pentru noi un adevărat festin. În aceste zile coborau gospodarii de pe toate dealurile din apropiere, adunându-se la „vexăl”, la magazin. Este demn de remarcat că acum 50 - 60 de ani și până chiar în anii '80, la Valea Măriilor se afla un magazin forestier. Magazinul era foarte bine aprovizionat cu alimente, produse textile și vase emailate. De aici se aprovizionau muncitorii forestieri, culegătorii de fructe de pădure și gospodarii locului. Dar să nu deviem de la subiect.

Magazinul reprezenta un loc de întâlnire, în mod special de sărbători, așa cum am spus. Acolo coborau cei din Prisloape, Ciungitură, Valea Bindiresei, Poiana de Sus, Suhard și chiar din Dealul Untului. Fiecare povestea ceva interesant din viața și din activitatea sa. Noi, copiii, ascultam cu gura căscată, întrucât multe povești erau pline de umor.

Întâlnirile de la magazin le compar acum, mare fiind, cu „Hanul Ancuței” a lui Sadoveanu. Există multe similitudini între poveștile celor de la Valea Măriilor și ale celor ce se adunau la „Hanul Ancuței”. Dar, într-un alt episod, vor urma detalii ale celor spuse în viteza gândurilor care au revenit din copilăria mea. Până atunci, vă las cu bine.

Cornel-Leontin Moisil

Din vremea copilăriei mele

Îmi amintesc cu drag de când eram copil, de vremurile frumoase, de mult apuse, dar rămase vii în memorie.

Am fost și eu, ca oricare, copil. Un copil de țăran, dintr-o familie de gospodari, cu pământ, cu animale, cu greutate, dar și cu satisfacții și bucurii.

Părinții, în mod special mama, ca orice mamă iubitoare, se îngrijeau mereu să nu ne lipsească lucrurile necesare unui copil (mâncare, haine, unele dulciuri ce se aflau în acele timpuri). Având o gospodărie destul de mare, la noi era în permanență de lucru. Fiecare lucra după puterile și cunoștințele sale.

În vremea copilăriei mele, precum și a multor alți copii, îndeosebi de la țară, nu se găseau atâtea jucării ca și acum. Erau mingi, săniuțe, schiuri, ceva biciclete, iar majoritatea lucrurilor ni le făceam noi, precum „talpalauă” (patine confecționate din lemn, cu varga de la o coasă pusă pentru alunecare), chiar și schiuri din lemn, arcuri cu săgeți în vârful cărora făceam conuri din capace de conservă, huțate/leagăne (la cununa de la grajduri legam lanțurile de la carul cu fân și între ele, pe o scândură, ne așezam 4, 5 chiar 6 copii), precum și multe altele.

Pe mine nu mă prea lăsau părinții să mă duc de acasă, la alți copii, să mă joc, decât foarte, foarte rar. De regulă, pentru jocuri, veneau la noi mulți copii. Uneori, pentru a avea și eu timp de joacă, aceștia mă ajutau să duc la bun sfârșit lucrările aflate în sarcina mea: de „rânit”/curățat grajdul la vite, de dat jos fân din pod și de scos apă din fântână în halău/jgheab. Mama (fie iertată!), de cele mai multe ori, ne răsfața pe toți cu tot felul de bunătăți: plăcinte, bomboane, biscuiți, mere, pere, căpșune și altele. Astfel, copiii veneau la noi cu drag. Eram printre puținele familii din sat care aveau livadă cu meri, peri, cireși, pruni, coacăze, căpșuni, nuci...

În curte, lângă fântână, aveam un halău foarte mare, în care, țin minte, încăpeau 77 de găleți de apă. Era în sarcina mea umplerea lui de două ori pe zi, asta pentru că aveam multe bovine.

Dimineața, înainte de a merge la școală, făceam „gimnastică” scoțând din fântână cele 77 de găleți de apă. Curățarea grajdului o făceam, de regulă, după-amiaza, când reluam lucrul cu scoaterea apei pentru adăpat. Cu toate astea, cu energia de copil, aveam chef și chiar și timp de joacă. Într-o zi, m-am dus neanunțat de acasă la prietenii mei care, tatăl lor fiind mecanic, aveau tot felul de scule, ne-am făcut vârfuri la săgeți, așa cum spuneam, din capace de conservă, apoi ne-am dus pe câmp, unde, iarnă fiind, se aflau grămezi de gunoi cărat proaspăt pe care se îngheșua o mulțime de ciori în căutare de râme.

Atunci, probabil că și acum, vânătorii aveau ceva cotă de picioare de ciori împușcate, și noi, copiii, eram tare amatori de a vâna ciori și de a preda picioarele păsărilor vâdate pădurarului al cărui canton se afla pe Cobășel, unde locuiam noi.

Așa că, în acea zi, după ce ne-am înarmat cu arcuri și cu săgeți, ne-am dus la vânătoare. Vă dați seama, trăgeam toți „la grămadă” cu arcurile, ploaia de săgeți cădea peste biete de ciori concentrate în căutarea hranei. Se mai întâmpla, uneori, să cadă victimă câte o cioară, spre marea noastră bucurie.

În acea zi, pe lângă faptul că eu nu m-am ales cu niciun „trofeu” la vânătoare, timpul trecând repede, grajdul a rămas necurățat. Se făcuse deja noapte, iar eu eram cu prietenii mei acasă la ei. Și, povestind noi despre rezultatul vânătorii, numai ce apare tatăl meu (fie iertat!), care mă cheamă acasă. Pe drumul spre casă mi-a zis: *Nu ai rânit, nu ai scos apă, nu ai „țapat” fân din pod! Fân am „țapat” eu, am dat la vaci, am și adăpat, dar „rânitul” îi al tău. Ori meri amu și rânești în grajd, ori spui de 100 de ori rugăciunea „Tatăl nostru”!* Așa eram de sătul de rânit, încât am preferat să spun de 100 de ori rugăciunea domnească, fără să mă gândesc la faptul că, a doua zi, aveam tot eu de făcut acest „nobil” serviciu, numai că dublu. Dar l-am făcut.

Eu aveam o sanie frumoasă, un pic mai lungă decât a altora, pe care încăpeam 4 sau 5 copii. Aveam și patine cumpărate de unchiul meu de la Năsăud.

Într-o iarnă, cum ne dădeam noi cu sania, de multe ori chiar de la „Dâmbul lui Gumuț” de pe Imaș și până în centru la Primărie, când nu era pusă savură pe drum, am dat patinele unui băiat mai mare care s-a așezat în față pe sania mea, ca să „cormăluiască” (să conducă sania), iar noi, încă vreo 4, ne-am așezat în spatele lui și am pornit-o la vale. Într-un loc, unde era o „hrapă”/prăpastie mai mare, s-a ridicat de pe sanie și ne-a îndreptat spre „hrapă”, el mergând pe patine mai departe, pe traseul obișnuit. Ne-am lovit, dar nu rău. Mai mare ne-a fost spaima. Atunci nu erau copiii așa de sensibili.

Mai erau copii care nu aveau sanii și apelau la cei care aveau, iar, pentru asta, cel ce nu avea se punea pe burtă, pe sanie, iar „proprietarul” se așeza călare pe el și așa coborau pe parte împreună.

Odată, în urma unei asemenea escapade, când am intrat în casă, după câteva ture de săniuș, îmi zice mama: *Ia stai un pic să văd ceva!* Îmi pune mâna pe frunte, de unde ia un păduche măricel primit de zestre de la colegul de săniuș. Da, erau păduchi, erau pureci, erau de toate. În schimb, nu era Covid, SIDA și alte boli asemenea, provocate. Copiii aveau mucii, dar ni-

meni nu-și făcea probleme. Unii copii aveau mânecile de la bluze toate scoartă de muci întăriți, de la coate în jos, până la încheietură. Dar nu era bai. Nu aveam pulovăre polar, tot felul de fășuri, geți de firmă și bocanci adidas. Aveam bluze de lână, ceoareci, opinci, cușme din blană de miel, mănuși de lână tricotate de bunici și pieptare din piele de oaie. Așa am copilărit. Iarna era iarnă, cu ger și zăpadă. Acum... În schimb, nu era atâta tehnologie, copiii erau mai naivi, cel puțin eu.

În locul copilăriei mele, prin fundul grădinii curge pârâul Cobășel, afluent al Someșului Mare. O apă limpede, rece, cristalină, populată, pe atunci, ca toate pâraiele, cu pește (păstrăv, lipan, botă, clean etc). Aveam în proprietate, peste apă, pe „Luncuță”, o livadă. Mergeam acolo destul de des. Atunci, trăia domnul Florea Filipoi, soțul doamnei Intu, care era un pescar înrăit. Aproape zilnic mergea la pescuit pe diverse ape. Într-o zi, fiind eu pe „Luncuță”, îl văd la pescuit pe domnul Florea. Venea așa, în amonte, pe lângă pârâul Cobășel și tot dădea cu undița în apă. Când s-a apropiat mai tare de mine, l-am auzit spunând cu tristețe: *Nici măcar de-o mușcătură!* Vorbele astea s-au mai repetat de câteva

ori. Cred că realizați faptul că eu nu mi-am dat seama, atunci, că, de fapt, el nu prinsese niciun pește. Eu am crezut că este o „formulă magică” pentru a prinde peștele. După ce s-a îndepărtat domnul Florea, m-am dus și mi-am confecționat o undiță, legând de o bătă o „ață de mașină” (ață tare, un pic cauciucată), i-am atașat în capăt un cârlig confecționat dintr-un ac de gămălie și, dă-i cu el în apă, bineînțeles, spunând formula magică. Am prins la peșteee...

Un unchi, frate cu mama, care nu avea copii, tot voia să mă înfieze, dar părinții nu m-au dat. El avea cai. Feblețea mea, caii. Stăteam destul de mult și la el. Era vecin cu noi și aveam o portiță între curți. Se vizitau zilnic părinții cu unchiul și mătușa.

Într-o vară, eram la ei, în Suhard. Nu mai știu ce vârstă aveam, dar, oricum, în jur de 6 ani. Umblam cu mieii la păscut, pe marginea pădurii, pe lângă fâneță, nu prea departe, ca să pot fi urmărit. Atunci nu știam că sunt din când în când urmărit de unchiul.

Într-o zi, fiind cu mieii într-un imaș, deasupra locului de fân, unde erau și câțiva copaci, în special molizi, am văzut, așa, printre mieii, un lup. Am tresărit. Am început să plâng și să strig: *Unceșuleeeee, unceșuleeeee... unceșuleeeee!* Și atât. Nu mai puteam zice nimic de spaimă. Unchiul cu mătușa făceau o claie, undeva într-o prisacă, în partea de jos a fâneței, destul

de departe. Când m-a auzit, văzând că nu mai zic nimic altceva, a lăsat-o pe mătușa pe claie și, cu o furcă în mână (parcă acum îl văd), a venit într-un suflet la mine și m-a întrebat ce-am pățit. Eu i-am zis doar atât: *Lupul*. Bineînțeles că, după ce am apucat a striga, m-am uitat mai atent și am văzut că pe „lup” s-a urcat un ied. De fapt, „lupul” era o cioată arsă, rămasă cu niște țândări care păreau urechi și, la prima vedere, îți dădea o altă impresie. Vă dați seama că, după ce am realizat că greșisem, chiar copil fiind am încercat să nu mă fac de râs și i-am spus unchiului că „lupul” a fugit la deal,

pe Suhard. A urcat bietul unchi până sus, unde se afla o turmă de oi, cioban fiind chiar un cumnat de-al lui. Întrebându-l pe acesta de lup, i s-a spus că nici pome-neală, doar are câini și nu au dat niciun semn. Când a coborât unchiul înapoi, nu știu cum s-a nimerit într-o poziție de a tresărit și el și, uitându-se spre cioata arsă, mi-a zis: *Nu cumva acela e lupul?* Eu, rușinat, mi-am recunoscut greșeala. M-a luat în brațe, m-a sărutat și mi-a spus că doar sunt bărbat, cum de m-am speriat de o cioată.

Crescând un pic mai mare, toamna, după ce se termina cu făcutul fânului, ne trimiteau părinții cu vacile sau cu mieii la păscut pe locurile de fânețe, întrucât pășunea comunală se cam termina, iar pe fânețe începea să crească otavă, numai bună de pășunat. Ne puneau cu noi mâncare în trăistuță și valea! Eu mergeam cu vacile pe Barcuri și Butuci, unde aveam locurile de fân mai apropiate. Eram mai mulți copii, unii cu vaci, alții cu mieii. Misiunea noastră era să păzim animalele ca să nu mănânce din clăile de fân și nici să nu facă pagube păscând pe locurile vecinilor. Dar copiii, tot copii. Ne întâlneam mai mulți și începeam a ne face tot felul de colibe și alte jocuri, uitând, uneori, de misiunea noastră. Pe când ne aduceam aminte de „obligatiile de serviciu”, era prea târziu. Vacile, dar și mieii, făceau roată pe lângă o claie, însă, ce era mai rău, de cele mai multe ori clăile aparțineau gospodari-

lor învecinați. Încercam noi să reparăm ceva, dar degeaba. Și uite așa, părinții erau obligați să despăguiească vecinii mai răutăcioși, care nu „apreciau” faptul că copiii sunt tot copii.

În Barc, aveam un vecin care cultiva cartofi. Era sezonul cartofilor. Cu toate că aveam mâncare în trăistuțe, scormoneam în cuiburi și furam cartofii cei mai mari, făceam foc lângă colibecele noastre și îi coceam în jar. Câteodată se mai ardeau, dar tot îi mâncam. Erau o delicatose, mai ales că erau furați. Deși o dată ne-a prins, bietul om nu ne-a făcut rău, nici nu ne-a pârât părinților. Fie-i țărâna ușoară!

Apropo de faptul că ce e de furat e mai bun, după cum spuneam înainte, eram printre puținele familii care aveau tot felul de fructe, fiecare după sezonul lor. De multe ori, mergeam cu mere la școală. Când scoteam un măr, înainte de a îmbuca din el, unii colegi sau alți copii mă întrebau: *Îmi dai mie coceanul?* Eu am fost milos dintotdeauna. Normal că nu le lăsam doar coceanul, ci mai mult de jumătate din măr, sau, dacă aveam mai multe, le dădeam un măr întreg. Mai jos cu trei case de casa noastră era o proprietate părăsită. Acolo se găseau doi sau trei peri. Când ne întorceam de la școală, flămânzi, unii copii de pe strada noastră aruncau cu pietre, cu bețe sau cu ce aveau la îndemână în peri și furau pere. Eu nu dădeam în peri, dar primeam și eu câte o pară. Erau cu mult mai bune decât ale noastre, deși erau același soi.

Apropo de furt, am primit de la mama o lecție care mi-a fost și-mi este învățătură toată viața. Pe Cobășel, cu câteva case mai la vale de noi, se afla un magazin forestier unde era gestionar badea Rom Grapini, un adevărat gestionar. În acele vremuri, gestionarii aveau plan de achiziții de ouă, găini, iepuri și altele. Nu se găseau ouă de cumpărat la magazinele sătești, ei aveau plan de achiziționat. Nu prea dădeau femeile cu drag ouăle sau găinile, așa că badea Rom avea o strategie bine pusă la punct. Le zicea copiilor: *Adă la badea Rom un ouț și badea Rom îți dă bomboane.* Se vindeau niște bomboane cu lapte, lungi, sau niște bomboane umplute, în formă de perinuțe, maro și cu dungii albe (parcă le văd și acum), ori pușori de ciocolată. Și uite așa, cu copiii omul își mai făcea planul. Odată, venind de la școală, îmi zice și mie același lucru, cu „ouțul”. O să îmi aduc aminte cât voi trăi cum am intrat în tinda casei, am lăsat trăistuța cu cărțile, cu caietele și „pânărița” (penar mai mic) din lemn pe un lăițer, lângă cuptorul din tindă, m-am urcat pe cuptor, unde mama ținea ouă în niște „hârdaie” (vase de lut), am luat un ou și valea spre badea Rom. La magazin, gestionarul trecea ouăle printr-un inel. Dacă trecea oul prin inel valora 80 de bani, dacă nu, valora un leu. Eu am luat oul la nimereală și, mergând eu entuziasmat spre magazin, când era aproape să ajung, aud glasul mamei (care și acum îmi răsună în minte): *Corneluuuuu!* Fiind învățați de mici de părinți să fim ascultători, normal că am răspuns. Și a urmat conversația:

Eu: – Ce-i?

Mama: – Hai înapoi!

Eu: – Amu vin.

Mama: – Hai amu iute!

Eu: – Numa un pic, că vin.

Mama: – Amu, păsește înapoi!

Eu, supărat: – Biiine.

Și m-am întors acasă, cu oul în mână, dar cu mâinile la spate. Ajuns în tindă, începe iar dialogul:

Mama: – Ce ai în mână?

Eu: – N-am nimic.

Mama: – Să-ți văd mânurile!

Eu îi arăt o mână, goală, bineînțeles.

Mama: – S-o văd și pe cealaltă!

Îmi duc mâna liberă la spate, mut oul din mână și-i arăt și cealaltă mână, bineînțeles, tot goală.

Mama: – Arată-mi amândouă mânurile!

Rușinat, întind în față și mâna cu oul. Cred că era un ou mare, ce nu trecea prin inel, căci părea așa de mare în mâna mea, ori era mâna mea prea mică.

Mama: – De unde ai oul?

Eu: – De pe cuptori, din hârdău.

Mama: – Cine ți l-o dat?

Eu: – Io l-am luat.

Mama: – L-ai cerut?

Eu: – Nu l-am cerut.

Mama: – Însemnă că l-ai furat.

Eu, crezând că furtul este doar dacă iei ceva de la altcineva, am spus: – Nu l-am furat. E de la noi, din hârdău, de pe cuptori.

Mama: – Și ce ai vrut să faci cu oul?

Eu: – Am vrut să merg la badea Rom să-mi deie boabe.

Mama: – Ai cerut vreodată ceva de la mine și nu ți-am dat dacă am avut?

Eu: – Nu, nu.

Mama: – Să știi că ai furat, și pântru asta am să te pedepsăsc!

Apoi a luat dintr-o mătură de „găteje”/nuiete o jordiță și m-a lovit peste mâini până mi s-au făcut vârste. M-a durut, dar nu am ripostat. Nu-mi era că mă bate, eram curios de unde știa că am luat oul, că doar nu era în casă. După lecție și corecție, am întrebat-o cine i-a spus că am luat oul. Mi-a răspuns calm, cu blândețea ei și parcă cu regretul că m-a bătut, că Îngerelul m-a văzut și i-a spus. Câteva săptămâni nu am mai rostit rugăciunea „Îngerelul”, fiind supărat pe el. Mai târziu, mi-am dat seama că mama, auzind ușa de la tindă deschizându-se și văzând că nu intră nimeni în cameră, a dat la o parte perdeaua de la geamul ușii dintre camera unde stăteam și tindă și a văzut toată „operațiunea”. M-a lăsat să-mi fac „lucrarea”, ca apoi să-mi dea lecția și corecția pe care nu numai că nu o voi uita, dar nici nu a mai aplicat-o. Dumnezeu să-i facă parte de odihnă în sânul lui Avraam, în Rai cu îngerii!

Cred că nu este copil care să nu fabuleze la un moment dat. Dar asta este farmecul copilăriei.

Zilele trec, anii trec, ne maturizăm, îmbătrânim, dar amintirile din copilărie rămân neschimbate. Nu cred că este om care să nu-și aducă aminte cu drag de vremurile copilăriei.

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Șanț - 1916

Fotografie realizată de unul dintre fotografiile armatei austro-ungare la sfârșitul lunii octombrie 1916, în timpul Primului Război Mondial Sursa: Facebook/Radu Sirbu

Păsările din arealul comunei Șanț

Uliii și viesparul

Lucian Claudiu GRAPINI

Prezentarea păsărilor de pradă continuă și în acest număr, în care voi face referire la două păsări arhicunoscute și la una despre care puțină lume știe că există. Speciile de ulii, per ansamblu, se regăsesc în multe părți ale globului, fiind printre cele mai răspândite păsări răpitoare de zi. Dimorfismul sexual este foarte marcant, femelele fiind, uneori, de aproape două ori mai grele decât masculii. Aceste specii se deosebesc de altele similare ca dimensiuni prin cozile lungi și aripile late, cu vârfuri rotunjite. Aceste caracteristici distincte reprezintă o adaptare nu doar la habitatul în care trăiesc, cu precădere păduri întinse, ci și la modul de a-și vâna prăzile. Uliii sunt printre puținele păsări răpitoare capabile să urmărească prăzi rapide printre crengi și frunziș. Cozile lungi și aripile late le acordă o manevrabilitate fenomenală și le permit să execute viraje foarte strânse chiar în ultimul moment în care prada schimbă brusc direcția. Dacă șoimii, mai ales cel călător, sunt maestrul vitezei în câmp deschis, uliile sunt liderii incontestabili ai curselor de obstacole. De asemenea, sunt niște prădători foarte persistenti și curajoși, care pot să-și urmărească ținta chiar și în ascunzișuri sau, în cazul atacurilor din curțile oamenilor, să intre în grajduri sau șoprocane. Spre deosebire de șorecari, de exemplu, uliile sunt mult mai retrași și greu de văzut. Dacă un șorecar poate fi observat planând minute în șir la înălțimi joase sau stând pe un stâlp, o căpiță sau un gard, la vedere, uliile sunt văzuți de cele mai multe ori pentru câteva secunde, când zboară grăbit dintr-o parte a pădurii în alta sau în ultimele momente ale atacului. Deși pare ciudată, această diferență este ușor de explicat dacă stăm să analizăm prăzile pe care le vânează fiecare. Șorecarii se hrănesc în mare parte cu rozătoare, șopârle, râme, insecte de dimensiuni mari. Din acest motiv, ei planează în zone deschise sau așteaptă pe locuri mai înalte pentru a-și surprinde victimele. Totodată, deoarece prăzile lor au un simț vizual slab, care rareori le permite să distingă ceva staționar clar la mai mult de câțiva metri, șorecarii nu sunt nevoiți să fie excesiv de precauți cu poziționarea lor, ci doar cu momentul atacului. Pe de altă parte, în cazul uliilor, poziționarea lor în căutarea prăzii este la fel de importantă ca și momentul derulării atacului. Deși vânează și mamifere mici, victimele lor cele mai frecvente sunt cele înaripate. Toate păsările, nu doar cele de pradă, au un simț vizual foarte bun, motiv pentru care apropierea de ele este mult mai grea. Pe lângă acest aspect, deși poate părea greu de crezut, speciile de păsări recunosc silueta unui uliu zburând. Dacă stăm să urmărim și să ascultăm păsările cântătoare, de exemplu, vom vedea că prezența unui șorecar rareori le modifică starea de spirit, ele văzându-și mai departe de

trilurile și acrobațiile lor. În schimb, dacă brusc se face liniște și nu se mai vede nicio mișcare vreme de câteva minute bune, e foarte posibil ca un uliu să fi trecut rapid prin zonă. Păsările știu să facă diferența între un răpitor care extrem de rar le pune probleme și unul de care trebuie să se ferească cu totul zi de zi. Și uliile planează în căutarea prăzii, însă o fac de la înălțimi mari, de unde sunt foarte greu sau aproape imposibil de reperat. Totodată, punctele fixe de observație sunt invariabil bine ascunse, printre crengile înfrunzite. Chiar dacă sunt mai bine adaptați la habitatele împădurite, uliile au și ei nevoie de zone deschise pentru survolare. În arealul comunei Șanț se regăsesc două specii: uliul păsărar și uliul porumbar. Deși similari la prima vedere, diferențele dintre cei doi sunt mai ușor de reperat după descrierea fiecăruia în parte.

Uliul păsărar (*Accipiter nisus*) este una dintre cele mai răspândite și numeroase păsări de pradă de pe continentul european și din România, alături de șorecarul comun (*Buteo buteo*), vânturelul roșu (*Falco tinnunculus*) și viesparul (*Pernis apivorus*). În țara noastră, se regăsește în aproape orice zonă cu păduri întinse, de la câmpie (în efective mai mici, totuși) și până în zonele montane. Trăiește adesea în apropierea așezărilor umane, inclusiv în parcurile și grădinile mari din orașe. Cuibărește în copaci la înălțimi de 6 până la 12 metri față de sol, frecvent în molizi sau brazi, și își construiește un cuib nou aproape anual. Are o lungime de 30 până la 40 de centimetri, o greutate de 100 până la 350 de grame și o anvergură cuprinsă între 58 și 80 de centimetri. Capul este rotund, cu cioc mic și ascuțit, gâtul este foarte scurt, picioarele sunt lungi și subțiri, acoperite de pene doar până la jumătate, iar penajul are o culoare gri-albăstrui pe cap, spate și pe fața dorsală a aripilor și albicioasă cu striuri orizontale maronii pe piept, abdo-

men și pe partea ventrală a aripilor. Masculul este ușor mai viu colorat decât femela, având striurile despre care vorbeam mai deschise, aproape roșcate, culoare care se regăsește uniform și la nivelul obrazilor și a gușii. Juvenilii sunt similari cu femela ca și colorit, însă au partea dorsală de un brun închis. Este o pasăre sedentară, deși poate migra local în timpul iernii, mai ales păsările imature și fără un teritoriu stabilit, în funcție de prezența prăzii. Uliul păsărar este o pasăre foarte silențioasă, spre deosebire de șorecarul comun. În cazurile rare în care poate fi auzit, este întotdeauna ascuns în coronament și scoate niște sunete înalte, cu frecvență ridicată, asemănătoare unui cotcodăcit subțire și lung, care au rol de semnal de alarmă sau chemare. Așa cum se poate deduce și din numele comun al speciei, uliul păsărar este specializat în capturarea păsărilor de dimensiuni mici: cinteze, pițigoii, codobaturi, mierle, sturzi, vrăbii, gaițe ș.a.m.d. Dacă masculii se limitează la prinderea sturzilor sau, cel mult, a gaițelor, femelele, fiind mai puternice, pot să doboare și porumbei. Rândunicile și lăstunii, deși se încadrează în intervalul de dimensiuni al prăzilor frecvente, rareori cad victime păsărarului. Acestea sunt extrem de rapide și acrobatică, se află frecvent în zbor și doar în câmp deschis, unde viteza lor este prea mare pentru un uliu. Pe lângă aceste aspecte, rândunicile și lăstunii sunt neobișnuit de vigilente și, de cele mai multe ori, reperează un prădător înaintea altora. Totodată, ele sunt cele care dau semnalul de alarmă și hărțuiesc în zbor vânătorul. Când ele se agită, de cele mai multe ori un uliu păsărar sau un alt răpitor aerian important, precum șoimul rândunelelor (*Falco subbuteo*), trece prin zonă. Alte păsări care semnalează zgomotos prezența acestor prădători sunt pițigoii și gaițele. Uliul păsărar reprezintă un risc pentru păsările de curte doar când e vorba de puii acestora. Cei mici, de câteva zile până la o lună, sunt cei mai vizați, deoarece dimensiunile reduse îi permit uliului să-i transporte la cuib sau într-un loc sigur, unde se poate hrăni. Puii mai mari sunt rareori atacați, deși, în lipsa unui pericol pentru uliu, cum ar fi un om sau un animal de curte mai mare, aceștia pot ajunge în meniul vânătorului care se hrănește liniștit la locul atacului. Păsările de curte adulte sunt, de cele mai multe ori, imune atacurilor chiar și din partea femelelor de păsărar și, frecvent, după dispariția alarmei generale inițiale, ajung să atace și să alunge intrusul dacă acesta rămâne la nivelul solului. O ocazie foarte bună de a vedea acest prădător desăvârșit în acțiune este iarna, în preajma hrănitorilor artificiale pentru păsări. Fiind un adept al acestei metode de a susține niște ființe sălbatice pe timp de iarnă, am fost des martorul unor atacuri de ulii păsărari asupra speciilor venite la hrănitori. Până la urmă, e normal. În momentul în care sute de păsări se aglomerează în același loc pentru o mare parte din zi, e de așteptat ca prădătorii să le urmeze.

Uliul păsărar

Fiind atât de multe într-un loc, cresc și șansele de izbândă ale vânătorilor aerieni. Cu toate că pare crud la prima vedere, trebuie să nu uităm că lanțurile trofice nu pot exista fără prădători, care sunt o verigă la fel de importantă ca oricare alta. Dacă vrem să oferim ajutorul păsărilor sau altor animale pe timp de iarnă, trebuie să conștientizăm că e necesar să le ajutăm pe toate. Pe unele le ajutăm direct, cum sunt cele care vin să se hrănească cu semințele pe care noi le furnizăm, iar pe altele le ajutăm indirect, cum sunt uliul păsărar, care vin să-și potolească foamea cu înaripatele care au burta plină de semințe. E un lanț trofic ce ni se dezvăluie sub proprii ochi, chiar la noi în grădină! Nu de puține ori, uliul păsărar ajungeau să vâneze și să prindă pițigoii, cinteze sau sticleți chiar în prezența mea, la câțiva metri de locul de unde urmăream liniștit și fascinat întreaga acțiune. După ce m-au văzut acolo zile la rând, s-au obișnuit cu prezența mea la fel ca toate celelalte și, probabil, „au ajuns la concluzia” că riscul ca eu să devin un pericol

pentru ei (ceea ce nu s-ar întâmpla niciodată, dar nu au de unde știi asta) este mult mai mic decât foamea care îi macină în nopțile reci de iarnă.

A doua specie de uliu de pe teritoriul comunei Șanț este **uliul porumbar** (*Accipiter gentilis*). La fel ca și ruda sa descrisă anterior, viețuiește în habitate împădurite întinse, cu poieni și alte locuri deschise în apropiere, din zonele joase și până în pădurile de conifere de pe versanții montani. De asemenea, și el se regăsește în apropierea așezărilor umane din zonele rurale, însă prezența sa în interiorul orașelor este mult mai rară. Deși arealul său se suprapune în mare parte cu cel al uliului păsărar, uliul porumbar este o specie mai retrasă și mai pretențioasă din punct de vedere al habitatului. Fiind o pasăre mai solidă, preferă pădurile mature, cu arbori puternici, capabili să-i susțină cuibul voluminos, poziționat la o înălțime mai mare. Are o lungime de 49 până la 64 de centimetri, o greutate de la 500 de grame până la 2 kilograme și o anvergură cuprinsă între 90 și 120 de centimetri. Cum am mai menționat, masculul este mai mic, fiind puțin mai mare decât o cioară grivă (*Corvus cornix*), de exemplu, pe când femela este comparabilă cu un șorecar comun, uneori chiar mai solidă. Deși în zbor, mai ales de la distanță, poate fi confundat cu uliul păsărar, mai ales dacă e vorba de un mascul de porumbar și o femelă mare de păsărar, cu ajutorul unui binoclu putem stabili mai lesne despre ce specie e vorba. Pe lângă acest aspect, dacă vom căuta niște poze, vom vedea că uliul porumbar este vizibil mai solid, cu cap și cioc mai mari, picioare groase și puternice și piept mai lat și mai proeminent. De asemenea, în zbor este mai stabil, cu bătaii de aripi mai relaxate și mai ample decât ale uliului păsărar. Din punct de vedere al penajului, sexele sunt foarte asemănătoare, fiind gri-albăstrui pe cap, obraji, spate și partea dorsală a aripilor

și albicioși cu striuri orizontale maronii închise sau aproape negre pe gusă, piept, abdomen și fața ventrală a aripilor. Juvenilii au un model similar, dar striurile sunt mai grosiere, iar culoarea dorsală este maronie. În România, adulții sunt aproape strict sedentari, nepărăsindu-și teritoriile decât în cazuri excepționale, în timp ce juvenilii se deplasează în căutarea de teritorii sau pot migra local în timpul iernii. La fel ca și uliul păsărar, este o pasăre silențioasă, iar sunetele scoase sunt similare, însă au un timbru mai rezonant, uneori mai răgușit și cu o frecvență mai redusă. Conform numelui, uliul porumbar ar trebui să fie un vânător specializat în porumbei. Deși aceștia din urmă reprezintă un procent mare din dieta sa acolo unde sunt prezenți, uliul porumbar are un meniu mult mai diversificat în specii. El consumă aproape orice pasăre pe care o poate doborî, de la păsări cântătoare precum sturzii, graurii, mierlele etc, până la corvide cum ar fi gaițele, coțofenele sau ciorile, galinacee cum sunt fazanii, potârnichele, ieruncile, ciocănitori și specii de rațe. În plus, spre deosebire de uliul păsărar, care este un prădător aproape exclusiv de păsări, uliul porumbar se hrănește și cu iepuri, rozătoare, jderi sau reptile. În general,

aproape orice viețuitoare de dimensiuni mai mici, comparabile sau chiar ușor mai mari, reprezintă o țintă pentru acest prădător formidabil. Tocmai din acest motiv, inclusiv unele specii de păsări răpitoare, ale căror habitate se intersectează cu ale sale, pot deveni victimele uliului porumbar. Dintre acestea amintesc următoarele: uliul păsărar, viesparul, vânturelul roșu, specii de bufnițe precum striga (*Tyto alba*), cucuveaua (*Athene noctua*), huhurezul mic (*Strix aluco*) sau ciuvica (*Glaucidium passerinum*) și chiar șorecarul comun. În acest ultim caz, atacurile au succes de obicei doar asupra unui individ slăbit sau luat prin surprindere. În cazurile de confruntări directe, în preajma unui leș, spre exemplu, șorecarul comun este perfect capabil să se apere și de multe ori alungă uliul porumbar. Datorită acestor caracteristici notabile și a ferocității de care dă dovadă, uliul porumbar este des împlânzit de pui și antrenat în falconerie. La fel cum spuneam și în cazul uliului păsărar, celelalte specii de păsări reacționează imediat la prezența unui uliul porumbar. Rândunicile și lăstunii îl agasează constant atunci când îl reperează, la care el reacționează prea puțin, fiind mai mare și cu șanse minime de a le prinde. O diferență interesantă între impactul prezenței celor două specii de ulii asupra celorlalte păsări se poate vedea în rândul corvidelor. Dacă uliul păsărar este deseori hărțuit sau chiar atacat de gaițe, coțofene sau ciori, acestea intră într-o panică generală acompaniată de un vacarm de nedescris atunci când apare uliul porumbar. În urma observațiilor perso-

nale, am constatat că doar corbii (*Corvus corax*) sunt corvidele care își permit, ocazional, să hărțuiască acest prădător fioros, celelalte împrăștiindu-se cu frică în toate direcțiile în prezența acestuia. Chiar și păsările de curte reacționează diferit atunci când uliul porumbar își face apariția. Găinile se ascund în toate cotloanele cu o viteză surprinzătoare, întrucât instinctul le spune că această vietate este înzestrată cu tot ce are nevoie pentru a răpune păsări adulte. Curcile și găștele sunt singurele care pot deveni, uneori, agresive la adresa lui. Fiind o pasăre foarte retrasă, rareori am reușit să o văd în ieșirile mele în natură și de prea puține ori am fost suficient

de rapid ca să o fotografiez. Chiar și atunci când am reușit, rezultatul a fost mult sub așteptările mele de fotograf amator. De cele mai multe ori, am văzut uliul porumbar chiar în apropierea gospodăriilor, unde dăduse atacul, inclusiv în cea a bunicii mele. Pe când eram copil, eu și bunicii mei eram „vizitați” de indivizi ai acestei specii pentru pui care se regăseau prin curte. Cu toate că pierderile erau, câteodată, mai importante, chiar și bunicii mei, oameni simpli de la țară, nu i-au purtat pică prea mare. În ce mă pri-

vește, dacă eram înfricoșat atunci când eram de o vârstă fragedă, pe măsură ce am crescut am ajuns să fiu fascinat de acest vânător excepțional și mă consider privilegiat de fiecare dată când reușesc să-l văd, fie și pentru câteva secunde.

În ultima parte a acestui articol, voi descrie pe scurt acea specie despre care spuneam că puțină lume o cunoaște. Mă refer la viespar (*Pernis apivorus*), desigur. Este o pasăre de pradă comună, cu efective destul de numeroase, care este prezentă tot în habitate împădurite intercalate de zone deschise, preferând pădurile mature, cu copaci înalți, în care să își amplaseze cuibul. În România, se regăsește preponderent în zonele de deal și cele submontane. Adeseori planează deasupra pădurilor, la altitudini relativ mari, motiv pentru care este mai greu de observat. Are o lungime de 52 până la 59 de centimetri, o greutate de la 500 la 1,5 kilograme și o anvergură cuprinsă între 113 și 135 centimetri. Este asemănător cu șorecarul comun nu doar în ce privește dimensiunile, ci și penajul. De la distanță este greu de făcut diferența între cele două specii. Cu ajutorul unui binoclu, se poate observa că viesparul are coada ceva mai lungă și mai evazată, gâtul este mai alungit, iar aripile sunt ținute ușor în jos atunci când planează, spre deosebire de șorecarul comun, care le ține puțin peste nivelul corpului. Diferențele corporale dintre sexe nu sunt la fel de vizibile ca în alte cazuri. Din punct de vedere al coloritului, atât la adulți, cât și la juvenili există variații de la albicios până la roșcat și maro închis.

Uliul păsărar

Masculii sunt mai deschiși pe cap, gât și gușă, cu un contur al aripilor mai vizibil, spre deosebire de femele, care sunt mai închise atât dorsal, cât și ventral, fiind asemănătoare șorecarilor comuni. Conform cercetătorilor, motivul pentru care această specie copiază penajul șorecarului comun este pentru un grad mai mare de protecție față de uliul porumbar, care, așa cum am menționat, poate considera ambele specii drept ținte valabile, însă are rezerve mai mari când vine vorba de a o ataca pe cea din urmă. Viesparul nu este, nici el, o pasăre răpitoare foarte vocală, însă „vociștează” mai des decât uliul, scoțând un strigăt oarecum asemănător cu al șorecarului comun, dar mai înalt, mai lung și mai tânguitor. De mai multe ori am reușit să reperez specia auzindu-i prima dată sunetele. Din nefericire, pozele pe care am reușit să le fac sunt de la distanță prea mare. Chiar dacă detaliile necesare pentru a identifica păsările sunt vizibile, calitatea artistică a pozelor lasă de dorit, motiv pentru care nu le voi prezenta în acest număr. Viesparul este o specie strict migratoare, care ierneză în Africa tropicală. El revine pe teritoriul european primăvara târziu, prin mai, și pleacă pe la începutul lunii septembrie sau chiar pe la sfârșitul lunii august, în cazul juvenilor. De aceea, specia poate fi mai des observată în zbor primăvara sau toamna, când se află în pasaj. Nu în ultimul rând, trebuie să fac referire la dieta viesparului. După cum probabil ați ghicit, dar v-ați și mirat în același timp, această pasăre este specializată în consumul de viespi. Deși se hrănește și cu alte vietăți mici pe care le poate prinde de pe sol, cum sunt rozătoarele mici, șopârlele sau puii de păsări, viespile și larvele acestora reprezintă sursa principală de nutriție. Viesparul se hrănește pe solul pădurilor unde, cu ajutorul ghearelor mai alungite, nu încovoiate ca ale celorlalte păsări de pradă, sapă pentru a găsi cuiburile de viespi, iar penele sale de pe cap, din jurul ochilor și al ciocului au un aspect solzos pentru a-l proteja împotriva înțepăturilor insectelor. Într-un studiu amănunțit s-a descoperit că penele viesparilor au în compoziția lor chimică anumite substanțe care au un oarecare efect repelent asupra viespilor.

Din nou am ajuns să scriu un articol mai lung decât mi-am propus inițial, însă e greu să condensez informațiile cu privire la trei specii, dintre care două sunt bine cunoscute, în atât de puține pagini. Până data viitoare, vă urez Sărbători Fericite și La Mulți Ani!

BIBLIOGRAFIE:

- Lars Svensson, *Ghid pentru identificarea păsărilor din Europa și zona mediteraneană*. Versiunea în limba română – Societatea Ornitologică Română
- David Alderton, *Enciclopedie completă ilustrată: Păsările lumii*. Versiunea în limba română – Editura Aquila '93
- Societatea Ornitologică Română, BirdLife International și Asociația Pentru Protecția Păsărilor și a Naturii „Grupul Milvus”, *Atlas al speciilor de interes comunitar din România*
Wikipedia.org

Breviar astrist pe luna septembrie 2023

Floarea PLEȘ

Și în luna septembrie a acestui an, Despărțământul Asociației Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – Astra Năsăud, al cărui președinte este colonelul (r.) Ioan Boțan, prin Cercurile care mai funcționează: Năsăud – președinte Floarea Pleș, și Josenii Bârgăului – președinte Ioan Cordovan, a continuat activitățile culturale, literare, de artă etc.

Luni, 4 septembrie, Cercul Astra oraș Năsăud a organizat la Casa de Cultură un Simpozion în cadrul căruia s-a sărbătorit cea de a IX-a ediție „Ziua Limbii Române” (31 august). Sala a fost arhiplină, participând peste 60 de aștrști. În deschidere, lucrările au fost binecuvântate de preotul paroh de la Catedrala din Năsăud, Florin Rusu. S-au susținut două conferințe adecvate evenimentului de către prof. Mircea Daroși – președintele Secțiunii Literare din cadrul Despărțământului Astra și redactor-șef al revistei *Astra Năsăudeană*, aducând compleții colonelului (r.) Ioan Boțan.

Apoi, au fost prezentate aspecte de la Conferința Astei Centrale Sibiu (președinte prof. univ. dr. Dumitru Acu), desfășurată în perioada 25 - 28 august 2023, în comuna Feștelița din Republica Moldova, în sudul Basarabiei. Din delegație au făcut parte: Vica Istrate – responsabilă cu probleme financiare în cadrul Despărțământului Năsăud, Ovidiu Maghiar – secretarul Despărțământului Astra, și Luminița Cincea Rus – din partea organizației de tineret, care au prezentat cu cinste, prin îmbrăcăminte, portul din ținutul năsăudean. Cu ocazia desfășurării acestui Simpozion, întregă delegația a primit Diplome de merit.

Conform programului, de *Ziua Limbii Române* s-au lansat mai multe cărți, care au adus un plus de valoare evenimentului: Iacob Naroș – *Publicistică literară (2018 - 2020)*, Editura PIM, Iași, 2021, și *Liviu Rebreanu și noua critică*, aceeași Editură, 2021; Macedon Suciu – *Laudașio*, Editura Eco Transilvan, Cluj-Napoca, 2022, și *Pelerinaj în Țara Sfântă* – Ierusalim, oraș de aur –, Editura București, 2023; Luminița Rus Cincea – *Petalele gândului* (al cincilea volum), Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2023; Macedon Tofeni – *Nora*, cu precizarea că mai are în lucru încă două volume; Floarea Morar – *Viața între răs și plâns*, Editura George Coșbuc, Bistrița, și *Întoarcerea la dragostea dintâi*, Editura Castrum de Thimes, Giroc, 2023. Cărțile au fost prezentate de Lucreția Mititean, Floarea Pleș, Ioan Seni care, printre altele, propune ca Despărțământul Astra Năsăud să se înfrățască cu Despărțământul Astra din Feștelița și alte Despărțăminte din Republica Moldova.

Alte alocuțiuni au fost susținute de Ștefan Ghioc, de colonelul (r.) Ioan Cordovan, care dorește să se înființeze la nivelul Bistriței un Despărțământ al Astei la Prundul Bârgăului, să fie două Despărțăminte Astra în-

frățițe în județ, și Ana Vaida care a recitat din poeziile lui Adrian Păunescu, o epistolă întreagă scrisă despre Rodna și Țara Năsăudului, vorbind cu soția domniei sale Carmen. Evenimentul s-a încheiat cu un moment artistic susținut prin cântece interpretate de Gavril Vaida, Maria Luiza Pop și Ioana Roman. Un moment binevenit a fost o scurtă socializare.

Duminică, **10 septembrie**, la Catedrala din Năsăud, la oficierea slujbei religioase, a participat un sobor de preoți năsăudeni, toți aștrști, membri ai Cercului Astra oraș Năsăud, întâmpinând cu bucurie pe Preasfin-

titul Andrei Andreicuț cu flori și cântece: Ioan Dâmbu – protopop, și preoții Leon Pop, Lucian Greabu, Florin Rusu. Preotul Mihai Iustin (fiul preotului Ovidiu Sermeșan) a filmat întreaga procesiune, iar artista de muzică populară Măriuca Rădulescu a transmis evenimentul la Radio ProDiaspora, în străinătate, și la ETNO. Florile au fost înmânate de eleva de clasa a IV-a Maria Luiza Pop, o viitoare speranță a muzicii populare românești din Țara Năsăudului, iar Alina Ceuca a încântat audiența cu o priceasă. Sfânta Evanghelie a fost citită de Alin Pița, elev al Mitropoliei Clujului.

Joi, **14 septembrie**, aștrștii Cercului Astra oraș Năsăud din cadrul Asociației Cultul Eroilor „Regina

Maria” din Bistrița, prin reprezentanții săi colonelul (r.) Gheorghe Tanco – președintele Asociației, și colonelul (r.) Ioan Cordovan care deține funcția și de președinte al Secțiunii istorice din cadrul Despărțământului Astra Năsăud, au organizat, în cea de a VIII-a ediție, la Blăjeni, comuna Șintereag, județul Bistrița-Năsăud, în colaborare cu Primăria, primar Ioan Bob, și Brigada Mecanizată 81, un Simpozion, având ca temă „Eroii județului Bistrița-Năsăud, ai neamului românesc, *General Grigore Bălan*”.

La eveniment au participat colonelul (r.) dr. Vasile Tutula – scriitor de la Asociația „Virtus Romana Rediviva” din Cluj-Napoca, colonelul (r.) Vasile Măgherușan, colonelul (r.) Ioan Cârțu, tot de la Asociația „Virtus

Romana Rediviva” (VRR), iar de la Despărțământul Astra Năsăud au participat colonel (r.) Ioan Boțan, prof. Ioan Seni, Macedon Tofeni și Lucreția și Ioan Mititean – președintele Ligii Scriitorilor din România, filiala Năsăud, precum și aștrștii Cercului Astra Năsăud de la Chiuza: Valeriu și Veronica Toderici, Marian Dospina, Nicolae Pop, Marius Chiuzan, Rodica Fercana și alții. Din partea Consiliului Județean Bistrița-Năsăud a participat Camelia Tabără. Printre cei care au luat cuvântul pot fi amintiți: Ioan Boțan, Ioan Mititean, Ioan Seni, Vasile Tutula.

Luni, **18 septembrie**, la Muzeul Grăniceresc Năsăud, în organizarea directorului muzeului, aștrștul Lucian Vaida, cu implicarea mai multor aștrștii membri ai Cercului Astra Năsăud, s-a organizat o „Expoziție de pictură și grafică”. A fost o reușită, pictorul prof. Spiridonă Mihai Bogdan s-a bucurat de succes.

Începând cu **24 septembrie**, timp de o săptămână, la Parva, județul Bistrița-Năsăud, la punctul turistic din localitate, s-a organizat Tabăra Internațională de

Creație Artistică *Armonii Cromatice*, ELEIN – AIR, ediția I-a. Coordonatorii proiectului: Ioan Strugari – primarul din localitate, și Maria Carmen Ștefănescu. La acest eveniment au participat mai mulți profesori de desen, absolvenți ai Institutului de Arte, profesioniști

din întreaga țară, majoritatea activi și în prezent ca profesori. Năsăudul a fost reprezentat de as-tristul Cercului Astra Năsăud, pictorul verde Ne-chita Bumbu, care, cu lejeritate și fără a se ascun-de de cei prezenți, a pictat în maxim o oră un ta-blou de toată frumusețea, ceea ce a uimit pe toți participanții, și de această dată și-a spus cuvântul talentul și priceperea cu care este dotat de Bunul Dumnezeu, fără a avea o pregătire (școlară) în domeniu. La închiderea Taberei de pictură, parti-cipanții la eveniment s-au oprit la domiciliul pic-

torului verde Nechita Bumbu, felicitându-l pentru picturile văzute, dorindu-i sănătate și inspirație în creație.

Joi, **28 septembrie**, la Liga Scriitorilor din Cluj-Napoca, președintele Alexandru Țene în colaborare cu Nadia Farcaș editorul Editurii Ecu Transilvan, și Iulian Patca, scriitor, au organizat o activitate literară în care câțiva scriitori și astriști năsăudeni și-au lansat cărțile apărute recent. De exemplu, prof. Rodica Fercana și-a lansat cartea *În Siberii de Gheață*, scoasă de sub tipar în anul 2023, apoi Ioan Mititean – președintele Ligii Scriitorilor, filiala Năsăud cu soția Lucreția și-a lansat volumul (peste 30 de volume) *Punte Spirituală între două lumi*, editată în 2023, și Macedon Tofeni a prezentat revista Ligii cu nr. 3, *Glasul Armadiei*, în calitate de redactor-șef al acestei publicații. Cu toții s-au bucurat de un mare succes. De la Năsăud au participat la eveniment Ioan și Lucreția Mititean, Macedon Tofeni și Pompei Pop din localitatea Liviu Rebreanu – Năsăud.

Vineri, **29 septembrie**, Cercul Astra Jose-nii Bârgăului, președinte colonel (r.) Ioan Cordo-van, a organizat o întâlnire lunară cu astriștii Cer-cului, având în program următoarea ordine de zi: Informare privind activitatea Cercului Astra pe lunile august și septembrie 2023; Informare des-pre Școala Gimnazială din Josenii Bârgăului care a împlinit 195 de ani de la înființare; Informare privind participarea membrilor Astra la dezveli-rea Monumentului *Grigore Bălan* în municipiul Sf. Gheorghe, în localitatea Arcuș, în locul unde a căzut în luptă acest erou. La eveniment au parti-cipat coloneii (r.) Gheorghe Tanco, Ioan Cordovan, Marian Dospina și Ioan Gaftone.

Istorie / Istorie locală

„Virtus Romana Rediviva” - Tradiții și continuitate

Ioan CÂRCU

În anul 1762, din ordinul Mariei Tereza, împărătea-sa Imperiului Habsburgic, s-au înființat 17 regimente care aveau misiunea să apere granițele de sud, sud-est și nord-est ale imperiului. Aceste regimente au fost grupate în patru comandamente generale care aveau în subordine mai multe brigăzi.¹

Pe teritoriul Transilvaniei au fost înființate, inițial, trei regimente de graniță românești, două de infanterie și unul de dragoni, și trei regimente secuiești, din care două de infanterie și unul de husari. În 1770, regimentul de dragoni românesc a fost desființat. Regimentele de graniță românești au avut sediul central la Orlat lângă Sibiu și la Năsăud, iar cele secuiești au fost înființate la Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe și Târgu Secuiesc.² Acestea erau parțial militarizate, comparativ cu regimentele românești, care erau arhivistic în totalitate.

Regimentul 2 Grăniceresc Român la pace și numă-rul 17 la război, cu sediul la Năsăud, s-a constituit, inițial, din 21 de localități de pe Valea Someșului Mare, de la Mo-cod la Șanț, și din 2 localități de pe Valea Șieului³, ulterior, după 1783⁴ fiind încadrați în regiment tineri din încă 21 de localități de pe Valea Bârgăului și de peste râul Mureș, as-tfel că la acea dată regimentul se întindea pe suprafața a 44 de localități cu populație în majoritate absolută formată din români.

Aceste 44 de localități erau organizate în 12 compa-nii de infanterie cu un efectiv de 3.000-4.000 de luptători, cu vârste cuprinse între 17 și 50 de ani.

Aceștia, în calitate de militari, au devenit, din țărani iobagi, oameni liberi, fiind împrăștiți și având dreptul de a-și lăsa averea ca moștenire urmașilor, statut care, la timpul respectiv, era o adevărată revoluție⁵, care s-a petrecut cu 86 de ani înainte ca iobăgia să fie desființată scriptic la 6 iunie 1848 de către Dieta de la Cluj, însă prin răs-cum-părare.

La solicitarea militarilor români, Regimentului 2 Grăniceresc, cu sediul central la Năsăud, prin Înaltul Ordin al Maiestății Sale împărătești Regina Maria Tereza, i s-a stabilit deviza-simbol „Virtus Romana Rediviva” (Virtutea Romană Reînviată), care să dovedească încă o dată că mili-tarii regimentului sunt urmașii dacilor liberi și ai coloniști-lor romani. Acest simbol era scris cu litere latine atât pe drapelele de luptă ale batalioanelor de infanterie ale regi-mentului, cât și pe cel al Institutului Militar Național Năsă-udean înființat în 1784, și era gravat pe toate sigiliile oficia-le ale unității.

La stânga vulturului imperial al drapelului de luptă stăteau scrise cu litere mari romane următoarele cuvinte

„Virtus Romana”, iar în dreapta „Rediviva”. Deviza întâiului batalion de infanterie era „Pro imperatore, Honor et Gloria” (Glorie și onoare pentru împărat), iar a celui de-al doilea batalion era „Perpetua Fides” (Fidelitate veșnică)⁶. Aceste devize erau scrise cu litere de aur pe eșarfa drapelurilor de luptă.

Împăratul coregent Iosif al II-lea, fiul împărătesei Maria Tereza, care la timpul respectiv era și comandantul suprem al întregii armate imperiale, a dat numele latin la patru localități din districtul regimentului respectiv: Salva, Romuli, Parva și Nepos⁷, pentru a se confirma încă o dată originea latină a românilor din acest regiment.

Pe parcursul celor peste 89 de ani de existență, din 1762 până în 1851, când comanda regimentului a fost mutată la Alba Iulia sub denumirea de Regimentul de Infanterie de Linie nr. 50, Regimentul 2 Grăniceri Român, cu sediul central la Năsăud, la pace, respectiv Regimentul 17 Infanterie la război, singur sau împreună cu luptători din Regimentul 1 Grăniceri Român de la Orlat, a luptat în 20 de campanii militare, luând parte la 133 de lupte și bătălii din care, de cele mai multe ori, a ieșit învingător. Regimentele secuiești au participat la foarte puține acțiuni militare în afara Transilvaniei.

Principalele lupte duse de Regimentul 2 Grăniceresc Român din Năsăud sunt cele de la Pasul Bran, Silistra și Giurgiu din 1789 contra turcilor, din 1779 de la Troppau contra prusacilor și cu francezii începând din 1793 până în 1815 la abdicarea împăratului Napoleon Bonaparte. Dintre aceste lupte se cuvine a aminti pe cea din noiembrie 1796 de la Arcole, unde un batalion din Regimentul 2 Grăniceresc Român din Năsăud a apărut podul de la Arcole, timp de trei zile, cu prețul a 395 de grăniceri români care au căzut la datorie, salvând, astfel, armata imperială de la încercuire și distrugere.⁸

În 1848-1849, regimentele grănicerești de la Năsăud și de la Orlat au fost singurele forțe combatante care, alături de moșii conduși de Avram Iancu și de legiunile lui Axente Sever și ale lui Constantin Roman Vivu, s-au opus ungarilor care au declarat unilateral unirea Transilvaniei la Ungaria.⁹ De altfel, simbolul „Virtus Romana Rediviva” a fost singura deviză a celor peste 40.000 de români adunați pe Câmpia Libertății de la Blaj, în zilele de 3-5/13-15 mai 1848.

După desființarea regimentelor de graniță în 1851, parte dintre militarii Regimentului 2 Grăniceresc Român de la Năsăud au fost încadrați în Regimentul 50 de Linie din Alba Iulia care a continuat tradițiile militare glorioase ale acestei brave unități.

Liceul năsăudean, înființat la 4 octombrie 1863, cu denumirea de Gimnaziul Superior Fundațional din Năsăud, a preluat în actul de educație și cultură deviza „Virtus Romana Rediviva”, constituind, în 1870, Societatea de lectură „Virtus Romana Rediviva” pentru exprimarea năzuințelor literare ale elevilor.¹⁰ În cei 158 de ani de existență, această instituție românească de învățământ a dus mai departe tradițiile promovate prin deviza-simbol „Virtus Romana Rediviva”, realizând, în anul 1874, revista manuscris „Musa Someșană”, care a pus baza dezvoltării la elevi a pasiunii și dragostei pentru literatură.¹¹

Scopul Societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” înscris în statut era acela de a perfecționa cunoștințele elevilor în domeniul culturii și științei prin însușirea de lucrări literare, în special românești, în năzuința ca elevii să-și formeze cunoștințele necesare despre nobila descendență a neamului românesc, ca un permanent imbold spre noi realizări.

În perioada 1870-1940, Societatea de lectură „Virtus Romana Rediviva” a funcționat în liceul năsăudean ca o entitate culturală și științifică distinctă cu multe realizări, unde s-au format și plămădit mari spirite ale condeului românesc, așa cum au fost George Coșbuc și Liviu Rebreanu, Elie Miron Cristea, primul patriarh al României, dar și alți câțiva zeci de poeți și scriitori de talie locală ori regională și 21 de academicieni.

În primii ani de funcționare, președinții Societății de lectură „Virtus Romana Rediviva” au fost profesori din liceu, ulterior fiind numiți ca președinți cei mai buni elevi la învățătură din ultimul an de studiu, așa cum au fost, în 1883, George Coșbuc și, în 1886, Miron Cristea, viitorul Patriarh al României.¹²

Școlile năsăudene și în special liceul din această localitate, înființat în 4 octombrie 1863, au dat culturii și științei române 21 de academicieni, la origine năsăudeni, prin care spiritul „Virtus Romana Rediviva” a continuat la cel mai înalt nivel¹³, peste 100 de profesori universitari și conferențieri, mii de medici, ingineri, profesori, ofițeri, informaticieni și alți specialiști.

Societatea de lectură „Virtus Romana Rediviva” a elevilor Liceului din Năsăud a trăit și multe momente dramatice în existența ei, fiind suspendată de autoritățile austro-ungare în perioada 1876-1880 din ordinul Ministerului Instrucțiunilor Publice și Cultelor de la Budapesta și înlocuită cu o simplă activitate de bibliotecă.

Societatea de lectură „Virtus Romana Rediviva” s-a constituit din nou în 27 ianuarie 1878, având ca președinte pe elevul Cornel Pop Păcurar, iar în anul 1879 pe elevul Iuliu Moșil.

Din nou în 1879, guvernul de la Budapesta a suspendat activitatea societății în baza articolelor 28 și 29 ale ministerului unguresc de culte și instrucțiune publică nr. 12787 din 12 iunie 1878.¹⁴

În perioada 1889-1892, comitele suprem al Comitatului Bistrița-Năsăud, Bánffy, desființează pentru a treia oară Societatea Literară „Virtus Romana Rediviva”, permițând ca societatea să se numească „societate literară”. Era perioada de maghiarizare forțată a românilor din Transilvania, comitele suprem Bánffy afirmând că a fost numit în funcția respectivă pentru a introduce în Bistrița-Năsăud ideea de stat maghiar al unei singure națiuni și al unei singure limbi, adică cea maghiară.¹⁵

Spiritul „Virtus Romana Rediviva” a fost reluat după Marea Unire de la 1918 pe întregul teritoriu al celor 44 de localități ale fostului regiment grăniceresc, iar Societatea de Lectură „Virtus Romana Rediviva” a Liceului „George Coșbuc” din Năsăud va continua existența până la cedarea Ardealului de Nord Ungariei la 30 august 1940.¹⁶ Între 1940 și 1945, Societatea Literară „Virtus Romana Rediviva” a Liceului „George Coșbuc” din Năsăud a fost interzisă, reluându-se la 2

martie 1946, președinte fiind desemnat elevul Dumitru Protase, viitor membru al Academiei Române. În 1948, prin noua reformă a învățământului, toate asociațiile și fundațiile culturale și științifice au fost suspendate, astfel că și societatea „Virtus Romana Rediviva” a fost din nou scoasă în afara legii până în anul 1967.

În anul școlar 1966-1967, activitatea Societății literar-științifice „Virtus Romana Rediviva” a fost reluată de către prof. Octavian Ruleanu, directorul Grigore Găzdac și alți profesori și elevi, și după trei ani de activitate a fost din nou întreruptă ca urmare a perioadei cenzurii comuniste¹⁷, în 1969.

După 1990, s-a încercat reînființarea la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud a Societății Literare „Virtus Romana Rediviva”, dar din diferite motive nu s-a reușit, deși în 2004 a apărut numărul 1(34) al revistei „Musa Someșană”, număr consacrat aniversării a 140 de ani de existență a acestui prestigios liceu.

Un loc aparte în promovarea ideilor Societății „Virtus Romana Rediviva” de sorginte românească îl ocupă cele 7 volume editate sub genericul „Virtus Romana Rediviva”, lucrare premiată de Academia Română, operă a cercetătorului din ținutul fostului regiment de graniță, profesor universitar dr. Teodor Tanco, volume ce cuprind peste 350 de portrete în cuvinte ale unor vrednici năsăudeni și bistrițeni, dar și o serie de studii și articole valoroase pentru cultura națională a românilor din secolele XVIII-XX.¹⁸

În 1975, pe 29 martie, un grup de intelectuali din Cluj-Napoca, majoritatea născuți în localități ale fostului regiment grăniceresc din Năsăud, hotărâsc înființarea Societății Cultural-Științifice „Virtus Romana Rediviva”. Adunarea acestor intelectuali, mulți dintre ei fiind și absolvenți al Liceului „George Coșbuc” din Năsăud, s-a desfășurat la Casa Armatei din Cluj-Napoca cu prilejul sărbătoririi colonelului Onișor Cârca, loctinierul comandantului Armatei a 4-a și șeful artileriei armatei, care a fost avansat la gradul de general, fiind primul ofițer din Armata României din ținutul Năsăudului după 1945, înălțat la gradul de general.¹⁹

Primul președinte executiv al Societății Cultural-Științifice „Virtus Romana Rediviva”, ales în 1975, a fost prof. univ. dr. Gavril Scridon, vicepreședinte general-maior Onișor N. Cârca, iar secretar, ec. Nicolae Trifoiu.

Între 1986 și 1989 activitatea Societății a fost puternic obstrucționată de organele puterii de stat și ale P.C.R., nereușindu-se să se facă niciun fel de întâlniri culturale și științifice.

După 1990, Societatea Culturală „Virtus Romana Rediviva” și-a reluat activitatea, președinți fiind în ordine: prof. dr. Teodor Tanco până în 1995, prof. univ. dr. Ironim Marțian (1996-2001), colonel dr. Vasile Șt. Tutula (2001-2008), ing. Valeri Toderici (2008-2016), colonel (r.) Ioan Cârca (2016 - 2022) și general maior (r) dr. Dorin Blaiu din 2022. Societatea Cultural-Științifică este un mijloc important de promovare a culturii și artei, ținerea legăturilor sufletești și spirituale cu

plaiurile năsădene și bistrițene și îndeosebi o bună socializare.

Societatea Cultural-Științifică „Virtus Romana Rediviva” a Fiilor județului Bistrița-Năsăud, care își desfășoară activitatea în municipiul Cluj-Napoca, continuă și astăzi întâlnirile membrilor societății și ale simpatizanților acestora ce se desfășoară în principal de două ori pe an, primăvara, în luna mai, și toamna, în jurul datei de 4 octombrie, data la care s-a înființat liceul din Năsăud.

Societatea Cultural-Științifică „Virtus Romana Rediviva” a Fiilor județului Bistrița-Năsăud din Cluj-Napoca are ca organ de presă Almanahul cultural-științific „Virtus Romana Rediviva”, aflat la al 25-lea număr, în care sunt evocate, în principal, aspecte ale istoriei locale ale județului Bistrița-Năsăud, ale României și ale tradițiilor românești, probleme de știință, artă, cultură de interes național și universal.

Note:

1. Valeriu Șotropa, Districtul Grăniceresc Năsăudean, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 94-95.
2. Ibidem, p. 96.
3. Ibidem, p. 68.
4. Ibidem, p. 77.
5. Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan, Contribuții documentare privind istoria Regimentului Grăniceresc Năsăudean, Edit. Argonaut, Cluj-Napoca, 2012, p. 40.
6. Adrian Onofreiu, Ioan Bolovan, Contribuții documentare privind istoria Regimentului Grăniceresc Năsăudean, Edit. Argonaut, Cluj-Napoca, 2012, p. 10.
7. Valeriu Șotropa, Districtul Grăniceresc Năsăudean, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 159.
8. Valeriu Șotropa, Districtul Grăniceresc Năsăudean, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 120.
9. Carol Göllner, Regimentele Grănicerești din Transilvania 1764-1851, Edit. Militară, București, 1973, p. 155-162.
10. *** Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, p. 13-43.
11. Ibidem, p. 393-394.
12. *** Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, p. 395-396.
13. Ioan Seni, Academia Română la 150 de ani (1866-2016). Academicieni năsăudeni, Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2016, p. 41-134.
14. *** Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, p. 394.
15. *** Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, p. 393-394.
16. Ibidem, p. 394.
17. Ibidem, p. 396-397.
18. *** Monografia Colegiului Național „George Coșbuc” din Năsăud la 150 de ani de istorie (1863-2013), Edit. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2013, p. 393.
19. Ioan Cârca, Vasile Șt. Tutula, *Generalul Onișor Cârca (1923-1984). Un profesionist al artileriei, studiu monografic*, Edit. Mega, Cluj-Napoca, 2017, p. 407-421.

Satul nostru de poveste

Iulian PATCA

Satul nostru de poveste, Corvinești, comuna Matei, județul Bistrița-Năsăud, este o străveche vatră de locuire românească, cu atestare documentară din... 1305! Sunt, iată, aproape 720 de ani de când a fost menționat într-un document oficial, emis de Capitlul bisericii catolice din Transilvania, prin care erau reglementate neînțelegerile ivite între fiii nobilului Apa: frații Grigore și Iacob cu vărul lor Grigore, fiul lui Nicolae, fratele lui Apa.

În același document sunt menționate și alte sate din vecinătate, cum sunt Beclean, Figa, Mălin, Nușeni, Beudiu, Rusul de Sus, Bidiu și Bretea, certificându-le vechimea și veacurile de conviețuire anterioare.

Ca localizare geografică pe harta țării, satul Corvinești, împreună cu celelalte sate ale comunei: Matei, Moruț, Fântânele, Bidiu și Enciu, se află în sud-vestul județului Bistrița-Năsăud, ca localități „de margine”, fiind văduvite timp de secole de avantajele altor zone cu drumuri mai bune, cale ferată, tradiții de târg sau de moară și căi de comunicație naționale. Situate pe Valea Meleșului, de la izvoarele Meleșului, care încep din dealurile Budeștiului, și până dincolo de hotarele Enciului și Bidiului, spre comuna Nușeni, satele noastre „trăiau” într-o izolare de secole. Pentru a-și vinde produsele din gospodărie sau pentru a-și cumpăra alte bunuri, oamenii mergeau pe jos 7-10 kilometri la târgul de la Lechința (joia) sau la marele târg anual din 21 septembrie, dar și la alte târguri din Chiochiș, la 7-8 kilometri, sau la Buza, care era și mai departe. Mori de cereale sau de ulei erau numai la Sânmihaiul de Câmpie (la 15 km) și la Beclean (la 20 km).

Despre cum era cu adevărat satul din părțile noastre în 1938, anul așa-zis „de vârf” al dezvoltării României interbelice, aflăm dintr-o monografie economică a județului Năsăud, din care prezentăm un fragment, fără comentarii:

„Locuitorii satelor din județul nostru au un standard de viață cât se poate de redus. Trăiesc, se îmbracă și se hrănesc modest.

De multe ori această modestie merge atât de departe încât, dacă a câștigat o baniță de grâu sau o mierză – cum îi zic ei –, îl vinde ca să își facă bani și, în schimb, mănâncă mălai.

Casele țăranilor au una sau două camere destul de curate și îndeajuns de luminate, cu două paturi cu saltele de paie, dune și perne de puf, cearceafuri pe paturi, două lavițe, o ladă pentru păstrat rufele curate, o masă și, eventual, câte două trei scaune mici cu trei, patru picioare.

Noaptea, casele se luminează cu petrol.

Alimentația sătenilor este cât se poate de slabă. Se hrănesc îndeosebi cu mălai și lapte dulce sau acru.

Pâinea de grâu este o raritate, la sărbători, nunți sau alte ocazii deosebite.

În județ nu sunt brutării. Pâinea se face numai acasă. Vara și toamna se consumă o dată sau de două ori pe săptămână păsări. Iarna și primăvara se consumă carnea de porc afumată și carnea de oaie. Se mai consumă în mare măsură laptele cu mămăligă și mai puțin ouăle. Sătenii români țin în mod deosebit posturile de peste an...”

În perioada interbelică, satele comunei Matei au cunoscut o evoluție lentă, marcată uneori de convulsii sociale. Reforma agrară începută în vara anului 1921, a cărei aplicare s-a întins pe parcursul mai multor ani, a produs în Corvinești modificări profunde în structura micii proprietăți țărănești. Pe măsură ce s-a refăcut forța de muncă și inventarul agricol, marea majoritate a gospodăriilor individuale și-a îmbunătățit starea materială și a obținut venituri suficiente pentru nevoile proprii. Puțini țărani mai lucrau la alții în regimul învoielilor agricole, cu arendă în bani și muncă în dijmă. Cei mai

mulți se ocupau de exploatarea micilor lor proprietăți, cu suprafețe mai mici de 5 ha, în general.

După război, în condiții precare, fiecare gospodărie și-a consolidat condiția socială anterioară, ani buni stopată de război și de ocupația horthystă.

Acest tablou „oficial” al mentalităților, obiceiurilor adânc înrădăcinate de secole și sărăciei endemice a fost valabil și în anii următori.

După război, cum s-a întâmplat și după anul 1919, a fost nevoie de 4-5-6 ani pentru ca satul să-și revină din punct de vedere demografic și al economiei rurale. La multele lipsuri și nevoi cauzate de război și de ocupația străină s-au adăugat cei doi-trei ani de secetă, lipsa uneltelor agricole și a animalelor de povară. Ponderea populației o constituia bătrânii, femeile și copiii, în timp ce bărbații maturi și apți de muncă formau doar a treia parte din total.

Cu toate acestea, chiar sub presiunea politică a colectivizării, timp de 10 ani (1950-1960), pe ansamblu lucrurile se schimbau din mers în bine, în mod vizibil și evident. Multe case au fost renovate și îmbunătățite, gospodăriile s-au refăcut și extins, iar numărul vitelor, cailor, porcinelor și ovinelor a crescut considerabil de la un an la altul.

Prin anul 1955, fiecare familie avea cel puțin o vacuță de lapte, unul-doi porci și mai multe păsări de curte. Oamenii gospodari aveau mai multe cereale de subzistență, chiar și surplus, în special la porumb și grâu, în pofida cotelor tot mai împovătoare impuse de stat celor care continuau să refuze să se înscrie în așa-zisa Cooperativă Agricolă de Producție (CAP). Mai bine de 10 ani a durat întregul proces de „lămurire” a celor ezitanți și neîncredători în argumentul „că e mai bine așa”.

În acei ani au fost nenumărate presiuni și șicane, de la confiscarea temporară a bunurilor și animalelor, celor care aveau mari restanțe în

achitarea cotelor, până la împiedicarea tinerilor să meargă mai departe la școală, pe motiv că părinții lor n-au intrat încă în... „colectiv”.

Atâta timp cât familiile din Corvinești au avut proprietate asupra loturilor de pământ proprii, toate culturile de cereale erau bine întreținute și asigurau o oarecare bunăstare. Dacă o familie avea, să zicem, trei loturi de pământ, unul era semănat cu grâu, orz sau ovăz, iar celelalte două erau semănate cu porumb. Mălăiul era „leguma” de bază și de fiecare zi în Corvinești, atât pentru oameni, cât și pentru animale.

Înainte de toate, însă, porumbul constituia baza alimentației în satul acelor ani, el consumându-se aproape în fiecare zi și cu toate alimentele: mămăliga, turta de mălai, porumbul fiert, fript sau „floricel”, păsatul pentru sarmale sau pentru pui, pâinea de mălai... Primăvara, vara și toamna, la câmp, alimentele de bază erau pita coaptă în cuptor sau mămăliga cu slănină și ceapă.

În anul 1945, majoritatea caselor din Corvinești erau foarte vechi, construite pe la 1800. Existau 244 de case familiale, din care 216 erau de lemn și chirpică, acoperite cu paie sau șindriliță. În sat exista o singură casă zidită cu piatră și 27 cu cărămidă arsă sau nearsă, acoperite cu țigla.

Populația a scăzut drastic, menținându-se doar la nivelul anului 1926, refăcută după primul război, la 801 locuitori. În evidențele administrative și parohiale erau 223 de familii, cu 752 de credincioși, din care 81 erau bărbați în vârstă de 18-62 ani, iar 254 erau femei!

Până în anul 1945, în sat existau aparate de radio, doar Maria Onișor – Măreasa avea unul la „Curte”. Veștile din țară și din lume circulau mai mult oral la „radio șanț” și după ureche, distorsionate și cu mare întârziere.

În aceste condiții, evocate foarte pe scurt, am crescut noi, copiii, în acei ani pentru a ne căuta, cu efort și sacrificii, rostul și drumul în viață.

Cuza la sultan - povestire populară

A consemnat Valer POP

În revista *Drita – Lumina*, revistă a Comunității Albaneze din România (ALAR), Anul 3, Nr.22, pag. 21, ianuarie 2019, am descoperit articolul cu titlul de mai sus, semnat de Marius Dobrescu.

Am preluat acest articol cu privire la un episod din activitatea domnitorului Alexandru Ioan Cuza, în care este scoasă în evidență personalitatea domnitorului și demnitatea cu care a reprezentat Țara.

***

Anul acesta, la 24 ianuarie, se împlinesc 160 de ani de la Mica Unire, cum a rămas în istorie, respectiv momentul în care Țara Românească și Moldova au devenit una, România, certificând, astfel, voința clasei politice și a popoarelor din cele două provincii. În afara recunoașterii europene, actul unirii avea nevoie și de „binecuvântarea” suzerană a sultanului Abdul-Aziz, cărmuitorul Înaltei Porți de la acea vreme. Documentele diplomatice și mărturiile vremii rețin desfășurarea și importanța actului primirii domnitorului la sultan. Dar nu numai ele: folclorul, cronică nescrisă a istoriei, ne transmite în felul său acest moment unic. Să-i dăm cuvântul, așadar, cronicarului anonim.

(Marius Dobrescu)

Strașnic domn a mai fost și Cuza-vodă!

El a făcut școlile, el ne-a dat pământ și tot el a surpat și pătulele împărătești. Și bine a făcut!

Că băga acolo fiecețe român treisprezece banițe de porumb în tot anul, și, când să-și ia și el agoniseala, tot ce strânsese acolo, tocmai după trei ani, i se dădeau numai trei banițe din ce pusesse. Ziceau cărmuitorii că l-au mâncat șoarecii, și porumbul era mâncat de ciocoi satului.

Tot el a silit pe ciocoi să plătească bir și să asculte de legi. Ba celor care n-ascultau, le da fum! Cuza-vodă nu era fudul. Umbla așa ca noi și, de multe ori, ca să prindă pe mulți slujbași cu ocaua mică, își schimba fața și hainele, să nu-l cunoască nimeni. Unde pomeneai la el trăsuri și slugi puzderie și bogății strânse gră-

madă, cum era la Bibescu? Țăla se plimba prin țară cu mare alai; avea caleașcă, șaisprezece cai albi, cu hamurile roșii și vizitii stângaci. Tot Cuza-vodă a unit țărișoarele noastre, pe Valahia cu Țara Moldovenească, de a făcut țara noastră strașnic de mare și puternică, cum e azi.

Când s-a dus, cică, la împăratul turcesc ca să-i ceară învoirea de a domni netulburat peste amândouă țările, a făcut lucruri așa de minunate, că a pus pe gânduri pe turci!

Știi ce? Era obiceiul ca domniul țării noastre, când intrau la împărat, se târau de la poarta curții palatului până la picioarele împăratului, în genunchi.

Cuza însă nu era omul să sufere rușinea asta!

A mers la palat drept, cu fruntea sus și cu sabia zornăind, ca un Făt-Frumos.

– Îngenunche și mergi târându-te, băiete, dacă vrei să fii primit! i-au strigat paznicii de la poartă.

– Asta n-oi face-o eu niciodată! a strigat Cuza supărat. Și dacă îi vorba așa, mă duc de unde-am venit!

Dacă l-au văzut plecând, turcii au spus împăra-tului, și asta a dat poruncă să-l primească așa.

A intrat Cuza-vodă.

– Bună ziua, înălțate împărate!

I-a mulțumit în limba lui și apoi, mirat că-l vede înaintând drept, soldățește și fără sfială, l-a întrebat:

– De ce ai venit așa?

– Așa m-a trimis pe mine Țara! a răspuns Cuza cu așa mândrie și cu așa curaj, că s-a mirat și împăratul.

Și el știe cum o fi mai vorbit și ce o mai fi vorbit, că a îmblânzit inima turcului și a ascultat împăratul dorința lui Cuza.

L-a pus pe urmă împăratul pe Cuza la masă cu el, au mai vorbit ei ba de una, ba de alta, și, când să plece, l-au adus turcii pe Vodă Cuza cu o cinteste nemaipomenită până la Constanța.

Se mirau turcii, se mirau cadănele, se mirau pașele și boierii lor când îl vedeau și-l priveau ca pe un viteaz din povești:

– Bre, bre, bre! La noi n-am văzut așa om, spuneau ei.

Manifestare a Serviciului Social din comuna Șanț – Năsăud

Alexandru DĂRĂBAN

După schimbarea guvernului Goga-Cuza cu cel al patriarhului Miron Cristea, regele Carol al II-lea a luat o serie de măsuri politice, economice, legislative pentru a-l consolida și a anula instituțiile sistemului parlamentar. Succesul noului regim, mai cu seamă în prima parte a „istoriei” sale, s-a datorat unor motive bine definite, regimul instaurându-se ca o reacție împotriva Mișcării Legionare, cu acceptul partidelor politice.

În programul său, Carol al II-lea s-a sprijinit, în principal, pe foștii lideri democrați: Armand Călinescu, Gheorghe Tătărăscu, Constantin Argentoianu, Alexandru Vaida Voevod și alții. În timp de zece luni, Carol al II-lea a distrus tot sistemul constituțional de până atunci, dar nereușind să vină cu o alternativă. Propaganda noului regim redefinea actul fundamental al țării, vechea Constituție din 1923 fiind înlocuită cu o alta, despre care Iorga (ideologul său) spunea: „Liniștit, solemn plebiscit care dă 4.000.000 de voturi. Se abțin șefii țărăniști și gardiști. În Ardeal multe voturi contra adună Moldovan la Năsăud, dr. Dobrescu la Făgăraș. În Banat, Bocu”.

Piatra de încercare a noului regim a constituit-o dizolvarea partidelor parlamentare, fapt ce îngreună definitiv orice manifestare democratică în viața țării. I-au urmat pașii instaurării unui regim autoritar. A reorganizat Consiliul Superior Economic, a fost creat Ministerul Economiei Naționale, Consiliul Superior de Control și altele, încercând prin crearea acestora să preia controlul asupra întregii societăți, mai ales asupra sectoarelor sale vitale.

Printre legile elaborate a fost și „Legea pentru înființarea Serviciului Social”, promulgată de Carol al II-lea la 13 octombrie 1938, care a fost o lege cadru care fixa principiile, lăsând în atribuția conducerii organizației elaborarea regulamentelor și a instrucțiunilor de aplicare.

Cea mai detaliată parte a legii se referea la menirea și activitatea căminului cultural, de vreme ce legea se realiza prin acesta. Comitetul căminului cultural coordona atât acțiunile legate de cele patru „culturi” (sănătate, muncă, minte, suflet), cât și educația națională. Pentru ca nicio latură să nu fie eludată, legea detaliază chiar și activitățile concrete din căminul cultural. Este minuțios precizată și plasarea Serviciului Social în sistemul instituțiilor de stat, astfel încât munca de organizare, de pregătire să se desfășoare dinamic. Este semnificativ că în privința organizării și a funcționării Serviciului Social legea prevedea aplicarea unei alte legi, cea privind „Straja Țării”, cunoscută prin strictețea ei. Pe lângă componentele amintite ale Serviciului Social, legea prevedea și înființarea Institutului de Cercetări

Sociale ale României, care, pe lângă cercetările sociologice cunoscute, era menit să coordoneze și institutele și laboratoarele din țară, în vederea asigurării unei baze științifice pentru planificarea muncii în cadrul Serviciului Social.

Pentru că imensa masă de tineri care urma să participe la munca din mediul rural ducea lipsă de cadre competente, legea prevedea înființarea unor școli și cursuri de pregătire a comandanților și a comandantelor de echipe, a directorilor de cămine culturale și de școli țărănești. În acest fel legea asigura în principiu declanșarea muncii Serviciului Social.

O asemenea școală specială a Serviciului Social a luat ființă la Valea Vinului, unde au participat cei 60 de comandanți ai Serviciului Social. Aceștia s-au deplasat în renumita comună Șanț – Năsăud, al cărui film a procurat atâta faimă și peste graniță neamul românesc. Distanța dintre cele două localități fiind de 16 km, s-a făcut deplasarea pe jos.

Au sosit în comună colonel Dumitrache – prefectul județului, Emil Dumitru – pretorul de la Rodna, ing. Mitrofan – șeful Serviciului Agricol Bistrița, dr. N. N. Popescu – inspector, A. Coșbuc – inspector, Anton Golopenția – director, dr. Iacob Mihăilă – directorul școlii de la Valea Vinului împreună cu toți cursanții. La intrarea în comună au fost salutați de primarul comunei Alexandru Pomohaci, rostind cuvinte de bun sosit. Unitățile premilitare din Șanț și Rodna, străjerii și post-militarii au dat onorul.

Cuvintelor de bun sosit le-a răspuns dr. Durdun – comandant al Serviciului Social, care a schițat legătura sufletească dintre foștii șefi de echipe regale studențești și țărani satelor, în spiritul Legii Serviciului Social.

Fiind o zi de Duminică, asistența a participat la Sfânta Liturghie oficiată de preoții Pamfilii Grapini și Gavril Pop. Răspunsurile în cadrul ofierii slujbei religioase au fost date de corul comandanților sub conducerea dlui Popescu.

După aceea, s-a schimbat locația, trecându-se la căminul cultural „Vicar Grigore Moisil”, s-a oficiat un Te-Deum cu sfințirea apei. Apoi, s-a sfințit noul pavilion al căminului. A vorbit învățătorul Anton Moisil – directorul căminului, despre însemnătatea zilei și cinstea ce o are comuna Șanț de a primi pe cei dintâi comandanți ai Serviciului Social, evidențiind opera căminului pentru refacerea satului.

Prefectul județului, colonelul Dumitrache, a adus elogiul ministrului Dimitrie Gusti pentru marea și vasta acțiune pentru ridicarea satelor prin Serviciul Social. A subliniat legătura spirituală perpetuă a domniei-sale cu Șanțul în care a trăit ani de zile, conducând munca echi-

pelor regale studențești și a celor monografice.

În amiaza acelei Duminici în sălile căminului s-a dat o masă comună. După masă, comandantul Serviciului Social a ascultat o interesantă lecție a inspectorului A. Coșbuc despre „Organizarea bibliotecilor sătești”, cu aplicații practice. În acest scop, a fost aranjată, după ultimele norme stabilite de Fundație, întreaga bibliotecă.

La ora 3, după-amiază, a sosit la Șanț Octavian Neamțu – secretarul general al Serviciului Social, însoțit de inspectorii Gh. Macarie, Dode Vesa, Anton Șirlincan – pretorul plasei Năsăud și preotul Ion Costan – directorul căminului cultural județean. Domnia-sa a avut o scurtă întrevvedere cu prefectul județului.

Octavian Neamțu a rămas la Școala de comandanți ai Serviciului Social din Valea Vinului până la data de 10 martie (1939, s. n.) pentru a prezida solemnitatea închiderii cursurilor. Tot domnia-sa avea planificat pentru zilele de 11 și 12 martie o inspecție la căminele culturale din jurul Năsăudului, urmând să participe la deschiderea „școlii țărănești” pe care o organizase căminul cultural județean. Pe 12 martie era planificată o consfătuire cu toți conducătorii de cămine culturale sub președinția domniei-sale, fiind invitat și prefectul județului.

Note:

1. Radu Florian Bruja, „Originea și înființarea Frontului Renașterii Naționale”, în *Codrul Cosminului*, Suceava, 2004, nr. 10, p. 231.

2. *Ibidem*, p. 231-232.

3. *Ibidem*, p. 232.

4. *Ibidem*.

5. *Ibidem*, p. 233.

6. Zoltán Rostás, *Strada Latina nr. 8*, București, Editura Curtea Veche, 2009 – extras (<http://www.cooperativag.ro/serviciul-social-sau-obligativitatea-muncii-culturale/> – accesat 21.07.2023).

7. *România*, București, Anul II, 1939, nr. 279, p. 9.

Evrei născuți în Șanț supraviețuitori ai Holocaustului

Alexandru DĂRĂBAN

Holocaust este termenul care definește exterminarea sistematică a evreilor, înfăptuită de regimul nazist în Germania și Europa, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În ultimii ani, se tinde la înlocuirea termenului *Holocaust* care, în mod propriu, are o semnificație religioasă și caracterizează cel mai solemn sacrificiu adus divinității cu termenul ebraic *shoah* (catastrofă). Imediat după ocuparea Poloniei, germanii au concentrat evreii în ghetouri, și *Einsatzgruppen* (grupurile operative) ale SS au procedat la ample masacre. Totuși, „soluția finală”, adică programarea de exterminare a tuturor evreilor europeni, a devenit pe deplin operativă după invazia URSS în iunie 1941. În imensele întinderi din spatele frontului, *Einsatzgruppen*, în urma raziilor, îi ucideau pe loc pe evrei, în timp ce în restul Europei era organizată deportarea în masă spre lagărele de exterminare. Consecințele cele mai tragice au fost suferite de marile comunități ebraice din Europa Orientală. În multe țări, în special Croația și Ungaria (incluzând și Transilvania), guvernele au colaborat cu naștii pentru soluția finală¹. S-a estimat că evreii care au căzut victime pe teritoriul Ungariei (inclusiv Transilvania) ar fi ajuns la 402.000².

De la deportarea evreilor din Transilvania de Nord au trecut zeci de ani. Sunt evrei care au scăpat de exterminare, reîntorcându-se în Transilvania aflată sub autoritate română, au încercat să-și reclădească viața gestionând fiecare traumele prin care au trecut. Istoria evreilor din Transilvania de Nord este legată indisolubil de istoria Ungariei și de cea a României, făcând parte din istoriografia ambelor țări³.

Lista cu cei aproape 20.000 de nume publicată de Gidó Attila a fost întocmită în 1946 de Secția română a Congresului Mondial Evreiesc. Organizația a transmis documentul biroului din Londra în 1947. Mai târziu, o copie a listei avea să ajungă (probabil în 1957) la Arhiva Serviciului Internațional de Căutare din Bad Arolsen (actuala Arhivă Arolsen)⁴.

Lista publicată în lucrarea editată de Gidó Attila este cea mai completă

listă cu supraviețuitorii deportărilor. Lista cuprinde inclusiv numele și datele unor persoane care, după revenirea în Transilvania, au devenit personalități marcante ale vieții publice, culturale sau științifice ori autori de literatură memorialistică pe tema *Holocaustului*⁵.

Cu ajutorul datelor referitoare la vârsta și sexul celor 20.000 de persoane se poate, în sfârșit, reconstitui cu o oarecare precizie profilul demografic al evreilor supraviețuitori ai Holocaustului care au revenit în Transilvania de Nord după eliberarea din lagărele de exterminare⁶.

În rândurile ce urmează vă vom face cunoscut evreii născuți în Șanț care au supraviețuit lagărelor de concentrare.

1. ABRAHAM LEOPOLD

- numele mamei: Látás Dulka;

- locul nașterii: Șanț;

- anul nașterii: 1906;

- locul de unde a fost deportat: Bistrița⁷.

2. GOLDSTEIN LEON

- numele mamei: Jakab Róza;

- locul nașterii: Șanț;

- anul nașterii: 1908;

- locul de unde a fost deportat: Rodna⁸.

3. MAYER RUDOLF

- numele mamei: Vigdorovits Sz;

- locul nașterii: Șanț;

- anul nașterii: 1920;

- locul de unde a fost deportat: Cluj⁹.

Note:

1. *Enciclopedia de istorie universală*, traducere de Alexandru Balaci, Mădălina Chelermen, Radu Gâdei, Sorina Venier, București, Editura ALL EDUCATIONAL, 2003, p. 708-709.

2. *Ibidem*, p. 709.

3. *20.000 de nume: evidența deportațiilor din Transilvania de Nord rămași în viață*, editor Gidó Attila, Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2020, p. 7.

4. *Ibidem*, p. 25.

5. *Ibidem*, p. 26.

6. *Ibidem*, p. 27.

7. *Ibidem*, poziția 90, p. 43.

8. *Ibidem*, poziția 5743, p. 212.

9. *Ibidem*, poziția 12211, p. 406.

Din presa vremii

De ce s-a născut Iisus
în peșteră?

A consemnat Valer POP

În revista *Lumina Satelor – Foaie săptămânală pentru popor*, Anul I, Nr. 52, pag.4, Sibiu, Duminică 7 Ianuarie 1922, am descoperit articolul cu titlul de mai sus. Articolul nu este semnat de niciun autor. Reproducem mai jos acest material pentru cine dorește să afle răspunsul la întrebarea din titlu.

***

În Vifleemul Iudeii erau palate destule, palate frumoase, calde și luminoase. De ce nu s-a născut Iisus într-un așa palat, ci și-a ales peștera și ieslea cum zice colinda:

„Peștera se face casă,
Ieslea leagăn de mătăasă”.

De aceea, pentru ca să dea oamenilor următoarele învățături:

- ♦ Întâia dată, să dea tuturor oamenilor pildă de smerenie și să fugă de trufie, de mândrie care este „răsadul tuturor păcatelor”;
- ♦ A doua oară, să arate oamenilor și să le aducă aminte că fericirea cea adevărată nu șade numai în palate, ci șade și în coliba sârmanului ca în palatul bogatului, ba încă mai de multe ori o află în bordeiul săracului;
- ♦ A treia oară, Iisus s-a pogorât cu lumina mare între cei „ce ședeau în umbră și întuneric” să le arate cărturarilor și bogaților că și ei au datoria să se poaie cu lumină și ajutor între cei săraci de lumina și pâinea sufletului și a traiului;
- ♦ A patra oară, Iisus s-a născut în peștera dobitoacelor pentru ca să-mi arate mie și ție, cititorule, că El stă gata să intre și în peștera sufletului nostru oricât de necurată ar fi ea și oricât de multe ar fi dobitoceștile patimi din ea.

Auzi tu glasul Lui și îi deschizi tu ușa ca să-ți lumineze casa sufletului tău?!

Colinde

A consemnat Valer POP

Colindă din Șanț (Năsăud)

În data de 21.VIII.1936, *Constantin D. Gib*, membru al Echipei Regale de cercetători sociologici în comuna Șanț, județul Bistrița-Năsăud, a cules o frumoasă colindă de la Elisabeta Gușe de 39 de ani, știutoare de carte. Colinda a fost publicată în *Sociologie românească*, Revista Secției Sociologice a Institutului Social Român, Anul I, Nr. 12, Decembrie 1936, pag.14.

Iată această colindă.

*De mult, a venit de sus
Păstorul nostru Iisus
Și prin lume a umblat,
Oi pierdute a căutat,
Să le ducă la izvoară
Ca de sete să nu moară.
Oile n'au ascultat,
Cu capul s'au ridicat,
Cu coarnele l-au împuns,
Apă și sânge a curs.
Păstorul nostru cel bun
S'a dus în ceruri de-atunci
Și poruncă ne-a lăsat,
Oilor ce-au mai rămas,
Laolaltă să se-adune,
Cu toate să se'mpreune,
Că peste puțină vreme
Va veni ca să le cerne,
Să le-adune într'o grădină
Ca să își afle hodină,
Lupul să nu le mănânce,
Tâlharul să nu le strice
Și Domnul sfânt le va păzi,
Și nimica n'or păzi,
Și va fi în viitor
Numa o turmă și-un păstor.
După care se urează:
Să trăiți, să'mbătrâniți,
Losagul (averea) să-l stăpâniți,
Să'nsurati, să măritați,
De toți să vă bucurați,
Fini, fine să cuprindeți,
Strănepoții să-i vedeți,
S'ajungeți cu bucurie
Anul care va să vie,
An bun din bătrâni,
Noroc la plug,
Roade'n belșug.*

Colindă din Maieru

Revista *Unirea Poporului* din 26 decembrie 1937 publică o frumoasă colindă culeasă de *Olimpiu I. Barna* în ziua de 5 ianuarie 1926, auzită de la Dorotei, rom din comuna Maieru, județul Bistrița-Năsăud.

Redăm, pentru bucuria Dumneavoastră, această colindă.

*Să suiau la munte, *)
Hai linoi, linoi Doamne,
Trei păcurărași.*

*Și înaintea lor,
Hai linoi, linoi Doamne,
O turmă de oi.*

*Cel mai mic a zis,
Hai linoi, linoi Doamne,
Haideți s'o luăm.*

*Tu de vei lua-o,
Hai linoi, linoi Doamne,
Noi te-om împușca.*

*Voi de mi-ți pușca
Hai linoi, linoi Doamne,
Săpați-mi groapa.*

*În strungă de oi,
Hai linoi, linoi Doamne,
Și'n jocul de miei.*

*Când a prinde-a ninge,
Hai linoi, linoi Doamne,
Oile mor plânge.*

*Fluierul cel drag,
Hai linoi, linoi Doamne,
Mi-l puneți la cap.*

*Băta mea cea luce,
Hai linoi linoi, Doamne,
Mi-o puneți de cruce.*

*) Rândul întâi de la fiecare strofă se repetă.

Colinda cârnațului

Din *Foaia Poporului*, 24 noiembrie 1902

*Bine-ai venit cârnaț dragă,
Boerașule,
Că fasolea nu-i de treabă,
Boerașule,
Când porcul a guițat,
Boerașule,*

*Fasolea s-o speriat,
Boerașule,
Fasolea și prunele,
Boerașule,
Și-au luat catrafusele,
Boerașule.
Ba și eu m-am săturat,
Boerașule,
De verzele cu păsat,
Boerașule,
Ș-atâta pește sărat,
Boerașule.
Cheamă-mă gazdă în casă,
Boerașule,
Și mă pune după masă,
Boerașule,
Să-ți gust și eu din purcel,
Boerașule,
Că era cât un vițel,
Boerașule,
De beție nu e vorbă,
Boerașule,
Că văd ulcica pe sobă,
Boerașule,
De ai vin cu polobocul,
Boerașule,
Rachiul să-l lași la focul,
Boerașule
Să-l mai bea cin' l-a făcut,
Boerașule,
Noi să bem din poloboace,
Boerașule,
Pân' plăcintele s-or coace,
Boerașule,
Noi să bem, femeile să cânte,
Boerașule,
Una să facă plăcinte,
Boerașule.
De cântat ți-aș mai cânta,
Boerașule,
Dar mă strânge opinca,
Boerașule,
E ger cu draci și tremur rău,
Boerașule,
Martor îmi e Dumnezeu,
Boerașule,
Ia cheamă-mă dar' în casă,
Boerașule,
Pune ulcica pe masă,
Boerașule,
Să beau un pahar de vin,
Boerașule,
În sănătate să-ți închin,
Boerașule.*

CHELTUIELILE SĂTENILOR PE PIAȚĂ

Observații privind comuna Șanț, județul Năsăud

Dumitru ȚICULESCU

O parte dintre bunurile într-o exploatație agricolă sunt consumate de către familia proprietarului, iar cealaltă parte rămâne destinată vânzării.

În afară de ceea ce produce în gospodăria sa, proprietarul agricol are nevoie și de alte bunuri sau articole, pe care le procură din afara gospodăriei. Aceste produse străine le procură cu bani, prin urmare, efectuează unele cheltuieli.

Cheltuielile unei exploatațiuni agricole se pot împărți în trei grupe distincte:

1. Cheltuieli curente care privesc direct exploatarea, cum ar fi, de pildă, plata argaților sau a zilierilor, repararea clădirilor și a inventarului mort, cheltuieli ocazionate de întreținerea animalelor, asigurări, impozite, arenze, dobânzi, etc.

2. Cheltuieli făcute pentru procurarea articolelor de menaj, cum ar fi: sarea, gazul, orezul, zahărul, unsoarea, chibriturile etc.

3. Cheltuieli care privesc direct familia ca, de pildă, îmbrăcăminte, distracțiile, întreținerea copiilor în școală, cheltuielile cu biserica, tutunul, cârciuma etc.

Cheltuielile care privesc exploatarea sunt în raport cu mărimea exploatației și gradul ei de intensivitate. Cu cât exploatarea dispune de pământ mai mult, de clădiri, de inventar costisitor, cu atât cheltuielile curente sunt mai mari.

Aceste cheltuieli curente sunt menite să înlesnească procurarea de noi bunuri.

Cheltuielile, la menaj și familie, depind de posibilitățile de câștig ale proprietarului; de chibzuința sa și de nivelul său de viață; în unele cazuri săteanul exagerează cu cheltuielile pentru familie. Ne referim la luxul către care tinde azi tineretul de la țară și la risipa de bani pe care o fac unii săteni cu băuturile alcoolice. Aceste cheltuieli nu numai că nu contribuie la crearea de noi bunuri, ci sunt chiar dăunătoare pentru gospodăria și sănătatea săteanului.

Exemple foarte frumoase de ceea ce poate să realizeze o gospodină când prelucrează firele de cânepă și fuiorul de lână în casă, am întâlnit

în comuna Șanț, județul Năsăud. În acest sat firele de cânepă și lână joacă rolul de seamă pentru obținerea pânzeturilor și a stofelor. Sătencele de la câmpie mai au posibilitatea de a folosi și firele de in sau firul viermilor de mătase. Lucrurile făcute în casă sunt trainice, frumoase și economice. Ele scutesc și economia noastră

națională de înstrăinarea unei cantități însemnate de deize.

În ceea ce privește menajul, săteanul român găsește în gospodăria sa mai toate produsele de care are nevoie pentru hrană. S-ar putea stăruii mai mult pentru consumul de zahăr, care conține, se știe, un număr mare de calorii, și pentru consumul de carne.

În cele ce urmează vom da indicații despre cheltuielile făcute pe piață de 22 exploatațiuni agricole din comuna Șanț, județul Năsăud, în anul 1936.

Am distribuit aceste exploatațiuni în cinci grupe, după cum urmează:

Grupa I cuprinde exploatațiunile cu o întindere de pământ până la 3 ha;

Grupa a II-a cuprinde exploatațiunile cu o întindere de pământ de la 3-5 ha;

Grupa a III-a cuprinde exploatațiunile cu o întindere de pământ de la 5-10 ha;

Grupa a IV-a cuprinde exploatațiunile cu o întindere de pământ de la 10-20 ha;

Grupa a V-a cuprinde exploatațiunile cu o întindere de pământ peste 20 ha;

Din grupa I fac parte patru exploatații, din grupa a II-a trei exploatații, din grupa a III-a cinci exploatații, din grupa a IV-a opt exploatații, iar din grupa a V-a două exploatații.

În tabloul ce urmează prezentăm media cheltuielilor specifice fiecărei grupe de exploatație.

I. Cheltuielile exploatațiilor

Grupele	Media cheltuielilor curente ale exploatației	Media cheltuielilor la menaj	Media cheltuielilor pentru familie
Până la 3 ha	3.617	4.346	3.395
Între 3-5 ha	2.827	2.583	6.155
Între 5-10 ha	4.177	4.240	6.918
Între 10-20 ha	10.034	4.018	10.277
Peste 20 ha	13.470	6.355	17.582
Media la toate grupele	6.866	4.139	8.359
Media la toate grupele în %	35,46	21,37	43,17

Constatăm creșterea cheltuielilor curente ale exploatațiilor de la prima grupă către ultima grupă. Nepotrivirea ce se observă la grupa a II-a se explică prin aceea că, la o astfel de întindere de pământ, nu se recurge la munca străină (argați și zilieri).

Proprietarii din grupa I se depărtează de exploatarea lor muncind lăaturalnic la pădure sau la fabrica de cherestea; ogorul propriu fiind muncit de soție, ajutat de zilieri. De aceea și cheltuielile curente ale exploatarei apar ridicate.

În ceea ce privește cheltuielile cu menajul, menționăm că o bună parte din bani sunt dați pe porumb sau făină de grâu. În special, la prima grupă, cheltuielile apar ridicate tocmai din cauza cumpărării porumbului.

Precum se știe, satul Șanț este un sat de munte, unde grâul nu se cultivă, iar porumbul, numai pe suprafețe restrânse. Grupa a II-a găsește în gospodărie porumbul necesar pentru hrană, iar făina o procură, la fel, de pe piață.

Pentru grupele cu suprafețe întinse, cheltuielile făcute cu procurarea de zahăr, carne, orez dețin o cotă apreciabilă.

În ceea ce privește cheltuielile la familie se observă cum sporesc pe măsura posibilității de câștig.

Această nuanțare se datorește cumpărării bumbacului în cantitate mai mare, întreținerii copiilor la școli superioare și chiar avântării la lux, cu daniile la nunți, botezuri și altele.

Procentual, constatăm că cele mai mari sume sunt cheltuite pentru familie. Nu se neglijează nici exploatarea prezentând un procent de 35,46% din totalul cheltuielilor.

Referindu-ne la toate cele 22 exploatațiuni și făcând pentru fiecare categorie de cheltuieli câte un calcul pro ha sau pro persoană adultă (copiii au fost transformați în persoane adulte) ajungem la următoarele constatări:

- Cheltuielile exploatarei pro ha sunt de 699 lei;
- Cheltuielile cu menajul pro persoană sunt de 1.167 lei;
- Cheltuielile cu familia pro persoană sunt de 2.357 lei.

Pentru Țara Bârsei (extras din un calcul al d-lui Gheorghe Ciulei, asistent I.C.A.R.) găsim cheltuieli cu menajul pro persoană 2.008 lei, iar la familie 3.897 lei.

Comparativ, se constată la Țara Bârsei o sporire a consumului de pe piață. Este explicabil acest fapt, căci cu totul altele sunt condițiile de câștig în Țara Bârsei decât în fundătura Munților Rodnei.

Căutând să redăm grupele, cheltuielile pe piață pentru articolele de menaj și referindu-ne la exploatare și persoană, obținem tabloul II.

II. Cheltuielile cu menajul

Denumirea articolului	Media de exploatare	Media de persoană
Porumb	1.389	392
Făină de grâu	634	178
Diferite articole pentru hrană: legume, carne, brânză, pește, slănină	1.003	283
Articole de băcănie: ceai, orez, zahăr, sare, oțet	683	192
Iluminat (gaz, lumânări, chibrituri)	282	80
Lemne	148	41

Observăm cum o bună parte din cheltuieli sunt efectuate pentru procurare de porumb și făină de grâu.

Mai constatăm, de asemenea, că o altă sumă însemnată (1.003 lei) este dată pentru produse care ar fi putut fi obținute din gospodărie: legume, carne, brânză, slănină. Faptul că săteanul le consumă în cantitate însemnată, procurându-le de pe piață, denotă că simte nevoia lor, lucru ce pare a fi îmbucurător. Dacă condițiile actuale și economice i-ar permite, desigur că le-ar produce în exploatare, ar crește, de pildă, un porc pentru slănină.

Articolele de băcănie sunt consumate în cantități (mari). Menționăm că pentru lemne se cheltuie o sumă mică, având pădurea în apropiere și lipsind un control prea riguros. De asemenea, se împarte de la comună în fiecare an câte o cantitate de lemne la cei lipsiți din cota convenită comunei din pădurea posesorului grăniceresc.

Făcând același calcul pentru familie, obținem cifrele din tabloul III.

III. Cheltuielile familiei

Denumirea articolului	Media de exploatare	Media de persoană
Îmbrăcăminte, încălțăminte, bumbac, lână, ață	2.781	784
Copii de școală, biserică, abonamente, cărți	2.672	753
Cârciumă, tutun, dani, judecată	1.452	409
Doctor și medicamente	940	265
Gaz, cafea, săpun	258	73
Transport	190	54
Lemne	66	19

Constatăm cum cheltuielile de persoană cu îmbrăcăminte și încălțăminte apar reduse tocmai prin faptul că pânzeturile de casă țin loc stofelor de oraș.

Bumbacul deține cea mai mare sumă. În afară de bumbac, pălării la bărbați și cingătoare lată de curea, socotite la îmbrăcăminte, alte mărfuri apar mai rar.

O pereche de ghete ține mai mulți ani și numai o pereche sau două de opinci de gumă sunt folosite la lucru în zilele de rând.

Deopotrivă, demult se dă atenție întreținerii copiilor la școli superioare (de meserii, de agricultură).

Cheltuielile cu biserica și abonamentele la reviste se reduc la sume cuprinse între 1-200 lei.

Pentru distracții, cârciumă, dani la nunți și botezuri, tutun etc., se cheltuie de asemenea o sumă însemnată. O deosebită atenție dau și sănătății.

Ca încheiere, putem spune că sătenii din comuna Șanț au ajuns la un nivel de viață destul de ridicat și că fac eforturi pentru susținerea acestui nivel, cu tendințe către mai bine, muncind din răpuzeri în gospodăria proprie sau în întreprinderile particulare.

Preluare din *Sociologie Românească*, București, Anul II, 1937, nr. 2-3, p. 105-108,
de către **Alexandru DARĂBAN**

STUDIUL GENEALOGIC AL UNEI FAMILII ASOCIALE DIN ȘANȚ (NĂSĂUD)¹

Ioan FĂCĂOARU

Studiul genealogic de față, privitor la cea mai periculoasă familie din Șanț, a fost elaborat cu prilejul cercetărilor noastre antropologice în cadrul monografiei sociologice din toamna anului 1935. În prima parte a studiului descriem trăsăturile morale ale indivizilor în stare adultă și conduita lor în familie și în sat. În a doua parte dăm interpretarea psiho-biologică a pedigrului și desprindem partea de influență ce revine factorului ereditar față de aceea a mediului social. Despre persoanele lăsate în afara discuției sau nu se știe nimic precis sau nu se poate spune nimic deosebit în bine sau rău. Tot fără interes este pedigrul ramurii materne a probandului².

A IV/1. – *T. Petre*, zis și *Guroi*, agricultor. Mort la bătrânețe. Corpul bine dezvoltat, dar „vehement” – cum spune părintele Grapini, adică violent – scandalagiu, bătăuș, bun vânător.

A III/1. – *T. Ion*, zis și *Onica*. „Semăna întreg cu tatăl său, Petre”. Scandalagiu, rău, bețiv. A risipit mai toată averea pe băutura și, când era beat, obișnuia să-și încerce puterea ridicând un pietroi greu; dacă reușea, era semn că putea să înceapă bătăile prin sat. Dacă nu reușea, se astâmpăra, din teamă de a nu înfrânt.

A II/1. – *T. Onisim*, zis *Vichentie*. Mort la bătrânețe. Bătăuș, violent și crud; când găsea vreo vită, chiar de a fratelui său, pe pământul lui, îi sfărâma dinții. În comparație cu frații lui, el era cu judecata mai limpede, mai liniștit ca ei – atâta timp „cât nu era întăritat”.

A II/5. – *T. Damian*, rotar. Mai liniștit decât ceilalți frați ai lui. Era probabil și mai inteligent. Pierdea mult timp cu cărțile, dar nu juca pe bani. Totuși era ros de invidie față de proprii săi frați. A privit nepăsător cum ardea casa fratelui său Onisim, fără să dea alarma. Focul s-a întins cuprinzând și propria lui casă, mistuind două gospodării, care ar fi putut fi salvate, fără invidia și răutatea lui sălbatică.

A II/3. – *T. Afrim*, scund și îndesat, față lată, gura mare. Harnic, s-a ocupat de aproape cu gospodăria lui. Înjura urât, bătăuș, violent și temut. Abia a scăpat cu viață dintr-o bătaie cu „păcurarii” din Ilva Mare.

A II/8. – *T. Anuța*, căsătorită nelegitim. Rea; a încercat să otrăvească pe fratele ei Afrim.

A II/9. – *T. Cifor*, necăsătorit, agricultor și cioban. A murit. Trăia mai mult la munte. Privirea mâniașă. Rău, violent, bătăuș, crunt; era temut de toți ciobanii din munte.

A II/10. – *T. Ileana*, necăsătorită. Înfățișarea hidoasă. Anchiloză mâinii drepte. Deficiență mintală gravă. Fura din mâncarea nepoților ei. Violentă; s-a

repezit la cumnata ei cu un cuțit, spre a o tăia. Motivul: cumnata ei făcuse observație că mănâncă și porția copiilor.

A II/11. – *T. Leon*, argat la fratele lui, Afrim. „Căutătură urâtă, înfățișare hidoasă. Deficiență mintală gravă. Înjura urât. Fuma pățimaș. Lacom ca porcul cel creț” – cum spuneau rudele lui; mânca porțiile a trei oameni.

I/5. – *Fiii lui Onisim T.* sunt oameni „iuți”, dar buni lucrători; rotari, fierari, unul e funcționar superior de Stat – toți energici.

I/7. – *T. Timotei*, agricultor, 50 de ani. Înfățișarea lui inspiră teamă. Fură, e bețiv și sperjur. Își bate soția. Laș; își pândește dușmanul din ascunziș, spre a-l lovi. Violent. Intr-o încăierare a fost înjunghiat în cap.

I/10. – *T. Emil*, agricultor, 35 de ani. Bețiv. Fură. Se ferește de scandaluri, „pe cât se poate, dar are vână din tatăl lui”.

I/13. – *M. Raveca*, născută T., de 35 de ani. Rea, violentă, își bate rău copiii. A fost grav rănită la nas de către fratele ei mai mic, Cifor. Fumătoare pățimașă (în Șanț, ca aproape peste tot la țară, sunt rău văzute femeile care fumează).

I/15. – *T. Cifor*, probandul. Agricultor, a fost omorât la etatea de 30 de ani de M.; bătăuș sălbatic. Creștere foarte rea. Era rău de copil. Lui și fraților lui li se arăta de către tatăl lor, încă de copii, cum să-și bată tovarășii de joc. Tatăl său îl așeza pe scaun încă din copilărie și-i arăta cum să caute gâttelejul omului, ca să-l omoare. A început să fumeze de la 7 ani și să caute băuturi alcoolice de la 10 ani. A fost dat la școală, dar a fugit, n-a absolvit. Pe la 6 ani a aruncat cu o piatră în fratele său Emil (care era de 14 ani); l-a nimerit în gură rupându-i buza, semn care se vede și azi. Asta fără ca fratele său să-i fi făcut ceva. A început să-și bată pe mama lui la 17 ani; a aruncat-o de pe pod în Someș, a împins-o cu un par în apă, apoi a bătut-o. După aceea a spânzurat-o într-o grădină, seara târziu. A fost salvată de un locuitor, care trecea întâmplător pe acolo și care a tăiat la timp funia. Mai târziu, a încercat să-și otrăvească mama; l-a descoperit la timp fratele său Timoteiu. În anul 1926 și-a bătut mama cu un fier, rupându-i coloana vertebrală. Din acea bătaie nu s-a mai înzdrăvenit; a zăcut la pat un an până a murit. Tatăl său murise în 1925.

În timpul serviciului militar a avut o conduită foarte rea; fiind beat, într-o cârciumă, nu și-a salutat superiorul. La observațiile acestuia, el s-a repezit cu baioneta la el. Procesul ce a avut, din cauza acestui scandal, l-a costat o mare parte din averea lui. Provoca

dese bătaii cu camarazii lui. Din cauza violențelor continue, i s-a luat dreptul să poarte baionetă, chiar și în timpul manevrelor.

Cu frații săi se bătea des și o dată cu intenția de a se omorî reciproc, Cifor nu fusese omorât cum crezuseră frații lui și și-a revenit după un leșin lung. În familie era tăcut și posomorât, nu vorbea niciodată despre treburile sau chestiile personale. Își bătea crunt nevasta și copiii, fără motiv. Țipa la copii, maltratându-i „pentru că atunci când vor fi mari au să-l bată și ei pe el, așa cum el își bate părinții”. Soția l-a părăsit de multe ori, dar o aducea cu forța înapoi. Disperată, plecase să se încece împreună cu doi copilași, dar au fost salvați.

În 1933, pe când chefuia cu șeful postului de jandarmi, plutonierul A. C., a dat o mare cantitate de țuică copilului său bolnav, în etate de doi ani, cu intenția de a-l omorî. Soacra lui venise odată să-i vadă. La plecare și-a sărutat fiica; motiv ca Cifor să se înfurie și s-o maltrateze crunt. Pe sora lui o bătea sălbatic și, o dată, puțin a lipsit s-o omoare. În momentul când și-a bătut mama cu drugul de fier – din care cauză a și murit – era de față și sora lui, Raveca; ea l-a rugat în genunchi, cu mâinile împreunate să n-o mai schingiuiască pe mama lor. Nu numai că nu s-a înduplecat de lacrimile lor, dar și-a bătut sora așa de crunt, încât aceasta a avortat fetusul mort. S-a bătut crunt cu locuitorii și țiganii din sat. Leneș. Angaja servitori, dar amâna cât putea plata simbriei; iar când, după mult timp, aceștia își cereau plata, el îi bătea până la sânge și-i arunca în drum. Era veșnic încurcat în procese.

De o cruzime sălbatică cu animalele. A bătut o vacă a fratelui său Timoteiu, încât animalul a născut vițelul mort. Își bătea rău proprii lui cai; unul a sărit într-o prăpastie, unde a și murit. Își bătea vacile cu parul sau cu furca până cădeau. La fel câinii. Ucidea animalul în mod sadic; înfuriat pe o scroafă a lui, cu purcei într-însa, i-a tăiat țâțele.

Mincinos, sperjur, profera înjurături grozave. Îi plăcea cărciuma mai mult decât biserica, în care nu intra nici la sărbători mari. Alcoolic: din cauza băuturii și a proastei gospodării, și-a pierdut toată averea moștenită de la părinți. Risipitor: a pierdut și din averea soției. Fiind convins de soție că beția le va duce gospodăria și familia la ruină, s-a înduplecat să meargă la biserica Sfântul Ioan din Suceava, spre a face jurământ în fața călugărilor că nu mai bea. Ajuns în biserică, a început să privească furios, să înjure sfinții și, cu mare greutate, a depus jurământul. S-a abținut un timp cu multă anevoință de la băutură, dar după un an a căzut la vechea patimă. Beia tot ce câștiga. Prost gospodar: vindea pământ spre a-și cumpăra cai, iar în mâna lui animalele își pierdeau valoarea. Hoț, fura orice. Cel mai rău dintre frați, cel mai bețiv și cel mai pătimaș fumător. Părăsit de soție, și-a găsit o altă femeie cu care a trăit în concubinaj. De o sexualitate excesivă. Când a fost ucis, s-a bucurat toată lumea, inclusiv familia lui, frații, concubina și soția.

Despre restul persoanelor din pedigriu nu-i nimic de interes, rău sau bine. Generația D II este prea

tânăra pentru a-și da măsura. Despre copiii lui Cifor, deși mici, informatorii spun că sunt „prea vioi”, cum se exprimă ei, îngăduitori.

Trăsăturile caracterologice cele mai pregnante, caracteristice membrilor familiei T., le găsim la străbunicul dinspre tată (A IV/1). Acest străbunic nu este un punct de plecare, ci o verigă în lanțul ascendenților. Cu multă posibilitate, seria înaintașilor cu trăsături asociative identice sau asemănătoare s-ar prelungi în trecut dacă urmărirea n-ar fi împiedicată de lipsa oricăror informații.

Bunicul dinspre tată (A III/1) transmite multe dintre însușirile lui (poate cu excepția înclinației spre alcoolism) celor 6 din 7 copii. Din cei 6 copii țarați, ambele fete sunt violente și irascibile; în plus, prima este criminală, iar a doua este parazită și deficientă mintală (imbecilă ?) ca și fratele ei cel mai mic. Din cei 4 copii țarați, unul este deficient mintal (imbecil?), acesta a rămas slugă la unul dintre frații săi; ceilalți 3 manifestă porniri antisociale. Din această generație, numai tatăl probandului (A II/3) are descendenți inferiori.

Proporția elementelor asociative față de elementele normale rezultate din această pereche (A II/3-4) este aceeași ca în generația precedentă. Din cei 5 copii în viață, numai unul e normal, ceilalți 4 (3 băieți și o fată) sunt defectuoși. Regăsim la acești copii defectele tatălui lor, ale unchilor, ale bunicului și ale străbunicului lor; violență, brutalitate, necinste, cruzime, gustul pentru continue bătaii și scandaluri. În plus, regăsim înclinația către alcoolism, absență la părinți și colaterali, dar prezentă la bunic.

Defectele menționate apar acumulate într-o formă agravată la proband (I/15), ucis într-o încăierare. Structura lui psihică este în multe privințe tipică ucigașului: viața afectivă săracă, lipsit de sentimentul filial și de sentimentul patern (nu mai poate fi vorba de acel soț), de o cruzime sălbatică, în imposibilitate de a-și inhiba înclinația pentru alcool și pentru scandaluri. Aceste din urmă trei trăsături le găsim la bunicul său, cu deosebirea că la el defectele sunt mai pregnante. În realitate el este paricid: își spânzurase mama, salvată numai din întâmplare. Mai târziu, nenorocita a murit din cauza maltratărilor lui. Un atare complex de însușiri temperamentale și caracterologice nu s-ar putea pune pe seama mediului, nici chiar în cazul când toți ceilalți membri ai familiei ar fi normali. Unitatea, constanța și precocitatea manifestărilor lui afective indică condiționarea lor de către factorii endogeni. Sărăcia sentimentelor și dispozițiilor antisociale ereditare îl împing să reacționeze neomenos și sălbatic cu toată lumea din jurul său, indiferent dacă acțiunile lui erau numai reprobabile și rușinoase sau dacă se îndreptau chiar împotriva intereselor lui personale; maltratează cu aceeași cruzime animalele domestice ca și pe semenii săi depărtați sau apropiați: concetățeni, frați, soție, copii sau mamă.

Desigur că inferioritatea educației și, în genere, mediul viciat de către înaintași au contribuit într-o bună măsură ca să imprime o conduită criminală. Dar

mediul însuși, cu ambianța lui morală, era plâsmuirea propriilor lor dispoziții naturale. Din afara familiei nu puteau primi exemple și îndemnuri rele, pentru motivul simplu că mediul social din afară era mai bun. Acești indivizi sunt de ordin subiectiv și trebuie căutată în structura psihică mai susceptibilă sau mai puțin susceptibilă contagiunii, tocmai în virtutea dispozițiilor interne. Influența educativă a tatălui s-a exercitat deopotrivă asupra tuturor copiilor, ei se comportă totuși diferit, pentru că diferite sunt dispozițiile lor naturale: unul rămâne un temut bătaș, dar nu-i criminal, sora e vicioasă și violentă, iar altul, deși e bețiv, se ferește de scandaluri. Rolul însemnat al eredității patologice reiese și din constatarea că acțiunile tuturor membrilor țarați din această spiță rămân orientate în același sens. Gama actelor imorale, seria posibilă a delictelor fiind nelimitată, membrii familiei s-ar fi putut manifesta foarte diferit. Nu e cazul. Simptomele psihopatie și trăsăturile de caracter sunt asemănătoare în sens vertical, ca și în sens lateral.

Din 15 căsătorii, 2 sunt concubinate, iar 13 legitime. Ambii indivizi care trăiesc în concubinaj sunt din numărul celor asociali: criminalul a ucis și o mătușă a lui.

Spre a ne face o idee despre intensitatea anumitor defecte în spița noastră, ar trebui să avem căsătorii de toate categoriile. Perechi cu ambii părinți defectivi lipsesc. Perechea cu ambii părinți normali are tustrei copiii normali. În schimb, avem 5 perechi din categoria: unul dintre părinți defectiv. Aceste perechi au 22 copii adulți: din aceștia 11 sunt normali, iar 11 sunt defectivi. Prin căsătorie au intrat în această spiță 15

persoane: aproape totalitatea lor și-au deteriorat masa ereditară.

Fără a intra mai amănunțit în discuția aspectului eugenic al pedigreeului, ne mărginim a observa că cel puțin probandul (I/15) este un element disgenic, profund dăunător mediului social în care se află. Interdicția căsătoriei sau sterilizarea indivizilor din această categorie ar cruța societatea de urmașii lor, dar nu și de ei înșiși. Singura soluție indicată, pentru a pune comunitatea la adăpostul acestor elemente turbulente și primejdioase, este eliminarea acestora din sânul ei pe timp limitat și la recidivă – internarea lor definitivă în colonii de muncă. Căsătoria persoanelor normale sau bine înzestrate din afară cu membri dintr-o atare spiță înseamnă o dăunare ireparabilă a patrimoniului lor ereditar.

Note:

1. Din lucrările Institutului de igienă și igienă socială, Cluj. Director: Prof. Dr. I. Moldovan.

2. Redăm faptele așa cum le-am consemnat la fața locului. Pentru controlul datelor sunt dator cu mulțumiri părintelui Grapini. Am cercetat pentru a vedea și a explica, nu pentru a lăuda sau critica. Deci, loc de supărare pentru cineva nu poate fi. Diagnoza bio-socială nu poate supăra, cum nu poate supăra diagnoza medicului chemat la căpătâul pacientului.

Preluare din *Sociologie Românească*,
București, Anul II, 1937, aprilie, p. 176-178,
de către **Alexandru DĂRĂBAN**

Șant în anul 1916

Fotografie realizată de unul dintre fotografiile armatei austro-ungare la sfârșitul lunii octombrie 1916, în timpul Primului Război Mondial Sursa: Facebook/Radu Sîrbu

Vorbe de la Șanț

(Pseudo-dicționar de regionalisme
întocmit de Lucian Claudiu GRAPINI)

stupuș s.n. – dop (*Pune-i stupușul la glajă!*)
subvintrare s.f. – acțiunea de a tunde lâna de pe abdomenul oilor (*Și-o subvintrat oile prea devreme și i le-o prins frigul.*)
sucală s.f. – unealtă ce se folosește pentru a înfășura ața pe țevile de la suveică
șafăr adj. – isteț, descărăț; șmecher
șagă s.f. – glumă (*În loc să iei coasa și să te bagi în brazdă, ție îți arde de șagă.*)
șarpău s.n. – frânghie (*Și-o rupt vaca șarpăul și o intrat în otavă.*)
șăferi vb. – a trage de limbă (*O vinit șafăra asta să mă șeferească, da nu i-o mârș.*)
șagași adj. – glumeț
șălate s.f.pl. – salată, frunze de salată (*Zama asta de șălate-i cam acră!*)
șăreglă s.f. – cadru din lemn, cu picioare, folosit la transportul sicriului spre cimitir; năsălie (*La cât o fost de ioban mortu, n-avea cum să nu se rumpă șăregla.*)
școmârlă s.f. – fum (miros) înecăcios rezultat din arderea mâncării (*Tuluoaie ce școmârlă ai făcut în colibă!*)
șcutăie s.f. – cutie (*La potică/farmacie: – Dați-mi o șcutăie cu bumbgi de cap.*)
șeacnă s.f. – femeie proastă
șerșela vb. – țesăla (*Soția: – Șerșelat-ai vaca? Soțul: – Da șe crezi, că am bătut bărbunca-n grajdi!*)
șeteră s.f. – vioară (*Atâta de fain zăce în șeteră de te unje la inimă!*)
șeterne s.f. – jgheab, burlan pentru scurgerea apei
șfac s.n. – nod; ștreang (*Degeaba îi șfacul bun dacă șfara-i slabă.*)
șfară s.f. – sfoară; frânghie (*O întins hainele la uscat pe șfară.*)
șfebele s.n.pl. – chibrituri (*Povestea „Fetița cu chibrituri” în limbajul regional de la Șanț s-ar numi „Băieta cu șfebele”.*)
șfencuri s.n.pl. – fițe; mofturi (*Nu mai face atâtea șfencuri, ia și mănâncă!*)
șilihoai s.f. – pasăre de pradă de dimensiuni mari; demult, se referea aproape sigur la o acvilă (de munte); copiii neastâmpărați erau amenințați că „vă ia șilihoai”; în prezent, sensul s-a denaturat puțin, întrucât se folosește și pentru șorecarii comuni
șioariși s.m.pl. – cioareci; pantaloni groși, adesea de iarnă, obținuți din pănură/aba (*Ie-ți și tu șioariși mai buni când meri în sat, să nu creadă lumea că ești dat de cilin.*)
șiototă s.f. – cizmă

Se scrie	Se pronunță
bi/be	bgi/bge
ci/ce	și/șe
fi/fe	și/șe (doar în unele cazuri); ex: fierăstrău - șerestău
gi/ge	ji/je
mi/me	mni/mne (doar în unele cazuri); ex: merță - mniertă, miros - mninos, amiază - amniaz
pi/pe	pci/pce
se	să (de obicei, la terminația formei de plural); ex: vase - vasă, case - casă
și	șî
vi/ve	ji/je (doar în unele cazuri); ex: vițel - jîțal, vie - jie

șioflâng s.n. – ustensilă ascuțită din fier, care se fixează într-un bușean și este legată printr-un lanț scurt de ștreangul calului/boului; în acest mod sunt tractați buștenii (*Băiete, bate șioflângul, nu sta cu ocii-n sore.*)

șiopor s.n. – ciopor, turmă; se folosește adesea când se face referire la un grup de capre negre

șiorofală s.f. – mizerie (glod) umedă, apoasă (*O nins fain ieri, dar azi îi tăt o șiorofală.*)

șioroi s.n. – jgheab, izvor (*Șioroiul cel rece de pe Someș*)

șiosmoni/șiosmondi vb. – a se fățai; a se foi (*Mi s-o tot șiosmonit băietul azi-noapte de mi-o sărit somnul cu tătul.*)

șiubăr s.n. – ciubăr; vas din lemn, de dimensiuni mari (peste 50 de litri), cu două mânere, format din scânduri mici, verticale, ce sunt strânse în loc de mai multe inele din fier, în care se duce apă sau mâncare la animale (*Am spălat la apă un șiubăr de haine.*)

șiuic s.n. – bulz; om sau animal mic și îndesat (*Șiuic cu brânză.*)

șiuicalău s.m. – știulete (*Du-te și adă o ulcică de jinnars din glaja cu șiuicalău roș.*)

șiuclă s.f. – ciuclă; (Despre găini) smoc mare de pene de pe creștet

șiuhă s.f. – sperietoare; femeie urâtă (*No, ți-o făcut fain păru' la coafor? – Nu. Am fost ca o șiuhă tătă noaptea la muntă.*)

șiu vb. – a delimita/marca un teren

șiu adj. – (Despre oi și capre) cu urechi mici

șiu s.f. – loc sau fâneață înconjurată de pădure uscată

șiușuluc adj. – înfășurat bine; legat strâns (*Băietă, de nu stai în loc, te leg șiușuluc și te pun în șubăr.*)
șiută s.f. – ciută; (Despre oi și capre – rar despre vaci) fără coarne
șlegăr s.n. – suport de lemn pe care se așază și se transportă sicriul
șopru s.n. – șopron (*Ie cotarca din șopru și adă vo două lemne.*)
șpațir s.n. – plimbare (*Șanțenii, către turiștii cazați în zonă: – Neața bună! Ați ieșit la șpațir?*)
șpicula vb. – a pândi; a veghea (*– Dormi băiete ori numa' șpiculezi?*)
șponcă s.f. – ac de siguranță (*Bagă de samă cu șponca, că ti înțăpa!*)
ștab s.m. – persoană cu funcție importantă (*– Ai fost la județ? – Fost. – Și ce mai zăc ștabcii? – Nu zăc nimnic, ieu muma' banii.*)
ștablon s.n. – perete din scânduri
șterejie s.f. – depozit de funingine pe fețele interioare ale hornului (*Așa multă șterejie o fost în horneț, de o fost musai să o duc cu roaba.*)
ștergură s.f. – prosop de masă; cârpă
ștreang s.n. – obiect din fier ce se află pe ambele părți ale calului înhămat și care se agață de guler
ștrec s.n. – cale ferată
ștricăni vb. – a croșeta (*Trebe să te înveți a ștricăni, că bărbatului îi trebe ștrimpci de lână în pădure.*)
ștrimp s.m. – ciorap
ștrocoletă s.f. – plasă (de rafie) (*Stă cam rău cu banii, că vine din pciaț cu ștrocoleta aproape golă.*)
șuiera vb. – a fluiera
șurubar s.n. – tirbușon
talger s.n. – farfurie plată (*Îmi pui zama în talger în loc de blid ca să nu se treacă?!*)
taluz s.n. – mal înalt al unui râu; pantă
taoletă s.f. – oglindă mare, pe suport (*Te uiți în taoletă să vezi cât ești de mândră?*)
tarniță s.f. – șa pentru călărie; șa montană (*– Ai câni buni la oi? – Buni! Ursu' venea de pe tarniță, iar ei băteau cătră pădure...*)
tașcă s.f. – geantă din piele (*Ștabgii care vin în control nu pleacă cu tașca goală.*)
tăietor s.m. – butuc mare pe care se taie sau se sparg lemnele (*O pcciat și s-o dat cu capul de tăietorul de lemne, de tăt îi vânăț la obraz.*)
tălant s.n. – viciu; obicei prost (*Nu mai da în cal că mi-l bagi în tălant!*)
tăloacă s.f. – baltă sau mocirlă (*Scoate porcii din tăloacă!*)
tălpălauă s.n.pl. – patine (confectionate din bucăți de lemn)
tălpălău adj. – om cu tălpi mari
tănănu adj. – prost; incult
tăpsăie s.f. – tavă de metal, rotundă și mare, în care se coace pâinea în cuptor (*La cuptorul din vecini, înainte de Paști: – O vinit bogauca asta din sus cu opt tăpsăi de colac și 4 de pită! – Atâta îi ea de fac-mană...*)
tărăboanță s.f. – (Despre mașini) rablă

tărăță s.f.pl. – rumeguș; tărățe (obținute la moară)
tărtăman s.n. – vreme rea; furtună (*Tuluoaie că vine tărtămanu', și nu ni-i gata clai!*)
tășcuță s.f. – geantă mică din piele (*O vinit din străinătate cu tășcuța doldora de bani.*)
tău s.n. – lac; baltă; iezer
tearhalău s.n. – joc similar oinei (*Mai demult, copiii se jucau De-a tearhalăul și în coțcă, amu se joacă pe mobil.*)
terpuhă s.f. – femeie proastă, neîngrijită
ticăit adj. – idem beșisnic
ticlazău s.n. – fier de călcat (*Bărbat bun, bărbatu' meu! Mi-o luat un ticlazău, / Ș-amu calc și-mi pare rău.*)
tină s.f. – noroi (*Nu pot lăsa băietul acesta singur niși o țără, că-i zvărit unde-i tina mai mare.*)
tirean adj. – aspru; nemilos (*Tirean bărbat ți-ai luat!*)
tiutiuliucă adj. – nătăfleț (*Tirean, dreptu-i, batăr nu-i tiutiulucă precum al tău.*)
toartă s.f. – mâner
toflos adj. – (Despre animale) care are picioarele învelite în păr/pene
tolcer s.n. – pâlnie (*La cât beu aeștia doi, le trebe tolcer.*)
tripăl s.n. – trichomonoză bovină (boală venerică cu etiologie parazitara)
trișcă s.f. – fluier (*Trișca lui frumos cânta, / Lumea toată-o veselea.*)
trujan s.m. – tulpină de porumb; cocean (*Vai de capu' lor gospodari, nici amu nu și-or tăiet trujenii de pe mălăiște.*)
tuluc s.m. – pui de urs; (sens denaturat) mic (*Stai molcom, mă, tulucule!*)
turcă s.f. – capră (obicei tradițional)
tureac s.n. – carâmb, porțiunea verticală a cizmei, care învelește gamba
țafllă s.f. – câine mic sau neîngrijit
țaiğăr s.n. – ac de ceas (*Dragu' bunii, când îi țaiğărul cel mare pe doi, să vii să mă trezești.*)
țarcă s.f. – coțofană
țăgan s.m. – claică mică, lucrată în grabă
țămțărîm s.n. – cimitir
țăpa vb. – a arunca; a alunga (*Al meu m-o țăpat de-acasă, și-o găsât alta mai focoasă.*)
țăpot – fără un sens anume; se folosește pentru a exclude ceva dintr-un grup de animale, lucruri; ex: „botei de oi fără țăpot de capră” – turmă de oi în care nu se regăsește nicio capră.
țiclauă s.n.pl. – stânci cu forme atipice (cum sunt Babele din Bucegi)
țircus s.n. – circ; debandadă; dezastru (*Cât am fost dusă, mi-o făcut băieții țircus în casă.*)
țol s.n. – pătură (din lână) (*– Mă, găzdoaie! Ți-ai uitat țolu-n vâltoare.*)
țucăr s.n. sing. – zahăr (*La boldă: – Domnucă dragă, dă-mi on kilom de țucăr.*)
țui vb. – a chiu; a țipa
ulcică s.f. – cană

- umbla brambura** – a se plimba fără rost; a pierde vremea
- umbla de toartă** – a se plimba la braț (*Șoferul de la oraș, către țărancă: – Lele, dă-ți vaca de pe mijlocul drumului, să pot trece! – No, dar ce-ai vrea amu, s-o ieu de toartă?*)
- umbla de-a brațeta** – idem a umbla de toartă (*Pe vremuri, fetele, gătite de sărbătoare, umblau de-a brațeta de-a lungul drumului.*)
- umbla șetani** – a se plimba de plăcere; a se plimba fără rost (*Poate umbla șetani, că n-are grija banilor.*)
- umbla hatra** – idem a umbla brambura
- unsore** s.f. – grăsime; untură
- ursac** s.m. – urs tânăr sau mic
- val** s.n. – grijă; problemă (*Dă-o în amaru ei, are atâtea valuri.*)
- varoșă** adj. – (Despre oi) cu botul și creștetul roșcat
- vasărvag** s.n. – boloboc (*Așa drept i-o făcut peretele, de nici nu vezi bula din vasărvag.*)
- văiug** s.n. – material textil înfășurat pe un suport alungit, făcut sul
- vărui** vb. – a zugrăvi
- vășcălan** s.n. – fâraș (*Le niște jar în vășcălan și aprinde focul în casa dinapoi.*)
- vătămat** adj. – (Despre oameni și animale) cu hernie inghinală sau inghino-scrotală
- vâji** vb. – a (se) potrivi (*Se vâjăsc laolaltă precum cânele și mâța.*)
- vidără** s.f. – găleată (de metal) (*Adă o vidără de apă!*)
- vincăl** s.n. – vinclu (*Numa' bogăii au casă în vincăl.*)
- zamă** s.f. – ciorbă; supă (*În zama de șalate dacă nu pui lapte acru, mai bine n-o face!*)
- zăbăvos** adj. – (Despre oameni) care pierde timpul; (Despre lucruri sau acțiuni) care consumă mult timp
- zăhăi** vb. – a deranja; a irita (*Mă, bagă calu' în grajdi, că-l zăhăie borzăle!*)
- zăplad** adj. – idem coflan
- zăpodie** s.f. – suprafață sau fâneață plană, aflată în apropierea unui vârf montan
- zāvârdacă/zvârdacă** s.f. – lapte stricat
- zăvoi** s.n. – produs obținut prin amestecarea brânzei proaspete, nesărate, cu smântână sau cu lapte acru (iaurt) (*La stână: – Baciule, adă ș-on miel, nu tot zăvoi.*)
- zbocoti** vb. – a bea ceva cu mult zgomot; folosit adesea în cazul vițelilor care sug lapte
- zgândări** vb. – a irita; a scobi (*L-o tot zgândărit până i-o tras una peste moacă.*)
- zgrabța** vb. – a zgâria (*Mâța molcomă zgrabța rău.*)
- zoi** s.n. – râu umflat cu bucăți de gheață plutitoare, după topirea acesteia, primăvara; pohoi (*O vinit zoiul și ne-o dus puntea.*)
- zugău** s.n. – plai săpat și spălat de torente
- zvări** vb. – a arunca

Tineri din comuna Șanț - 1935

Din arhiva personală a prof. Dănilă Filipoi

Casa preotului Pamfilu Grapini - Șanț, 1916

Fotografie realizată de unul dintre fotografiile armatei austro-ungare la sfârșitul lunii octombrie 1916, în timpul Primului Război Mondial Sursa: Facebook/Radu Sirbu

Casa Muzeu „Pamfilu Grapini” - Șanț, 2022

Fotografie realizată de Leon-Iosif Grapini

Dezlegarea careului din nr. 9 al revistei

CASĂ, DULCE CASĂ...

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	C	O	N	T	A	B	I	L	A	
2	A	P	A	R	T	A	M	E	N	T
3	S	E	R	A	I		A	G	I	E
4	A	R	U	N	C	A		A	M	
5	T	A	I	S		B	A	L	A	I
6	O		R	A	M	A	S	I	T	E
7	R	O	I		E	N		Z	I	D
8	I	L		C	A	D	E	A		E
9	T	A	X	A	T	O	R		A	R
10	I	N	E	L		N	A	U	C	A

Rebus

CONSULTÂND ZODIACUL

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

SUDOKU

Sursa: <https://sudokukingdom.com/>

				4	5	6	7
	1			7			4
	6	7			9		5
3		9					2
			3	5			
	8			9			7
		2			1		6
1			9	3	4		
5			2			1	4

	6			2			4
5		1				2	
				8	5		
8			4				2
6	9		7				1
				8			5
		9		4			8
	1					4	3
		3	6	9	1		

Selecție de: **Valer POP**

ORIZONTAL: 1) Luna nouă... nefastă pentru două celebre GEMENE. 2) Născută în VÂRSĂTOR (pl.). 3) Paralele pentru un RAC cu ascendent în CAPRICORN (sg.) – Un domn pasional care, adesea, nu se împacă bine cu un TAUR. 4) Titlu de roman dedicat unui nativ în LEU – Arată ca stele... cunoscute în zodia FECIOAREI! (sg.). 5) Oile pierdute de păstor – A administra o supradoză de stupefiant. 6) Mere dulci pârguite în zodia FECIOAREI (sg.) – Fire de BERBEC. 7) Șarmant SĂGETĂTOR care ne atinge la sentiment – Unul dintre PEȘTI... căzut la revoluție. 8) LEI care se achită de datorie (pl.) – Prefix scris direct pe receptor. 9) Ironie... specifică răutății unui SCORPION – Depășit... pe drum de un tir. 10) O BALANȚĂ... apreciată pentru rigoarea profesională.

VERTICAL: 1) CARUL MIC văzut odată la ȘOSEA. 2) Decorație pentru un militar... de frunte – Puțin accentuat! 3) Pește stricat. 4) Acele care stau pe roze (sg.) – Înmănunchează tot felul de încrângături. 5) Manifest împotriva depășirii de normă – Joc din Mongolia! – Calul din față la atelaj! 6) Face des gestul cu batista – Arde-i-ar focul! 7) 13... pentru BERBEC! – 20 de LEI – Mobilul evenimentelor din decembrie. 8) Furnizori de bombe pentru tunari. 9) Roșii coapte la coș (var. ; sg.) – Pavilion central! 10) Scutură „cizma“ de pământ – Scoarță ruptă, călcată cu fierul.

Dicționar: OTO, ACC.

Ștefan CIOCIANU – Cluj-Napoca

Comuna Șanț - Împrejurimi **(Fotografii de Lucian Claudiu GRAPINI)**

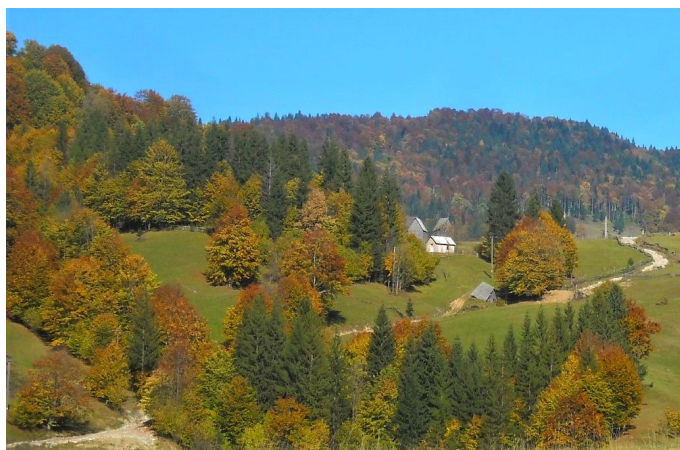
Vârful Omul, Munții Suhard

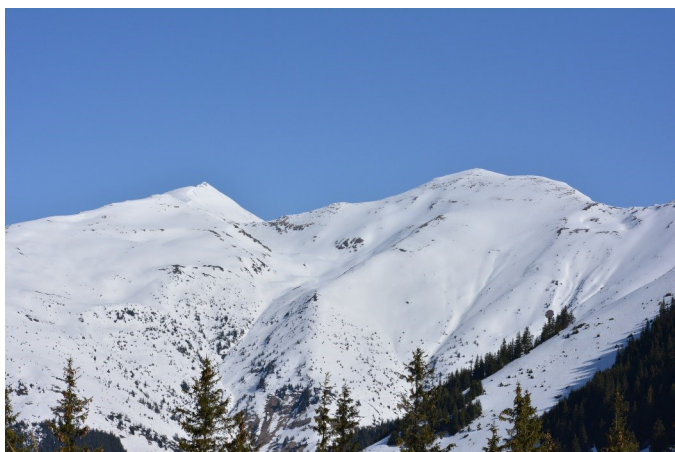
Valea Cățelei, Munții Bârgăului

Muntele Bindireasa, Munții Suhard

Chicera și Glodeț, Munții Bârgăului

Vârfurile Ineu și Ineuț, Munții Rodnei

Valea Măriilor

Publicație socio-culturală trimestrială,
editată de **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**,
cu sprijinul Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Director fondator: **Grigore COTUL**
Redactor-șef: **Leon-Iosif GRAPINI**
Redactori: **Adela COTUL, Maria FOROGĂU, Ana-Floarea HANCIUC, Valer POP,**
Dănilă FILIPOI, Alexandru DĂRĂBAN
Machetare și tehnoredactare computerizată: **Grigore COTUL și Adela COTUL**

Adresa redacției: **Loc. Șanț, nr. 27, jud. Bistrița-Năsăud, 427285**
Email: **revista.izvorul.somesului@gmail.com**
Web: **www.acris.ro**

Tipar:
Tipografia PIM, Iași
Tel. 0730 086 676

Redacția respectă grafia autorilor
Responsabilitatea materialelor
publicate aparține în exclusivitate autorilor

Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”

www.acris.ro

ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959

Persoanele care doresc să sprijine financiar
Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”
pot face donații în contul:

ACRIS cont nr. **RO49CECEB00030RON2253387,**
deschis la **CEC Bank,**
CIF: 46144640

